

Lagrådsremiss

Ett starkare skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 8 januari 2026

Carl-Oskar Bohlin

Samuel Rudvall
(Försvarsdepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Det säkerhetspolitiska läget har försämrats över tid och det pågår en återuppbyggnad av det civila försvaret. För att åstadkomma ett starkare skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap krävs moderna och ändamålsenliga skyddsrum men också att det finns andra slags effektiva skyddsutrymmen. Det är även av stor vikt att det finns tydlig planering och ansvarsfördelning vad gäller utrymning och efterföljande inkvartering vid höjd beredskap.

Regeringen föreslår därför en ny lag om skyddsrum och skyddade utrymmen samt ändringar i den lag som gäller utrymning och inkvartering under höjd beredskap. Därutöver föreslås vissa ändringar i plan- och bygglagen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juni 2026.

Innehållsförteckning

1	Beslut	5
2	Lagtext	6
2.1	Förslag till lag om skyddsrum och skyddade utrymmen	6
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap.....	14
2.3	Förslag till lag om ändring i plan- och bygglagen (2010:900)	17
3	Ärendet och dess beredning	20
4	Bakgrund till förslagen och gällande rätt	20
4.1	Avvecklingen och återuppbyggnaden av det civila försvaret.....	20
4.2	Skyddsrum.....	21
4.2.1	Bakgrund	21
4.2.2	Lagen om skyddsrum	21
4.3	Skyddade utrymmen.....	23
4.4	Utrymning och inkvartering	24
4.4.1	Bakgrund	24
4.4.2	Utrymningslagen och utrymningsförfordningen	24
4.4.3	Bestämmelserna i LSO om avspärning och utrymning.....	28
5	Skyddsrum och skyddade utrymmen	28
5.1	Det behövs en ny lag om skyddsrum och skyddade utrymmen	28
5.2	Regleringen om skyddsrum	30
5.2.1	Ansvar för planeringen av skyddsrumsbeståndet.....	30
5.2.2	Utformning och placering av skyddsrum	32
5.2.3	Kontroll av befintliga skyddsrum	33
5.2.4	Underhåll och förbättringar av befintliga skyddsrum	40
5.2.5	Beslut om byggande av nya skyddsrum	44
5.2.6	Fastighetsägares och byggherrars ansvar vid byggande av skyddsrum	46
5.2.7	Ändringar i plan- och bygglagen	50
5.3	Regleringen om skyddade utrymmen	55
5.3.1	Ansvar för planering av skyddade utrymmen	55
5.3.2	Utformning av skyddade utrymmen	57
5.3.3	Beslut om inrättande av skyddade utrymmen	59
5.3.4	Skyldighet att inrätta och underhålla skyddade utrymmen	62

5.4	Ansaret för att bereda plats i skyddsrum och skyddade utrymmen.....	63
5.5	Ägares och nyttjanderättshavares övriga skyldigheter	67
5.6	Avveckling och beslut om begränsning.....	70
5.7	Överklaganden och verkställighet av beslut	74
5.8	Kommunens skyldighet att informera om skyddsrum och skyddade utrymmen.....	78
6	Utrymning och inkvartering.....	81
6.1	Planering för utrymning och inkvartering vid höjd beredskap.....	81
6.1.1	Länsstyrelserna och kommunerna ska ansvara för planeringen	81
6.1.2	Kommunens invånare ska informeras om innehållet i planeringen	87
6.1.3	Framtagen planering ska ses över och ligga till grund för övningar.....	88
6.1.4	Kommuner och regioner bör få ersättning för förberedande arbete.....	90
6.2	Genomförande av utrymning och inkvartering vid höjd beredskap.....	93
6.2.1	Ingen ändring när det gäller beslut om utrymning, vistelseplats och villkor för vistelsen	93
6.2.2	Kommunen ska ansvara för verkställighet.....	94
6.2.3	Ingen bestämmelse om ansvaret för inkvartering av dem som utrymts	99
6.2.4	Ingen bestämmelse om ansvar för uppehålle i lagen om skydd mot olyckor	100
7	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	101
8	Konsekvenser av förslagen	103
8.1	Förslagen innebär ett starkare skydd för civilbefolkningen.....	103
8.2	Ekonomiska konsekvenser för staten som helhet, statliga myndigheter, kommuner och regioner	104
8.3	Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen.....	108
8.4	Konsekvenser för företag, det civila samhället och andra enskilda.....	109
8.5	Övriga konsekvenser	110
9	Författningskommentar.....	112
9.1	Förslaget till lag om skyddsrum och skyddade utrymmen	112
9.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap.....	130
9.3	Förslaget till lag om ändring i plan- och bygglagen (2010:900)	133

Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap SOU 2022:57.....137
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag i relevanta delar150
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna163

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om skyddsrum och skyddade utrymmen,
2. lag om ändring i lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap,
3. lag om ändring i plan- och bygglagen (2010:900).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om skyddsrum och skyddade utrymmen

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

Lagens innehåll

1 § I denna lag finns bestämmelser om hur skyddsrum ska byggas, utrustas och underhållas samt om hur skyddade utrymmen ska inrättas och underhållas. I lagen finns också bestämmelser om ersättning för sådana åtgärder.

Behovet av skyddsrum och skyddade utrymmen

2 § Skyddsrum är utrymmen för skydd av befolkningen i krig.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om i vilken omfattning skyddsrum ska finnas och inom vilka områden inom landets kommuner som skyddsrummen ska vara belägna.

En kommun ska på begäran av regeringen eller den myndighet som avses i andra stycket lämna upplysningar om planer för byggverksamhet i kommunen och om andra förhållanden av betydelse för föreskrifter enligt andra stycket.

3 § Skyddade utrymmen är utrymmen som ger ett i förhållande till skyddsrum begränsat skydd av befolkningen i krig.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om i vilken omfattning skyddade utrymmen ska finnas och inom vilka områden inom landets kommuner som sådana ska inrättas.

En kommun ska på begäran av regeringen eller den myndighet som avses i andra stycket lämna upplysningar om vilka utrymmen inom kommunen som kan fungera som skyddade utrymmen och om andra förhållanden av betydelse för föreskrifter enligt andra stycket.

Kommuners skyldighet att informera allmänheten

4 § En kommun ska på det sätt som kommunen bedömer är lämpligt informera ägare och nyttjanderättshavare till byggnader och andra anläggningar inom kommunen om vilka krav som gäller för hur skyddsrum och skyddade utrymmen ska iordningställas.

En kommun ska också på det sätt som kommunen bedömer är lämpligt informera sina invånare om vilka skyddsrum och skyddade utrymmen som finns inom kommunen och hur dessa kan användas.

2 kap. Utformning och placering av skyddsrum och skyddade utrymmen

Skyddsrum utformning och placering

1 § Skyddsrum ska vara utformade och utrustade för att stå emot verkningar av sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig.

Om det krävs skyndsamma åtgärder för skydd av befolkningen i krig får skyddsrummen utformas och utrustas så att de i största möjliga utsträckning står emot sådana verkningar som avses i första stycket.

2 § Skyddsrum ska vara placerade och utformade så att skyddsbehövande efter varning har möjlighet att hinna fram till ett sådant utrymme i tid och att uppehålla sig där under den tid som behövs.

3 § Skyddsrum får vara utformade så att de under fredstid kan användas för andra ändamål.

Skyddade utrymmens utformning

4 § Skyddade utrymmen ska vara utformade och utrustade för att ge ett skäligen skydd mot verkningar av sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig.

Bemyndigande och beslut

5 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om skyddsrum och skyddade utrymmens placering, utformning och utrustning och inom vilken tid de ska kunna iordningställas.

6 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, om det finns särskilda skäl, i enskilda fall besluta om att ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme ska placeras, utformas, utrustas och iordningställas på ett annat sätt eller inom en annan tid än vad som följer av denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

3 kap. Byggande av skyddsrum och inrättande av skyddade utrymmen

Beslut om byggande av skyddsrum och skyldigheter i samband med planerade byggåtgärder

1 § Den myndighet som regeringen bestämmer ska, i den omfattning staten ställer medel till förfogande, i enskilda fall besluta om byggande av skyddsrum.

Ett beslut enligt första stycket gäller i tre år från beslutsdagen.

2 § Den som, inom ett område där skyddsrum ska finnas enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 1 kap. 2 §, avser att utföra sådana byggåtgärder som kräver bygglov enligt plan- och bygglagen (2010:900) ska underrätta den myndighet som avses i 1 § första stycket om sin avsikt.

3 § Om en underrättelse har lämnats enligt 2 § ska ett beslut enligt 1 § första stycket meddelas.

4 § En byggherre som utför byggåtgärder som omfattas av ett beslut enligt 1 § första stycket ska bygga och utrusta skyddsrummet i enlighet med beslutet.

5 § Om ett skyddsrum ska byggas utan att det är fråga om sådana byggåtgärder som kräver underrättelse enligt 2 §, ska den myndighet som avses i 1 § första stycket bygga och utrusta skyddsrummet.

Beslut om inrättande av skyddade utrymmen

6 § En kommun ska, i den omfattning staten ställer medel till förfogande och om inte annat följer av andra stycket, i enskilda fall besluta om inrättande av skyddade utrymmen.

Om det finns skäl att besluta om inrättande av ett skyddat utrymme i en byggnad eller annan anläggning som ägs av staten eller en region ska beslut enligt första stycket i stället fattas av den myndighet som regeringen bestämmer.

En statlig myndighet eller en region som berörs av ett sådant beslut som avses i andra stycket samt länsstyrelsen i det län där byggnaden eller anläggningen finns ska få tillfälle att yttra sig innan beslutet fattas. Om någon av dessa myndigheter eller regionen motsätter sig att ett skyddat utrymme inrättas får beslut om inrättande fattas endast om det finns synnerliga skäl.

7 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning är skyldig att inrätta ett skyddat utrymme där ett sådant utrymme ska finnas enligt ett beslut som har fattats med stöd av 6 §.

Bemyndigande

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om underrättelseskyldigheten enligt 2 §.

4 kap. Fastighetsägares och nyttjanderättshavares skyldigheter

Underhåll och förbättringar av skyddsrum

1 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum är skyldig att underhålla skyddsrummet och den utrustning som hör till skyddsrummet.

Med underhåll enligt första stycket avses åtgärder för att hålla skyddsrummet och dess utrustning i ett gott och användbart skick utan att det är fråga om förbättringar enligt 2 §.

2 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum är skyldig att vidta de åtgärder som behövs för att förbättra dess

skyddsförmåga, om en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrum enligt 7 kap. 1 § förelägger ägaren att göra det.

Med förbättringar enligt första stycket avses nya installationer, utbyte av komponenter till skyddsrummet och likartade åtgärder utan att det är fråga om underhåll enligt 1 §.

Förenklad kontroll av skyddsrum

3 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum är skyldig att utföra en förenklad kontroll av skyddsrummet, om en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrum enligt 7 kap. 1 § förelägger ägaren att göra det.

Underhåll av skyddade utrymmen

4 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddat utrymme är skyldig att underhålla utrymmet och den utrustning som hör till detta, om det följer av föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av 2 kap. 5 eller 6 §.

Beredande av plats och iordningställande

5 § Ägaren eller nyttjanderättshavaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme är under höjd beredskap skyldig att bereda plats i skyddsrummet eller det skyddade utrymmet.

En sådan ägare eller nyttjanderättshavare som avses i första stycket ska ställa i ordning skyddsrummet eller det skyddade utrymmet inom den tid som gäller enligt föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av 2 kap. 5 eller 6 §.

Skyldigheterna enligt första och andra styckena gäller inte om skyddsrummets funktion har begränsats enligt föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av 5 kap. 3 eller 4 §.

Skyltning

6 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum ska genom skyltning på byggnaden eller anläggningen ge anvisning om var skyddsrummet finns.

Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddat utrymme ska genom skyltning på byggnaden eller anläggningen ge anvisning om var utrymmet finns om det följer av föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av 2 kap. 5 eller 6 §.

Skyldigheten enligt första stycket gäller inte om skyddsrummets funktion har begränsats enligt föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av 5 kap. 3 eller 4 §.

Nyttjanderättshavares övriga skyldigheter

7 § En nyttjanderättshavare till en byggnad eller annan anläggning där det finns eller ska finnas ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme får inte hindra ägaren att vidta åtgärder enligt denna lag.

Bemyndigande

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om förenklad kontroll enligt 3 §.

5 kap. Avveckling och begränsning

Beslut om avveckling och begränsning

1 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får i enskilda fall besluta att ett utrymme inte längre ska vara ett skyddsrum.

Om det inte finns synnerliga skäl mot det ska ett skyddsrum alltid få avvecklas om ägaren till byggnaden eller anläggningen uppför ett nytt skyddsrum på egen bekostnad.

2 § Kommunen eller den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen enligt 3 kap. 6 § får i enskilda fall besluta att ett utrymme inte längre ska vara ett skyddat utrymme.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, om det finns särskilda skäl, i enskilda fall besluta att ett skyddsrum ska begränsas.

Bemyndigande

4 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avveckling av skyddsrum och skyddade utrymmen enligt 1 och 2 §§ samt om begränsning av skyddsrum funktion enligt 3 §.

6 kap. Ersättning

Rätten till ersättning

1 § Den som ska bygga och utrusta ett skyddsrum enligt 3 kap. 4 § eller inrätta ett skyddat utrymme enligt 3 kap. 7 § har rätt till skälig ersättning av staten för sina merkostnader.

2 § Den som är skyldig att underhålla ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme enligt denna lag har rätt till skälig ersättning av staten för sina kostnader. Detsamma gäller den som har vidtagit förbättrande åtgärder i fråga om ett skyddsrum efter ett föreläggande enligt 7 kap. 2 § första stycket eller som i samband med avveckling enligt 5 kap. 1 § har uppfört ett nytt skyddsrum och då förelagts att vidta motsvarande åtgärder.

Ersättning enligt första stycket lämnas inte för åtgärder som beror på att ägaren till byggnaden eller anläggningen har eftersatt underhållet av skyddsrummet eller det skyddade utrymmet, gjort otillåtna ingrepp i det eller på annat sätt varit försumlig.

Bemyndigande och beslut

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om storleken på ersättningen enligt 1 och 2 §§.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer beslutar i enskilda fall om ersättningen.

7 kap. Kontroll, förelägganden och andra åtgärder

Kontroll av skyddsrum

1 § Den eller de myndigheter som regeringen bestämmer ska kontrollera att ett skyddsrum har avsedd skyddsförmåga och att skyddsrummet har skyltats i enlighet med denna lag.

Förelägganden

2 § Förelägganden som behövs för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas får meddelas av

1. den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum enligt 3 kap. 1 § första stycket,
2. kommunen eller den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen enligt 3 kap. 6 §, och
3. en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrum enligt 1 §.

En sådan myndighet som avses i första stycket 3 får även förelägga ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum att utföra en förenklad kontroll av skyddsrummet enligt 4 kap. 3 §.

Ett sådant föreläggande som avses i första stycket får förenas med vite.

Avgifter

3 § Den myndighet som regeringen bestämmer får ta ut avgifter för besiktning eller annan kontroll som krävs i samband med att ett skyddsrum avvecklas enligt 5 kap. 1 §.

Åtgärd på den enskildes bekostnad

4 § Om ett föreläggande som har meddelats enligt 2 § första stycket inte följs, får den åtgärd som föreläggandet avser vidtas av den som har meddelat föreläggandet. Åtgärden får vidtas på den enskildes bekostnad, om denne inte skulle ha haft rätt till ersättning för åtgärden enligt denna lag om den hade vidtagits frivilligt.

Tillträde

5 § Ägaren eller nyttjanderättshavaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns eller ska finnas ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme är skyldig att lämna tillträde till byggnaden eller anläggningen för

1. den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum enligt 3 kap. 1 § första stycket,
2. kommunen eller den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen enligt 3 kap. 6 §, och
3. en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrum enligt 1 §.

Tillträde ska lämnas om det behövs för att myndigheterna eller kommunen ska kunna fullgöra sina uppdrag enligt denna lag.

6 § Polismyndigheten ska lämna den hjälp som behövs för tillträde enligt 5 §. Hjälp får begäras endast om

1. det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att myndigheten eller kommunen inte får tillträde utan att en polismans särskilda befogenheter enligt 10 § polislagen (1984:387) används, eller
2. det finns synnerliga skäl.

Bemyndigande

7 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om kontroll av skyddsrum enligt 1 § och storleken på avgifterna enligt 3 §.

8 kap. Straff

1 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte fullgör sin skyldighet enligt 4 kap. 5 § första stycket döms till böter eller fängelse i högst ett år. Om gärningen har medfört avsevärt men för totalförsvaret eller är den av någon annan anledning att anse som grov döms till fängelse, i lägst sex månader och högst fyra år.

2 § Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift eller ett beslut som har meddelats med stöd av 2 kap. 5 eller 6 §.

9 kap. Överklagande

1 § Följande beslut som har meddelats av en statlig förvaltningsmyndighet eller en kommun får överklagas till allmän förvaltningsdomstol:

1. beslut enligt 2 kap. 6 §, 3 kap. 1 § första stycket och 3 kap. 6 §,
2. beslut enligt 5 kap. 1–3 §§ som innebär att ett skyddsrum eller skyddat utrymme inte får avvecklas eller att ett skyddsrumms funktion inte ska begränsas, och
3. beslut enligt 6 kap. 3 § och 7 kap. 2–4 §§.

När ett sådant beslut som avses i första stycket överklagas är den statliga förvaltningsmyndigheten eller kommunen som har meddelat beslutet motpart. Övriga beslut enligt lagen får inte överklagas.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juni 2026.
 2. Genom lagen upphävs lagen (2006:545) om skyddsrum.
 3. Bestämmelser i denna lag om ägare till en byggnad eller annan anläggning tillämpas även på den som har fastighet med fideikommissrätt.
 4. För underhåll av skyddsrum som inrättats med stöd av 6 kap. 13 § i den upphävda lagen (1994:1720) om civilt försvar gäller fortfarande 6 kap. 11–16 §§ samma lag.

5. Ett föreläggande som har utfärdats enligt den upphävda lagen (2006:545) om skyddsrum ska anses som ett föreläggande enligt denna lag.

6. I fråga om ersättning som bestämts enligt lagen (2006:545) om skyddsrum före ikraftträdandet av denna lag gäller även i fortsättningen den upphävda lagen.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap

dels att 1 kap. 2 §, 2 kap. 1–3 §§, 3 kap. 6 § och 6 kap. 4 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas ett nytt kapitel, 1 a kap., av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §

Bestämmelserna i 2 och 3 kap. *skall* tillämpas endast under höjd beredskap.

Bestämmelserna i 2 och 3 kap. *ska* tillämpas endast under höjd beredskap.

1 a kap. Förberedelser

Planering

1 § När ett beslut har meddelats om att ett område inom ett län ska planläggas för utrymning eller inkvartering, ska länsstyrelsen ta fram en inriktning för planering i fråga om utrymning eller inkvartering vid höjd beredskap för länet.

Inriktningen enligt första stycket ska dokumenteras och ses över regelbundet, dock minst vart femte år, och ändras när det behövs på grund av väsentligt förändrade förhållanden.

Dokumentation som tas fram enligt andra stycket ska lämnas till den länsstyrelse som är civilområdesansvarig och, på begäran, till Myndigheten för civilt försvar.

2 § Kommunen ska planera för utrymning eller inkvartering vid höjd beredskap på grundval av den inriktning som har tagits fram av en länsstyrelse enligt 1 §.

Planeringen enligt första stycket ska dokumenteras och ses över regelbundet, dock minst vart femte år, och ändras när det behövs på grund av väsentligt förändrade förhållanden.

Dokumentation som tas fram enligt andra stycket ska lämnas till den länsstyrelse som avses i första stycket.

3 § Regioner ska medverka i arbetet med planering för utrymning och inkvartering vid höjd beredskap enligt 1 och 2 §§.

4 § Länsstyrelsen och kommunen ska ge Försvarsmakten och andra statliga myndigheter som särskilt berörs av planeringen enligt 1 och 2 §§ tillfälle att yttra sig när sådan planering tas fram eller ändras i väsentliga delar.

Information

5 § Kommunen ska informera dess invånare om innehållet i planeringen enligt 2 § på det sätt som kommunen bedömer är lämpligt.

Övning

6 § Länsstyrelsen och kommunen ska genomföra övningar av den planering som har tagits fram enligt 2 §.

Ersättning

7 § Kommunerna och regionerna ska få ersättning av staten för kostnader för förberedande uppgifter som de utför enligt denna lag.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättningens storlek.

2 kap.

1 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta att de som uppehåller sig inom ett område *skall* utrymma detta om området blivit eller kan antas bli utsatt för stridshandlingar och utrymningen är nödvändig för att skydda befolkningen, eller det i området behöver vidtas militära åtgärder av väsentlig betydelse och åtgärderna allvarligt försvåras om inte utrymning sker.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta att de som uppehåller sig inom ett område *ska* utrymma detta om området *har* blivit eller kan antas bli utsatt för stridshandlingar och utrymningen är nödvändig för att skydda befolkningen, eller det i området behöver vidtas militära åtgärder av väsentlig betydelse och åtgärderna allvarligt försvåras om inte utrymning sker.

2 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta

1. att de som omfattas av ett utrymningsbeslut *skall* vistas på en viss plats, och

2. vilka villkor som *skall* gälla för vistelsen.

1. att de som omfattas av ett utrymningsbeslut *ska* vistas på en viss plats, och

2. vilka villkor som *ska* gälla för vistelsen.

Beslutet får inte utformas så att det inskränker den enskildes frihet mer än vad som är nödvändigt med hänsyn till syftet med utrymningen och förhållandena på vistelseplatsen.

3 §

Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs vid utrymning enligt 1 och 2 §§.

Kommunen ska ansvara för verkställigheten av ett beslut om utrymning enligt 1 och 2 §§.

Polismyndigheten ska i nödvändig utsträckning delta i verkställigheten.

3 kap.

6 §

Den som disponerat en inkvarteringsbostad enligt 1 § *skall* till kommunen betala tillbaka vad kommunen betalat till inkvarteringsvärden enligt 3 och 4 §§.

Om det med hänsyn till den inkvarterades ekonomiska förhållanden eller annars är oskäligt, *skall* kommunen helt eller delvis befria den inkvarterade från återbetalningsskyldigheten.

Den som *har* disponerat en inkvarteringsbostad enligt 1 § *ska* till kommunen betala tillbaka vad kommunen betalat till inkvarteringsvärden enligt 3 och 4 §§.

Om det med hänsyn till den inkvarterades ekonomiska förhållanden eller annars är oskäligt, *ska* kommunen helt eller delvis befria den inkvarterade från återbetalningsskyldigheten.

6 kap.

4 §

Beslut enligt 2 eller 3 kap. som meddelas under höjd beredskap *skall* gälla omedelbart om inte något annat bestäms i beslutet.

Beslut enligt 2 eller 3 kap. som meddelas under höjd beredskap *ska* gälla omedelbart om inte något annat bestäms i beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2026.

2.3 Förslag till lag om ändring i plan- och bygglagen (2010:900)

Härigenom föreskrivs i fråga om plan- och bygglagen (2010:900)

dels att 9 kap. 86 § och 10 kap. 17, 23 och 23 c §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 10 kap. 19 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

86 §¹

En ansökan om lov eller förhandsbesked ska vara skriftlig och innehålla

1. fastighetens beteckning,
2. byggherrens person- eller organisationsnummer, namn och adress,
3. den tidpunkt då byggnads-, rivnings- eller markarbetena är avsedda att påbörjas,

4. förslag på kontrollansvarig med uppgift om dennes person- eller organisationsnummer och adress, om det behövs en kontrollansvarig enligt 10 kap. 9 och 10 §§,

5. de ritningar, beskrivningar och andra uppgifter som behövs för prövningen, och

6. de handlingar som krävs för beslut om startbesked enligt 10 kap., om sökanden vill ge byggnadsnämnden förutsättningar att besluta om lov och startbesked samtidigt.

En ansökan om bygglov ska också innehålla en kopia av ett beslut om skyddsrum enligt 3 kap. 1 § första stycket lagen (2026:000) om skyddsrum och skyddade utrymmen, om en underrättelse krävs enligt 3 kap. 2 § samma lag.

10 kap.

17 §

Om samrådet avser en *befintlig* byggnad som innehåller ett skyddsrum, ska byggnadsnämnden ge den myndighet som avses i 3 kap. 1 § lagen (2006:545) om skyddsrum tillfälle att yttra sig.

Om samrådet avser en byggnad som innehåller ett skyddsrum *eller en ny byggnad som ska innehålla ett skyddsrum, eller om samrådet avser en åtgärd som av särskild anledning kan antas påverka en sådan byggnad*, ska byggnadsnämnden ge *följande myndigheter tillfälle att yttra sig:*

1. den myndighet som avses i 3 kap. 1 § första stycket lagen (2026:000) om skyddsrum och skyddade utrymmen, och

¹ Senaste lydelse 2025:974.

2. den myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrummet enligt 7 kap. 1 § lagen om skyddsrum och skyddade utrymmen.

19 a §

Om det tekniska samrådet avser en ny byggnad som ska innehålla ett skyddsrum, ska samrådet också behandla behovet av åtgärder för att uppfylla de krav som följer av föreskrifter som har meddelats med stöd av 2 kap. 5 § lagen (2026:000) om skyddsrum och skyddade utrymmen.

23 §²

Byggnadsnämnden ska med ett skriftligt startbesked godkänna att en åtgärd som avses i 3 § 1 får påbörjas, om

1. åtgärden kan antas komma att uppfylla de krav som gäller enligt denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen,

2. ett bevis om att det finns ett färdigställandeskydd som avses i 16 § har visats upp för nämnden, om det krävs ett sådant skydd,

3. ett bevis om besked om skyddsrum har visats upp för nämnden, om det krävs ett sådant besked enligt 3 kap. 4 § lagen (2006:545) om skyddsrum,

3. en kopia av ett beslut om skyddsrum enligt 3 kap. 1 § första stycket lagen (2026:000) om skyddsrum och skyddade utrymmen har visats upp för nämnden, om ett sådant beslut har meddelats och inte visats upp tidigare,

4. en redovisning av alternativa energiförsörjningssystem har visats upp för nämnden, om en sådan redovisning krävs enligt 23 § lagen (2006:985) om energideklaration för byggnader, och

5. de villkor som har uppställts enligt 4 kap. 14 § eller 9 kap. 83 § är uppfyllda.

23 c §³

Byggnadsnämnden ska med ett skriftligt startbesked godkänna att en åtgärd som avses i 3 § 2 får påbörjas, om

1. åtgärden kan antas komma att uppfylla de tekniska egenskapskrav som gäller enligt 8 kap. 4–7 §§ och föreskrifter om tekniska egenskapskrav som har meddelats med stöd av denna lag, och

Byggnadsnämnden ska med ett skriftligt startbesked godkänna att en åtgärd som avses i 3 § 2 får påbörjas om åtgärden kan antas komma att uppfylla de tekniska egenskapskrav som gäller enligt 8 kap. 4–7 §§ och föreskrifter om tekniska egenskapskrav som har meddelats med stöd av denna lag.

² Senaste lydelse 2025:974.

³ Senaste lydelse 2025:974.

2. ett bevis om besked om skyddsrum har visats upp för nämnden, om det krävs ett sådant besked enligt 3 kap. 4 § lagen (2006:545) om skyddsrum.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juni 2026.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för ärenden som har påbörjats före ikraftträdandet och mål och ärenden som avser överklagande och överprövning av sådana mål och ärenden till dess målet eller ärendet är slutligt avgjort.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen gav den 6 maj 2021 en särskild utredare i uppdrag att analysera och lämna förslag till hur ett modernt och väl anpassat fysiskt skydd för civilbefolkningen mot direkta konsekvenser av krigshandlingar på svenskt territorium bör vara utformat (dir. 2021:30). Uppdraget omfattade tre sakområden: skyddsrum, utrymning med efterföljande inkvartering och en stödorganisation som kan genomföra insatser i samband med användning av skyddsrum samt utrymning och inkvartering.

Utredningen antog namnet Utredningen om civilbefolkningens skydd vid höjd beredskap (Ju 2021:03). Utredningen överlämnade i november 2022 betänkandet Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU 2022:57). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1* och betänkandets lagförslag i relevanta delar finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissvaren finns tillgängliga på regeringens webbplats (regeringen.se) och i Försvarsdepartementet (Fö2023/00074).

I denna lagrådsremiss behandlas endast utredningens förslag om skyddsrum och skyddade utrymmen samt om planering för utrymning med efterföljande inkvartering.

4 Bakgrund till förslagen och gällande rätt

4.1 Avvecklingen och återuppbyggnaden av det civila försvaret

Efter det kalla krigets slut avvecklades stora delar av det svenska civila försvaret som en följd av det fredliga och stabila omvärldsläget. Det säkerhetspolitiska läget har dock försämrats över tid och det pågår nu en återuppbyggnad av det civila försvaret. Av propositionen Totalförsvaret 2025–2030 (prop. 2024/25:34) framgår att regeringens prioritering för kommande försvarsperiod är att fortsätta stärka förmågan inom det civila försvaret och att öka takten i utvecklingen. Det civila försvaret ska byggas utifrån de krav som ställs i höjd beredskap och ytterst krig och ha förmåga att bidra till det militära försvarets förmåga, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna och skydda civilbefolkningen. Det civila försvaret ska också ha förmåga att upprätthålla försvarsviljan och samhällets motståndskraft mot externa påtryckningar.

En grundläggande uppgift för det civila försvaret är att skydda civilbefolkningen. I händelse av ett väpnat angrepp kan åtgärder såsom användning av skyddsrum samt utrymning och tillhörande inkvartering vara nödvändiga för civilbefolkningens överlevnad. Ett fungerande befolkningsskydd bidrar även till att upprätthålla befolkningens försvarsvilja och motståndskraft.

Som ett led i nyssnämnda synsätt gav regeringen i juli 2024 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), numera Myndigheten för civilt försvar (MCF), och länsstyrelserna i uppdrag att

göra en övergripande planering av åtgärder för att stärka skyddet av civilbefolkningen. Försvarsmakten skulle bistå i uppdraget med att ta fram en geografisk prioritering som utgångspunkt för myndigheternas planering. Skyddsåtgärder som omfattades av uppdraget är skyddsrum, utrymning och tillhörande inkvartering. Uppdraget redovisades den 5 december 2025.

4.2 Skyddsrum

4.2.1 Bakgrund

Sverige har haft skyddsrum sedan 1940-talet. Det finns i dag cirka 64 000 skyddsrum med plats för 7 miljoner individer. Tillsammans med Finland, Norge och Schweiz har Sverige ett unikt stort bestånd av skyddsrum. Skyddsrummen är oftast byggnadstekniskt förstärkta lokaler och vanligtvis utgör de en del av en källare i en byggnad men det förekommer även skyddsrum i form av fristående lokaler. I huvudsak är skyddsrummen belägna i någon av de 140 så kallade skyddsrumstatorerna, vilket är tätorter där behovet av skydd, på grund av till exempel en hög befolknings-täthet, är särskilt stort.

Försvarsberedningen konstaterade i Motståndskraft, Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021–2025 (Ds 2017:66) att befolkningsskyddets förmåga att möta de krav som krig kan ställa på samhället är starkt begränsad. Den verksamhet och de särskilda resurser som tidigare fanns inom det civila försvaret för skydd av befolkningen mot krigets verkningar är till stora delar avvecklade. Samtidigt finns det sedan tidigare etablerade skyddsrumsbeståndet kvar att upprusta med goda möjligheter till att stärka befolkningsskyddet. Försvarsberedningen föreslår i Kraftsamling - Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret (Ds 2023:34) att de åtgärder som ger störst förmågehöjande effekt på kort sikt ska prioriteras. Här ingår bland annat upprustning av befintliga skyddsrum, inventering av andra skyddade utrymmen, förberedelser och planer för utrymning från områden som bedöms kunna drabbas av krigshandlingar och områden där bebyggelse finns i närheten av totalförsvarsviktiga anläggningar och platser, liksom att säkerställa god förmåga samt redundans i varning och information till allmänheten.

4.2.2 Lagen om skyddsrum

I lagen (2006:545) om skyddsrum finns bestämmelser om hur skyddsrum ska byggas, utrustas och underhållas och bestämmelser om ersättning. Av 1 kap. 2 § den lagen framgår bland annat att skyddsrum är utrymmen för skydd av befolkningen i krig. I samband med att lagen om skyddsrum infördes överfördes alla uppgifter avseende skyddsrum, såsom beslut om byggande av skyddsrum, registerhållning samt besiktning och kontroll, från kommunerna till staten. Enligt nämnda lag och förordningen (2006:638) om skyddsrum beslutar MCF om till exempel behovet av

skyddsrum samt inom vilka områden i landets kommuner som skyddsrummen ska vara belägna.

I 2 kap. lagen om skyddsrum finns bestämmelser om skyddsrummens utformning och placering. Skyddsrum ska vara utformade och utrustade för att stå emot verkningarna av sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig (2 kap. 1 §).

I 3 kap. samma lag finns bestämmelser om byggande och kontroll av skyddsrum. MCF ska, i den omfattning staten ställer medel till förfogande, i enskilda fall besluta om nybyggnation av skyddsrum (3 kap. 1 §). MCF ansvarar också för kontroll av att inrättade skyddsrum har avsedd skyddsförmåga och att skyltning har skett i enlighet med lagen. Om det blir aktuellt att bygga ett skyddsrum i en befintlig byggnad eller anläggning är det MCF som ansvarar för att bygga och utrusta skyddsrummet (3 kap. 2 §). I nämnda kapitel finns också bland annat bestämmelser om skyldighet att underrätta MCF om vissa byggåtgärder som kräver bygglov enligt plan- och bygglagen (2010:900) och som kräver anmälan och om en byggherres ansvar för att bygga och utrusta skyddsrum (3 kap. 3 och 6 §§).

I 4 kap. lagen om skyddsrum finns bestämmelser om fastighetsägares och nyttjanderättshavares ansvar för att till exempel underhålla skyddsrum och bereda plats i skyddsrum. Vid höjd beredskap är ägaren eller nyttjanderättshavaren skyldig att bereda plats i skyddsrummet åt dem som behöver skydd (4 kap. 3 §). Höjd beredskap är, enligt lagen (1992:1403) om totalförsvar och höjd beredskap, antingen skärpt beredskap eller högsta beredskap (1 §). Är Sverige i krig råder högsta beredskap. Är Sverige i krigsfara eller råder det sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara, får regeringen besluta om skärpt eller högsta beredskap (3 §). Beslut om höjd beredskap ska tillkännages på det sätt som regeringen bestämmer (6 §).

I 5 kap. lagen om skyddsrum finns bestämmelser om avveckling av skyddsrum och i 6 kap. bestämmelser om ersättning. Enligt 6 kap. 1 och 2 §§ har den som ska bygga och utrusta eller underhålla ett skyddsrum rätt till skäligen ersättning av staten för sina merkostnader respektive kostnader.

MCF ansvarar för att utfärda föreskrifter om den tekniska utformningen av skyddsrum. MCF ska vidare föra register över samtliga skyddsrum som finns och planeras (1 kap. 2 § förordningen om skyddsrum). Registret innehåller bland annat uppgifter om typ och ålder på skyddsrummen samt när de senast kontrollerades.

Det finns inget fastställt tidsintervall för hur ofta skyddsrum ska kontrolleras. Enligt MCF:s rutiner utförs skyddsrumstillsyn eller skyddsrumskontroll. Skyddsrumstillsyn är en slags inventering där endast delar av skyddsrummet kontrolleras och tillsynen resulterar inte i något föreläggande. Skyddsrumstillsynen ger uppdaterade registeruppgifter och används för att få en bild av om det är påkallat att tidigare lägga en skyddsrumskontroll. Vid en skyddsrumskontroll kontrolleras alla delar i skyddsrummet och eventuella brister resulterar i ett föreläggande till fastighetsägaren. Skyddsrummen kontrolleras utifrån senaste kontrolldatum, geografisk placering eller om tidigare tillsyn påvisat behov av kontroll. Skyddsrumskontroll har tidigare utförts av externa kontrollanter, efter upphandling av MCF, som är certifierade av myndigheten som skyddsrumssakkunniga. Sedan den 1 september 2020 utförs inte

kontrollerna av sådana externa kontrollanter. De externa kontrollanterna kan dock fortfarande tilldelas tillsynsuppdrag.

I 7 kap. lagen om skyddsrum finns bestämmelser om att MCF får meddela förelägganden som behövs i enskilda fall för att lagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska efterlevas.

I 8 kap. lagen om skyddsrum finns bestämmelser om straff för den som bryter mot skyldigheten att bereda skyddsbehövande plats i ett skyddsrum under höjd beredskap eller mot föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen i fråga om hur ett skyddsrum ska vara placerat, dess utformning och utrustning samt inom vilken tid som skyddsrummet ska kunna iordningställas.

I 9 kap. lagen om skyddsrum finns bland annat bestämmelser om överklaganden.

4.3 Skyddade utrymmen

I lagen (1994:1720) om civilt försvar, som upphävdes 2006, reglerades bland annat skyddade utrymmen. Med skyddat utrymme avsågs i lagen ett utrymme som utformas och utrustas så att det ger ett skäligt skydd mot radioaktiv strålning och splitter samt i särskilt utsatta områden mot byggnadsras. Skyddade utrymmen anordnades enligt lagen först under höjd beredskap. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fick dock också besluta att ett skyddat utrymme skulle anordnas dessförinnan (6 kap. 1 § tredje stycket).

Enligt lagen om civilt försvar skulle kommunen i samråd med länsstyrelsen besluta inom vilka områden det skulle finnas både skyddsrum och skyddade utrymmen. Om enighet inte kunde nås, skulle kommunen överlämna frågan till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämde. Kommunen skulle också besluta om byggande av skyddade utrymmen. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämde fick enligt lagen meddela ytterligare föreskrifter eller i särskilda fall besluta om hur skyddade utrymmen skulle utformas och utrustas (6 kap. 7 §). I lagen fanns även bestämmelser om underhållsskyldighet, skyldighet att bereda plats och ersättning.

Lagen om civilt försvar upphävdes i samband med införandet av lagen (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap. Av förarbetena till den sistnämnda lagen framgår att utgångspunkten måste vara att ett fysiskt skydd ska vara utformat så att det står emot sådana vapen som kan antas komma att användas mot befolkningen vid ett krig. Någon planering under fredstid för skydd med en lägre skyddsgrad än skyddsrum skulle därför, enligt uttalandena i förarbetena, i princip inte ske. Mot denna bakgrund föreslogs ingen reglering motsvarande den som fanns om skyddade utrymmen i lagen om civilt försvar (se vidare prop. 2005/06:133 s. 123).

4.4 Utrymning och inkvartering

4.4.1 Bakgrund

Reglering om utrymning vid höjd beredskap till följd av stridshandlingar infördes i slutet av 1930-talet. Tillgången till skyddsrum var vid den tiden begränsad och utrymning ansågs utgöra ett alternativ till skyddsrum som skydd för civilbefolkningen. Vid slutet av 1940-talet hade utrymning planerats för ett 90-tal städer och andra större orter. Planerna omfattade som regel endast de så kallade utrymningsberättigade kategorierna, nämligen barn, blivande mödrar samt äldre och icke arbetsföra personer. Planerna omfattade sammanlagt omkring en fjärdedel av befolkningen i utrymningsorterna.

I mitten av 1990-talet bedömdes det konventionella kriget med korta förvarningstider och snabba stridsförlopp utgöra det största säkerhetspolitiska hotet. Möjligheterna att genomföra utrymningar ansågs därför vara begränsade. Vidare ansågs bland annat landsbygdens avfolkning och koncentrationen av befolkningen till tätorterna vara faktorer som i hög grad ändrat förutsättningarna för möjligheten att använda utrymning. Regeringen betonade att det moderna samhällets komplexa infrastruktur ställde krav på att de viktigaste samhällsfunktionerna skulle kunna hållas i gång även i krigstid. Vidare framhölls att kraven på att det civila försvaret skulle kunna understödja det militära försvaret på olika sätt, exempelvis med sjukvård och transporter, hade ökat. Det fanns därför önskemål om att en så stor del av befolkningen som möjligt skulle kunna stanna kvar på hemorten för att upprätthålla totalförsvarsfunktionerna. Regeringen framhöll därutöver att man i de senaste försvarsbesluten hade betonat att befolkningen i första hand skulle ges ett skydd där den bor och arbetar, att behovet av utrymning minskat och att utrymning i stället främst skulle ses som ett komplement till skydd genom skyddsrum. Eftersom det förutsågs finnas brister i fråga om tillgången på skyddsrum under lång tid ansågs emellertid möjligheten att utrymma befolkningen behöva finnas kvar (se prop. 1994/95:7 s. 81).

Enligt Försvarsberedningen bör ett ändamålsenligt och effektivt skydd i händelse av väpnat angrepp omfatta planerad utrymning som en skyddsåtgärd, vid sidan om tillgång till skyddsrum och skyddade utrymmen. Befolkningen ska kunna flyttas från områden som kan bli utsatta för krigshandlingar till mindre utsatta områden. Det kan till exempel röra sig om boende i direkt anslutning till viktiga totalförsvarsanläggningar och totalförsvarsplatser, eller i områden som kan komma att utsättas för direkta strider. Försvarsberedningen anser att det bör planeras för genomförande av utrymning från områden där krigshandlingar bedöms komma att ske i händelse av krig (Ds 2023:34 s. 264–266).

4.4.2 Utrymningslagen och utrymningsförordningen

Reglering om utrymning och inkvartering

Utrymning och inkvartering under höjd beredskap regleras i lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap (utrymningslagen) och i förordningen (2006:639) om utrymning och

inkvartering m.m. under höjd beredskap (utrymningsförordningen). Bestämmelserna i utrymningslagen om utrymning är endast tillämpliga under höjd beredskap. Bestämmelser som till viss del berör utrymning och inkvartering finns också i andra författningar, bland annat i 4 kap. lagen om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

Utrymning och inkvartering kan bli aktuellt även under fredstida förhållanden. Bestämmelser om utrymning och, i vissa fall, uppehålle under fredstida förhållanden finns bland annat i lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO), strålskyddslagen (2018:396) och 23 och 24 §§ polislagen (1984:387).

Bestämmelser om utrymning

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får enligt 2 kap. 1 § utrymningslagen besluta att de som uppehåller sig inom ett område ska utrymma detta, om området blivit eller kan antas bli utsatt för stridshandlingar och utrymningen är nödvändig för att skydda befolkningen, eller det i området behöver vidtas militära åtgärder av väsentlig betydelse och åtgärderna allvarligt försvåras om inte utrymning sker.

Ett beslut om utrymning kan omfatta alla civilpersoner inom ett område eller enbart vissa grupper. Efter en utrymning av huvuddelen av befolkningen inom ett område kan nya utrymningsbeslut fattas som innebär att den kvarvarande befolkningen flyttas mellan olika delar av det i övrigt utrymda området. En sådan åtgärd kan syfta till att samla kvarvarande personer i områden där tillgången till skyddsrum är god. Ett beslut om utrymning innebär inte endast en skyldighet för dem som omfattas av beslutet att lämna området utan även ett förbud för dem att återvända dit så länge beslutet om utrymning gäller. Finns det behov av att förhindra att människor, som inte omfattas av utrymningsbeslutet, flyttar in i ett område måste i stället inflyttningsförbud enligt 2 kap. 7 § tillämpas (se vidare prop. 1994/95:7 s. 112 och prop. 2005/06:133 s. 170 f.).

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får enligt 2 kap. 2 § utrymningslagen besluta att de som omfattas av ett utrymningsbeslut ska vistas på en viss plats och vilka villkor som ska gälla för vistelsen. Ett sådant beslut får emellertid inte utformas så att det inskränker den enskildes frihet mer än vad som är nödvändigt med hänsyn till syftet med utrymningen och förhållandena på vistelseplatsen. Genom regleringen möjliggörs en fördelning av den utrymda befolkningen. På så sätt säkerställs exempelvis att belastningen på mottagningsområdena blir jämn (se vidare prop. 1994/95:7 s. 112 och prop. 2005/06:133 s. 170 f.).

Regeringen har med stöd av 2 kap. 1 och 2 §§ utrymningslagen bemyndigat länsstyrelserna att besluta om utrymning inom det egna länet och att meddela beslut om vistelsen gällande det egna länet (3 § utrymningsförordningen). Såväl regeringen som länsstyrelserna kan således fatta beslut om utrymning och om de villkor som ska gälla. Vid utrymning ska Polismyndigheten enligt 2 kap. 3 § utrymningslagen lämna den hjälp som behövs. Det innebär att Polismyndigheten har det övergripande ansvaret för att ett beslut om utrymning genomförs (se prop. 2005/06:133 s. 171).

Med stöd av 2 kap. 6 och 7 §§ kan regeringen meddela utflyttningsrespektive inflyttningsförbud. Även länsstyrelserna får, med stöd av 4

och 5 §§ utrymningsförfordningen, meddela sådana förbud. Ett utflytningsförbud innebär att de personer som uppehåller sig inom ett visst område förbjuds att lämna detta. Ett sådant förbud får meddelas enbart om förflyttningen eller vistelsen utanför området allvarligt skulle försvåra åtgärder av väsentlig betydelse för totalförsvaret, eller vara förenad med uppenbar livsfara. Regleringen gör det möjligt att hindra att befolkningen spontant lämnar ett område och därigenom skapar problem för totalförsvaret eller utsätter sig för fara (se prop. 1994/95:7 s. 112 och prop. 2005/06:133 s. 172). Med inflytningsförbud avses att personer som inte är bosatta inom ett visst område förbjuds att annat än tillfälligt uppehålla sig inom området. Ett sådant förbud får enbart meddelas om en inflyttning allvarligt skulle försvåra åtgärder av väsentlig betydelse för totalförsvaret. Inflytningsförbud kan exempelvis tillämpas när en koncentration av människor skulle försvåra militära operationer i området eller när försörjningsläget i ett visst område inte tillåter att större mängder människor samlas där (prop. 1994/95:7 s. 113 och 2005/06:133 s. 172).

Enligt 2 § första stycket utrymningsförfordningen får MCF, efter samråd med Försvarsmakten och Polismyndigheten, meddela föreskrifter för hur utrymning ska planläggas. MCF har med stöd av detta meddelat Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter (MSBFS 2025:1) och allmänna råd om planläggning för utrymning under höjd beredskap, som trädde i kraft den 1 februari 2025. Enligt 2 § andra stycket samma förfordning får MCF, efter samråd med Försvarsmakten, vidare besluta om vilka områden som ska planläggas för utrymning. Något sådant beslut har inte fattats.

Bestämmelser om inkvartering

I 2 kap. 4 och 5 §§ utrymningslagen finns bestämmelser om kommuners och regioners skyldighet att ta hand om dem som omfattas av ett utrymningsbeslut och om utläningar som söker skydd i Sverige, samt att lämna hjälp till de kommuner och regioner som i större omfattning får ta emot befolkningen. Beträffande skyldigheten att ta hand om dem som omfattas av ett utrymningsbeslut och utläningar som söker skydd i Sverige hänvisas i 2 kap. 4 § samma lag till bestämmelser i socialtjänstlagen (2025:400), hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. Exempelvis framgår det av socialtjänstlagen att en kommun ansvarar för socialtjänsten inom sitt område och har det yttersta ansvaret för att enskilda får de insatser som de behöver (4 kap. 1 §).

De kommuner och regioner som befolkningen lämnar på grund av utrymning är enligt 2 kap. 5 § utrymningslagen skyldiga att i skälighetsomfattning lämna hjälp till de kommuner och regioner som i större omfattning får ta emot befolkningen. Paragrafen innebär att de resurser, till exempel materiel och personal, som finns i en kommun eller en region ska följa med befolkningen när den, på grund av utrymningsbeslut, flyttas till en ny kommun eller en ny region. Den kommun och den region som befolkningen kommer ifrån ska alltså se till att kommunens och regionens resurser, i den mån de frigörs, följer med till den eller de nya kommuner och regioner som i större omfattning får ta emot befolkningen (se vidare prop. 1994/95:7 s. 116, prop. 2005/06:133 s. 172 och prop. 2024/25:167).

En kommun får enligt 3 kap. 1 § utrymningslagen förelägga innehavaren av en byggnad eller bostadslägenhet (inkvarteringsvård) att under höjd beredskap upplåta bostad och utrustning åt den som behöver en bostad (inkvarteringsbostad) på grund av beslut om utrymning eller på grund av att denne till följd av krigshändelser tvingats lämna sin ordinarie bostad. Ett sådant föreläggande får meddelas endast om behovet av bostad inte kan tillgodoses på annat lämpligt sätt. Beslutet får vidare inte medföra större olägenhet för inkvarteringsvärden än vad som är nödvändigt och får inte heller avse utrymmen som behövs för inkvarteringsvärden och hans eller hennes familj eller någon dem närstående. Möjlighet till handräckning finns enligt 3 kap. 2 § samma lag.

I 3 kap. 3–6 §§ utrymningslagen finns bestämmelser om ersättning. Av bestämmelserna framgår bland annat att inkvarteringsvärden har rätt till ersättning av kommunen samtidigt som den som disponerat inkvarteringsbostaden i sin tur kan vara skyldig att återbetala beloppet till kommunen.

Skyldighet att förmedla meddelanden

Enligt 4 kap. 1 § första stycket utrymningslagen är ägaren eller nyttjanderättshavaren till en byggnad eller annan anläggning eller den som i fråga om förvaltning och skötsel företräder honom eller henne skyldig att förmedla myndigheternas beslut och meddelanden i frågor som rör verksamhet enligt utrymningslagen till dem som bor eller bedriver verksamhet i byggnaden eller anläggningen. Samma skyldighet gäller för arbetsgivare i fråga om de anställda. Med myndigheter avses såväl statliga som kommunala myndigheter (se prop. 1994/95:7 s. 111 och prop. 2005/06:133 s. 173). Av 4 kap. 2 § samma lag framgår vidare att var och en är skyldig att på fråga av en myndighet ange om han eller hon har egendom som kan behöva tas i anspråk för verksamhet enligt utrymningslagen.

Bestämmelser om straff och överklagande

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet som inte är ringa underlåter att fullgöra sina skyldigheter enligt 4 kap. 1 och 2 §§ utrymningslagen, eller vid fullgörandet lämnar oriktiga uppgifter, döms enligt 5 kap. 1 § första stycket samma lag till böter eller fängelse i högst ett år. Detsamma gäller den som inte följer ett föreläggande eller förbud som har meddelats med stöd av nämnda lag. Har gärningen begåtts under höjd beredskap och medfört avsevärt men för totalförsvaret eller är den av någon annan anledning att anse som grov, döms enligt 5 kap. 1 § andra stycket utrymningslagen till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Ett brott kan exempelvis bedömas som grovt när en person genom att lämna oriktiga uppgifter har brutit mot skyldigheten att på förfrågan ange om han eller hon har egendom som kan behöva tas i anspråk och den aktuella egendomen är av stor betydelse för totalförsvaret (se prop. 1994/95:7 s. 117).

I 6 kap. utrymningslagen finns bestämmelser som behandlar vilka beslut enligt samma lag som får överklagas och vilken myndighet som ska pröva ett eventuellt överklagande. Vidare framgår det av 4 § att beslut enligt 2 eller 3 kap. som meddelas under höjd beredskap ska gälla omedelbart om inte något annat bestäms i beslutet. Det gäller även beslut av allmän

förvaltningsdomstol (se prop. 1994/95:7 s. 120 och prop. 2005/06:133 s. 173).

4.4.3 Bestämmelserna i LSO om avspärrning och utrymning

Enligt 6 kap. 2 § LSO får räddningsledare vid räddningsinsats bland annat avspärra eller utrymma områden om fara för liv, hälsa eller egendom eller för skada i miljön inte lämpligen kan hindras på något annat sätt. Ett sådant ingrepp får enbart ske om det är försvarligt med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som vållas genom ingreppet och omständigheterna i övrigt.

Ingrepp enligt 6 kap. 2 § LSO får även göras av en kommunal nämnd eller, i fråga om statlig räddningstjänst, av den myndighet som ansvarar för räddningstjänsten. Om länsstyrelsen eller annan statlig myndighet har tagit över ansvaret för den kommunala räddningstjänsten får ingrepp även göras av den myndigheten. Vidare får ingrepp göras av länsstyrelsen vid sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen om det är nödvändigt för att göra det möjligt att åter använda den förorenade egendomen.

Polismyndigheten ska, enligt 6 kap. 3 § samma lag, vid ingrepp enligt 6 kap. 2 § lämna den hjälp som behövs. Den som har beslutat om utrymning ska enligt 6 kap. 4 § LSO i skälighetsomfattning hjälpa till med att ordna uppehälle för dem som till följd av åtgärden är i behov av det. Paragrafen innebär en uppmaning att hjälpa till, inte att staten eller kommunen inom ramen för räddningstjänsten har ett eget ansvar för att ordna uppehälle (se vidare prop. 2002/03:119 s. 120).

5 Skyddsrum och skyddade utrymmen

5.1 Det behövs en ny lag om skyddsrum och skyddade utrymmen

Regeringens förslag

Ett nytt regelverk om skyddsrum och skyddade utrymmen ska införas genom en ny lag som ersätter lagen om skyddsrum.

Begreppet skyddsrum ska i lagen avse utrymmen för skydd av befolkningen i krig.

Begreppet skyddade utrymmen ska i lagen avse utrymmen som ger ett i förhållande till skyddsrum begränsat sådant skydd.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Remissinstanserna tillstyrker eller invänder inte mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Som beskrivs i avsnitt 4 har det säkerhetspolitiska läget förändrats. En modern beredskap behöver vara flexibel och anpassad till utvecklingen i det svenska samhället och i vår omvärld samt till våra säkerhetsbehov. För att klara en situation som föranleder skärpt eller högsta beredskap krävs förberedelser och planering med utgångspunkt i en utvecklad målbild som anger vad som ska skyddas eller upprätthållas. Vidare krävs en god bild av hur det moderna kriget kan komma att gestalta sig samt en realistisk syn på dagens samhälle och hur samhället kan förväntas utvecklas.

Det behövs ett ändamålsenligt och effektivt skydd för civilbefolkningen mot konsekvenser av ett väpnat angrepp. I likhet med Försvarsberedningen uttryckte regeringen i propositionen Totalförsvaret 2025–2030 att det i nuläget inte bör planeras för omfattande nybyggnation av skyddsrum (se prop. 2024/25:34 s. 138 f.). Det skydd som skyddsrummen erbjuder är dock fortfarande relevant. Mot bakgrund av de bedömningar som görs av det säkerhetspolitiska och militärstrategiska läget, målen för totalförsvaret samt betydelsen av tillgången på skyddsrum är det angeläget att det befintliga skyddsrumsbeståndet upprätthålls i så stor utsträckning som möjligt. Det krävs, som utredningen bedömer, ett mer modernt regelverk om skyddsrum.

Som nämns i avsnitt 4 finns i dag cirka 64 000 skyddsrum i Sverige. Detta är enligt Myndigheten för civilt försvars analyser inte tillräckligt för att bereda ett fullgott skydd för befolkningen, bland annat då många städer förtätats och expanderat. Utifrån det försämrade säkerhetspolitiska läget kan det, med hänsyn till omfattningen av det befintliga skyddsrumsbeståndet, vara i högsta grad relevant att kunna utnyttja även andra skyddsutrymmen än skyddsrum. Det gäller särskilt i områden som har utpekats som strategiskt viktiga och då särskilt i anslutning till områden i storstäderna som saknar skyddsrum. Utrymmen som tunnelbanor, vägtunnlar och andra underjordiska anläggningar, såsom källare, kan vara av betydelse som fysiskt skydd åt civilbefolkningen vid ett väpnat angrepp. Regeringen bedömer därmed, i likhet med utredningen, att det finns behov av en reglering av så kallade skyddade utrymmen som gäller utöver den om skyddsrum.

Regeringen har övervägt huruvida det nya regelverket om skyddsrum och skyddade utrymmen bör föras in i lagen om skyddsrum i stället för, som utredningen föreslår, i en ny lag. För det fall ändringar skulle göras i nu gällande lag riskerar den lagen att framstå som helt omarbetad. Till detta kommer att lagen bör få ett nytt namn som ger uttryck för att den även innehåller bestämmelser om skyddade utrymmen. Regeringen föreslår därför, i likhet med utredningen, att en ny lag om skyddsrum och skyddade utrymmen ska införas och att lagen om skyddsrum ska upphävas.

Skyddsrum är, enligt 1 kap. 2 § lagen om skyddsrum, utrymmen för skydd av befolkningen i krig. Denna benämning bör överföras till den nya lagen. Begreppet skyddade utrymmen bör i lagen avse utrymmen som ger

ett i förhållande till skyddsrum begränsat sådant skydd (se vidare avsnitt 5.2.2 och 5.3.2).

5.2 Regleringen om skyddsrum

5.2.1 Ansvar för planeringen av skyddsrumsbeståndet

Regeringens förslag

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om i vilken omfattning skyddsrum ska finnas och inom vilka områden inom landets kommuner som skyddsrummen ska vara belägna.

En kommun ska på begäran av regeringen eller den myndighet som meddelar föreskrifterna lämna upplysningar om planer för byggverksamhet i kommunen och om andra förhållanden av betydelse för sådana föreskrifter.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer i allt väsentligt överens med regeringens. Utredningen föreslår att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska besluta om behovet av skyddsrum och inom vilka områden inom landets kommuner som skyddsrummen ska vara belägna. I utredningens förslag om skyldighet att lämna upplysningar nämns inte regeringen uttryckligen.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker eller invänder inte mot förslaget. *Försvarshögskolan* påpekar att det, mot bakgrund av bland annat det ryska angreppet mot Ukraina, är svårt att i förväg peka ut områden som har mindre behov av skyddsrum. *Myndigheten för civilt försvar (MCF)* anför att åtgärder avseende skyddsrum i form av till exempel modernisering, avveckling och nybyggnation behöver kopplas till ett system där fortlöpande analyser och bedömningar görs av myndigheten i samverkan med relevanta aktörer, främst Försvarsmakten. Flera remissinstanser, bland andra MCF och *Riksbyggen*, uttalar sig också om vad som bör beaktas vid bedömningen av behovet vid exempelvis nyproduktion och vilka aktörer som bör engageras i samband med bedömningen.

Skälen för regeringens förslag

Enligt lagen om skyddsrum beslutar regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, om behovet av skyddsrum och var dessa ska vara belägna (1 kap. 2 § andra stycket). Den myndighet som regeringen bestämmer ska, i den omfattning staten ställer medel till förfogande, enligt 3 kap. 1 § samma lag, besluta i enskilda fall om byggande av skyddsrum. Den som inom ett område där skyddsrum ska byggas avser att utföra

sådana byggåtgärder som kräver bygglov enligt plan- och bygglagen och som kräver anmälan ska underrätta den myndighet som avses i 3 kap. 1 § om sin avsikt (3 kap. 3 §). Utredningen föreslår att samma ordning ska gälla enligt den nya lagen. Utredningen föreslår att det ska regleras i förordning att MCF ska fatta båda slags beslut, vilket också gäller i dag. Innan beslut fattas om behovet och inom vilka områden skyddsrum ska finnas ska MCF ge Försvarsmakten tillfälle att yttra sig enligt utredningens förordningsförslag.

Regeringen ser i likhet med utredningen att det inte finns något skäl för att ändra på den ordning som gäller enligt nuvarande lag. Det bör därför bland annat finnas reglering i den nya lagen om det övergripande ansvaret för planeringen av skyddsrum. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör därmed få besluta om i vilken omfattning skyddsrum ska finnas och inom vilka områden inom landets kommuner som skyddsrummen ska vara belägna. Vilken förvaltningsmyndighet som ska ansvara för besluten, om en sådan ska ansvara i stället för regeringen, bör inte regleras i lag och frågan är därmed inte föremål för denna lagrådsremiss.

Nästa fråga är om ett beslut om i vilken omfattning skyddsrum ska finnas och inom vilka områden inom landets kommuner som skyddsrummen ska vara belägna bör betraktas som ett förvaltningsbeslut, det vill säga ett beslut i ett enskilt fall, eller ett normbeslut, det vill säga ett beslut om föreskrifter. Den omständigheten att beslutet kan ha ett begränsat geografiskt tillämpningsområde talar i viss utsträckning för att det är fråga om ett förvaltningsbeslut. I motsatt riktning talar att beslutet inte riktar sig mot någon enskild utan har en generell karaktär. Beslutet kan påverka i vilken utsträckning som det i enskilda fall fattas beslut om byggande av skyddsrum, men beslutet innebär inte i sig någon skyldighet att bygga skyddsrum. Vidare behöver beslutet inte vara tidsbegränsat utan kan gälla tills vidare. Regeringen bedömer sammantaget att det är fråga om ett normbeslut. Det bör därför införas en reglering i den nya lagen om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter i aktuella frågor. Vad som bör beaktas vid bedömningen av behovet, som bland andra *Riksbyggen* resonerar om, är inte föremål för behandling i denna lagrådsremiss.

Som *Försvarshögskolan* påpekar är det utmanande att i förväg göra en säker bedömning om var skyddsrum kommer att behöva finnas. Som exempelvis *MCF* anför behöver beslut om skyddsrummens placering bland annat grundas på analyser och bedömningar som tas fram i samarbete mellan relevanta aktörer. Detta för att göra så korrekta bedömningar som möjligt. Någon särskild reglering för att åstadkomma sådant samarbete behöver dock inte införas i den nya lagen.

I linje med vad som gäller enligt nuvarande lag bör det i den nya lagen införas en bestämmelse om att en kommun, på begäran av regeringen eller den myndighet som har uppgiften att meddela föreskrifter i frågor om skyddsrum, ska lämna upplysningar om planer för byggverksamhet i kommunen och om andra förhållanden av betydelse för föreskrifterna (jfr 3 kap. 1 § andra stycket lagen om skyddsrum). Vad gäller andra förhållanden av betydelse för föreskrifterna kan det till exempel röra sig om att kommunen lämnar tillgänglig information om vilka skyddsalternativ som finns inom kommunen. Bestämmelsen får en sådan sekretessbrytande

effekt som avses i 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Uppgiftsskyldigheten innebär därmed att kommunen kan lämna ut uppgifter även om uppgifterna omfattas av sekretess hos kommunen.

5.2.2 Utformning och placering av skyddsrum

Regeringens förslag

Skyddsrum ska vara utformade och utrustade för att stå emot verkningar av sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig. Om det krävs skyndsamma åtgärder för skydd av befolkningen i krig ska skyddsrummen få utformas och utrustas så att de i största möjliga utsträckning står emot sådana verkningar.

Skyddsrum ska vara placerade och utformade så att skyddsbehövande efter varning har möjlighet att hinna fram till ett sådant rum i tid och att uppehålla sig där under den tid som behövs.

Skyddsrum ska få vara utformade så att de under fredstid kan användas för andra ändamål.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela ytterligare föreskrifter eller i enskilda fall, om det finns särskilda skäl, få besluta om skyddsrumms placering, utformning och utrustning samt inom vilken tid de ska kunna ställas i ordning. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en sådan föreskrift eller ett sådant beslut ska dömas till böter.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer i allt väsentligt överens med regeringens. Utredningen föreslår att skyddsrum ska utformas så att dessa under fredstid kan användas för andra ändamål.

Remissinstanserna

Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har inga synpunkter på förslaget.

Skälen för regeringens förslag

I dag gäller att skyddsrum ska vara utformade och utrustade för att stå emot verkningarna av sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig (2 kap. 1 § lagen om skyddsrum). Om det krävs skyndsamma åtgärder för skydd av befolkningen i krig får skyddsrummen utformas och utrustas så att de i största möjliga utsträckning står emot sådana verkningar.

Skyddsrummen ska vidare vara placerade och utformade med hänsyn till de skyddsbehövandes möjligheter att efter varning hinna fram i tid och att uppehålla sig där under den tid som behövs (2 kap. 2 § lagen om skyddsrum). Skyddsrummen ska också vara utformade så att de under fredstid kan användas för andra ändamål (2 kap. 3 § samma lag). Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytter-

ligare föreskrifter eller i särskilda fall besluta om skyddsrum placering, utformning och utrustning samt inom vilken tid de ska kunna iordningställas (2 kap. 4 § samma lag). Enligt 8 kap. 2 § lagen om skyddsrum döms den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot någon föreskrift som meddelats med stöd av 2 kap. 4 § till böter.

Utredningen föreslår att det även i den nya lagen ska anges att skyddsrum ska utformas så att dessa under fredstid kan användas för andra ändamål. Regeringen anser att paragrafen om fredstida användning av skyddsrum bör ändras. Fokus för den reglering som föreslås i denna lagrådsremiss är att ge skydd åt befolkningen. Det bör vara upp till ägaren om skyddsrummet också ska kunna användas för andra ändamål under fredstid. Paragrafen bör därför ändras så att det framgår att skyddsrum får vara utformade för att i fredstid kunna användas för andra ändamål. Den tid inom vilken ett skyddsrum ska kunna ställas i ordning påverkar dock bland annat vilken användning som är möjlig i fredstid (se vidare avsnitt 5.4).

Regeringen bedömer i övrigt, i likhet med utredningen, att det inte föreligger skäl för att ändra den ordning som i dag gäller för utformningen av skyddsrum. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör även fortsättningsvis ha möjlighet att meddela ytterligare föreskrifter och, när det finns särskilda skäl, besluta i enskilda fall om skyddsrum placering, utformning och utrustning samt inom vilken tid de ska kunna ställas i ordning. Bestämmelsens utformning bör justeras för att tydliggöra vilken ordning som gäller.

5.2.3 Kontroll av befintliga skyddsrum

Regeringens förslag

Den eller de myndigheter som regeringen bestämmer ska kontrollera att ett skyddsrum har avsedd skyddsförmåga och att skyltningen är korrekt.

En myndighet med ansvar för sådan kontroll ska få meddela de förelägganden som krävs för att lagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas. Även förelägganden om att ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum ska utföra en förenklad kontroll ska få meddelas. Ett föreläggande som avser en annan åtgärd än förenklad kontroll ska få förenas med vite.

Om ett föreläggande som avser en annan åtgärd än förenklad kontroll inte följs, ska åtgärden få vidtas av berörd myndighet. Åtgärden ska få vidtas på den enskildes bekostnad, om denne inte skulle ha haft rätt till ersättning för åtgärden enligt lagen om den hade vidtagits frivilligt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om kontroll av skyddsrum och förenklad kontroll.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen föreslår att länsstyrelsen i det län där skyddsrummet finns ska ansvara för kontrollen. Utredningen föreslår att ägaren efter föreläggande

av länsstyrelsen ska utföra en förenklad kontroll av skyddsrummet och av att skyltning skett. Utredningen föreslår att ett föreläggande ska få förenas med vite under förutsättning att det inte avser tillträde. Utredningen föreslår vidare att bemyndigandet ska avse närmare föreskrifter.

Remissinstanserna

Bland andra *Länsstyrelsen i Dalarnas län*, *Länsstyrelsen i Gotlands län*, *Länsstyrelsen i Skåne län*, *Myndigheten för civilt försvar (MCF)* och *Region Sörmland* tillstyrker förslaget om att ansvaret för kontroller ska flyttas från MCF till länsstyrelserna. MCF uttrycker dock att länsstyrelserna bör ges möjlighet att anlita externa skyddsrumskontrollanter då det kommer att uppstå svårigheter för länsstyrelserna att få i gång och upprätthålla en fungerande kontrollverksamhet utan en sådan möjlighet.

Några remissinstanser, bland andra *Fagersta kommun* och *Skyddsrumsspecialisten*, är tveksamma till om länsstyrelserna kommer att kunna ha den kompetens och kapacitet som krävs för att utföra kontroller av skyddsrum. Till exempel *Forshaga kommun* och *Karlstads kommun* anför att ansvaret för kontroller, vid svårigheter att upprätthålla kompetens inom respektive länsstyrelse, i stället bör placeras inom respektive civilområde. *Säkerhetsbranschen* framför en liknande synpunkt som MCF i fråga om möjligheten att anlita externa kontrollanter. *Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI)* ser utmaningar med att flytta ansvaret för kontrollverksamheten från MCF till länsstyrelserna. FOI anser att det kan vara kontraproduktivt att flytta verksamheten, om länsstyrelserna ändå kommer att vara helt beroende av MCF:s kunskapsunderlag, planering och stöd.

Ett flertal remissinstanser yttrar sig gällande förslaget om förenklad kontroll. *Fastighetsägarna* anser att förslaget inte bör genomföras om det inte kompletteras med en rätt till skälig ersättning från staten till den som utför kontrollen. FOI bedömer att riskerna med förslaget inte har redovisats på ett tillräckligt tydligt sätt. MCF anför att egenkontrollen är en bra modell för de fastighetsägare som vill få en bättre överblick över skicket på sina skyddsrum. MCF bedömer att det dock inte är ett system som går att kvalitetssäkra i tillräcklig omfattning för att motivera en återrapportering. MCF anser också att det bör genomföras en efterkontroll efter varje skyddsrumskontroll för att säkerställa att bristerna är åtgärdade på ett korrekt sätt. *Region Gotland* och *Sveriges Allmännytt* är positiva till att fastighetsägaren, efter föreläggande från länsstyrelsen, ska utföra en förenklad egenkontroll. Ett antal remissinstanser, bland andra *Region Gotland* och *Region Kalmar* anser att berörd fastighetsägare bör erbjudas utbildning och skälig ersättning. Även *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* anser att de fastighetsägare som åläggs att genomföra egenkontroller bör ersättas för detta, då det i exempelvis regioners och kommuners fastighetsbestånd kan bli fråga om en större arbetsinsats. *Säkerhets- och försvarsföretagen (SOFF)* föreslår att fastighetsägare i stället årligen ska uppmanas att utföra och dokumentera en egenkontroll av skyddsrummen och att denna egenkontroll sedan ska kontrolleras av respektive länsstyrelses kontrollanter. *Trafikverket* anser att skillnaden mellan fullständiga kontroller av skyddsrum och förenklade kontroller behöver tydliggöras.

Vissa instanser, till exempel Säkerhetsbranschen, yttrar sig i fråga om vilken kompetens skyddsrumssakkunniga bör ha. MCF bör, enligt myndigheten, ges rätt att föreskriva att en skyddsrumssakkunnig, i fråga om skyddsrumssbyggnation, ska genomföra de kontroller som följer av MCF:s föreskrifter eller som MCF i det enskilda fallet beslutar om. Vidare anser MCF att krav på kompetens hos skyddsrumssakkunniga bör framgå av lagen. MCF bör också, enligt myndigheten, ges befogenhet att återkalla eller upphäva ett givet certifikat och MCF bör vara den myndighet som utövar tillsyn över kontrollanterna. Skyddsrumsspecialisten anför att det kommer att krävas ett tuffare kontrollsystem samt ökad utbildning för de som ska genomföra de renoveringar av befintliga skyddsrum som behövs.

Bland andra *Delaktighet Handlingskraft Rörelsefrihet (DHR)* anför att det bör finnas en kontrollmekanism som säkerställer att inrättade skyddsrum är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Det bör också ställas tydliga krav på fastighetsägarna att åtgärda eventuella brister när det gäller tillgängligheten för personer med funktionsnedsättningar.

Skälen för regeringens förslag

Dagens kontroller

Enligt lagen om skyddsrum är det den myndighet som regeringen bestämmer som ansvarar för kontroll av befintliga skyddsrum, och som kan besluta om föreläggande om åtgärder på grund av underhållsbehov (3 kap. 1 §, 4 kap. 2 § och 7 kap. 1 §). I dag ansvarar MCF för nämnda uppgifter. Tidigare använde MCF externa certifierade konsulter för kontrollverksamheten. Kontroller av skyddsrumsbeståndet har över tid genomförts med varierande ambitionsnivå. Som utredningen redogör för har vissa konstaterade brister ackumulerats utan att åtgärdas. Det kan befaras att skyddsförmågan successivt har försämrats.

Arbetet med att kontrollera skyddsrummen behöver intensifieras

Försvarsberedningen konstaterar att det befintliga skyddsrumsbeståndet har byggts upp under lång tid och att det är en viktig resurs inom det civila försvaret. Det befintliga beståndet kan förutsättas vara användbart till stora delar och kan ge ett betydande skydd vid ett väpnat angrepp. Försvarsberedningen anser att takten i kontrollen av befintliga skyddsrum behöver öka och föreslår att det befintliga skyddsrumsbeståndet ska inventeras inom tre år och i någon mån vara föremål för tillsyn eller kontrolleras inom den närmaste femårsperioden (Ds 2023:34 s. 262 f.).

Även regeringen bedömer att en grundläggande förutsättning för ett modernt och väl anpassat skyddsrumsbestånd är att det befintliga beståndet kontrolleras. Kontroller av skyddsrum behöver göras i syfte att kvalitetssäkra dessa och se till att det underhåll och de förbättringar som behövs genomförs. Kontrollerna av skyddsrumsbeståndet behöver intensifieras. Utredningen bedömer att kontrollverksamheten, om verksamheten ska kunna intensifieras och effektiviseras, behöver flyttas och att ansvaret för kontrollerna bör gälla för fler aktörer än en enskild myndighet. Utredningen bedömer att kontrollverksamheten bör flyttas från MCF till länsstyrelserna.

Utredningen anför, som skäl för sitt förslag, att länsstyrelsen har en tydlig sammanhållande och stödjande roll för det civila försvaret i länet. Länsstyrelsen har därtill ett geografiskt områdesansvar och är också den högsta civila totalförvarsmyndigheten inom länet enligt 7 § förordningen (2017:868) med länsstyrelseinstruktion. Detta innebär bland annat att länsstyrelsen genom sin verksamhet ska minska sårbarheten i samhället, bevaka att risk- och beredskapshänsyn tas i samhällsplaneringen samt utveckla en god förmåga att hantera sina uppgifter under fredstida kris-situationer och höjd beredskap. Utredningen pekar också på att länsstyrelsen i egenskap av högsta civila totalförvarsmyndighet inom länet ska verka för att största möjliga försvarseffekt uppnås. Länsstyrelsen ska också samordna de civila försvarsåtgärderna, verka för att sådan civil verksamhet som har betydelse för försvarsansträngningarna bedrivs med en enhetlig inriktning, verka för att det civila och det militära försvaret samordnas, verka för att länets tillgångar fördelas och utnyttjas så att försvarsansträngningarna främjas, samt ansvara för att en samlad regional lägesbild sammanställs (se 6 § förordningen [2017:870] om länsstyrelsernas krisberedskap och uppgifter inför och vid höjd beredskap). Länsstyrelsens kännedom om skyddsrum är därutöver enligt utredningen viktig för deras funktion som högsta totalförvarsmyndighet i länet. Länsstyrelserna har därtill kunskap om lokala förhållanden som kan vara av betydelse för bedömningen av skyddsrummen.

Det kan noteras att Försvarsberedningen tillstyrker utredningens förslag om att tilldela länsstyrelserna ansvar för kontrollverksamheten (se Ds 2023:34 s. 263). Det kan dock också noteras att till exempel *Forshaga kommun* föreslår att ansvaret för kontrollerna ska läggas på de civilområdesansvariga länsstyrelserna och att vissa remissinstanser, däribland *Fagersta kommun*, ifrågasätter om länsstyrelserna kommer att kunna fullgöra den av utredningen föreslagna uppgiften.

Det är av stor vikt att en myndighet som får ansvar för kontroll av skyddsrum har tillräckliga resurser för att genomföra sitt uppdrag på ett ändamålsenligt sätt. Regeringen föreslog, som nämns i avsnitt 8, i budgetpropositionen för 2026 att länsstyrelserna skulle få viss finansiering för att stärka skyddet för civilbefolkningen under höjd beredskap. Regeringen bedömer, till skillnad från bland andra *Skyddsrumsspecialisten*, att länsstyrelserna har goda möjligheter att utöva kontrollverksamhet på det sätt som utredningen föreslår. Regeringen bedömer samtidigt att det i den nya lagen inte finns skäl att peka ut vilken myndighet eller vilka myndigheter som ska ansvara för kontrollerna och att det finns fördelar med en viss flexibilitet i detta avseende. Vilka myndigheter som bör ansvara för kontrollverksamheten kan variera över tid utifrån bland annat förändrade ansvarsområden men även omvärldsutvecklingen. Det bör därför i stället endast anges i den nya lagen att det är den eller de myndigheter som regeringen bestämmer som ansvarar för kontrollerna.

En myndighet ska, enligt 6 § myndighetsförordningen (2007:515), verka för att genom samarbete med bland annat andra myndigheter ta till vara de fördelar som kan vinnas för enskilda och för staten som helhet. Enligt 8 § förvaltningslagen (2017:900) ska en myndighet vidare inom sitt verksamhetsområde samverka med andra myndigheter. Regeringen utgår från att samverkan mellan de myndigheter som regeringen pekar ut som

kontrollansvariga kommer att fungera väl när det gäller sådana frågor som behöver hanteras gemensamt.

Skyddsrumskontroller bör utföras av anställda

Som till exempel *Skyddsrumsspecialisten* påpekar behöver de som ska utföra kontrollerna ha rätt utbildning och kompetens för uppgiften. MCF anser bland annat att kravet på kompetens hos skyddsrumssakkunniga bör framgå av lagen. Regeringen konstaterar att utredningen inte lämnar något förslag om lagreglering i denna del och bedömer dessutom att det rör sig om en fråga som inte bör regleras i lag.

En särskild fråga är om det, som MCF framför, bör införas ett bemyndigande i lagen för att tillgodose ansvariga myndigheters eventuella behov av att kunna anlita privata utförare i form av certifierade skyddsrumssakkunniga. Som utredningen anger innebär beslut om förelägganden för åtgärdande av konstaterade brister myndighetsutövning. För att säkerställa saklighet och opartiskhet i kontrollverksamheten bör, som utredningen redogör för, de som anlitas för utförande av kontroller inte samtidigt ha affärsintressen i eller bedriva verksamhet som omfattar utförande av uppdrag med anledning av genomförda kontroller. Regeringen bedömer i likhet med utredningen att det inte bör införas ett bemyndigande i lag som gör det möjligt för den eller de myndigheter som regeringen utpekar som ansvariga att anlita externa skyddsrumssakkunniga. Det är av stor vikt att myndigheten eller myndigheterna i fråga har egen kompetens för sådan kontrollverksamhet. Som utredningen konstaterar hindrar inte detta att myndigheten i fråga anlitar skyddsrumssakkunniga när det krävs särskild kompetens kopplat till en viss fråga och utförande av uppgifter som inte innebär myndighetsutövning. Detta kan, som MCF framhåller, aktualiseras exempelvis i samband med uppförandet av nya skyddsrum för att se till att skyddsrummet utformas på ett ändamålsenligt sätt.

Förenklad kontroll och förelägganden

Den myndighet som enligt 3 kap. 1 § lagen om skyddsrum beslutar om byggande eller kontroll av skyddsrum får meddela de förelägganden som i enskilda fall behövs för att lagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska efterlevas (7 kap. 1 § lagen om skyddsrum). Ett föreläggande, som inte avser tillträde enligt 7 kap. 3 § samma lag, får förenas med vite. Om ett föreläggande inte följs, får åtgärden vidtas av den som meddelat föreläggandet (7 kap. 2 § samma lag). En sådan åtgärd vidtas på den försumliges bekostnad, om han eller hon inte på grund av någon bestämmelse i lagen är berättigad till ersättning för åtgärden om den vidtas frivilligt.

Utredningen föreslår att länsstyrelsen som beslutar om kontroll av skyddsrum ska kunna meddela de förelägganden som behövs i enskilda fall för att lagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas. Utredningen föreslår att så kallade förenklade kontroller också ska regleras i den nya lagen. Utredningen föreslår vidare att ett föreläggande som meddelas enligt den nya lagen, förutom när det avser sådant tillträde som behandlas i avsnitt 5.5 och förenklad kontroll, ska få förenas med vite.

Trafikverket anser att skillnaden mellan förenklade kontroller och fullständiga kontroller av skyddsrum behöver tydliggöras.

När det gäller fullständiga kontroller, som redan regleras i lagen om skyddsrum, bör dessa vara betydligt mer omfattande än förenklade kontroller. Förstnämnda slags kontroller avser hela skyddsrummet och då även till exempel ventilationen. Förenklade kontroller, som är en slags egenkontroll, kan till exempel handla om att ägaren till en byggnad eller anläggning där det finns ett skyddsrum kontrollerar om lämnade registeruppgifter är korrekta och lämnar underlag som krävs inför fullständig skyddsrumskontroll. Regeringen bedömer, till skillnad mot *FOI*, att det inte krävs någon ytterligare analys gällande riskerna med förslaget. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör, som utredningen föreslår, få meddela föreskrifter om kontroll av skyddsrum och om förenklad kontroll. Föreskrifterna bör exempelvis kunna avse vilka moment som ska ingå i en förenklad kontroll.

Behovet av egenkontroller kan variera både i olika områden och utifrån till exempel när skyddsrummet senast kontrollerades. Regeringen bedömer att det inte finns behov av att införa en generell skyldighet för samtliga ägare till fastigheter som innehåller skyddsrum att utföra förenklade kontroller, något som efterfrågas av *SOFF*.

Det är, som utredningen bedömer, motiverat att införa en generell möjlighet för en myndighet som ansvarar för kontroller att meddela de förelägganden som krävs för att lagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas. Det bör också införas en särskild reglering i den nya lagen om att föreläggande kan avse förenklad kontroll av skyddsrummet men det behöver inte införas motsvarande reglering gällande kontroll av skyltning. I frågan om vilka förelägganden som bör kunna förenas med vite gör regeringen de överväganden som framgår nedan.

Även förelägganden som avser tillträde bör kunna förenas med vite

Utredningen föreslår att ett föreläggande, förutom när det avser sådant tillträde som avses i avsnitt 5.5 och förenklad kontroll, ska få förenas med vite. Polismyndigheten ska enligt utredningens förslag, som behandlas i samma avsnitt, under vissa förutsättningar lämna den hjälp som behövs för tillträdet. Motsvarande ordning, med ett undantag från möjligheten att meddela vitesförelägganden kopplat till tillträde, gäller enligt nuvarande lag och gällde även enligt lagen om civilt försvar. Av förarbetena till sistnämnda lag framgår att den regleringen utformades efter synpunkter från Lagrådet (prop. 1994/95:7 s. 110 och 118). Lagrådet uttryckte bland annat att underlåtenhet att hålla en viss byggnad eller anläggning tillgänglig för besiktning eller kontroll snarast borde kunna aktualisera någon handräckningsåtgärd. Lagrådet bedömde även att det, i förhållande till förslaget i lagrådsremissen, var otydligt vilka åtgärder som kunde vidtas på den försumliges bekostnad. Regeringen kan dock inte se varför det skulle vara motiverat att införa samma ordning som nu gäller och som gällde enligt lagen om civilt försvar i den nya lagen.

Det finns många exempel på lagar där det framgår att även förelägganden som avser tillträde kan förenas med vite (se till exempel 6 kap. 4 § säkerhetsskyddslagen [2018:585] och 27 § lagen [2023:560] om

granskning av utländska direktinvesteringar). Enligt 5 § tredje stycket förvaltningslagen får en myndighet ingripa i ett enskilt intresse endast om åtgärden kan antas leda till det avsedda resultatet. Åtgärden får aldrig vara mer långtgående än vad som behövs och får vidtas endast om det avsedda resultatet står i rimligt förhållande till de olägenheter som kan antas uppstå för den som åtgärden riktas mot. Att införa en ordning där Polismyndigheten, under vissa förutsättningar, ska lämna den hjälp som behövs för tillträdet utan att andra möjligheter är uttömda framstår inte som lämpligt. Mot denna bakgrund bör även förelägganden som avser tillträde kunna förenas med vite. Som utvecklas nedan bör en åtgärd få vidtas på den enskildes bekostnad i viss utsträckning. Regeringen kan inte se att det behövs något förtydligande i frågan om hur denna ordning förhåller sig till rätten att meddela vitesförelägganden eller i vissa fall begära hjälp av Polismyndigheten. Allmänna bestämmelser om viten finns i lagen (1985:206) om viten (viteslagen). I enlighet med utredningens förslag behöver ett föreläggande om förenklad kontroll inte kunna förenas med vite.

Behöver förslaget om kontroll kompletteras?

MCF framhåller att utredningens förslag bör kompletteras i vissa delar, bland annat genom att MCF ges befogenhet att besluta om vilka kontroller vid byggande av skyddsrum som ska utföras av skyddsrumssakkunniga. Enligt det förslag som regeringen lämnar i avsnitt 5.2.2, som gäller byggande av skyddsrum, ska regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer få meddela ytterligare föreskrifter eller i enskilda fall besluta om skyddsrumms placering, utformning och utrustning och inom vilken tid de ska kunna ställas i ordning. Föreskrifterna kan avse exempelvis vilken teknisk standard ett skyddsrum ska ha eller vilka specifika krav som ska ställas på byggprocessen. Föreskrifter kan även meddelas om löpande kontroller i samband med nybyggnation. En sådan komplettering som MCF efterfrågar behöver enligt regeringens mening inte göras.

MCF anser att det bör genomföras en efterkontroll efter varje skyddsrumskontroll för att säkerställa att bristerna är åtgärdade på ett korrekt sätt. En myndighet med ansvar för kontroll av skyddsrum bör, som anges ovan, få förelägga ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum att utföra en förenklad kontroll av skyddsrummet. En sådan myndighet bör också, som utredningen föreslår, få besluta om de förelägganden som krävs för att lagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas. Åtgärden bör, i enlighet med utredningens förslag, få vidtas på den enskildes bekostnad i den utsträckning som följer av nu gällande lag. Det behövs, enligt regeringens mening, ingen annan reglering för att se till att brister åtgärdas och det finns inte heller utrymme för att inom ramen för denna lagrådsremiss föreslå en annan ordning. Det noteras att MCF också framför synpunkter på utredningens förslag till förordning. Dessa synpunkter behandlas inte inom ramen för denna lagrådsremiss.

Ett antal remissinstanser, bland andra *Region Kalmar*, anför att fastighetsägarna bör erbjudas utbildning och också skälig ersättning för förenklade kontroller. Regeringen bedömer att de arbetsuppgifter som

ägarna ska utföra enligt förslaget är enkla och begränsade och att dessa inte motiverar att staten står för vare sig utbildning eller ersättning.

Exempelvis DHR efterfrågar en kontrollmekanism som säkerställer att inrättade skyddsrum är tillgängliga för personer med funktionsnedsättningar. Skyddsrum bör i så stor utsträckning som möjligt vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättningar. Utgångspunkten är dock att det inte ska byggas några nya skyddsrum i någon större utsträckning och utifrån hur dagens skyddsrumsbestand ser ut kan det inte garanteras att samtliga befintliga skyddsrum är tillgänglighetsanpassade eller kan tillgänglighetsanpassas. Det kan inte heller garanteras att det vid varje nybyggnation av skyddsrum är möjligt att tillgänglighetsanpassa skyddsrummet, även om det i så stor utsträckning som möjligt bör vara utgångspunkten. Om det skulle införas ett krav i lagen som innebär att skyddsrum alltid ska vara tillgänglighetsanpassade riskerar detta att medföra att skyddsrum som i och för sig skulle kunna innebära ett värdefullt skydd för en del av befolkningen inte byggs och att befintliga skyddsrum som inte kan tillgänglighetsanpassas avvecklas. Detta skulle i förlängningen kunna innebära att färre skyddsplatser kan erbjudas befolkningen som helhet. Regeringen anser därför att det inte bör ställas upp ett krav på att samtliga skyddsrum ska vara tillgänglighetsanpassade.

Det kan dock, med anledning av till exempel DHR:s synpunkter, konstateras att utredningens förslag till förordning, även om det inte behandlas inom ramen för denna lagrådsremiss, skulle innebära att nuvarande ordning, som föreskriver att MCF ska verka för att skyddsrummen ska vara tillgängliga för personer med funktionshinder (2 kap. 1 § förordningen om skyddsrum), ska fortsätta att gälla. Bland andra DHR:s synpunkter kommer att beaktas inom ramen för det kommande förordningsarbetet. I sammanhanget är det även relevant att beakta det skydd som erbjuds i och med den nya regleringen om inrättande av skyddade utrymmen, som i högre utsträckning än skyddsrum kommer kunna anpassas för särskilda behov eller omständigheter, till exempel i förhållande till personer med vårdbehov, äldre, barn, personer med funktionsnedsättningar och andra grupper med särskilda behov. I avsnitt 5.8 föreslås vidare att en kommun, på det sätt som kommunen bedömer är lämpligt, ska informera sina invånare om vilka skyddsrum och skyddade utrymmen som finns inom kommunen och hur dessa kan användas. En kommun bör till exempel, inom ramen för denna informationsskyldighet, kunna lämna tillgänglig information om vilka skyddsrum som är anpassade för personer med funktionsnedsättningar.

5.2.4 Underhåll och förbättringar av befintliga skyddsrum

Regeringens förslag

Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum ska vara skyldig att underhålla skyddsrummet och den utrustning som hör till skyddsrummet. Uttrycket underhåll ska i lagen avse åtgärder för att hålla skyddsrummet och dess utrustning i ett gott och användbart skick, i den mån dessa inte räknas som förbättringar.

Ägaren ska också vara skyldig att, efter föreläggande av en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrummet, vidta de åtgärder som behövs för att förbättra skyddsrummets skyddsförmåga. Uttrycket förbättringar ska i lagen avse nya installationer, utbyte av komponenter till skyddsrummet och likartade åtgärder utan att det är fråga om underhåll.

Den som är skyldig att underhålla ett skyddsrum ska ha rätt till skälig ersättning av staten för sina kostnader. Även den som efter föreläggande har vidtagit åtgärder för att förbättra skyddsrummets skyddsförmåga ska ha rätt till sådan ersättning. Ersättning ska inte lämnas för åtgärder som beror på att ägaren till byggnaden eller anläggningen har eftersatt underhållet av skyddsrummet, gjort otillåtna ingrepp i det eller på annat sätt varit försumlig.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få besluta om ersättningen och meddela föreskrifter om ersättningens storlek.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer i allt väsentligt överens med regeringens. Utredningen föreslår att föreskrifträtten även ska omfatta rätten till ersättning och att bemyndigandet ska avse närmare föreskrifter.

Remissinstanserna

Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. *Delaktighet Handlingskraft Rörelsefrihet (DHR)* anför att det i uttrycket ett gott och användbart skick bör ingå att skyddsrummet är tillgängligt för personer med funktionsnedsättning. Ett antal remissinstanser, bland andra *Livsmedelsverket*, yttrar sig om vad som bör finnas tillgängligt i skyddsrummet. *Skyddsrumsspecialisten* anger att utredningens förslag innebär att det saknas en tydlig plan för reservkraft och för kommunikation i skyddsrummen. Vid moderniseringen av skyddsrum bör man enligt *Statens energimyndighet* ha som målsättning att reservkraften ska vara robust och hållbar.

Flera remissinstanser uttalar sig om den omständigheten att ägarens ansvar även gäller i förhållande till så kallade befolkningsskyddsrum och andra skyddsrum som kräver särskild kompetens. *Sveriges Allmännytt*a delar utredningens uppfattning att samma ordning bör gälla oavsett vilket slags skyddsrum det rör sig om. *Myndigheten för civilt försvar (MCF)* delar utredningens uppfattning att samma ordning bör gälla i fråga om skyddsrum som finns i anläggningar som ägs av en kommun. MCF anser dock att befolkningsskyddsrum som finns i anläggningar som ägs av olika privata aktörer bör lyftas ur det befintliga skyddsrumssystemet och omhändertas i särskild ordning. MCF påpekar att det, vid tiden för byggnationen av befolkningsskyddsrum, inte fanns tredimensionell fastighetsreglering. Det bör enligt myndigheten som utgångspunkt vara de fastighetsägare som har fastigheter som ligger ovanpå själva bergrummet som har ansvar för underhåll, iordningställande och driftsättning. När befolkningsskyddsrum ligger under flera fastigheter bör alltså flera fastighetsägare, enligt MCF, ha ett ansvar för ett och samma

befolkningsskyddsrum men för olika delar. MCF bör vidare enligt myndigheten ges i uppdrag att analysera hur dessa privatägda befolkningsskyddsrum ska hanteras för att säkerställa framtida underhåll och ansvar. *Skanska AB* delar utredningens uppfattning att det bör övervägas om så kallade specialskyddsrum och befolkningsskyddsrum, som är i behov av omfattande underhåll och modernisering, i stället är lämpliga att inrättas som skyddade utrymmen.

Ett antal remissinstanser yttrar sig om förslaget om ersättning. *Stockholms universitet* påpekar att förslaget innebär att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter avseende rätt till ersättning för att bygga och underhålla skyddsrum och skyddade utrymmen, och inte som i dag enbart beräkna ersättningens storlek. Rätten till ersättning borde dock enligt universitet regleras på en högre normgivningsnivå, eftersom det ytterst kan sägas ha att göra med egendomsskyddet. När det gäller rätten till ersättning anför flera remissinstanser, bland annat *HSB* och *Riksbyggen*, att signalerna från staten och myndigheterna de senaste decennierna har varit att det inte funnits något större behov av skyddsrum och få kontroller har därför utförts. Det är rimligt att staten nu tar ett stort ekonomiskt ansvar för att i detta nya säkerhetspolitiska läge se till att skyddsrummen är moderna. Ett antal remissinstanser, bland annat *Region Kalmar*, anför att en omställning kommer att kräva ett långsiktigt ekonomiskt stöd från staten.

Flera remissinstanser, bland annat *Malmö kommun* och *Region Kalmar* efterfrågar förtydliganden när det gäller vad som räknas som underhållsåtgärder. *Region Stockholm* påpekar att det inte framgår vad som avses med uttrycket mer omfattande underhållsåtgärder som utredningen använder i betänkandet och att det därför är svårt att bedöma vilka kostnader som fastighetsägarna kommer att behöva stå för själva. Vidare behöver avgränsningen mellan vad som menas med förbättring respektive ordinarie underhåll vara tydlig.

Skälen för regeringens förslag

Ansvar för underhåll och förbättringar av skyddsrum

Beståndet av skyddsrum är genomgående äldre. Enligt 3 § Statens räddningsverks föreskrifter om utförande, utrustning och användning av skyddsrum (SRVFS 1998:6) skulle ett skyddsrum vara utfört och utrustat för en livslängd på minst 50 år. Detta innebär inte att skyddsrum inte har en betydligt längre livslängd än så och ett skyddsrum kan vara funktionsdugligt minst lika lång tid som byggnaden i övrigt. Behovet av underhåll och förbättringar blir dock större med tiden. Det kan konstateras att det finns ett stort reinvesteringsbehov i skyddsrum vars tekniska och ekonomiska livslängd har uppnåtts. Det kommer finnas behov av att, förutom underhåll av befintlig utrustning, förbättra skyddsrummen med viss ny utrustning.

Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum är skyldig att underhålla skyddsrummet och den utrustning som hör till skyddsrummet (4 kap. 1 § lagen om skyddsrum). Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum är också skyldig att, efter föreläggande från den myndighet som utför kontroll av

skyddsrum, vidta de åtgärder som behövs för att förbättra utrymmets skyddsförmåga (4 kap. 2 § samma lag).

Utredningens förslag i fråga om ägarens ansvar för underhåll och förbättringar innebär inte någon ändring av nuvarande ordning. Regeringen ställer sig bakom utredningens förslag och anser att det bör genomföras (se vidare avsnitt 5.2.3). Det finns visserligen, som till exempel *MCF* resonerar kring, skyddsrum som är samägda och som omfattas av flera fastighetsbildningar med olika fastighetsägare. Det kan exempelvis röra sig om ett villagarage där två olika fastighetsägare äger varsin del av garaget. Vidare förekommer det att befolkningsskyddsrum, det vill säga större skyddsrum som rymmer många personer, och andra större skyddsrum är belägna under marknivå och sträcker sig under flera fastigheter. Om det i ett enskilt fall skulle uppstå oklarhet kring äganderäts- eller ansvarsfrågan bör den myndighet som handlägger det enskilda ärendet göra en särskild bedömning av vem som är ansvarig. Regeringen anser att det finns förutsättningar för att låta samma ordning gälla för samtliga skyddsrum och att det inte finns skäl att undanta vissa slags skyddsrum. Den myndighet som är ansvarig för kontroll bör bistå fastighetsägare genom att förmedla råd och stöd. Detta gäller även i förhållande till de fåtal befolkningsskyddsrum som är i privat ägo.

Regeringen bedömer, i likhet med utredningen, att det bör framgå av lagen att uttrycket underhåll avser åtgärder för att hålla skyddsrummet och dess utrustning i ett gott och användbart skick. Det bör, i linje med vad utredningen också föreslår, framgå av lagen att uttrycket förbättringar avser nya installationer, utbyte av komponenter till skyddsrummet och likartade åtgärder utan att det är fråga om underhåll. I avsnitt 5.2.2 föreslås det att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela ytterligare föreskrifter eller i enskilda fall besluta om skyddsrumms placering, utformning och utrustning samt inom vilken tid de ska kunna ställas i ordning. Regeringen bedömer att det inte bör regleras närmare i lagen vad som avses med underhålls- och förbättringsåtgärder. Det bör därmed inte göras några ytterligare förtydliganden i denna lagrådsremiss som bland andra *Region Kalmar* efterfrågar. De frågor som till exempel *Livsmedelsverket* och *Statens energimyndighet* tar upp när det gäller vad som bör finnas tillgängligt i skyddsrum är exempel på sådana frågor som också bör beaktas i arbetet med att ta fram nämnda föreskrifter.

MCF ska enligt 2 kap. 1 § andra stycket förordningen om skyddsrum verka för att skyddsrummen ska vara tillgängliga för personer med funktionshinder. Regeringen kan konstatera att utredningen i sitt förslag till förordning inte föreslår någon ändring när det gäller detta. Regeringen bedömer inte att det är möjligt, att som *DHR* framför, ställa krav på att ett gott och användbart skick ska innebära att skyddsrummen ska vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Det är dock av största vikt att skyddsrum också är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning i den utsträckning som det är möjligt (se vidare avsnitt 5.2.3).

Rätten till ersättning

När det gäller rätten till ersättning anför flera remissinstanser, bland annat *HSB*, att staten bör ta ett stort ekonomiskt ansvar för att se till att skyddsrummen är moderna. Enligt 6 kap. 2 § lagen om skyddsrum är den

som är skyldig att underhålla ett skyddsrum och den som är skyldig att vidta åtgärder som behövs för att förbättra utrymmets skyddsförmåga berättigad till skäligen ersättning av staten för sina kostnader. Ersättning lämnas dock inte för åtgärder som beror på att ägaren eftersatt underhållet av skyddsrummet, gjort otillåtna ingrepp i det eller på annat sätt varit försumlig. Utredningen föreslår att samma reglering ska införas i den nya lagen och regeringen ställer sig bakom förslaget. Regeringen menar att staten, genom att genomföra utredningens förslag, tar ett sådant långsiktigt ansvar för upprustningen av skyddsrummen som efterfrågas av flera remissinstanser. Som utredningen föreslår bör regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer även fortsättningsvis få besluta om ersättning. Ersättning bör till exempel kunna ges för byte av komponenter eller utrustning till skyddsrummet som har uppnått sin tekniska livslängd och därför behöver bytas ut.

Utredningen anger att ägaren bör få skäligen ersättning för mer omfattande underhållsåtgärder av ett äldre skyddsrum så att även dessa åtgärder blir möjliga att vidta i praktiken. *Region Stockholm* efterfrågar exempelvis ett förtydligande om vad som avses med mer omfattande underhållsåtgärder i detta sammanhang. Regeringens uppfattning är dock att det måste göras en bedömning i varje enskilt fall av om en åtgärd innebär rätt till ersättning och att något förtydligande inte bör ske i lagen eftersom uttrycket inte används i densamma.

I 6 kap. 1 § förordningen om skyddsrum anges att MCF får meddela de föreskrifter som behövs för tillämpningen av 6 kap. lagen om skyddsrum som handlar om ersättning. Några sådana föreskrifter har inte meddelats. Utredningen anger att MCF även fortsatt enligt regeringens bemyndigande bör få meddela närmare föreskrifter om rätten till ersättning. Utredningen föreslår att det av lagen ska framgå att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela närmare föreskrifter om rätten till ersättning och ersättningens storlek. Utredningens förslag innebär att föreskrifträtten utökas, jämfört med 6 kap. 3 § lagen om skyddsrum, till att också avse föreskrifter om rätten till ersättning.

Stockholms universitet anför att rätten till ersättning bör regleras enbart i lag då den ytterst har att göra med inskränkningen av egendomsskyddet (se vidare avsnitt 5.2.5). Det har enligt regeringens mening inte framkommit att det skulle finnas ett behov av att införa någon ytterligare reglering om rätten till ersättning på lägre föreskriftsnivå än i lag. Redan av detta skäl bör utredningens förslag i denna del inte genomföras. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör, på samma sätt som gäller i dag, få meddela föreskrifter om ersättningens storlek.

5.2.5 Beslut om byggande av nya skyddsrum

Regeringens förslag

Den myndighet som regeringen bestämmer ska, i den omfattning staten ställer medel till förfogande, i enskilda fall besluta om byggande av skyddsrum.

Myndigheten som beslutar om byggande av skyddsrum ska få meddela de förelägganden som behövs för att lagen eller föreskrifter

som har meddelats med stöd av lagen ska följas. Ett föreläggande ska få förenas med vite. Om föreläggandet inte följs ska åtgärden få vidtas av myndigheten. Åtgärden ska få vidtas på den enskildes bekostnad, om denne inte skulle ha haft rätt till ersättning för åtgärden enligt lagen om den hade vidtagits frivilligt.

Myndigheten ska också ombesörja att skyddsrummet byggs och utrustas om frågan om byggande har uppkommit utan att det ska utföras sådana byggåtgärder som kräver underrättelse.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer i allt väsentligt överens med regeringens. Utredningen föreslår att ett föreläggande ska få förenas med vite under förutsättning att det inte avser tillträde.

Remissinstanserna

Myndigheten för civilt försvar (MCF) anför att uttrycket skyddsrum enbart bör användas gällande utrymmen som byggs enligt den nya lagen. Om en kommun eller region ändå bygger ett sådant utrymme förutsätter MCF att detta sker i samråd med myndigheten. Övriga remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslaget.

Skälen för regeringens förslag

På samma sätt som gäller i dag bör den myndighet som regeringen bestämmer, i den omfattning staten ställer medel till förfogande, i enskilda fall besluta om byggande av skyddsrum (se 3 kap. 1 § lagen om skyddsrum). Beslutets giltighetstid behandlas i avsnitt 5.2.6. Den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum bör också, även fortsättningsvis, få meddela de förelägganden som behövs för att lagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas (se 7 kap. 1 § samma lag). Ett föreläggande bör få förenas med vite även om det avser tillträde (se vidare avsnitt 5.2.3). Allmänna bestämmelser om vite finns i viteslagen. Åtgärden bör få vidtas på den enskildes bekostnad i den utsträckning som utredningen föreslår.

Om ett skyddsrum ska byggas utan att frågan har uppkommit i samband med sådana byggåtgärder som kräver en underrättelse, bör den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum också ombesörja att skyddsrummet byggs och utrustas (jfr 3 kap. 2 § lagen om skyddsrum och se vidare avsnitt 5.2.6). I dessa fall bör staten, i enlighet med nu gällande reglering, bekosta åtgärden. Ägaren till byggnaden eller anläggningen där skyddsrummet uppförs blir dock skyldig att underhålla skyddsrummet och den utrustning som hör till skyddsrummet i enlighet med förslaget i avsnitt 5.2.4. I de fall beslut fattas om att skyddsrum ska inrättas i en befintlig byggnad eller anläggning och fastighetsägaren inte frivilligt rättar sig efter beslutet, kan expropriation komma i fråga. Enligt 2 kap. 6 § expropriationslagen (1972:719) får expropriation ske för det militära försvaret eller för annat ändamål som är av särskild betydelse för totalförsvaret.

Av 2 kap. 15 § regeringsformen framgår att vars och ens egendom är tryggad genom att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation eller något annat sådant förfogande eller tåla att det allmänna inskränker användning av mark eller byggnad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Vidare har varje fysisk eller juridisk person rätt till sin egendom genom artikel 1 i första tilläggsprotokollet till europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Även artikel 17 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna skyddar äganderätten. Äganderätten kan inskränkas för angelägna allmänna intressen. Regeringen bedömer, liksom tidigare, att den inskränkning av äganderätten som ett beslut om skyddsrum och de skyldigheter som det innebär är motiverad utifrån det angelägna allmänna intresset av att skydda civilbefolkningen.

I många kommuner pågår ny- och ombyggnationer och det är tänkbart att kommunerna kan se ett behov av att bygga skyddsrum i samband med vissa byggåtgärder. Det kan även i vissa regioner pågå nybyggnation av sjukhus där det bedöms som särskilt viktigt att det finns tillgång till skyddsrum. Utredningen anför att i de fall kommunerna eller regionerna på eget initiativ skulle vilja bygga skyddsrum bör det inte finnas något som hindrar att dessa utrymmen också kan tillföras det samlade systemet gällande skyddsrum och att bestämmelserna i den nya lagen också bör gälla för dessa. För det fall ansvarig myndighet delar kommunens eller regionens uppfattning att ett skyddsrum bör byggas, och beslutar om detta, bör dessa utrymmen enligt regeringens mening tillföras skyddsrumssystemet. Om ett skyddsrum byggs utan att ett sådant beslut har fattats bör utrymmet dock, som *MCF* anför, inte anses utgöra ett skyddsrum i lagens bemärkelse. En annan ordning riskerar att innebära osäkerhet dels i fråga om hur skyddsrummet ska byggas, dels i fråga om vilken ersättning som ska utgå för underhåll av detsamma.

5.2.6 Fastighetsägares och byggherrars ansvar vid byggande av skyddsrum

Regeringens förslag

Den som inom ett område där skyddsrum ska finnas enligt föreskrifter avser att utföra sådana byggåtgärder som kräver bygglov enligt plan- och bygglagen ska underrätta den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum om sin avsikt.

Om en underrättelse har lämnats ska ett beslut i skyddsrumsfrågan meddelas.

Beslut om byggande av skyddsrum ska gälla i tre år från beslutsdagen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om underrättelseskyldigheten.

En byggherre som utför byggåtgärder som omfattas av ett beslut som innebär att ett skyddsrum ska byggas, ska bygga och utrusta skyddsrummet i enlighet med beslutet.

Den som ska bygga och utrusta ett skyddsrum ska ha rätt till skälig ersättning av staten för sina merkostnader. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska i enskilda fall få besluta om ersättningen och även få meddela föreskrifter om ersättningens storlek.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen föreslår att det ska regleras i lag vilka uppgifter ett beslut om att ett skyddsrum ska byggas ska innehålla. Utredningen föreslår att beslutet ska gälla i två år från beslutsdagen och att beslutet endast ska få ändras om den som beslutet gäller godtar ändringen. Utredningens förslag gällande underrättelseskyldigheten omfattar åtgärder som kräver bygglov enligt plan- och bygglagen och anmälan. Utredningen föreslår att den som har lämnat underrättelsen, i samband med att ett beslut i skyddsrumsförslaget delges, ska få föreläggas att vidta åtgärder i enlighet med beslutet. Byggherren ska, enligt utredningens förslag, se till att skyddsrummet är utformat så att det stämmer överens med föreläggandet, under fredstid kan användas för andra ändamål samt stämmer överens med det som i övrigt har föreskrivits eller beslutats om i fråga om skyddsrummets placering, utformning, utrustning och inom vilken tid det ska kunna iordningställas. Utredningen föreslår vidare att föreskrifträtten, vad gäller ersättning, också ska omfatta rätten till ersättning och att bemyndigandet ska avse närmare föreskrifter. Utredningen föreslår att det ska införas en hänvisning till 10 kap. plan- och bygglagen i den nya lagen.

Remissinstanserna

Flerparten remissinstanser tillstyrker eller invänder inte mot förslaget. *Umeå kommun* ställer sig bakom förslaget, men betonar vikten av att skyddsrumspaneringen utformas på ett sådant sätt att den kan användas som planeringsunderlag och vägledning.

Exempelvis *Fastighetsägarna* resonerar kring hur krav på byggande av skyddsrum ska hanteras i relation till andra krav, bland annat på miljöområdet, och om att förhandsbesked bör kunna lämnas. *Göteborgs kommun* bedömer att förslaget kommer att öka administrationen i bygglovsprocessen och att antalet frågor från exploatörer och blivande byggherrar kommer att öka. *HSB* och *Riksbyggen* anser att den som bygger ett skyddsrum bör få full ersättning för sina merkostnader till skillnad från skälig ersättning. Bland andra *Peab Bostads AB* anför att villkoren för ersättningen behöver vara tydliga. Till exempel *Peab Bostads AB* anför också att det är viktigt att behovet av exempelvis skyddsrum beaktas i ett tidigt skede och vid bland annat framtagande av detaljplaner. Exempelvis *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* anser att en tydlig avgränsning behövs i fråga om vilken typ av byggnader och inom vilka geografiska områden ett krav på byggande av skyddsrum kan bli aktuellt.

Skälen för regeringens förslag

Enligt 3 kap. 3 § första stycket lagen om skyddsrum gäller att den som inom ett område där skyddsrum ska byggas avser att utföra sådana bygg-

åtgärder som kräver bygglov enligt plan- och bygglagen och som kräver anmälan ska underrätta den myndighet som i enskilda fall ska besluta om byggande av skyddsrum om sin avsikt. Syftet med bestämmelsen är att det ska finnas möjlighet att besluta om att inrätta skyddsrum i samband med nybyggnation. Den nuvarande ordningen tillkom samtidigt vid en tidpunkt då det inte fanns någon avsikt att bygga fler skyddsrum i Sverige. Vid lagens införande beslutade Statens räddningsverk föreskrifter om undantag från underrättelseskyldigheten, varför det inte har skett någon egentlig handläggning med stöd av paragrafen sedan den infördes.

Enligt lagen om civilt försvar var motsvarande underrättelseskyldighet begränsad till när åtgärderna som skulle vidtas avsåg ny- eller tillbyggnad eller viss omfattande ombyggnad. Regeringen anser att det vore onödigt betungande om åtgärder som kräver anmälan skulle kräva en underrättelse. Det vore också onödigt betungande om alla åtgärder som kräver bygglov enligt plan- och bygglagen i dag skulle innebära en underrättelseskyldighet enligt den nya lagen. Regeringen anser därför, i linje med utredningens förslag, att regleringen som nu finns i 3 kap. 3 § lagen om skyddsrum bör kunna avgränsas till att avse vissa byggåtgärder som regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bedömer bör omfattas av underrättelseskyldigheten. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör därför, som utredningen föreslår, få meddela föreskrifter om skyldigheten som bland annat kan behandla vilka åtgärder som ska föranleda en underrättelse. Det finns inte, som till exempel *Fastighetsägarna* resonerar kring, anledning att införa en möjlighet att ansöka om förhandsbesked i frågan om skyddsrum ska byggas eller utrymme för att ändra vad som gäller vid planläggning.

De byggnader och anläggningar som bör komma i fråga för inrättande av skyddsrum är framför allt flerbostadshus, men även andra större byggnader eller byggnader som används för vissa specifika ändamål i vilka ett större antal människor ska arbeta eller annars vistas i. Som bland annat *SKR* påpekar är det viktigt att de föreskrifter som reglerar omfattningen av underrättelseskyldigheten är tydliga så att det klart framgår inom vilka områden och i vilka byggnader som det kan bli aktuellt att bygga skyddsrum. Nämda föreskrifter kan också i den utsträckning som det bedöms lämpligt, som *Umeå kommun* resonerar kring, utformas så att de kan användas av kommunerna som planeringsunderlag. Regeringen ser inte, som *Göteborgs kommun* pekar på, en risk för att förslaget kommer att öka administrationen i bygglovsprocessen på ett omotiverat sätt.

Av 3 kap. 4 § tredje stycket lagen om skyddsrum framgår att ett beslut enligt 3 kap. 1 § samma lag gäller i två år från beslutsdagen. I de flesta fall torde frågan om skyddsrum framför allt komma att aktualiseras vid nybyggnadsprojekt som kräver bygglov. För dessa gäller att ett startbesked upphör att gälla den dag då beslutet om lov upphör att gälla. Beslutet om lov upphör att gälla om den åtgärd som lovet avser inte har påbörjats inom två år och avslutats inom fem år från den dag då beslutet vann laga kraft (9 kap. 115 § plan- och bygglagen). Om beslutet om skyddsrum skulle gälla i två år kan det uppstå en situation där beslutet om skyddsrum inte längre är giltigt när byggnationen påbörjas. Regeringen anser därför att beslutet om skyddsrum, för att bättre anpassas till bygglovsprocessen, bör ha en giltighetstid om tre år.

Ett beslut i skyddsrumsförordningen får, enligt nu gällande lag, innan det upphör att gälla ändras endast om den som beslutet gäller godtar ändringen. Beslutet ska också innehålla uppgift om det antal personer som ska kunna få plats i utrymmet (3 kap. 4 § lagen om skyddsrum) och en preliminär uppgift om den beräknade ersättningen till den som föreläggs att bygga skyddsrummet (3 kap. 3 § förordningen om skyddsrum). Regeringen anser att det inte finns skäl att reglera frågan om rätten att ändra beslut särskilt. Inte heller anser regeringen att det finns skäl att i den nya lagen reglera vad ett beslut om skyddsrum ska innehålla.

Utredningen föreslår att det ska införas reglering i lagen som innebär att den som har lämnat en underrättelse, i samband med att ett beslut delges, får föreläggas att vidta åtgärder i enlighet med beslutet. Samma reglering finns i 3 kap. 4 § andra stycket lagen om skyddsrum och motsvarande ordning har gällt under lång tid. Enligt exempelvis 6 kap. 8 § lagen om civilt försvar fanns dock ett krav på att ett föreläggande skulle meddelas, det vill säga regleringen var inte fakultativ i detta avseende.

En byggherre är enligt plan- och bygglagen den som för egen räkning utför eller låter utföra projekterings-, byggnads-, rivnings- eller markarbeten (1 kap. 4 §). Uttrycket i den nya lagen bör ha samma innebörd som i plan- och bygglagen. En byggherre och ägaren till en byggnad eller anläggning där ett skyddsrum ska finnas kan i och för sig vara två olika personer. Regeringen kan dock, bland annat med hänvisning till förslaget om rätt att meddela förelägganden i avsnitt 5.2.5, inte se att det skulle finnas behov av en sådan reglering som utredningen föreslår i denna del och som finns i lagen om skyddsrum.

Regeringen anser, till skillnad från utredningen och mot bakgrund av de överväganden som görs i avsnitt 5.2.2, att det inte finns anledning att ange i lagen att byggherren ska se till att skyddsrummet är utformat så att det kan användas för andra ändamål under fredstid. Det finns inte heller anledning att ange att byggherren har en skyldighet att se till att skyddsrummet utformas i överensstämmelse med de föreskrifter eller beslut som har meddelats om skyddsrummets placering, utformning och utrustning samt inom vilken tid det ska kunna iordningställas. Det bör enligt regeringens mening vara tillräckligt att ange att byggherren ska se till att skyddsrummet överensstämmer med det beslut som har meddelats i fråga om byggandet av skyddsrummet.

I 10 kap. plan- och bygglagen finns bestämmelser om genomförandet av bland annat byggåtgärder. I 3 kap. 5 § lagen om skyddsrum regleras vad som gäller vid ett tekniskt samråd enligt 10 kap. 17 § plan- och bygglagen. I 3 kap. 5 § andra stycket finns också en hänvisning till 10 kap. 3, 5–7, 18, 27, 29 och 34–37 §§ plan- och bygglagen om till exempel kontroll och slutbevis och en upplysning om att dessa bestämmelser ska tillämpas på arbetet med att bygga skyddsrum. Regeringen anser dock inte att det, som utredningen föreslår, bör införas någon hänvisning i den nya lagen till bestämmelserna i 10 kap. plan- och bygglagen, bland annat med hänvisning till att det finns bestämmelser på andra områden som också bör beaktas vid byggnation och till exempel på miljöområdet, som exempelvis *Fastighetsägarna* nämner.

Den som ska bygga och utrusta ett skyddsrum har rätt till skälig ersättning för sina merkostnader (6 kap. 1 § lagen om skyddsrum). Utredningens förslag i denna del överensstämmer med vad som redan gäller i dag. En

bedömning av skäligheten bör ingå när ersättningens storlek bestäms. Regeringen anser därför, trots kritiken från exempelvis *HSB*, att förslaget bör genomföras och att det inte krävs något förtydligande i lagen om rätten till ersättning även med beaktande av *Peab Bostads AB:s* synpunkter. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör få besluta om ersättning till den som ska bygga och utrusta ett skyddsrum och även få meddela föreskrifter om ersättningens storlek. Av de skäl som anges i avsnitt 5.2.4 bör föreskrifterna inte kunna avse rätten till ersättningen.

5.2.7 **Ändringar i plan- och bygglagen**

Regeringens förslag

En kopia av ett beslut om skyddsrum ska, utöver att vara en förutsättning för startbesked, även vara en del av ansökan om bygglov om en underrättelse om planerade byggåtgärder krävs enligt den nya lagen.

Den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum och den myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrummet ska få tillfälle att yttra sig när ett tekniskt samråd avser en byggnad som innehåller ett skyddsrum eller en ny byggnad som ska innehålla ett skyddsrum. Detsamma ska gälla om samrådet avser en åtgärd som av särskild anledning kan antas påverka en sådan byggnad.

Om det tekniska samrådet avser en ny byggnad som ska innehålla ett skyddsrum ska samrådet också behandla behovet av åtgärder för att uppfylla de krav som följer av föreskrifter som har meddelats om skyddsrumms placering, utformning och utrustning och inom vilken tid som skyddsrummet ska kunna ställas i ordning.

Ett bevis om besked om skyddsrum ska inte behöva visas upp för byggnadsnämnden som en förutsättning för startbesked när det gäller en åtgärd som endast omfattas av krav på anmälan enligt plan- och bygglagen.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen föreslår att ett bevis om besked om skyddsrum ska ingå som en del av ansökan om bygglov. Utredningen föreslår att den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum och länsstyrelsen ska ges tillfälle att yttra sig om samrådet avser en åtgärd som kan påverka en befintlig byggnad som innehåller ett skyddsrum eller en ny byggnad som ska innehålla ett skyddsrum. Utredningen föreslår att man vid samrådet också ska gå igenom byggherrens ansvar för att uppfylla de krav som ställs upp i regleringen om användning under fredstid och med stöd av föreskrifter och särskilda beslut som har fattats enligt den nya lagen. Utredningen föreslår ingen ändring när det gäller förutsättningarna för startbesked för åtgärder som omfattas av krav på anmälan.

Remissinstanserna

Ett antal remissinstanser yttrar sig över utredningens förslag om att ett bevis om besked om skyddsrum ska vara en del av bygglovsansökan. *Boverket* anför att förseningar i handläggningen av bygglovsärenden kan förutses om ansökan rör en åtgärd som skulle kräva bygglov enligt plan- och bygglagen och det inte har meddelats något beslut i skyddsrumsförfrågan. *Boverket* påpekar att byggnadsnämnden enligt plan- och bygglagen som huvudregel ska meddela sitt beslut inom tio veckor efter ansökan om bygglov och att fristen för bygglovsprövning i skyddsrumsområden kan behöva korrigeras. *Boverket* pekar vidare på att det saknas ledning i betänkandet i fråga om huruvida förhandsbesked är att jämställa med beslut om bygglov. *Boverket* anför också att förslaget ställer höga krav på samplanering mellan olika myndigheter och anser att det är otydligt vad som gäller i fråga om rollfördelning och samverkan. *Jönköpings kommun* och *Sveriges Allmännyttas* avstyrker förslaget då dessa instanser befarar att förslaget kommer medföra att ansökan om bygglov blir en mer utdragen och krävande process. Även om det är av vikt att en byggherre i ett tidigt skede får besked om att skyddsrum ska byggas så borde det enligt *Sveriges Allmännyttas* vara tillräckligt att frågan behandlas i samband med beslut om startbesked. *Luleå kommun* bedömer att förslaget medför ett behov av en utökad säkerhetsfunktion och en särskild myndighetscontroller inom kommunens fastighetsavdelning. Vidare bedömer kommunen att förslaget bör ge rätt till ersättning för kommunerna. *Skanska AB* anför att ett skyddsrumsbesked bör vara bindande i minst fem år då utbyggnaden ofta är beroende av konjunkturyckeln.

Många remissinstanser yttrar sig om förslaget om tekniskt samråd. Flera länsstyrelser, bland andra *Länsstyrelsen i Dalarnas län* och *Länsstyrelsen i Gävleborgs län*, anför att förhållandet mellan plan- och bygglagens bestämmelse om skydd för civilbefolkningen vid stridshandlingar och den nya lagen behöver förtydligas. Länsstyrelserna anser att förhållandet mellan kommunens ansvar för att säkerställa tillämpningen av den nya lagen och fastighetsägarens respektive byggherrens ansvar i samband med ett tekniskt samråd är otydligt. Fastighetsägaren och byggherren kan i vissa fall vara olika juridiska personer och det finns risk för att den avsedda kopplingen mellan lagarna inte uppnås. Länsstyrelserna anser att samråd kan vara viktigare att genomföra före byggnadsanmälan eftersom utformningsfrågor inte prövas i det tekniska samrådet. Bland andra *Länsstyrelsen i Hallands län* och *Länsstyrelsen i Skåne län* anför att det, för att skapa ett robust och hållbart skyddsrumssystem, bör tas hänsyn till geografiska skillnader i landet vid nybyggnation eller upprustning av befintliga skyddsrum. Utredning om geotekniska risker behöver, enligt dessa länsstyrelser men också till exempel *Länsstyrelsen i Blekinge län*, ske antingen i planskedet eller bygglovsskedet. Till exempel *Länsstyrelsen i Skåne län* anför att det bör vara tillräckligt att inhämta yttrande från en statlig aktör.

Markaryds kommun och *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* konstaterar att utredningen föreslår en utvidgning av tillämpningsområdet för 10 kap. 17 § plan- och bygglagen till att omfatta en skyldighet att ge den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum tillfälle att yttra sig inte enbart om samrådet gäller befintliga byggnader som innehåller

skyddsrum utan även åtgärder som kan påverka en befintlig byggnad som innehåller skyddsrum. Till exempel SKR bedömer att denna ändring riskerar att ytterligare öka den administrativa bördan och därmed led-tiderna i bygglovsprocessen, eftersom den förutsätter en helt ny bedömning av åtgärders påverkan på närliggande skyddsrum som normalt sett inte faller inom byggnadsnämndernas ansvar. Om en sådan bedömning ska göras behövs vägledning från berörda myndigheter om vilken typ av åtgärder som avses.

Skälen för regeringens förslag

Uppvisande av en kopia av ett beslut om skyddsrum bör vara en del av bygglovsansökan

Av 3 kap. 4 § lagen om skyddsrum framgår att den som har lämnat en underrättelse enligt 3 kap. 3 § samma lag har rätt att få ett beslut i skyddsrumsfrågan (se avsnitt 5.2.6). Enligt 10 kap. 23 § 3 plan- och bygg-lagen ska ett bevis om beslut om skyddsrum ha visats upp för byggnads-nämnden, i de fall det krävs ett sådant besked enligt 3 kap. 4 § lagen om skyddsrum, innan byggherren får startbesked. Uppvisande av ett sådant bevis är också enligt 10 kap. 23 c § plan- och bygglagen ett krav för skriftligt startbesked för en åtgärd som omfattas av krav på anmälan enligt samma lag.

Om byggherren inte har lämnat en underrättelse enligt reglering motsvarande 3 kap. 3 § lagen om skyddsrum, finns det en risk för att frågan om skyddsrum aktualiseras först när byggnaden eller anläggningen redan är färdigprojekterad. Detta kan leda till att byggnaden eller anläggningen måste projekteras om, eller att byggherren måste lämna in en ny ansökan om bygglov, vilket kan innebära merkostnader och förseningar i projektet. Regeringen bedömer i likhet med utredningen att frågan om skyddsrum bör uppmärksammas så tidigt som möjligt i bygglovsprocessen. För att utbyggnaden av skyddsrumsbeståndet ska kunna ske effektivt är det angeläget att det blir förutsägbart för exploitören eller byggherren att ett skyddsrum måste uppföras i eller i anslutning till byggnaden eller anläggningen.

En ansökan om bygglov ska enligt 9 kap. 86 § plan- och bygglagen vara skriftlig och bland annat innehålla de ritningar, beskrivningar och andra uppgifter som behövs för prövningen (jfr 9 kap. 87 § samma lag). I linje med vad utredningen föreslår bör en kopia av ett beslut om skyddsrum också vara en del av ansökan om bygglov. Detta innebär i förlängningen att byggnadsnämnden i förekommande fall får förelägga sökanden att inkomma med en sådan kopia och att en ansökan om bygglov inte anses vara komplett förrän så har skett. En ansökan bör dock inte anses vara inkomplett om en kopia av ett sådant beslut saknas eftersom byggåtgärden inte omfattas av underrättelseskyldighet enligt den nya lagen (se vidare avsnitt 5.2.1 och 5.2.6). Med hänvisning till resonemanget i avsnitt 5.2.6 bör det inte krävas att en kopia av ett beslut om skyddsrum uppvisas inför skriftligt startbesked när det gäller en åtgärd som endast omfattas av krav på anmälan.

Regeringen bedömer, till skillnad från till exempel *Sveriges Allmännyttan*, att föreslagen ändring i plan- och bygglagen inte riskerar att medföra att bygglovsprocessen blir mer utdragen eller krävande. Genom

att frågan om skyddsrum aktualiseras tidigt i processen undviker man de problem som kan uppkomma om frågan inte aktualiseras förrän i samband med startbesked. Regeringen bedömer inte heller, som *Boverket*, att det krävs en korrigerande av fristen för bygglovsprövning med anledning av förslaget utan att fristen bör kunna hållas. Förslaget bör inte medföra annat än marginellt ökade arbetsinsatser för kommunerna och regeringen ser därför inte att det kan bli aktuellt med statlig ersättning som *Luleå kommun* resonerar kring (jfr dock avsnitt 8.2). Det krävs, som *Boverket* resonerar kring, ingen kopia av ett beslut för att byggnadsnämnden ska kunna pröva en ansökan om förhandsbesked.

Regeringen gör i avsnitt 5.2.6 bedömningen att ett beslut i skyddsrumsförslaget enligt den nya lagen bör gälla i tre år. Regeringen ser inte anledning till att utöka giltighetstiden ytterligare i enlighet med vad *Skanska AB* anför.

Tekniskt samråd

I 10 kap. 17 § plan- och bygglagen finns reglering om tekniskt samråd avseende befintliga byggnader som innehåller ett skyddsrum. Av denna följer att byggnadsnämnden ska ge den myndighet som avses i 3 kap. 1 § lagen om skyddsrum, i dag Myndigheten för civilt försvar (MCF), tillfälle att yttra sig. Vid ett tekniskt samråd enligt 10 kap. plan- och bygglagen ska, enligt 3 kap. 5 § lagen om skyddsrum, en genomgång göras av de åtgärder för besiktning, tillsyn och övrig kontroll som är nödvändiga för att ett skyddsrum ska kunna antas komma att uppfylla de krav som ställs upp i 2 kap. 3 §, som gäller fredstida användning, och med stöd av 2 kap. 4 § den lagen.

Regeringen bedömer, i linje med utredningen, att den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum, och även den eller de myndigheter som ansvarar för kontroll av skyddsrum, bör ges tillfälle att yttra sig när samrådet avser en befintlig byggnad som innehåller ett skyddsrum eller en ny byggnad som ska innehålla ett skyddsrum. I vissa fall skulle exempelvis uppförandet av en ny byggnad eller andra lov- eller anmälningspliktiga åtgärder riskera att påverka ett närliggande skyddsrumskommunikationsfunktion, vilket kan kräva särskilda hänsynstaganden. För att skyldigheten i detta avseende inte ska bli alltför vidsträckt anser regeringen, till skillnad från utredningen, att myndigheterna bör ges tillfälle att yttra sig endast i de fall där det finns särskild anledning att anta att en åtgärd skulle påverka en byggnad som innehåller eller ska innehålla ett skyddsrum. Regeringen anser, i motsats till bland andra *Länsstyrelsen i Skåne län*, att det finns skäl för att både myndigheten som beslutar om byggande av skyddsrum och den eller de myndigheter som har ansvar för att kontrollera skyddsrum ska ges tillfälle att yttra sig. Myndigheten som beslutar om byggande av skyddsrum har ett intresse av att bland annat följa processen gällande nybyggnationen. Myndigheter med ansvar för kontroll har intresse av att bevaka befintliga skyddsrumskommunikationsfunktion.

Det som framgår av 3 kap. 5 § lagen om skyddsrum i fråga om vad som ska gås igenom vid ett tekniskt samråd bör, som utredningen föreslår, i stället regleras i plan- och bygglagen. Om det tekniska samrådet avser en ny byggnad som ska innehålla ett skyddsrum bör samrådet också behandla behovet av åtgärder för att uppfylla de krav som följer av föreskrifter som

har meddelats om skyddsrumms placering, utformning och utrustning och inom vilken tid som skyddsrummet ska kunna ställas i ordning. Regeringen bedömer, bland annat med hänvisning till regeringens ställningstagande i avsnitt 5.2.2, att krav på användning under fredstid inte bör behandlas vid samrådet.

Ansökan om bygglov föreslås innehålla en kopia av ett beslut om skyddsrum. Frågan om skyddsrum kommer därmed att uppmärksammas tidigt i bygglovsprocessen. Det finns inte skäl att införa en reglering, som efterfrågas av exempelvis *Länsstyrelsen i Dalarnas län*, som innebär ett tidigare samråd.

Bland andra *SKR* framför att förslaget riskerar att öka den administrativa bördan och därmed även ledtiderna i bygglovsprocessen. Tekniska samråd enligt förslaget torde i praktiken inte förekomma särskilt ofta. Vidare har berörda myndigheter i samverkan kompetens att hantera frågor som kan uppkomma på ett effektivt sätt. Den eventuella försening som uppkommer vägs upp av den nytta som förslaget medför och då bland annat när det gäller att bevaka att befintliga skyddsrumms funktion eller tillgänglighet inte försämras genom ny bebyggelse.

Länsstyrelsen i Hallands län och *Länsstyrelsen i Jönköpings län* resonerar kring behovet av att vid nybyggnation av skyddsrum eller upprustning av befintliga skyddsrum ta hänsyn till geografiska skillnader i landet och bedömer att man vid planläggningen av skyddsrum också behöver ta hänsyn till risken för andra naturolyckor som skyfall och höga flöden. Flera andra länsstyrelser bedömer också att utredning om geotekniska risker behöver ske i planskedet eller bygglovsskedet. Regeringen bedömer att dessa frågor bör beaktas av den myndighet som beslutar om behovet av skyddsrum respektive den myndighet som beslutar i enskilda fall om ett skyddsrum ska byggas. Det ingår i byggnadsnämndens prövning av en bygglovsansökan att bedöma huruvida en eventuell detaljplan eller områdesbestämmelser tillåter att den byggnad som ansökan avser uppförs. Om byggnaden är tänkt att uppföras i ett område som ligger utanför detaljplan eller områdesplan, prövar byggnadsnämnden om platsen är lämplig för den aktuella byggnaden. Synpunkterna bör därmed inte föranleda någon ändring i förhållande till utredningens förslag.

Kopplingen mellan plan- och bygglagen och den nya lagen

Som *Boverket* anför är samordning mellan den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum och byggnadsnämnden av stor betydelse. Regeringen vill understryka vikten av att initiativ tas till samverkan genom erfarenhetsutbyte och samplanering. Det krävs dock inte ett införande av någon särskild reglering för att åstadkomma sådan samverkan och samverkan bör inte heller regleras närmare i lag.

Bland andra *Länsstyrelsen i Dalarnas län* anser att fastighetsägarens respektive byggherrens ansvar i samband med ett tekniskt samråd är otydligt. Regeringen bedömer dock inte att det krävs några förtydliganden kopplat till de förslag som lämnas i denna lagrådsremiss.

Till exempel *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* efterfrågar ett förtydligande när det gäller kopplingen mellan bestämmelsen i plan- och bygglagen om skydd för civilbefolkningen och den föreslagna lagen. I

2 kap. plan- och bygglagen anges de allmänna principerna och utgångspunkterna för såväl lokalisering av bebyggelse som bebyggelsemiljöns utformning. Av 2 kap. 6 § 3 plan- och bygglagen framgår till exempel att bebyggelse och byggnadsverk, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov, ska utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till bland annat åtgärder för att skydda befolkningen mot och begränsa verkningarna av stridshandlingar. Den sistnämnda bestämmelsen kan således påverka beslut om bygglov men bör sakna betydelse när det gäller frågan om skyddsrum, eftersom byggande av skyddsrum regleras i annan ordning. Regelverken kommer att gälla parallellt.

5.3 Regleringen om skyddade utrymmen

5.3.1 Ansvar för planering av skyddade utrymmen

Regeringens förslag

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om i vilken omfattning skyddade utrymmen ska finnas och inom vilka områden inom landets kommuner som sådana ska inrättas.

En kommun ska på begäran av regeringen eller den myndighet som meddelar föreskrifterna lämna upplysningar om vilka utrymmen inom kommunen som kan fungera som skyddade utrymmen och om andra förhållanden av betydelse för sådana föreskrifter.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer i allt väsentligt överens med regeringens. Utredningen föreslår att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska besluta om behovet av skyddade utrymmen och inom vilka områden inom landets kommuner som dessa utrymmen ska vara belägna. I utredningens förslag om skyldighet att lämna upplysningar nämns inte regeringen uttryckligen.

Remissinstanserna

Myndigheten för civilt försvar (MCF) och *Sveriges Allmännyttas* tillstyrker förslaget.

Enligt *Kungliga krigsvetenskapsakademien (KKrVA)* bör det eftersträvas en mer översiktlig planering av skyddade utrymmen som innefattar en uppdaterad inventering av lämpliga befintliga utrymmen i kommunerna och en översiktlig genomgång av var det finns möjligheter att få tillgång till bland annat byggmaterial och byggtjänster som kan behövas vid iordningställandet av skyddade utrymmen under höjd beredskap. *Malmö kommun* motsätter sig att förslaget om att kommunen ska lämna upplysningar genomförs, om inte det uppdraget finansieras. Vidare bör berörd kommun enligt till exempel *Malmö kommun* ges tillfälle att yttra sig över behovet av skyddade utrymmen. *Malmö kommun* och *Sveriges Kommuner*

och Regioner (SKR) anför att om skyddade utrymmen ska inrättas hos privata fastighetsägare behöver deras skyldighet att lämna information till kommunerna ses över. Ett antal remissinstanser, bland andra *Markaryds kommun*, anför att kommunerna kan behöva genomföra ett omfattande arbete för att identifiera lämpliga skyddade utrymmen, till exempel besök på plats av sakkunnig personal. *Region Gävleborg* anför att kartläggningen av regionernas utrymmen och informationsuppdraget kring hur dessa ska iordningställas bör falla in under Socialstyrelsens sektorsansvar för hälsa, vård och omsorg. Ett antal remissinstanser, däribland *Region Sörmland*, *Region Örebro*, SKR och *Västerås kommun*, påpekar att det inte framgår om det är kommuner som ska kartlägga möjliga skyddade utrymmen hos regioner och statliga myndigheter. Regioner och statliga myndigheter bör enligt dessa remissinstanser själva genomföra kartläggningen avseende deras utrymmen.

Skälen för regeringens förslag

Kartläggningar av skyddade utrymmen

Regeringen gav den 3 maj 2022 MCF i uppdrag att, i samverkan med Totalförsvarets forskningsinstitut och Fortifikationsverket, bedöma vilka krav som ska ställas på skyddade utrymmen samt genomföra en inventering av sådana utrymmen (Ju2022/01976). MCF redovisade uppdraget den 2 maj 2023. Med ett skyddat utrymme avsågs inom ramen för uppdraget ett utrymme som ger ett visst skydd mot skadlig påverkan från omgivningen. Skadlig påverkan från omgivningen ansågs vara luftstötsvågor, splitter, byggnadsras samt joniserande strålning. Den inventering som genomfördes gjordes genom sökningar i befintliga register och annan dokumentation hos aktörerna. Inrapporteringen från Statens fastighetsverk, Trafikverket, kommunerna och regionerna resulterade i att platser för cirka 1 445 555 människor identifierades. 57 procent av kommunerna och 62 procent av regionerna bidrog till rapporteringen.

Socialstyrelsen genomförde parallellt ett uppdrag att inom regionerna kartlägga befintliga skyddade utrymmen och lokaler avsedda för hälso- och sjukvården (S2022/03173). Uppdraget redovisades i maj 2023. Socialstyrelsen konstaterade att den kartläggning som genomförts visar att det finns befintliga skyddade utrymmen i begränsad omfattning, men att underhållsbehoven är omfattande.

Regeringen beslutade vidare den 22 februari 2024 att ge Socialstyrelsen i uppdrag att fördela, betala ut och följa upp medel till regioner för arbete med skyddade utrymmen avsedda för hälso- och sjukvård (S2022/03173 och S2024/00390 [delvis]). Socialstyrelsen ska fördela och betala ut medel till regionerna för att utföra fördjupade kartläggningar av skyddade utrymmen avsedda för hälso- och sjukvård. Socialstyrelsen slutredovisade uppdraget den 30 juni 2025. Socialstyrelsen lämnade bland annat förslag om att skyddade utrymmen ska inkluderas i investeringsprogrammet Sjukvårdens säkerhet i krig (SSIK), och därmed omfattas av förordningen (2023:30) om statsbidrag till regioner för åtgärder för att höja driftsäkerheten på fastigheter för hälso- och sjukvården. Den 15 juli 2025 ändrades förordningen så att bidrag även får ges till regioner för sådana åtgärder för att höja driftsäkerheten på fastigheter där det kan komma att bedrivas sluten vård.

Föreskrifter om omfattning och placering av skyddade utrymmen

Regeringen bedömer, i likhet med utredningen, att beslut om i vilken omfattning skyddade utrymmen ska finnas och inom vilka områden inom landets kommuner som dessa ska inrättas bör regleras på motsvarande sätt som för skyddsrum (se avsnitt 5.2.1). Det krävs en överblick avseende hela landet för att göra en övergripande planering och fatta beslut om behovet av skyddade utrymmen. Regeringen anser därför inte att frågan bör avgöras på kommunnivå. Liksom beträffande skyddsrum bör därmed regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer få meddela föreskrifter om i vilken omfattning skyddade utrymmen ska finnas och inom vilka områden i landets kommuner som sådana ska inrättas. Som *KKrVA* resonerar kring är det angeläget att beslutet grundar sig på en inventering. Den myndighet som har att besluta om behovet av skyddade utrymmen bör med beaktande av inventeringen i landets kommuner ha möjlighet att bland annat besluta om skyddade utrymmen som möter olika skyddsnivåer. Vad som bör beaktas vid bedömningen av behovet och vilka aktörer som bör engageras, som *Malmö kommun* nämner, i samband med bedömningen är dock inte en fråga för denna lagrådsremiss.

Kommunerna bör, i linje med utredningens förslag, på begäran av regeringen eller den myndighet som har ansvar för att meddela föreskrifter om skyddade utrymmen lämna upplysningar om vilka utrymmen inom kommunen som kan fungera som skyddade utrymmen samt om andra förhållanden av betydelse för dessa föreskrifter. Uppgiftsskyldigheten innebär att kommunen kan lämna ut uppgifter även om uppgifterna omfattas av sekretess hos kommunen.

Bland andra *Markaryds kommun* och *SKR* resonerar kring vilka åtgärder som krävs för att identifiera lämpliga skyddade utrymmen. Regeringen konstaterar dock att identifieringen av lämpliga skyddade utrymmen till viss del redan är genomförd. När det gäller statliga myndigheter bedömer regeringen att dessa bör och kan lämna information till kommunerna om lämpliga utrymmen i respektive myndighets lokaler. Det finns inte utrymme för att inom ramen för detta lagstiftningsärende införa en skyldighet för privata fastighetsägare att lämna motsvarande information. Det finns dock inget som hindrar att de lämnar sådan information frivilligt. Regeringen bedömer, till skillnad från exempelvis *Malmö kommun*, att det inte krävs någon särskild ersättning med anledning av förslaget i denna del (jfr avsnitt 8.2).

5.3.2 Utformning av skyddade utrymmen

Regeringens förslag

Skyddade utrymmen ska vara utformade och utrustade för att ge ett skäligt skydd mot verkningar av sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela ytterligare föreskrifter eller i enskilda fall, om det finns särskilda skäl, få besluta om skyddade utrymmens placering, utformning och utrustning samt inom vilken tid de ska kunna ställas i

ordning. Den som uppsåtligt eller av oaksamhet bryter mot en sådan föreskrift eller ett sådant beslut ska dömas till böter.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Bland andra *Myndigheten för civilt försvar (MCF)* och *Sveriges Allmännytt*a tillstyrker eller invänder inte mot förslaget. MCF anför att föreskriftsrätten behöver ge utrymme för att skapa skyddade utrymmen av olika klasser.

Ett flertal remissinstanser, däribland *Länsstyrelsen i Dalarnas län*, *Länsstyrelsen i Jämtlands län* och *Länsstyrelsen i Stockholms län*, ställer sig bakom förslaget i stort men anser att det finns en otydlighet vad gäller utredningens beskrivning av skyddade utrymmens utformning, funktionalitet och tillsyn. Dessa länsstyrelser påpekar att det saknas möjlighet att ställa krav vid lovgivning och krav på att fastighetsägaren ska se till att utrymmena behåller sin funktionalitet i liknande omfattning som föreslås för skyddsrum. Länsstyrelserna anser att frågan om skyddade utrymmen behöver utredas vidare. *Strålsäkerhetsmyndigheten* anser att kravbilden för skyddade utrymmen, med hänsyn till nedfall från kärnvapenexplosioner och för att tillgodose behovet av skydd i den geografiska planeringen, bör inkludera skydd mot joniserande strålning.

Ett flertal remissinstanser yttrar sig i fråga om huruvida vissa slags anläggningar är lämpliga som skyddade utrymmen. *Affärsverket svenska kraftnät* anför att vissa anläggningar, utifrån myndighetens perspektiv, kan anses vara olämpliga som skyddade utrymmen. Det kan röra sig om anläggningar som är skyddsobjekt eller där samhällsviktig verksamhet bedrivs. *Göteborgs kommun* anger att det också behöver uppmärksammas att alla skyddade utrymmen inte kan användas av allmänheten då dessa kan vara lämpliga för att bedriva kommunal samhällsviktig verksamhet. Ett antal remissinstanser, bland annat *Region Jönköpings län*, *Region Örebro län* och *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* uttrycker att skyddade utrymmen i regionernas vårdfastigheter i första hand behöver användas för att bedriva vård. *Region Östergötland* anför att i händelse av krig behöver både patienter och personal kunna skyddas, särskilt på sjukhus, då dessa kan vara svåra att evakuera. Region Östergötland bedömer att en särskild reglering kring skyddade utrymmen inom vården kan behövas. *Socialstyrelsen* anför att det inte framgår hur de föreslagna reglerna berör skyddade utrymmen där det kan bedrivas vård.

Skälen för regeringens förslag

Regeringen anser, i likhet med utredningen, att skyddade utrymmen bör vara utformade och utrustade för att ge ett skäligt skydd mot verkningar av sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig. Skyddade utrymmen kommer därmed att innebära ett mer begränsat skydd än skyddsrum. I linje med vad utredningen föreslår bör regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer få meddela ytterligare

föreskrifter eller i enskilda fall, om det finns särskilda skäl, besluta om skyddade utrymmens placering, utformning, utrustning och inom vilken tid de ska kunna ställas i ordning. Föreskrifterna och besluten bör till exempel kunna gälla om utrymmena ska förses med särskild skyltning eller annan information. På samma sätt som beträffande skyddsrum bör skyldigheten att följa föreskrifter och beslut förenas med ett straffansvar (se avsnitt 5.2.2). Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift eller ett beslut bör därmed dömas till böter.

Som redogörs för ovan anför ett antal remissinstanser, bland andra *Affärsverket svenska kraftnät*, *Göteborgs kommun* och *SKR*, att det kan finnas hinder mot att använda vissa utrymmen som skyddade utrymmen tillgängliga för alla, i vart fall i första hand. De omständigheter som remissinstanserna lyfter fram bör beaktas i samband med beslut enligt förslaget som behandlas i avsnitt 5.3.3 och även vid framtagandet av föreskrifter.

Strålsäkerhetsmyndigheten anser att den reglerade kravbilden för skyddade utrymmen bör inkludera skydd mot joniserande strålning. Regeringen anser att ett fullgott fysiskt skydd mot joniserande strålning, brandgaser och andra gaser samt giftiga ämnen i första hand ska dimensioneras och anordnas på ett annat sätt, bland annat genom skyddsrum. Mot den bakgrunden anser regeringen att det i nuläget inte bör införas någon närmare reglering av skyddsnivån i lagen än den som utredningen föreslår.

Skyddade utrymmen är en mer flexibel lösning än skyddsrum och det saknas skäl att reglera dessa särskilt i plan- och bygglagen. Som bland annat *Länsstyrelsen i Stockholms län* påpekar finns ett behov av att se till att de skyddade utrymmenas funktionalitet säkerställs. Detta behov tillgodoses genom förslaget som behandlas i avsnitt 5.3.4. Regeringen anser, till skillnad från ovan nämnda remissinstanser, att det inte bör införas någon annan reglering i denna del.

5.3.3 Beslut om inrättande av skyddade utrymmen

Regeringens förslag

En kommun ska, i den omfattning staten ställer medel till förfogande, i enskilda fall besluta om inrättande av skyddade utrymmen.

Om det finns skäl att besluta om inrättande av ett skyddat utrymme i en byggnad eller annan anläggning som ägs av staten eller en region ska beslutet i stället fattas av den myndighet som regeringen bestämmer. En statlig myndighet eller en region som berörs av ett sådant beslut ska dessförinnan få tillfälle att yttra sig. Även länsstyrelsen i det län där byggnaden eller anläggningen finns ska få tillfälle att yttra sig innan beslutet fattas. Om någon av myndigheterna eller regionen motsätter sig att ett skyddat utrymme inrättas ska beslut om inrättande få fattas endast om det finns synnerliga skäl.

En kommun och den myndighet som fattar beslut om inrättande av skyddade utrymmen ska få meddela de förelägganden som behövs för att lagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas. Ett föreläggande ska få förenas med vite. Om föreläggandet inte

följs ska åtgärden få vidtas av myndigheten. Åtgärden ska få vidtas på den enskildes bekostnad, om denne inte skulle ha haft rätt till ersättning för åtgärden enligt lagen om den hade vidtagits frivilligt.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Myndigheten för civilt försvar (MCF) och *Sveriges Allmännyttas* tillstyrker förslaget om att kommunerna som utgångspunkt ska besluta om inrättande av skyddade utrymmen.

Forshaga kommun, *Hagfors kommun* och *Karlstads kommun* anser att regleringen för skyddade utrymmen ska vara lik den som gäller för skyddsrum och att MCF bör besluta om inrättande av skyddade utrymmen. *Malmö kommun* anser att uppgiften att besluta om inrättande av skyddade utrymmen i statliga utrymmen kan hanteras av kommunen givet att den så kallade kommunala finansieringsprincipen tillämpas. *Markaryds kommun* och *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* anser att utredningen ger en förenklad bild av det uppdrag som kommunerna ges och att kommunens uppgifter måste beskrivas tydligare. Enligt Markaryds kommun och SKR behöver kommunerna kartlägga lämpliga utrymmen och bedöma deras skyddande effekt. Detta kräver kommunikation med fastighetsägare och förhandlingar om villkor. Vidare behöver kommunen också ha en löpande kommunikation med MCF. Kommunen behöver också etablera en beslutsprocess om inrättande av skyddade utrymmen och införa en rutin för förvaltning av systemet för skyddade utrymmen över tid. *Oskarshamns kommun* och *Region Gotland* anser också att kommunens uppdrag att besluta om inrättande av skyddade utrymmen behöver förtydligas. Ett stort antal remissinstanser, däribland Forshaga kommun och Oskarshamns kommun, framför att kommunerna bör få ersättning för det arbetet som förslagen föranleder. Region Gotland anför bland annat att arbetet kommer vara resurskrävande och kräver personella resurser med sakkunskap som i dag saknas. Till exempel *Region Stockholm* och *Region Västerbotten* resonerar kring prioriteringen mellan att använda utrymmen som skyddade utrymmen respektive att bedriva viss verksamhet, till exempel vård eller transport.

Skälen för regeringens förslag

Utredningen bedömer att det som framför allt bör komma i fråga som skyddade utrymmen är kommunala anläggningar och lokaler, till exempel källare i skolor, parkeringsgarage eller andra liknande anläggningar och lokaler där skyddsrum inte finns. Utredningen föreslår att kommunen, i den omfattning staten ställer medel till förfogande och det inte är fråga om att inrätta ett skyddat utrymme i anläggningar som ägs av staten eller en region, ska ha ansvaret för att besluta om inrättande av skyddade utrymmen.

Några remissinstanser, bland annat *Karlstads kommun*, anför att den myndighet som har ansvar för att besluta om behovet av skyddade

utrymmen och inom vilka områden sådana ska finnas också bör ansvara för beslut om inrättande av skyddade utrymmen. Kommunerna bör dock, som utredningen föreslår, som utgångspunkt besluta om inrättande av skyddade utrymmen. Kommunerna har bäst lokalkännedom och kan förväntas bidra till att skyddet för civilbefolkningen fungerar lokalt. Det är också rimligt att kommunerna, i den utsträckning det är möjligt och utifrån denna lokalkännedom, kan tillhandahålla eller anvisa befolkningen i kommunen till utrymmen där befolkningen vid behov kan beredas skydd. Som *SKR* påpekar kommer det att ingå i kommunernas uppdrag att bland annat kommunicera med berörda fastighetsägare och att etablera en beslutsprocess när det gäller inrättande av skyddade utrymmen.

Ett stort antal remissinstanser, däribland *Forshaga kommun* och *Oskarshamns kommun*, framför att kommunerna bör få ersättning för det arbetet som förslagen föranleder. Utredningen har övervägt om en ersättningsbestämmelse motsvarande den som finns i 5 kap. 1 § lag om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap bör införas i den nya lagen. Enligt den paragrafen ska kommunerna och regionerna få ersättning av staten för kostnader för förberedande uppgifter som de utför enligt 2 och 3 kap. samma lag. Uppgifter som rör extraordinära händelser i fredstid berättigar till ersättning endast i den mån verksamheten är till nytta för hanteringen av sådana mycket omfattande och svåra extraordinära händelser som allvarligt kan påverka kommunens respektive regionens verksamhet. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om ersättningens storlek.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreslås få meddela föreskrifter om behovet av skyddade utrymmen och inom vilka områden inom landets kommuner som sådana ska inrättas (se avsnitt 5.3.1). Kommunernas uppgifter i fråga om skyddade utrymmen förutses bli begränsade. Det bör också noteras att kommunerna tidigare hade motsvarande uppgifter enligt lagen om civilt försvar. Den lagen innehöll inte någon bestämmelse om kommunernas rätt till ersättning. Regeringen bedömer, i likhet med utredningen och mot denna bakgrund, att det inte krävs någon särskild ersättningsbestämmelse när det gäller kommunernas uppgifter i fråga om beslut avseende skyddade utrymmen. Utredningens förslag när det gäller kommuners ansvar för att besluta om skyddade utrymmen bör därmed sammanfattningsvis genomföras. I vissa fall kan inrättandet kräva särskilda anpassningar av utrymmet eller utrustning. I undantagsfall kan inrättandet också innebära att ett skyddat utrymme ska byggas. Kommunen bör därför försäkra sig om att staten har ställt medel till förfogande för det skyddade utrymmet innan beslut fattas. Frågor om finansiering behandlas i övrigt i avsnitt 8.

Det kan, som utredningen nämner, vara aktuellt att inrätta skyddade utrymmen i statliga myndigheters och regionernas byggnader och anläggningar. Denna situation kräver särskilda överväganden eftersom, som *Region Stockholm* till exempel nämner, byggnaderna och anläggningarna kan tjäna andra totalförsvarsintressen som behöver prioriteras. Om det finns skäl att fatta ett beslut om inrättande av skyddade utrymmen i byggnader eller andra anläggningar som ägs av staten eller regionen bör beslutet därför, även med beaktande av kritiken från *Malmö kommun*, fattas av den myndighet som regeringen bestämmer. En statlig

myndighet eller en region som berörs av beslutet bör dessförinnan få tillfälle att yttra sig. Med hänsyn till det ansvar som länsstyrelserna har, och som beskrivs i avsnitt 5.2.3, framstår det som ändamålsenligt att även länsstyrelsen i det län där utrymmet finns får tillfälle att yttra sig. Syftet med att höra dessa myndigheter och regionen är att få del av synpunkter i fråga om berörd byggnad eller anläggning kan tjäna andra totalförsvarssyften som bör prioriteras framför att inrätta ett skyddat utrymme. Om någon av myndigheterna eller regionen motsätter sig åtgärden bör beslut om inrättande fattas endast om det finns synnerliga skäl. Det krävs då starka skäl som tydligt ger stöd för att intresset av att inrätta ett skyddat utrymme väger tyngre än andra intressen. Om synnerliga skäl finns får avgöras i varje enskilt fall.

Liksom ett beslut om att ett skyddsrum ska byggas kan ett beslut om att ett skyddat utrymme ska inrättas utgöra en inskränkning i äganderätten (se avsnitt 5.2.5). Regeringen anser dock även i fråga om skyddade utrymmen att denna inskränkning är motiverad utifrån intresset av att skydda civilbefolkningen.

Kommunen och den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen i statliga myndigheters och regioners byggnader och anläggningar bör också få meddela de förelägganden som behövs för att lagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas. Ett föreläggande bör få förenas med vite. Allmänna bestämmelser om vite finns i viteslagen. Åtgärden bör få vidtas på den enskildes bekostnad i den utsträckning som utredningen föreslår.

5.3.4 Skyldighet att inrätta och underhålla skyddade utrymmen

Regeringens förslag

Ägaren till en byggnad eller annan anläggning ska vara skyldig att inrätta ett skyddat utrymme där ett sådant utrymme ska finnas enligt beslut.

Den som ska inrätta ett skyddat utrymme ska ha rätt till skäligen ersättning av staten för sina merkostnader.

Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddat utrymme ska vara skyldig att underhålla utrymmet och den utrustning som hör till detta om det följer av föreskrifter eller beslut.

Den som är skyldig att underhålla ett skyddat utrymme ska ha rätt till skäligen ersättning av staten för sina kostnader. Ersättning ska inte lämnas för åtgärder som beror på att ägaren har eftersatt underhållet av det skyddade utrymmet, gjort otillåtna ingrepp i det eller på annat sätt varit försumlig.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få besluta om ersättning i enskilda fall och få meddela föreskrifter om ersättningens storlek.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer i allt väsentligt överens med regeringens. Utredningen föreslår att föreskriftsrätten också ska omfatta rätten till ersättning och att bemyndigandet ska avse närmare föreskrifter.

Remissinstanserna

Remissinstanserna tillstyrker eller invänder inte mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Regeringens uppfattning är att redan befintliga utrymmen som uppfyller de krav som kommer att ställas på skyddade utrymmen bör användas som sådana utrymmen. I nuläget ser regeringen inte skäl för att bygga skyddade utrymmen. Det bör emellertid finnas bestämmelser i lagen som gäller inrättande av skyddade utrymmen. Med uttrycket inrätta bör i lagen avses både att utrymmen i befintliga byggnader eller anläggningar pekas ut som skyddade utrymmen och att skyddade utrymmen byggs.

Som utvecklas i avsnitt 5.2.5 är äganderätten skyddad men kan inskränkas för angelägna allmänna intressen. Som utredningen föreslår bör ägaren till en byggnad eller annan anläggning, eftersom det är av största vikt att skydda civilbefolkningen i aktuellt avseende, vara skyldig att inrätta ett skyddat utrymme där ett sådant utrymme ska finnas enligt beslut som fattas av kommunen eller den myndighet som regeringen bestämmer (se vidare avsnitt 5.3.3). Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddat utrymme bör också vara skyldig att underhålla utrymmet och den utrustning som hör till detta om det följer av föreskrifter eller beslut som har meddelats av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Den som ska inrätta och underhålla ett skyddat utrymme och dess utrustning bör enligt den nya regleringen ha rätt till ersättning av staten för sina kostnader på motsvarande sätt som föreslås gälla i fråga om skyddsrum (se avsnitt 5.2.4 och 5.2.6). Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör ha rätt att besluta om ersättning i enskilda fall och meddela föreskrifter i fråga om ersättningens storlek. Som utvecklas i avsnitt 5.2.4 anser regeringen att föreskrifterna endast bör gälla ersättningens storlek.

5.4 Ansvar för att bereda plats i skyddsrum och skyddade utrymmen

Regeringens förslag

Ägaren eller nyttjanderättshavaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum eller skyddat utrymme ska under höjd beredskap vara skyldig att bereda plats i skyddsrummet eller det skyddade utrymmet.

Ägaren eller nyttjanderättshavaren ska också ansvara för att skyddsrummet eller det skyddade utrymmet är iordningställt inom den tid som

regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, föreskriver eller beslutar.

Skyldigheterna att bereda plats i skyddsrummet och ställa i ordning skyddsrummet ska inte gälla om skyddsrummets funktion har begränsats enligt föreskrifter eller beslut.

Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet inte fullgör sin skyldighet att bereda plats i ett skyddsrum eller skyddat utrymme ska dömas till böter eller fängelse i högst ett år. Har gärningen medfört avsevärt men för totalförsvaret eller är av någon annan anledning att anse som grov ska fängelse i lägst sex månader och högst fyra år dömas ut.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår att skyldigheten att bereda plats ska gälla i förhållande till de som behöver skydd.

Remissinstanserna

Domstolsverket anser att ett förtydligande krävs i fråga om ansvarsfördelningen mellan ägaren och nyttjanderättshavaren, särskilt mot bakgrund av den straffsanktion som kopplas till ansvaret. Domstolsverket anser också att det kan finnas anledning att se över behovet av eventuella följdändringar i fråga om andra bestämmelser som gäller nyttjanderättshavare. *Kriminalvården* anser att skyldigheten att bereda plats behöver vara förenat med undantag när det gäller skyddsrum eller skyddade utrymmen som ligger inom ett skalskyddat område, exempelvis på en anstalt eller i ett häkte. Enligt *Kustbevakningen* borde ansvaret för iordningställande ligga på fastighetsägaren. Myndigheten framhåller att fastighetsägaren har god kännedom om sin egen byggnad eller fastighet och att det oftast finns en driftorganisation som har det praktiska ansvaret för skyddsrummen och de skyddade utrymmena i fredstid. Kustbevakningen påpekar även att det kan finnas flera nyttjanderättshavare i samma byggnad, vilket kan bidra till en otydlig ansvarsfördelning. *Sveriges Allmännyttan* anser också, i likhet med ett flertal andra remissinstanser och bland andra *Riksbyggen*, att det endast bör vara en aktör som bär ansvaret för att bereda plats i och iordningställa skyddsrummet eller det skyddade utrymmet.

Bland andra *HSB* anför att det kan finnas behov av personella och ekonomiska resurser från stat och kommun som stöttar fastighetsägaren när det gäller iordningställandet. *Fastighetsägarna* anser, när det gäller iordningställande och drift av skyddsrum, att samma princip bör gälla för ordinära skyddsrum och skyddade utrymmen som för befolknings-skyddsrum och andra specialskyddsrum, det vill säga att Myndigheten för civilt försvar (MCF) stöttar fastighetsägaren eller nyttjanderättshavaren vid iordningställande och drift samt att eventuella behov av personella resurser kan tillgodoses genom civilpliktiga. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* anser att kommunens roll avseende stöd till civilbefolkningen vid användning av skyddsrum bör klargöras. *Säkerhets- och försvarsföretagen (SOFF)* anför att det bör övervägas att inrätta en kommunal eller statlig organisation med uppgift att leda arbetet med att

iordningställa skyddsrum samt säkerställa att erforderlig ledningspersonal finns i skyddsrummen om de tas i bruk under ett angrepp.

Skälen för regeringens förslag

Vid höjd beredskap är ägaren eller nyttjanderättshavaren skyldig att bereda plats i skyddsrummet åt dem som behöver skydd (4 kap. 3 § lagen om skyddsrum). Av förarbetena framgår att detta innebär att skyddsrummet under höjd beredskap ska vara iordningställt för så många skyddsbehövande som det är avsett för (se prop. 2005/06:133 s. 167). Skyddsrummet ska också hållas tillgängligt, vilket exempelvis innebär att det ska vara upplåst och att ingången inte får vara blockerad. Skyldigheten är straffsanktionerad enligt 8 kap. 1 § samma lag. Det finns dock ingen skyldighet att räkna antalet personer som går in i skyddsrummet. Av lagen om skyddsrum framgår inte vem som ansvarar för att iordningställa skyddsrummet. Enligt lagen gäller att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter eller i särskilda fall besluta om bland annat inom vilken tid som skyddsrummen ska iordningställas (2 kap. 4 §).

Utredningen föreslår att ägaren eller nyttjanderättshavaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum under höjd beredskap ska vara skyldig att bereda plats i skyddsrummet och se till att skyddsrummet ställs i ordning inom den tid som regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriver eller särskilt beslutar. Detsamma föreslås gälla för skyddade utrymmen. Som anges ovan är ett antal remissinstanser, bland andra *Domstolsverket* och *Kustbevakningen*, kritiska till ett delat ansvar mellan ägaren och nyttjanderättshavaren.

Regeringen har förståelse för att den föreslagna regleringen kan anses innebära en sådan osäkerhet som exempelvis Domstolsverket påpekar. Samma ordning med ett delat ansvar gäller dock i dag i fråga om skyldigheten att bereda plats i skyddsrum. Regeringen bedömer inte heller att det är en framkomlig väg att endast peka ut en av aktörerna som ensamt ansvarig. Av de skäl som Kustbevakningen framhåller är det rimligt att fastighetsägaren har ansvar för att bereda plats och för iordningställande. Det kan dock inte uteslutas att det kan uppstå situationer då den som faktiskt använder byggnaden eller anläggningen har bättre förutsättningar att se till att skyddsrummet eller det skyddade utrymmet ställs i ordning och tillgängliggörs vid en sådan kritisk tidpunkt då detta krävs. Det är därför, som utredningen föreslår, ändamålsenligt att det införs ett delat ansvar. Utredningens förslag i denna del bör därför genomföras. Det finns, som utredningen anger, inget hinder mot att ägaren eller nyttjanderättshavaren anlitar hjälp för iordningställandet. Utredningens förslag om att föreskrifter och beslut ska få meddelas gällande inom vilken tid som skyddsrum och skyddade utrymmen ska iordningställas bör också genomföras.

Regeringen anser dock att bestämmelsen som gäller skyldigheten att bereda plats i skyddsrum och skyddade utrymmen bör omformuleras något i jämförelse med utredningens förslag och lagen om skyddsrum. Skrivningen om att plats ska beredas åt dem som behöver skydd bör utgå. Omformuleringen bör ske för att tydliggöra att ägaren eller nyttjanderättshavaren inte är skyldig att göra någon bedömning av skyddsbehovet hos

dem som söker sig till skyddsrummet eller det skyddade utrymmet. Ägaren eller nyttjanderättshavaren har inte någon skyldighet att bereda fler skyddsbehövande plats än vad utrymmet ska vara anpassat för. Ägaren eller nyttjanderättshavaren har inte heller någon skyldighet att räkna antalet personer som vistas i utrymmet. Skyldigheten innebär dock att utrymmet ska vara tillgängligt för så många personer som det är avsett för.

Som *Kriminalvården* anför bör angivna skyldigheter inte gälla för de skyddsrum som till exempel finns inom ett skalskyddat område, som exempelvis fängelser. För det fall ett skyddsrum inte är avsett att vara tillgängligt för allmänheten bör ett beslut om begränsning fattas gällande detta (se vidare avsnitt 5.6). Skyldigheten att bereda plats i ett skyddsrum och ställa i ordning detta bör inte gälla om skyddsrummets funktion har begränsats enligt föreskrifter eller beslut. Avveckling av skyddade utrymmen behandlas i avsnitt 5.6.

Av 8 kap. 1 § lagen om skyddsrum följer att den som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte fullgör sin skyldighet att bereda plats i skyddsrum döms till böter eller fängelse i högst ett år. Har gärningen medfört avsevärt men för totalförsvaret eller är den av någon annan anledning att anse som grov döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Utredningens förslag i denna del innebär inte någon ändring jämfört med vad som gäller i dag, förutom att straffansvaret också föreslås gälla i förhållande till skyddade utrymmen.

Regeringen bedömer att förslaget bör genomföras och kan inte se att det krävs något förtydligande av ansvarsförhållandet mellan ägaren och nyttjanderättshavaren som Domstolsverket anför. Straffansvar aktualiseras enligt förslaget enbart för den som uppsåtligen eller av oaktsamhet har orsakat lagöverträdelsen. Regeringen utgår, givet straffansvaret, från att ägaren och nyttjanderättshavaren samverkar kring de åtaganden som lagen innebär för dessa.

När det gäller bedömningen av när en gärning bör vara att betrakta som grov gör regeringen följande överväganden. Totalförsvaret är enligt 1 § lagen om totalförsvaret och höjd beredskap verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig. Totalförsvaret består av militär verksamhet (militärt försvar) och civil verksamhet (civilt försvar). Under högsta beredskap är totalförsvaret all samhällsverksamhet som då ska bedrivas. Vid bedömningen av om gärningen har inneburit avsevärt men för totalförsvaret bör bland annat beaktas om skyddsrummet eller det skyddade utrymmet finns inom ett strategiskt viktigt område. En gärning bör exempelvis också kunna anses som grov om många människor har dödats eller skadats på grund av gärningen. Bedömningen av om gärningen ska anses som grov bör ske med hänsyn till samtliga omständigheter vid brottet.

Exempelvis *Sveriges Allmännytt*a framhåller att staten och kommunerna behöver ta fram en plan för hur ekonomiska respektive personella resurser ska kunna ställas till byggnadsägares och nyttjanderättshavares förfogande för att iordningställa skyddsrum och skyddade utrymmen. Det rör sig enligt regeringens bedömning inte om sådana åtgärder som innebär att ekonomisk ersättning bör lämnas. Utredningen om det civila försvarets personalförsörjning överlämnade i januari 2025 betänkandet *Plikten kallar!* En modern personalförsörjning av det civila försvaret (SOU 2025:6). Enligt utredningen bör den grundläggande principen för

personalförsörjning av det civila försvaret, på samma sätt som gäller i dag, vara att det civila försvaret vid höjd beredskap så långt det är möjligt bör bemannas med befintliga arbetstagare och uppdragstagare, vid behov med stöd av allmän tjänsteplikt. För vissa verksamheter där behoven av personalförstärkning inte kan tillgodoses på annat sätt eller där det finns särskilda skäl bedömer utredningen att civilplikt kan bli aktuell. Utredningen bedömer att ett sådant område kan vara befolkningsskydd. Den 9 januari 2025 gav regeringen MCF i uppdrag att genomföra de förberedande åtgärder som behövs för att kunna använda civilplikt för befattningar inom befolkningsskyddet. De uppgifter inom befolkningsskyddet som skulle belysas inom ramen för detta uppdrag var bland annat iordningställande och drift av sådana skyddsrum som kräver någon form av bemanning för att kunna användas, ledning för att kunna genomföra utrymning i händelse av höjd beredskap och ytterst krig (utrymningsledare) och därmed anknytande uppgifter. Uppdraget redovisades den 10 december 2025.

5.5 Ägares och nyttjanderättshavares övriga skyldigheter

Regeringens förslag

Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum ska genom skyltning på byggnaden eller anläggningen ge anvisning om var utrymmet finns. Motsvarande ska gälla för en ägare till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddat utrymme, om det följer av föreskrifter eller beslut. Skyldigheten att skylta ska inte gälla om skyddsrummets funktion har begränsats enligt föreskrifter eller beslut.

Ägaren eller nyttjanderättshavaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns eller ska finnas ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme ska vara skyldig att lämna den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum och en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrum tillträde till byggnaden eller anläggningen för att myndigheterna ska kunna fullgöra sina uppdrag enligt lagen. Detsamma ska gälla i förhållande till kommunen eller den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen.

Polismyndigheten ska lämna den hjälp som behövs för tillträdet. Hjälp ska dock få begäras endast om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att myndigheten eller kommunen inte får tillträde utan att en polismans särskilda befogenheter används, eller det finns synnerliga skäl.

En nyttjanderättshavare till en byggnad eller anläggning där det finns eller ska finnas ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme ska inte få hindra ägaren till byggnaden eller anläggningen att vidta åtgärder enligt lagen.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen föreslår inte något undantag när det gäller skyltning avseende skyddsrum som omfattas av föreskrifter eller beslut om begränsning. Utredningen föreslår att ägaren eller nyttjanderättshavaren ska vara skyldig att lämna tillträde för besiktning eller annan kontroll. Polismyndigheten ska enligt utredningens förslag lämna den hjälp som behövs för tillträdet. En nyttjanderättshavare ska enligt utredningens förslag inte få hindra ägaren till en byggnad eller annan anläggning att inrätta skyddsrum eller skyddade utrymmen. Nyttjanderättshavaren ska inte heller få hindra ägaren tillträde för att kunna vidta andra åtgärder enligt lagen. Utredningen föreslår att en nyttjanderättshavare, under vissa förutsättningar, ska vara skyldig att på begäran av ägaren till en byggnad eller annan anläggning betala ett skäligt bidrag till ägaren för kostnader som denne har på grund av skyldigheter enligt lagen.

Remissinstanserna

Remissinstanserna tillstyrker eller har inte några invändningar mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Skyldigheter vad gäller skyltning

Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum ska genom skyltning på byggnaden eller anläggningen ge anvisning om var utrymmet finns (4 kap. 4 § lagen om skyddsrum). Samma skyldighet bör enligt utredningens förslag gälla för ägare till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddat utrymme om en sådan skyldighet följer av föreskrifter eller beslut om skyddade utrymmen som har meddelats av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer (se avsnitt 5.3.2). Regeringen bedömer att förslaget bör genomföras. Kravet på skyltning bör dock inte gälla i förhållande till skyddsrum som omfattas av beslut om eller föreskrifter om begränsning (se avsnitt 5.6).

Skyldighet att lämna tillträde och verkställighet av Polismyndigheten

Enligt 7 kap. 3 § lagen om skyddsrum är ägaren eller nyttjanderättshavaren till en byggnad eller annan anläggning skyldig att lämna den myndighet som beslutar om byggande och kontroll av skyddsrum tillträde till byggnaden eller anläggningen för att utföra besiktning eller annan kontroll enligt lagen eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. Polismyndigheten ska lämna den hjälp som behövs för tillträdet. Utredningen föreslår att regleringen ska överföras till den nya lagen. Ägaren eller nyttjanderättshavaren ska dock enligt utredningens förslag också vara skyldig att lämna den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen tillträde.

Regeringen bedömer att ägaren eller nyttjanderättshavaren bör vara skyldig att lämna den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum, kommunen eller den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen och en myndighet som ansvarar för kontroll av

skyddsrum tillträde till byggnaden eller anläggningen för att dessa myndigheter ska kunna fullgöra sina uppdrag enligt lagen. Syftet med tillträdet kan exempelvis vara att berörd myndighet behöver genomföra en besiktning i samband med avveckling av ett skyddsrum, undersöka förutsättningarna för att bygga ett skyddat utrymme eller genomföra en kontroll av ett skyddsrum. Skyldigheten kan innebära en inskränkning av skyddet mot husrannsakan och liknande intrång enligt 2 kap. 6 § regeringsformen samt skyddet för privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen. Inskränkningen går dock enligt regeringens uppfattning inte längre än vad som är nödvändigt för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle, nämligen det allmänna intresset av att säkerställa ett skydd för civilbefolkningen (se 2 kap. 20 och 21 §§ regeringsformen). Enligt regeringen finns det inte några mindre ingripande åtgärder för att säkerställa det intresset.

Regeringen bedömer att hjälp från Polismyndigheten bör få begäras endast om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att myndigheten eller kommunen inte får tillträde utan att en polismanns särskilda befogenheter enligt 10 § polislagen används, eller det finns synnerliga skäl. Av 10 § polislagen följer att polisman i vissa fall får använda våld för att genomföra en tjänsteåtgärd. Med våld avses både våld mot person och mot egendom, till exempel genom att bryta sig in i ett låst utrymme. Hjälp bör därmed till exempel få begäras om det finns någon särskild omständighet som ger anledning att befara att ägaren eller nyttjanderättshavaren kommer att hindra tillträde eller om han eller hon har uttalat hot i samband med tidigare besiktningar. Hjälp bör vidare kunna begäras i andra fall där det finns synnerliga skäl. Det kan exempelvis röra sig om situationer där ett försenat tillträde skulle kunna innebära fara för liv eller egendom, till exempel på grund av ett väntat väpnat angrepp, och man inte kan invänta att verkställigheten löses på annat sätt.

Ingen skyldighet att bidra för kostnader

Utredningen föreslår att en nyttjanderättshavare, på motsvarande sätt som i dag gäller enligt 4 kap. 6 § lagen om skyddsrum, ska vara skyldig att på begäran av ägaren till en byggnad eller annan anläggning betala ett skäligt bidrag för kostnader som ägaren får på grund av skyldigheter som följer av den nya lagen. Utredningen föreslår att ersättningsskyldigheten ska gälla endast om ägaren inte kände till att åtgärderna skulle vidtas då nyttjanderättsavtalet träffades eller senast kunde sägas upp och minst två år återstod av nyttjanderätten då skyldigheten att vidta åtgärderna blev kända för ägaren och det kan anses som uppenbart oskäligt att ägaren ska stå för hela kostnaden. Med hänvisning till att utgångspunkten är att full kostnadsersättning ska lämnas till ägaren bedömer regeringen inte att det bör införas en sådan reglering som utredningen föreslår i denna del (jfr avsnitt 5.2.4 och 5.2.6).

Nyttjanderättshavare ska inte få hindra åtgärder enligt lagen

Av 4 kap. 5 § lagen om skyddsrum följer att en nyttjanderättshavare inte får hindra ägaren till en byggnad eller annan anläggning att inrätta skyddsrum eller att företa andra åtgärder enligt den lagen. I förarbetena anges att

andra åtgärder avser exempelvis underhåll av inrättade skyddsrum (prop. 2005/06:133 s. 168).

Utredningen föreslår att det i den nya lagen ska regleras att en nyttjanderättshavare inte får hindra ägaren till en byggnad eller annan anläggning att inrätta skyddsrum eller skyddade utrymmen. Nyttjanderättshavaren ska inte heller, enligt utredningens förslag, få hindra ägaren tillträde för att kunna vidta andra åtgärder enligt lagen. Utredningen anger att det sistnämnda innebär rätt för fastighetsägaren att få tillträde eller annars göra intrång i nyttjanderättshavares rätt för att vidta andra åtgärder enligt lagen, exempelvis iordningställa skyddsrummet vid höjd beredskap. Regeringen bedömer att förslaget bör genomföras men att det är tillräckligt att ange att en nyttjanderättshavare inte får hindra ägaren till en byggnad eller anläggning där ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme finns eller ska finnas att vidta de åtgärder som krävs enligt lagen.

I avsnitt 5.2.3, 5.2.5 och 5.3.3 föreslås att den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum, kommunen eller den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen respektive en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrum ska få besluta de förelägganden som krävs för att lagen och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas. Sådana förelägganden kan riktas både mot ägare och nyttjanderättshavare.

5.6 Avveckling och beslut om begränsning

Regeringens förslag

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska i enskilda fall få besluta att ett utrymme inte längre ska vara ett skyddsrum. Om det inte finns synnerliga skäl mot det ska ett skyddsrum alltid få avvecklas om ägaren till byggnaden eller anläggningen uppför ett nytt skyddsrum på egen bekostnad.

Den som i samband med avveckling har uppfört ett nytt skyddsrum och därvid vidtagit åtgärder som utgör förbättringar enligt lagen ska ha rätt till ersättning av staten för sina kostnader på motsvarande sätt som vid förbättringsåtgärder avseende ett befintligt skyddsrum.

Den myndighet som regeringen bestämmer ska få ta ut avgifter för besiktning eller annan kontroll som krävs i samband med avveckling av ett skyddsrum.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter eller i enskilda fall, om det finns särskilda skäl, besluta att ett skyddsrumsk funktion ska begränsas.

Kommunen eller den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen ska i enskilda fall få besluta att ett utrymme inte längre ska vara ett skyddat utrymme.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om avveckling av skyddsrum och skyddade utrymmen samt om begränsning av skyddsrumsk funktion.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer delvis överens med regeringens. Av utredningens förslag framgår inte om rätten till ersättning för förbättringsåtgärder gällande ett ersättningsskyddsrum är begränsad till fall då ägaren har förelagts att vidta sådana åtgärder. Utredningen föreslår att ett skyddsrum funktion ska få begränsas tillfälligt. Utredningen föreslår att bemyndigandet ska avse närmare föreskrifter. Utredningen föreslår att avgifter även ska få tas ut vid avveckling av skyddade utrymmen. Utredningen föreslår att den myndighet som meddelar föreskrifter om avveckling ska få meddela föreskrifter om avgifternas storlek.

Remissinstanserna

Flertalet remissinstanser tillstyrker eller invänder inte mot förslaget. *Fagersta kommun* anför att avveckling av skyddsrum bör ske restriktivt men att ålder måste vara en faktor som spelar in i frågan om avveckling. *Luleå kommun* noterar att fastighetsägare som önskar riva ett befintligt skyddsrum föreslås betala för ersättningsskyddsrum om det inte täcker några nya skyddsrumspplatser. Behovet av statligt stöd är enligt kommunen stort då kraven och etableringskostnaderna har ökat sedan skyddsrum först byggdes, därför riskerar förslaget att generera en inläsningsseffekt. *Malmö kommun* anser att det behöver finnas en rimlig förväntan kring skyddsrumets förväntade livslängd. När livslängden har uppnåtts bör utrymmet för avveckling vara större, alternativt så bör staten bekosta skyddsrummets upprustning. *Skanska AB* anser att det är rimligt att ersättningsskyddsrum finansieras av staten i samma omfattning som föreslås gälla för nya skyddsrum. Detta för att konkurrenssituationen i annat fall riskerar att bli snedvriden. I större stadsomvandlingsprojekt finns i vissa fall enstaka skyddsrum i fastigheter där tillfällig begränsning av skyddsrumsfunktionen har beviljats och där byggherren ålagts att finansiera ett nytt skyddsrum. Samtidigt kan andra byggherrar inom samma projekt, där befintliga skyddsrum saknas, komma att få bidrag för nyproduktion av skyddsrum. Exempelvis *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* resonerar bland annat om att utredningen inte har tagit upp behovet av att avveckla ett skyddsrum när dess förväntade livslängd är passerad och fastighetsägaren avser att riva hela fastigheten. Om skyddsrummets livslängd är passerad borde skyddsrummet kunna avvecklas. Om staten efter rivning ser behov av att ett nytt skyddsrum byggs bör det vara statens ansvar att finansiera detta.

Myndigheten för civilt försvar (MCF) anför att utredningen anger att tillfällig begränsning av skyddsrum bör kunna ske även i andra sammanhang än i samband med avveckling, om det finns särskilda skäl. MCF konstaterar att det finns ett stort antal utrymmen som i dag är införda i skyddsrumregistret, men som av olika skäl inte är eller kan göras tillgängliga för befolkningen under höjd beredskap. I de flesta fall handlar det om anläggningar som är tillträdesbegränsade då de är civila eller militära skyddsobjekt. Dessa skyddsrum bör inte räknas in i skyddsrumsbeståndet eller förses med det internationella tecknet för civilförsvar. Däremot anser MCF inte att dessa skyddsrum till sin funktion bör avvecklas, då de även fortsatt förväntas fylla ett syfte för de individer som befinner sig på anläggningen. Detta bör kunna lösas genom den före-

skriftsrätt avseende tillfällig begränsning som följer av lagstiftningen. Med tanke på att vissa av dessa utrymmen sannolikt kommer att tillträdesbegränsas mer eller mindre permanent kan det dock finnas skäl att anpassa regleringen ytterligare, så att även skyddsrum med begränsning fortsatt kan omfattas av bestämmelser om underhåll och kontroll.

Skälen för regeringens förslag

Avveckling och ersättningsskyddsrum

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, enligt 5 kap. 1 § lagen om skyddsrum, besluta att ett utrymme inte längre ska vara skyddsrum. Det bör, på samma sätt som gäller i dag, vara möjligt för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att fatta sådana beslut. Utredningen bedömer att det befintliga skyddsrumsbeståndet bör bevaras i så stor utsträckning som krävs för att upprätthålla ett ändamålsenligt och effektivt skydd för civilbefolkningen. Regeringen delar utredningens uppfattning och bedömer att avveckling av befintliga skyddsrum bör ske med restriktivitet. Det bör dock fortfarande finnas möjlighet att besluta om avveckling av skyddsrum.

Det kan till exempel bli fråga om att avveckla skyddsrum som till sin typ inte motsvarar moderna skyddskrav och som inte heller är motiverade att bygga om. Även fortsättningsvis, som också framhålls av bland andra *Malmö kommun* och *SKR*, kan det finnas behov av att fasa ut de allra äldsta skyddsrummen. Skyddsrummets ålder bör dock inte ensamt vara styrande i fråga om avveckling. Många skyddsrum skulle med löpande underhåll, upprustning och nödvändiga förbättringar kunna ha samma livslängd som byggnaden eller anläggningen i övrigt. Sådana skyddsrum som inte kan förstärkas till en rimlig kostnad och som bedöms vara farliga att vistas i vid ett väpnat angrepp, bör naturligtvis kunna avvecklas. Vidare kan det vara rimligt att besluta om avveckling av mindre skyddsrum som är i behov av omfattande underhåll och som är byggda i anslutning till småhus. I fråga om skyddsrum som bör avvecklas därför att de inte uppfyller dagens skyddskrav, bör det övervägas om skyddsrummet framöver i stället kan användas som skyddat utrymme. Detta kan vara lämpligt särskilt där tillgången till skyddsrumspplatser generellt är begränsad i förhållande till behovet. Även förutsättningarna för nybyggnation i området inom en över-skådlig framtid bör i viss mån också beaktas.

När det gäller avveckling av skyddade utrymmen bör kommunen eller den myndighet som har beslutat om inrättandet av det skyddade utrymmet få besluta att utrymmet inte längre ska vara ett skyddat utrymme. Skäl för ett beslut om avveckling kan exempelvis vara att behovet av skydd på platsen har upphört eller i stället täcks genom ett nybyggt skyddsrum eller att det finns tillgång till ett annat skyddsalternativ.

Ett beslut om avveckling innebär att alla skyldigheter enligt lagen kopplade till skyddsrummet eller det skyddade utrymmet upphör. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör få meddela föreskrifter om avveckling av skyddsrum och skyddade utrymmen.

Om det inte finns synnerliga skäl mot det bör ett skyddsrum alltid få avvecklas om ägaren till en byggnad eller anläggning uppför ett nytt skyddsrum på egen bekostnad. Regeringen delar *Skanska AB:s* uppfattning

om att ersättningsskyddsrum bör finansieras av staten i samma omfattning som föreslås när det gäller nya skyddsrum. Regeringen ser inte skäl för något ytterligare statligt stöd som *Luleå kommun* efterfrågar. I den mån en fastighetsägare önskar riva ett befintligt skyddsrum och ersätta det med ett nytt är det rimligt att ägaren som utgångspunkt också får stå för kostnaden för detta i den utsträckning ersättningsskyddsrummet inte täcker något nytt behov av skyddsrumspplatser. Om den som uppför ett ersättnings-skyddsrum utökar antalet skyddsplatser eller förbättrar skyddsförmågan i förhållande till det befintliga skyddsrummet bör ägaren, på samma sätt som vid förbättringsåtgärder avseende ett befintligt skyddsrum, ha rätt till skälig ersättning av staten för sina kostnader. Det bör anges i lagen att rätten till ersättning kräver att ägaren har förelagts att vidta sådana åtgärder i samband med beslutet om att avveckling får ske. Såväl *Fagersta kommun* som SKR resonerar om skyddsrum av äldre slag. Ersättningsskyddsrum bör inte krävas för det fall ett skyddsrum som ska rivas är gammalt och inte uppfyller relevanta krav för ett skyddsrum.

Utredningen föreslår att avgifter ska få tas ut för besiktning eller annan kontroll som krävs i samband med avveckling av ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme. Utredningen föreslår att den myndighet som meddelar föreskrifter om avveckling också ska få meddela föreskrifter om avgifternas storlek. Utredningen anger att myndigheten som meddelar föreskrifter om avveckling skulle kunna föreskriva att det krävs en särskild besiktning för att godkänna ett ersättningsskyddsrum som har uppförts i samband med avveckling av ett befintligt skyddsrum. I till exempel dessa situationer kan det enligt utredningen vara motiverat att den som önskar avveckla skyddsrummet eller det skyddade utrymmet får stå för hela eller en del av kostnaden för besiktningen. Utredningen anger att MCF bör få ta ut avgifterna såväl i fråga om skyddsrum som skyddade utrymmen. Regeringen anser i likhet med utredningen att det bör finnas möjligheter att ta ut avgifter för sådana besiktningar och kontroller som utredningen nämner i fråga om skyddsrum. Regeringen kan dock inte se att det kommer att uppstå situationer då motsvarande besiktning eller kontroll krävs i samband med avveckling av skyddade utrymmen. Regeringen anser att rätten att ta ut avgifter bör avse regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Beslut om begränsning

Det saknas stöd i nuvarande reglering för att besluta att ett skyddsrumms funktion tillfälligt ska begränsas. Som MCF anför kan det bli aktuellt att besluta om en sådan begränsning även i situationer då det inte är aktuellt med avveckling. En begränsning kan behöva gälla tillfälligt, till exempel i händelse av att en fastighet som innehåller ett skyddsrum är under ombyggnad. Skyddsrum som inte är tillgängliga för allmänheten då de till exempel är civila eller militära skyddsobjekt eller är olämpliga som skydd för allmänheten på grund av verksamhet som bedrivs i anslutning till skyddsrummet, bör dock, som MCF resonerar kring, också kunna omfattas av ett beslut om begränsning som inte är tillfällig. Även sistnämnda slags skyddsrum bör omfattas av lagens övriga bestämmelser om till exempel kontroll och underhåll. Skyddsrummen bör dock inte räknas in i skyddsrumsbeståndet.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör mot denna bakgrund, i linje med utredningens förslag, om det finns särskilda skäl få besluta om att ett skyddsrum ska begränsas. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör också få meddela föreskrifter om begränsning av skyddsrum funktion. I sådana beslut och föreskrifter kan det bland annat fastställas vad som gäller i fråga om skyldighet att bereda plats i och ställa i ordning skyddsrummet samt vad som gäller i fråga om skyltning.

5.7 Överklaganden och verkställighet av beslut

Regeringens förslag

Följande beslut som har meddelats av en statlig förvaltningsmyndighet eller en kommun ska få överklagas till allmän förvaltningsdomstol:

- beslut om att ett skyddsrum eller skyddat utrymme ska placeras, utformas, utrustas och iordningställas på särskilt sätt eller inom särskild tid,
- beslut om byggande av skyddsrum och inrättande av skyddade utrymmen,
- beslut om avveckling och begränsning som innebär att avveckling inte får ske eller att funktionen inte ska begränsas,
- beslut om ersättning och avgifter samt beslut om att vidta åtgärder på den enskildes bekostnad, och
- beslut om förelägganden.

Övriga beslut ska inte få överklagas. Den statliga förvaltningsmyndighet eller kommun som har meddelat beslutet som överklagas ska vara motpart. Det ska krävas prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen föreslår att det ska regleras att beslut om behovet av skyddsrum och skyddade utrymmen inte ska få överklagas. Utredningen föreslår att det ska regleras särskilt att beslut som meddelas efter en sådan underrättelse som behandlas i avsnitt 5.2.6 ska få överklagas. Utredningen föreslår också att det ska regleras särskilt att förelägganden om förbättrande åtgärder ska få överklagas. I utredningens förslag anges inte att beslut om att ett skyddsrum eller skyddat utrymme ska placeras, utformas, utrustas och iordningställas på särskilt sätt eller inom särskild tid ska få överklagas. Utredningen föreslår att det ska regleras i lagen att beslut som har meddelats under höjd beredskap ska gälla omedelbart om inte något annat bestäms i beslutet.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna, bland andra *Förvaltningsrätten i Jönköping*, *Gotlands tingsrätt* och *Göta hovrätt*, tillstyrker eller har inga

invändningar mot förslaget. *Förvaltningsrätten i Umeå* anför, vad gäller överklagande av beslut om byggande av skyddsrum, att domstolen inte har några synpunkter på att besluten även fortsättningsvis ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Domstolen nämner att det möjligen, om kommunerna skulle få uppgiften att ansvara för besluten, kunde övervägas en annan besvärssystem och då en som stämde bättre överens med vad som i dag gäller för kommunens beslut om lov och förhandsbesked enligt plan- och bygglagen. Besvärssystemen bör dock enligt kommunen stämma överens med den som föreslås för skyddade utrymmen.

Skälen för regeringens förslag

Rätten att överklaga

Enligt 40 § förvaltningslagen överklagas beslut till allmän förvaltningsdomstol och prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Enligt 41 § samma lag får ett beslut överklagas om det kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt. Det är beslutets faktiska verkningar som avgör om det är överklagbart och prövningen av om ett visst beslut kan antas påverka någons situation utgår från en objektiv bedömning som tar sikte på beslutets faktiska verkningar, främst i förhållande till dennes personliga eller ekonomiska situation (se prop. 2016/17:180 s. 332).

Enligt 42 § förvaltningslagen får ett beslut överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. Rätten att överklaga förutsätter att beslutet antingen påverkar klagandens rättsliga ställning eller rör ett intresse som han eller hon har och som erkänts av rättsordningen. Exempelvis kan det vara fråga om att den beslutande myndigheten ska ta hänsyn till intresset vid sin materiella prövning av ärendet. I vissa fall har även den som har ett beaktansvärt intresse i saken fått överklaga beslutet. Avgörande för rätten att överklaga är med andra ord den effekt som beslutet får för den som vill överklaga.

Artikel 6 i Europakonventionen ställer krav på att en enskild ska ha rätt till en rättvis domstolsprövning vid prövning av hans eller hennes civila rättigheter och skyldigheter.

Myndigheter utgör inte några självständiga juridiska personer utan agerar som företrädare för staten. De kan därför i princip inte föra talan mot varandra. Statliga myndigheter anses inte utan författningsstöd kunna överklaga beslut av en annan myndighet, om inte myndigheten i fråga företräder ett rent privaträttsligt intresse. Om en myndighet agerar som företrädare för ett rent privaträttsligt intresse anses myndigheten uppträda som en enskild (se till exempel HFD 2024 ref. 32). Bestämmelsen i 42 § förvaltningslagen om klagorätt blir då tillämplig. Så kan till exempel vara fallet om myndigheten verkar i egenskap av fastighetsägare eller arbetsgivare. Vad som mer specifikt utgör ett enskilt intresse är inte närmare reglerat i lag eller genom förarbeten utan har lämnats att avgöras genom rättspraxis (se prop. 2016/17:180 s. 261). Regeringen beslutar vilka myndigheter som ska förvalta fastigheter. Fast egendom får inte förvärfvas och förvaltas av andra än fastighetsförvaltande myndigheter (se förordningen [1993:527] om förvaltning av statliga fastigheter, m.m.).

Rätten att överklaga enligt lagen om skyddsrum och utredningens förslag

Enligt 9 kap. 1 § lagen om skyddsrum får beslut i frågor enligt 3 kap. 1 och 4 §§, 4 kap. 2 §, 6 och 7 kap. överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Beslut enligt 1 kap. 2 § och 5 kap. 1 § får inte överklagas. Beslut enligt 1–7 kap. som meddelas under höjd beredskap ska enligt lagen gälla omedelbart om inte något annat bestäms i beslutet. Enligt nu gällande reglering får alltså beslut om byggande av skyddsrum, förbättringsåtgärder, ersättning och förelägganden som gäller bland annat tillträde överklagas. Beslut om behov av skyddsrum och inom vilka områden dessa ska finnas får inte överklagas och inte heller beslut att ett utrymme inte längre ska vara ett skyddsrum.

Utredningens förslag om rätten att överklaga beslut enligt den nya lagen motsvarar delvis 9 kap. 1 § lagen om skyddsrum. Utredningens förslag innebär dock att även beslut om inrättande av skyddade utrymmen ska få överklagas. I utredningens förslag nämns vidare särskilt att förelägganden om förbättringar avseende skyddsrum och beslut om underhåll av skyddade utrymmen får överklagas. Utredningen föreslår också att beslut som innebär att ett skyddsrum eller skyddat utrymme inte ska få avvecklas eller att ett skyddsrum funktion tillfälligt inte får begränsas ska få överklagas. Beslut om ersättning och andra förelägganden ska också få överklagas enligt utredningens förslag. Utredningen föreslår att överklaganden ska ske till allmän förvaltningsdomstol.

Utredningen resonerar inte om i vilka fall en statlig myndighet, en kommun eller en region ska kunna överklaga sådana beslut som fattas enligt den nya lagen.

Rätten att överklaga enligt den nya lagen

Regeringen instämmer i allt väsentligt med utredningens uppfattning om vilka beslut som bör få överklagas enligt den nya lagen. Beslut i enskilda fall om att bygga skyddsrum och inrätta skyddade utrymmen bör till exempel få överklagas. Den myndighet som regeringen bestämmer föreslås få besluta om byggande av skyddsrum medan kommunerna, som huvudregel, föreslås få besluta om inrättande av skyddade utrymmen. I vissa fall ska dock den myndighet som regeringen bestämmer i stället fatta beslut om inrättande av skyddade utrymmen (se avsnitt 5.3.2). Regeringen bedömer att det finns ett värde i att besvärssystemen är densamma för dessa beslut, även med beaktande av *Förvaltningsrätten i Umeås* resonemang. Överklaganden av beslut bör få göras till den förvaltningsrätt inom vars domkrets ärendet först prövats. Denna ordning överensstämmer med huvudregeln i 14 § andra stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. Förvaltningsrättens avgörande bör kunna överklagas till behörig kammarrätt och prövningstillstånd bör krävas vid sådant överklagande. Besluten bör få överklagas av den enskilde. Den statliga förvaltningsmyndigheten eller kommunen som har fattat beslutet bör vara motpart till klaganden och detta bör anges särskilt i den nya lagen (jfr 7 a § förvaltningsprocesslagen).

Som utredningen redogör för kan intresset av att få ett skyddsrum avvecklat vara stort hos till exempel en enskild fastighetsägare och frågan kan också anses beröra en enskilds civila rättigheter och skyldigheter. Ett

beslut om avslag på en ansökan om avveckling av skyddsrum bör därför få överklagas. Detsamma bör gälla beslut om avveckling av ett skyddat utrymme som går en enskild emot. Rätten att överklaga bör vidare, utifrån resonemanget i avsnitt 5.6, också avse andra beslut om begränsning än sådana som avser tillfällig begränsning av skyddsrumms funktion. Beslut som innebär att ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme får avvecklas bör däremot inte få överklagas.

Regeringen instämmer även i övrigt i allt väsentligt med utredningens uppfattning om vilka beslut som bör få överklagas enligt den nya lagen. Beslut om ersättning, avgifter och förelägganden bör få överklagas. Det bör även beslut om att vidta åtgärder på den enskildes bekostnad (se avsnitt 5.2.3, 5.2.5 och 5.3.3). Föreskrifter om behovet av skyddsrum och skyddade utrymmen bör dock inte få överklagas (se vidare avsnitt 5.2.1 och jfr 30 § myndighetsförordningen). Det behöver enligt regeringens mening inte, som utredningen föreslår, införas särskild reglering kopplat till beslut efter sådan underrättelse som behandlas i avsnitt 5.2.6.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreslås i avsnitt 5.2.2 och 5.3.2, om det finns särskilda skäl, få fatta vissa beslut. Regeringens beslut kan bli föremål för rättsprövning enligt lagen (2006:304) om rättsprövning av vissa regeringsbeslut, om beslutet innefattar en prövning av enskildas civila rättigheter och skyldigheter enligt artikel 6 i Europakonventionen. Därigenom tillgodoses de krav på domstolsprövning som följer av artikel 6 i konventionen. Motsvarande beslut av en förvaltningsmyndighet bör dock få överklagas.

Ett beslut kan gälla omedelbart även utan särskild reglering

Utredningen föreslår att beslut enligt lagen som meddelas under höjd beredskap ska gälla omedelbart om inte något annat bestäms i beslutet. Höjd beredskap är antingen skärpt beredskap eller högsta beredskap. Är Sverige i krig råder högsta beredskap. Är Sverige i krigsfara eller råder det sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara, får regeringen besluta om skärpt eller högsta beredskap.

Huvudregeln i 35 § första stycket förvaltningslagen är att beslut som får överklagas inte får verkställas förrän de har fått laga kraft. En myndighet får dock enligt 35 § tredje stycket samma lag verkställa ett beslut omedelbart om ett väsentligt allmänt eller enskilt intresse kräver det. Myndigheten ska dock först noga överväga om det finns skäl att avvakta med att verkställa beslutet på grund av att beslutet medför mycket ingripande verkningar för någon enskild, att verkställigheten inte kan återgå om ett överklagande av beslutet leder till att det upphävs eller någon annan omständighet. Det behöver, med hänvisning till det utrymme som förvaltningslagen ger i detta avseende, inte införas en sådan reglering som utredningen föreslår.

5.8 Kommunens skyldighet att informera om skyddsrum och skyddade utrymmen

Regeringens förslag

En kommun ska, på det sätt som kommunen bedömer är lämpligt, informera ägare och nyttjanderättshavare till byggnader och andra anläggningar inom kommunen om vilka krav som gäller för hur skyddsrum och skyddade utrymmen ska iordningställas.

En kommun ska också på det sätt som kommunen bedömer är lämpligt informera sina invånare om vilka skyddsrum och skyddade utrymmen som finns inom kommunen och hur dessa kan användas.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer i allt väsentligt överens med regeringens. Utredningen föreslår att kommunen ska förmedla information om iordningställande och användning av skyddsrum och skyddade utrymmen till invånare samt ägare och nyttjanderättshavare till byggnader och andra anläggningar inom kommunen.

Remissinstanserna

Boverket framför att uttrycket iordningställande och användning, som används i utredningens förslag, inte motsvarar begreppsanvändningen i plan- och bygglagen och anser att begreppsanvändningen bör harmoniseras. Många kommuner, bland andra *Fagersta kommun*, anser att utredningens förslag inte bör genomföras och anför att kommunerna varken har resurser eller kompetens för att kunna genomföra övningar tillsammans med fastighetsägare. Dessa kommuner anser att ansvaret för informationsförmedling och särskilt genomförandet av övningar bör ligga på Myndigheten för civilt försvar (MCF). Ett antal remissinstanser, däribland *Region Gotland*, anser vidare att förväntansbilden på kommunerna är otydlig och att uppdraget behöver preciseras. Till exempel *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* anser att såväl MCF som länsstyrelserna bör få ett reglerat uppdrag att informera om skyddsrum och skyddade utrymmen. SKR anser också att det bör preciseras vad skyldigheten innebär för kommunerna och anför att den föreslagna skyldigheten täcker allt från att tillhandahålla allmän information till att bedriva uppsökande verksamhet med informationsträffar och övningsverksamhet. SKR och ett antal kommuner anser också att ersättning bör utgå för kommunernas arbete.

Ett antal remissinstanser, bland andra *Barnombudsmannen*, resonerar om vilken information som bör tas fram av kommunerna. Barnombudsmannen anför att det är viktigt att information som riktar sig till barn tas fram. *Myndigheten för delaktighet* understryker vikten av att den information som kommunerna tar fram görs tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. *Sveriges dövas riksförbund* anser att MCF bland annat bör få i uppdrag att ta fram, utforma och sprida tillgänglig information som når ut och kan uppfattas av personer oavsett behov och

förutsättningar. *Sveriges kristna råd* framhåller vikten av att ta med kulturell och språklig kompetens i utformningen av strukturer och rutiner, och vill understryka den kompetens och det förtroendekapital som finns hos trossamfunden.

Skälen för regeringens förslag

Behov av information när det gäller skyddsrum och skyddade utrymmen

I ett läge när skyddsrum och skyddade utrymmen ska användas för sitt ändamål, kommer befolkningen behöva stöd i frågor om hur dessa utrymmen fungerar, var de finns och hur man tar sig till dessa. Fastighetsägare och nyttjanderättshavare ska enligt förslaget i avsnitt 5.4 få ett ansvar för att skyddsrum och skyddade utrymmen iordningställs, vilket kommer att förutsätta att dessa aktörer skaffar sig relevant kunskap för uppgiften. Det kan antas att få aktörer till exempel vet hur man gör för att iordningställa ett skyddsrum och hur ett sådant kan användas. Det kan också antas att behovet av information när det gäller skyddade utrymmen är stort.

Regeringen bedömer, i likhet med utredningen, att det finns ett tydligt behov av att skapa bättre förutsättningar för att på lokal nivå stärka kompetensen hos fastighetsägare och nyttjanderättshavare samt att sprida information till befolkningen. Nedan görs en bedömning i fråga om hur detta bör åstadkommas.

Kommunerna bör ha ett ansvar för att sprida informationen

Utredningen föreslår att kommunen ska förmedla information om iordningställande och användning av skyddsrum och skyddade utrymmen till invånare samt ägare och nyttjanderättshavare till byggnader och andra anläggningar inom kommunen. Som redovisas ovan är många remissinstanser kritiska till förslaget.

Det bör beaktas att även Försvarsberedningen anser att kommunerna har ett viktigt informationsansvar i fråga om iordningställande och användning av skyddsrum (Ds 2023:34 s. 263). Kommunerna har ett omfattande ansvar under höjd beredskap. Kommunerna är skyldiga att vidta de förberedelser som behövs för verksamheten under höjd beredskap. Under höjd beredskap ska kommunstyrelsen verka för att den verksamhet som bedrivs i kommunen av olika aktörer samordnas och för att samverkan kommer till stånd mellan dem som bedriver verksamheten (3 kap. 1 och 4 §§ lagen om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap). Kommunerna har också det yttersta ansvaret för att enskilda i kommunen får de insatser som de behöver enligt socialtjänstlagen (se 4 kap. 1 § den lagen). Kommunen har vidare enligt LSO ansvar för räddningstjänst inom kommunen, även under höjd beredskap. Personal inom räddningstjänsten ska under höjd beredskap bland annat delta i åtgärder för första hjälp åt och transport av skadade samt för befolkningsskydd (8 kap. 2 § LSO).

Det är rimligt att anta att kommuninvånare i allmänhet har en förväntan på att kommunen har grundläggande kompetens på skyddsrumsområdet och att kommunen ska kunna förmedla övergripande information om såväl användning som iordningställande av skyddsrum och skyddade utrymmen

inom kommunen. Ur ett vidare perspektiv är det också av stor betydelse att det finns kunskap och förmåga i kommunerna för att kunna hantera de svåra förhållanden som råder i händelse av höjd beredskap. Sammantaget framstår det som väl förenligt med kommunernas uppgifter och ansvar i övrigt att kommunerna ges ett övergripande ansvar även i fråga om att förmedla information om skyddsrum och skyddade utrymmen och användningen av dessa.

Regeringen anser inte, som bland annat *SKR* anför, att ansvaret för att förmedla information på lokal nivå bör delas mellan kommunerna, MCF och länsstyrelserna. Att kommunerna får ett ansvar för att förmedla information på lokal nivå inverkar dock inte på andra myndigheters ansvar att ta fram generell information om skyddsrum och skyddade utrymmen. Den myndighet som har det övergripande ansvaret för skyddsrumssystemet bör till exempel inom ramen för sitt ansvar ge stöd åt kommunerna och, som bland annat *Fagersta kommun* framför, ta fram erforderligt underlag för informationsförmedling om iordningställande och användning av skyddsrum.

Ett antal remissinstanser yttrar sig om vilken skyldighet som förslaget innebär för kommunerna. Inom ramen för sitt ansvar bör en kommun exempelvis kunna svara på vilka skyddsmöjligheter som finns i kommunen. Kommunerna bör, som utredningen resonerar kring, ha en förmåga att kunna svara på frågor på skyddsrumsområdet och vid behov kunna hänvisa till relevanta aktörer på det området. Kommunerna kan inom ramen för ansvaret exempelvis anordna informationsträffar eller genomföra övningar. Regeringen bedömer dock, i likhet med utredningen, att kommunerna bör ha förhållandevis stor frihet att anpassa sitt arbete efter behov och förutsättningar i den enskilda kommunen. Av den anledningen bör kommunernas ansvar inte preciseras närmare i lagen. Regeringen bedömer vidare att det bör införas en reglering som tydliggör att informationsförmedlingen ska genomföras på det sätt som kommunen bedömer är lämpligt.

Sammanfattningsvis bör en kommun ansvara för att, på det sätt som kommunen bedömer är lämpligt, informera ägare och nyttjanderättshavare till byggnader och andra anläggningar inom kommunen om de krav som finns på hur skyddsrum och skyddade utrymmen ska iordningställas. En kommun bör också på det sätt som kommunen bedömer är lämpligt informera sina invånare om vilka skyddsrum och skyddade utrymmen som finns inom kommunen och hur dessa kan användas. Regeringen konstaterar att det i betänkandet *Kommuners och regioners grundläggande beredskap inför kris och krig* (SOU 2024:65) föreslås att en kommun ska informera dem som bor eller annars regelbundet vistas i kommunen om de skyddsrum och andra skyddade utrymmen som finns inom kommunen och om användningen av dessa. Det föreslås att denna informationsskyldighet ska regleras i en ny lag om kommuners och regioners grundläggande beredskap inför fredstida krissituationer och höjd beredskap i stället för i den nya lag som regeringen föreslår ska införas inom ramen för denna lagrådsremiss. Förslagen i betänkandet bereds vidare inom Regeringskansliet.

Som *Boverket* påpekar skiljer sig terminologin som används i den föreslagna lagen om skyddsrum och skyddade utrymmen från den som används i plan- och bygglagen. Regeringen ser emellertid inte att det finns

skäl att införa en harmoniserad begreppsanvändning. Bestämmelserna i den nu föreslagna lagen riktar sig till en bredare krets än plan- och bygg-lagen. Den terminologi som föreslås överensstämmer vidare till stora delar med den som finns i den nu gällande lagen om skyddsrum.

Regeringen delar inte SKR:s uppfattning att det i lagen bör införas en särskild bestämmelse om kommunernas rätt till ersättning när det gäller information om skyddsrum och skyddade utrymmen. Enligt regeringens bedömning kommer omfattningen av det arbete som kommunerna lägger ner på att förmedla information, på det sätt som de bedömer är lämpligt, inte att motivera en sådan ersättning (se vidare avsnitt 8.2).

Ett antal remissinstanser, bland andra *Barnombudsmannen*, resonerar om vilken information som bör tas fram av kommunerna. Informationens närmare innehåll bör inte regleras i lag och behandlas därför inte inom ramen för denna lagrådsremiss. Vad remissinstanserna lyfter fram bör dock beaktas i arbetet med att ta fram informationen.

6 Utrymning och inkvartering

6.1 Planering för utrymning och inkvartering vid höjd beredskap

6.1.1 Länsstyrelserna och kommunerna ska ansvara för planeringen

Regeringens förslag

När ett beslut om att ett område inom ett län ska planläggas för utrymning eller inkvartering har meddelats, ska länsstyrelsen ta fram en inriktning för planering i fråga om utrymning eller inkvartering vid höjd beredskap för länet.

Inriktningen ska dokumenteras och lämnas till den länsstyrelse som är civilområdesansvarig och, på begäran, till Myndigheten för civilt försvar.

Med länsstyrelsens inriktning som grund ska kommunen planera för utrymning eller inkvartering gällande kommunen. En dokumentation av planeringen ska tas fram och lämnas till länsstyrelsen.

Regionerna ska medverka i arbetet med planeringen. Länsstyrelsen och kommunen ska ge Försvarsmakten och de statliga myndigheter som i övrigt särskilt berörs av planeringen tillfälle att yttra sig när planeringen tas fram eller ändras i väsentliga delar.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer i allt väsentligt överens med regeringens. Utredningen föreslår att Myndigheten för civilt försvar alltid ska få del av inriktningen. Utredningen föreslår att de statliga myndigheter som berörs av planeringen ska ges tillfälle att yttra sig.

Remissinstanserna

Flertalet remissinstanser tillstyrker utredningens förslag när det gäller planering, däribland *Region Gävleborg* och *Region Kalmar län*, eller har inga synpunkter på förslaget. *Myndigheten för civilt försvar (MCF)* tillstyrker utredningens förslag i stort men anför att det kommer att krävas att resurser tilldelas myndigheten för att den på olika sätt ska kunna stödja i det föreslagna arbetet.

Bland andra *Jordbruksverket* yttrar sig om vad som bör beaktas i inriktningen. Jordbruksverket anför att länsstyrelsen i sin inriktning för planering i fråga om utrymning och inkvartering bör uppmärksamma kommunen på verksamhetsutövare med djur där en mer detaljerad planering kan krävas. Vidare anser Jordbruksverket att de delar av inriktningen som berör djur även bör delges Jordbruksverket, utöver MCF och den länsstyrelse som är civilområdesansvarig. *Kriminalvården* anser att myndigheten bör ges en mer aktiv roll i det faktiska planeringsarbetet och inte endast ges tillfälle att yttra sig över planeringen. *Kungliga krigsvetenskapsakademien (KKrVA)* anför att behovet av omflyttning och utrymning inför hot om och vid krigshandlingar kommer att vara mycket situationsberoende. Det torde därför enligt KKrVA vara svårt att planera för och beordra storskalig, i förväg bestämd, utrymning och inkvartering. *Landsorganisationen i Sverige (LO)* bedömer att SJ bör ges ett tydligare uppdrag vid utrymning och att man gällande utrymning via kollektivtrafik och järnväg även bör beakta frågan om utländskt ägande. LO resonerar även kring de problem som uppkommer när offentligt finansierad verksamhet bedrivs av privata aktörer. *Luleå kommun* anser att förslaget om länsstyrelsernas planeringsansvar är begränsat i förhållande till vad som skrivs om deras roll i betänkandet. Länsstyrelserna bör inte endast få ansvar för att ta fram en planeringsinriktning för andra. Länsstyrelserna bör också ges i uppdrag att ta fram planering. Uppgiften att ta fram en planering får sedan tolkas utifrån länsstyrelsens geografiska områdesansvar och regionala perspektiv. Till exempel *Luleå kommun* anser vidare att alla kommuner bör få ett ansvar att göra en grundläggande planering för utrymning och inkvartering vid höjd beredskap, som också skulle medföra en generell förmåga att genomföra utrymning och inkvartering i fredstid. Därutöver bör kommuner som omfattas av ett särskilt beslut om planläggning ta fram en fördjupad planering och då få en högre ersättning. Flera andra remissinstanser, däribland *Markaryds kommun*, anser också att det bör övervägas om inte samtliga kommuner bör ges ett uppdrag för att ha en grundläggande planering för utrymning och inkvartering för fredstida kriser, samt upp till en viss nivå för höjd beredskap. *Myndigheten för delaktighet (MFD)* påpekar, med hänvisning till utredningens bedömning att hjälpbehövande bör informera kommunen om deras behov av bistånd, att det är viktigt att kommunerna når ut till de hjälpbehövande med information och att kommunerna vidtar åtgärder för att fånga upp personer som inte klarar av att lämna berörd information. *Region Blekinge* anför att utrymning och inkvartering av personer med vård- och omsorgsbehov kräver ett särskilt fokus och att möjligheter att utrymma sjukhus behöver beaktas särskilt. Regionen anser även att kollektivtrafikmyndigheterna behöver vara involverade i processen tidigare samt i större utsträckning för att säkerställa infrastruktur och internationell samordning av transporter.

Region Östergötland anför att evakuering av sjukhus kräver en nationell organisation med transportresurser och mottagande sjukhus på andra orter samt en samordnande funktion för fördelning av patienter och transporter. *Strålsäkerhetsmyndigheten* anser att det är viktigt att den föreslagna planeringen tar hänsyn till befintlig planering för skyddsåtgärder. *Sveriges ungdomsråd* efterlyser en skrivning som säkerställer att barn och ungas perspektiv tas med i planeringen. *Trafikverket* saknar en beskrivning av civilområdena och civilområdeschefens ansvar och mandat kopplat till beslut om prioritering för planering av utrymning och inkvartering inom respektive civilområde.

Ett flertal remissinstanser, bland annat Luleå kommun, *Region Gotland*, *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* och *Umeå kommun* anför, angående utredningens bedömning att kommunen även ansvarar för planering för de barn som omfattas av fristående skolors verksamhet, att frågan om fristående huvudmäns ansvar vid höjd beredskap bör utredas vidare. Vissa instanser, däribland Luleå kommun, anser också att det behövs förtydliganden om ansvarsförhållanden inför och vid höjd beredskap med avseende på bland annat kommunala bolag. Bland andra Markaryds kommun och MCF yttrar sig också över utredningens förordningsförslag.

Skälen för regeringens förslag

Länsstyrelserna och kommunerna bör ansvara för planeringen

Med hänvisning till det allvarliga säkerhetspolitiska läget behöver en planering för utrymning och inkvartering vid höjd beredskap tas fram och det bör, som utredningen föreslår, tydligt framgå av utrymningslagen hur ansvaret för planeringen är fördelat. Försvarsberedningen har betonat vikten av att arbetet med utrymningsplaneringen genomförs på den nivå där den är mest relevant (Ds 2017:66 s. 151). Särskilt ska, enligt Försvarsberedningen, den högre och den lägre regionala nivån beaktas och involveras i planeringen.

Med hänsyn till det ansvar som länsstyrelserna har, och som beskrivs i avsnitt 5.2.3, framstår det som ändamålsenligt att länsstyrelserna ges ansvar för att ta fram en inriktning för planering i fråga om utrymning och inkvartering vid höjd beredskap. Kommunerna bör, som utredningen föreslår, tilldelas ansvaret att ta fram en närmare planering för kommunen med länsstyrelsens inriktning som grund. Sammanfattningsvis är bedömningen att såväl berörda länsstyrelser som berörda kommuner bör ansvara för framtagandet av planeringen men i olika avseenden. Regeringen instämmer inte i *Luleå kommuns* uppfattning att länsstyrelsernas uppgift enligt utredningens förslag är för begränsad. Givet kommunernas lokala förankring och lokalkännedom är det av värde att kommunerna tar fram själva planeringen. Det finns inte utrymme för att inom ramen för denna lagrådsremiss föreslå en sådan ordning för utrymning vid fredstida kriser som till exempel Luleå kommun och *Markaryds kommun* nämner.

Inriktningen som länsstyrelsen tar fram bör dokumenteras och lämnas in till den länsstyrelse som är civilområdesansvarig. Det bör, med hänvisning till myndighetens behov, vara tillräckligt att inriktningen endast lämnas till MCF på begäran. Kommunens dokumentation av planeringen bör lämnas till länsstyrelsen.

Frågan om MCF:s befogenhet att meddela föreskrifter, som *MCF* väcker, och övriga förordningsförslag är inte föremål för denna lagrådsremiss. Frågor om finansiering för bland annat MCF behandlas i avsnitt 8.2.

Faktorer att beakta vid planeringen

Ett antal remissinstanser, bland andra *KKrVA*, *Strålsäkerhetsmyndigheten*, *Sveriges ungdomsråd* och vissa regioner, nämner olika viktiga faktorer som bör beaktas vid framtagandet av planeringen för utrymning och inkvartering. Regeringen föreslår att länsstyrelserna och kommunerna ska ansvara för att ta fram inriktningen för planeringen respektive planeringen och det finns inte skäl att i lag närmare reglera de faktorer som bör beaktas vid planeringen. Som *Strålsäkerhetsmyndigheten* framför är det viktigt att länsstyrelser och kommuner i sin planering tar hänsyn till redan befintlig planering för skyddsåtgärder.

I propositionen *Totalförsvaret 2021–2025* konstateras att en grundläggande funktionalitet inom transportområdet är en förutsättning för att flera viktiga samhällsfunktioner ska kunna upprätthållas vid kriser i fredstid samt vid höjd beredskap och då ytterst krig (prop. 2020/21:30 s. 146 f.). Kollektivtrafiken bedöms vara viktig vid höjd beredskap, bland annat för utrymning och transport av krigsplacerade till inställelseplatser. Regeringen delar Försvarsberedningens uppfattning och anser att näringslivet i ökad utsträckning bör inkluderas i totalförvarsplaneringen. Det kan konstateras, som också *KKrVA* resonerar kring, att en förutsättning för att en storskalig utrymning ska fungera på ett ändamålsenligt sätt är att befolkningen kan förflyttas från utrymningsområdet. Det måste finnas planering för hur transporterna från ett område som ska utrymmas ska organiseras. Som *LO* påpekar kommer kollektivtrafiken att ha en viktig roll vid utrymning. Det finns dock inte utrymme att inom ramen för detta lagstiftningsärende ge ett sådant uppdrag som *LO* nämner.

Civilområdesansvariga länsstyrelserns roll i arbetet

Trafikverket efterfrågar bland annat en utförligare beskrivning av civilområdena. I 7 a § förordningen med länsstyrelseinstruktion anges att länsstyrelserna i Norrbottens, Örebro, Stockholms, Östergötlands, Västra Götalands och Skåne län är civilområdesansvariga länsstyrelser. De civilområdesansvariga länsstyrelserna har ett geografiskt områdesansvar för sitt område när det gäller civilt försvar enligt 7 § förordningen (2022:525) om civilområdesansvariga länsstyrelser. Landshövdingen i ett län där länsstyrelsen är civilområdesansvarig är civilområdeschef enligt 7 a § förordningen med länsstyrelseinstruktion. Inför höjd beredskap ska de civilområdesansvariga länsstyrelserna, enligt förordningen om civilområdesansvariga länsstyrelser, inom civilområdet verka för att totalförsvaret under höjd beredskap har en enhetlig inriktning. De ska särskilt bland annat ta initiativ till att samordna planeringen mellan statliga myndigheter och mellan dessa och Försvarsmakten, samverka med Försvarsmakten i frågor som rör totalförsvaret samt stödja länsstyrelsernas planering och förberedelser inom respektive län (8 §).

Vid höjd beredskap ska de civilområdesansvariga länsstyrelserna, som högsta civila totalförsvarsmyndighet inom civilområdet, verka för att

största möjliga försvarseffekt uppnås vid höjd beredskap. De civilområdesansvariga länsstyrelserna ska vid höjd beredskap särskilt exempelvis samordna de civila försvarsåtgärderna och i samråd med Försvarsmakten verka för att det civila och militära försvaret samordnas (9 §).

Regeringen instämmer i utredningens uppfattning att det, med hänsyn till det ansvar som de civilområdesansvariga länsstyrelserna har, är lämpligt att de samordnar länsstyrelsernas planering för utrymning och inkvartering vid höjd beredskap. På så sätt säkerställs dels att planeringen samordnas med den militära verksamheten, dels att planeringen samordnas inom det civila försvaret i hela landet. De civilområdesansvariga länsstyrelserna bär redan ett ansvar för att planeringen inför höjd beredskap samordnas inom det civila försvaret samt mellan det militära försvaret och civila aktörer inom civilområdet. Regeringen bedömer därför att ingen ytterligare lagreglering behövs i detta avseende.

Regioner och särskilt berörda statliga myndigheter bör också medverka i planeringen

Regionerna ansvarar som huvudregel för kollektivtrafiken i regionen. Regionens samverkan bör, som utredningen föreslår, säkerställas genom en skyldighet för regionen att medverka i planeringen.

Det bör, till skillnad från vad utredningen föreslår, enligt regeringen vara tillräckligt att Försvarsmakten och de statliga myndigheter som i övrigt särskilt berörs av planeringen ges tillfälle att yttra sig när planeringen tas fram eller ändras i väsentliga delar (se vidare avsnitt 6.1.3). Planeringsarbetet bör, som utredningen resonerar kring, till exempel innebära att MCF och Polismyndigheten också engageras i arbetet. Bedömningen av vilka myndigheter som särskilt berörs av planeringen kan dock variera. Mot denna bakgrund framstår det inte som ändamålsenligt att reglera vilka myndigheter som ska ingå i samverkan. Det bör i stället vara upp till den länsstyrelse eller kommun som tar fram planeringen att bedöma vilka som särskilt berörs av denna. Regeringen ser därmed inte skäl för att i lag införa krav på vad länsstyrelserna ska uppmärksamma kommunerna på eller att länsstyrelsens inriktning ska delges Jordbruksverket i enlighet med *Jordbruksverkets* synpunkter. Regeringen ser inte heller skäl för att som *Kriminalvården* efterfrågar ge myndigheten en mer aktiv roll i kommunernas planering än vad som följer av utredningens förslag.

Som utredningen nämner ansvarar statliga myndigheter även vid höjd beredskap för de egna verksamheter som behöver kunna bedrivas i en sådan situation. Detsamma gäller för regionerna. Såväl regioner som myndigheter med egen verksamhet inom kommunen, såsom Kriminalvården, Migrationsverket och Statens institutionsstyrelse, behöver därmed förbereda sig för att vid behov kunna utrymma till exempel de vårdtagare och intagna som de ansvarar för. Närmare planering för hur utrymning av exempelvis ett sjukhus eller en anstalt ska gå till ska således inte tas fram av en länsstyrelse eller en kommun. Dock behöver det beaktas i planeringen att det inom kommunen och länet exempelvis finns ett sjukhus eller en kriminalvårdsanstalt, och länsstyrelser och kommuner behöver se

till att det finns planer för hur bland annat sårbara grupper ska kunna utrymmas.

Ansvar för utrymning i offentligt finansierad privat verksamhet

Exempelvis *Luleå kommun* anser att det behövs förtydliganden om ansvarsförhållanden inför och vid höjd beredskap med avseende på privata utförare i välfärden och kommunala bolag. En del av verksamheterna inom kommunernas och regionernas hälso- och sjukvård är offentligt finansierad men bedrivs av privata aktörer. Det finns också möjlighet för privata aktörer att erbjuda vård utanför det offentligfinansierade systemet. Kommuner och regioner har ett ansvar även för verksamheter som de har valt att organisera i bolag eller överlåta på privata aktörer, under förutsättning att aktörerna i fråga utför sådana tjänster för vilka kommunen eller regionen har ett ansvar. Frågan är om kommunerna har ett ansvar för planering av utrymning även beträffande de personer som befinner sig inom sådan verksamhet, till exempel en fristående skola.

Regeringen noterar inledningsvis att en utredare har bistått Utbildningsdepartementet med att göra en översyn av författningsregleringen för skollagsreglerad verksamhet vid extraordinära händelser i fredstid, krigsfara och krig. I promemorian *En modern krisreglering för verksamheter på skolområdet* (U2024/02201) föreslår utredaren att enskilda huvudmän för fristående skolor så långt det är möjligt ska omfattas av samma bestämmelser som huvudmän för offentligt drivna skolor vid höjd beredskap. Promemorian har remitterats och förslagen bereds inom Regeringskansliet.

Enligt lagen (1982:1004) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarsplaneringen är en näringsidkare skyldig att på begäran delta i totalförsvarsplaneringen genom att lämna uppgifter eller medverka på annat sätt. Bland de myndigheter som, enligt förordningen (1982:1005) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarsplaneringen, har rätt att begära upplysningar eller medverka av näringsidkare finns bland annat MCF och länsstyrelserna. Lagen och förordningen gör det möjligt för till exempel länsstyrelserna att begära att en enskild näringsidkare som bedriver skolverksamhet ska medverka vid planeringen av de egna uppgifterna inom totalförsvaret. Lagen ställer emellertid inte något krav på en enskild näringsidkare att planera för att ha förmåga att utrymma till exempel sina vårdtagare i händelse av höjd beredskap.

Enligt 7 § andra stycket lagen om totalförsvar och höjd beredskap ska de enskilda organisationer och företag som, enligt överenskommelse eller på annan grund är skyldiga att fortsätta sin verksamhet i krig, vidta de särskilda åtgärder i fråga om planering och inriktning av verksamheten, tjänstgöring och ledighet för personal samt användning av tillgängliga resurser som är nödvändiga för att de under de rådande förhållandena ska kunna fullgöra dessa skyldigheter. Bestämmelsen innebär att en näringsidkare som har avtalat om att fortsätta sin verksamhet vid höjd beredskap är skyldig att vidta de särskilda åtgärder i fråga om planering och inriktning av verksamheten som är nödvändig för att under rådande förhållande kunna fortsätta sin verksamhet.

Om en privat aktör inte omfattas av ovan nämnda bestämmelser, saknar aktören – under förutsättning att avtal eller överenskommelse inte har träffats om det – skyldighet att planera för sin verksamhet vid höjd beredskap. I en sådan situation ligger ansvaret i stället på kommunen eller regionen. Det är därför viktigt att kommunerna har ett väl fungerande samarbete med de privata aktörer som bedriver offentligt finansierad eller privat verksamhet i kommunen och håller sig informerad om antalet personer som befinner sig inom aktörens verksamhet.

Information från enskilda hjälpbehövande

Kommunerna har enligt socialtjänstlagen det yttersta ansvaret för att enskilda får de insatser som de behöver. För att kommunen ska kunna planera för en utrymning är det grundläggande att kommunen har kunskap om sina invånares behov av bistånd vid en utrymning. Kommunen har genom sin verksamhet tillgång till sådana uppgifter i viss utsträckning. Som exempel kan nämnas att kommuner, enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, fortlöpande ska följa upp vilka som omfattas av lagen och deras behov av stöd och service (15 §). Som MFD resonerar kring är det också viktigt att kommunerna analyserar vilka åtgärder som behövs för att fånga upp personer som inte nås av eller klarar av att lämna berörd information. Kommunerna behöver därför ha kännedom om vilka personer som bor inom kommunen i olika boendeformer, inklusive ordinärt boende, som inte själva har möjlighet att förse kommunen med information om sitt hjälpbehov.

6.1.2 Kommunens invånare ska informeras om innehållet i planeringen

Regeringens förslag

Kommunen ska informera sina invånare om innehållet i kommunens planering för utrymning eller inkvartering på det sätt som kommunen bedömer är lämpligt.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer i allt väsentligt överens med regeringens. Utredningen föreslår att kommunerna ska informera dess invånare om det allmänna innehållet i kommunens planering för utrymning och inkvartering.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har inga synpunkter på förslaget. *Myndigheten för delaktighet (MFD)* framhåller vikten av att informationen finns tillgänglig i målgruppsanpassat format för personer med funktionsnedsättning. *Sveriges dövas riksförbund* stödjer förslaget under förutsättning att det finns ett tydligt ansvar och uppdrag för Myndigheten för civilt försvar (MCF) att se till att informationen tillgängliggörs och når ut även till döva som behöver få del av

informationen på teckenspråk. Riksförbundet anser att det bör framgå av lagen att informationen ska vara tillgänglig för alla och även på teckenspråk. *Sveriges Ungdomsråd* tillstyrker förslaget men anser att det behövs en alternativ formulering som garanterar att informationen blir tillgänglig för alla oavsett ålder.

Skälen för regeringens förslag

Information är grundläggande för att en utrymning vid höjd beredskap ska fungera i praktiken. Invånarna behöver exempelvis veta var det finns uppsamlings- och utrymningsplatser, vilka utrymningsvägar som är bäst lämpade och i vilka områden som inkvartering i första hand bör ske. Med hänsyn till de mycket svåra förhållanden som råder vid höjd beredskap och ytterst krig, är det av stor vikt för utrymningsgenomförande att invånarna i så stor utsträckning som möjligt har underrättats om vilken planering som finns redan på förhand. På så sätt underlättas arbetet för ansvariga aktörer att verkställa ett beslut om utrymning. Dessutom ökar möjligheterna för att utrymningen genomförs på ett så effektivt sätt som möjligt och att de som flyr på egen hand tar sig till områden med kapacitet att ta hand om dem.

Kommunen bör därför informera dess invånare om den planering för utrymning eller inkvartering som har tagits fram. I enlighet med resonemanget om förslaget som behandlas i avsnitt 5.8 bör det ske på det sätt som kommunen bedömer är lämpligt. Vissa delar av den information som finns med koppling till planeringen kommer att omfattas av sekretess. Enbart information om det allmänna innehållet i planeringen bör delas med kommunens invånare, men detta behöver inte anges särskilt i lagen. Det får avgöras av involverade aktörer vilka uppgifter som kan och bör offentliggöras.

Som framförs av bland andra *MFD* och *Sveriges Ungdomsråd* är det viktigt att informationen anpassas så att den blir tillgänglig för alla målgrupper. Det är inte lämpligt att reglera i lag på vilket sätt informationen ska finnas tillgänglig. Det är dock en del av kommunens ansvar att se till att informationen når ut till de som behöver få del av den. Det finns inte utrymme för att inom ramen för denna lagrådsremiss ge ett sådant uppdrag till MCF som *Sveriges dövas riksförbund* efterfrågar. Myndigheter med övergripande ansvar på området bör dock ge stöd åt kommunerna.

6.1.3 Framtagen planering ska ses över och ligga till grund för övningar

Regeringens förslag

Länsstyrelsens inriktning och kommunens planering ska ses över regelbundet, minst vart femte år, och ändras när det behövs på grund av väsentligt förändrade förhållanden.

En ändrad inriktning ska lämnas in till den länsstyrelse som är civilområdesansvarig och, på begäran, till Myndigheten för civilt försvar. När planeringen har ändrats ska reviderad dokumentation av planeringen lämnas in till berörd länsstyrelse.

Länsstyrelsen och kommunen ska genomföra övningar av den planering som har tagits fram.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer i allt väsentligt överens med regeringens. Utredningen föreslår att ändrad dokumentation alltid ska lämnas till Myndigheten för civilt försvar.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag eller har inga synpunkter på förslaget. Ett antal remissinstanser, bland andra *Fors-haga kommun*, *Region Gotland* och *Trafikverket*, anför att det behövs vägledning när det gäller hur omfattande övningsverksamheten ska vara. Forshaga kommun anför att vägledningen också bör behandla hur man ska gå till väga för att inte röja eventuella sekretessbelagda uppgifter.

Skälen för regeringens förslag

Skyldighet att se över och revidera planeringen

För att se till att länsstyrelsernas inriktning och kommunernas planering är aktuella bör dessa regelbundet ses över. Det bör regleras i lagen att en översyn ska ske minst vart femte år. Fristen bör räknas från den tid då inriktningen lämnades till den civilområdesansvariga länsstyrelsen respektive – för kommunens del – till berörd länsstyrelse.

Som utredningen föreslår bör planeringen också ändras när det behövs på grund av väsentligt förändrade förhållanden. En ändring kan till exempel bero på organisatoriska förändringar hos berörda aktörer eller förändringar i den fysiska samhällsstrukturen såsom nya bostadsområden eller industrianläggningar samt demografiska förändringar. Även ett förändrat säkerhetspolitiskt läge kan utgöra ett väsentligt förändrat förhållande. En ändrad inriktning från länsstyrelsens sida bör också som huvudregel anses innebära en sådan förändring som föranleder ett behov för berörda kommuner att se över sin respektive planering.

Kommunen bör lämna in en ändrad dokumentation av planeringen till berörd länsstyrelse, medan länsstyrelsen i sin tur bör lämna in en ändrad inriktning till den länsstyrelse som är civilområdesansvarig. Det bör, utifrån myndighetens behov av densamma, vara tillräckligt att ändrad dokumentation avseende inriktning lämnas till MCF endast på begäran.

Framtagen planering bör övas

Enligt 2 kap. 8 § lagen om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap ska kommuner och regioner ansvara för att förtroendevald och anställd personal får den utbildning och övning som behövs för att de ska kunna lösa sina uppgifter vid extraordinära händelser i fredstid. När lagen infördes uttalade regeringen att övning som tar sikte på extraordinära händelser inklusive svåra påfrestningar på samhället i fred även stärker förmågan att hantera en situation under höjd beredskap (se prop. 2005/06:133 s. 110). Någon liknande bestämmelse beträffande höjd beredskap finns emellertid inte.

Regelbunden övning är väsentligt för att stärka förmågan att hantera en krissituation, såväl under fredstid som höjd beredskap. För att den planering för utrymning och inkvartering vid höjd beredskap som nu föreslås ska fungera i praktiken bör det därför föras in ett krav på att planeringen ska övas. Övningarna bör genomföras av länsstyrelserna och kommunerna. De behöver emellertid inte nödvändigtvis genomföras gemensamt, även om det bör vara en fördel i vissa fall.

En övning kan genomföras i olika former. Det kan röra sig om allt från en workshop till en operativ övning med flera aktörer inblandade. Vid höjd beredskap kommer utrymning att vara en av flera åtgärder som måste vidtas parallellt. Det kan därför även finnas skäl att öva utrymning i kombination med andra åtgärder. Det bör dock, som utredningen föreslår, överlåtas till länsstyrelserna och kommunerna att avgöra vilka övningar som behöver genomföras och när de bör genomföras. Det är inte möjligt att ta fram en sådan vägledning som efterfrågas av *Forshaga kommun*, *Region Gotland* och *Trafikverket* inom ramen för denna lagrådsremiss. Hur länsstyrelser och kommuner bör agera under övningar för att inte offentliggöra information som omfattas av sekretess behöver också avgöras från fall till fall.

Statliga myndigheter bör vid behov delta i de övningar som genomförs. Av förordningen (2022:524) om statliga myndigheters beredskap framgår att varje myndighet i sin verksamhet ska beakta totalförsvarets krav och att myndigheternas planering för totalförsvaret ska ske i samverkan med de övriga statliga myndigheter, kommuner, regioner, sammanslutningar och näringsidkare som är berörda (10 §). Med hänsyn till att statliga myndigheter redan omfattas av ett författningsreglerat krav på samverkan behöver någon särskild reglering om sådan i aktuellt avseende inte införas.

6.1.4 Kommuner och regioner bör få ersättning för förberedande arbete

Regeringens förslag

Kommuner och regioner ska få ersättning av staten för förberedande uppgifter som de utför enligt utrymningslagen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om ersättningens storlek.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Ett antal remissinstanser, bland annat *Region Västernorrland* och *Region Värmland* tillstyrker förslaget. Även *Myndigheten för civilt försvar (MCF)* tillstyrker utredningens förslag, men anser att det behöver förtydligas om ersättningen ska motsvara den totala kostnaden.

Forshaga kommun anför att det krävs finansiering för den övningsverksamhet som behandlas i avsnitt 6.1.3 då den kan kräva både planering

och avsättande av resurser i form av personal och tid. Kommunen anser att ersättningen måste överensstämma med vad som gäller enligt den så kallade kommunala finansieringsprincipen. Även *Region Blekinge* framför en liknande synpunkt. *Malmö kommun*, *Region Gotland* och *Region Västerbotten* understryker vikten av att ersättningen blir förutsägbar. *Statskontoret* bedömer i likhet med utredningen att det under en begränsad tid kan vara motiverat med avsteg från principen om ersättning per capita. Detta då kostnaden i vart fall i ett uppstartsskede kan vara ojämnt fördelad. *Staffanstorps kommun* anser att möjligheten att få ersättning för en grundläggande planering bör utsträckas till samtliga kommuner. Kommunen påtalar att även de kommuner som inte ingår i ett område som omfattas av beslut om planläggning för utrymning eller inkvartering i praktiken kommer att behöva ha en grundläggande planering.

Skälen för regeringens förslag

Den kommunala finansieringsprincipen och annan rätt till ersättning

Den kommunala finansieringsprincipen innebär att kommuner och regioner ska kompenseras för statligt beslutade åtgärder som direkt tar sikte på den kommunala verksamheten. Principen gäller när riksdagen, regeringen eller en myndighet fattar bindande beslut om ändrade regler för verksamheten.

Enligt 5 kap. 1 § lagen om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap ska kommuner och regioner få ersättning av staten för kostnader för förberedande uppgifter som de utför enligt 2 och 3 kap. samma lag. Uppgifter som rör extraordinära händelser i fredstid berättigar till ersättning endast i den mån verksamheten är till nytta för hanteringen av sådana mycket omfattande och svåra extraordinära händelser som allvarligt kan påverka kommunens respektive regionens verksamhet.

Den ersättning som kommunerna får bestäms och betalas ut av MCF enligt 10 § första stycket förordningen (2006:637) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap, inom ramen för vad regeringen årligen beslutar. I paragrafens andra stycke föreskrivs att länsstyrelsen kan föreslå att del av ersättningen ska reduceras eller falla bort för en kommun som inte fullgjort sina uppgifter. MCF får besluta att så ska ske. Beträffande regionerna gäller enligt 11 § samma förordning att ersättningen för verksamheter inom Socialstyrelsens ansvarsområde bestäms och betalas ut av Socialstyrelsen och i annat fall av MCF, allt inom ramen för vad regeringen beslutar. Överenskommelser om statlig ersättning till kommuner och regioner har återkommande ingåtts, såvitt nu är aktuellt, mellan Sveriges Kommuner och Regioner och MCF.

Utredningen bedömer att det är tveksamt om samtliga förberedande åtgärder som kommunen eller regionen vidtar enligt annan lagstiftning kan anses omfattas av bestämmelsen om ersättning i 5 kap. 1 § lagen om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap. Enligt 3 kap. 1 § samma lag ska kommuner och regioner vidta de förberedelser som behövs för verksamheten under höjd beredskap. Ett av de viktigaste områdena som berörs av beredskapsförberedelse är att se till att personal och förtroendevalda får den utbild-

ning och övning som behövs (prop. 2005/06:133 s. 160). Vidare ska, enligt 4 § förordningen om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap, varje kommun och region ha de planer som behövs för verksamheten under höjd beredskap. Dessa planer ska innehålla uppgifter om den verksamhet som är avsedd att bedrivas under höjd beredskap. Av planerna ska också framgå krigsorganisationen, den personal som ska tjänstgöra i denna och vad som i övrigt behövs för att kommunen eller regionen ska kunna höja sin beredskap och bedriva verksamheten under höjd beredskap.

Statens ersättningsskyldighet bör regleras i utrymningslagen

Regeringen bedömer, i likhet med utredningen, att den planerings-skyldighet som förslagen i denna lagrådsremiss innebär för kommunerna är mer omfattande än skyldigheten att vidta förberedande åtgärder som behövs för verksamheten under höjd beredskap enligt bestämmelserna i lagen och förordningen om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

Ansvar för landets beredskap inför krig och krigsfara är ytterst en fråga för staten. Det är således grundläggande att kommuner och regioner ersätts av staten för de förberedande åtgärder som de vidtar när det gäller planering för utrymning och inkvartering under höjd beredskap. Ersättningen bör, som *Forshaga kommun* och *MCF* resonerar kring, motsvara den totala kostnaden för arbetet. Det behöver därför föras in en bestämmelse i utrymningslagen om ersättning för kommuners och regioners förberedande arbete.

Regeringen bedömer i likhet med utredningen att rätten till ersättning ska tillkomma de regioner och kommuner som enligt beslut av MCF ska planläggas för utrymning och inkvartering. Det finns inte underlag för att utvidga rätten på det sätt som *Staffanstorps kommun* föreslår.

Vissa kommuner – exempelvis de kommuner som är belägna inom strategiskt viktiga områden – kommer inledningsvis att behöva utföra mer omfattande arbetsuppgifter än andra kommuner. Även i framtiden kan behoven av planering och andra åtgärder komma att variera mellan kommuner och även regioner. *Statskontoret* anser att det är motiverat med avsteg från den annars tillämpade principen om ersättning per capita, det vill säga att ersättning utgår beroende på hur många invånare som kommunen har. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör, som utredningen föreslår, ha rätt att meddela föreskrifter om ersättningens storlek. Vilken ersättning som ska utgå bör inte regleras i lagen utöver vad som föreslås av utredningen.

6.2 Genomförande av utrymning och inkvartering vid höjd beredskap

6.2.1 Ingen ändring när det gäller beslut om utrymning, vistelseplats och villkor för vistelsen

Regeringens bedömning

Beslut om utrymning, vistelseplats och villkor för vistelsen enligt utrymningslagen bör även fortsättningsvis meddelas av regeringen eller länsstyrelsen. Förutsättningarna för att meddela beslut om utrymning bör inte heller ändras.

Utredningens bedömning

Bedömningen i betänkandet stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Flertalet remissinstanser gör samma bedömning eller yttrar sig inte i frågan. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att det finns problem med den nu gällande regleringen avseende beslut om vistelseplats och avseende inkvartering. Länsstyrelsen pekar på att det av utrymningsförordningen framgår att länsstyrelsens beslut angående särskild vistelseplats endast gäller inom det egna länet. Vid beslut om utrymning från ett område i det egna länet kan länsstyrelsen därmed inte besluta om vart de utrymda ska ta vägen, om de inte ska fortsätta att befinna sig inom det egna länet.

Skälen för regeringens bedömning

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får enligt 2 kap. 1 § utrymningslagen besluta att de som uppehåller sig inom ett område ska utrymma detta, om området blivit eller kan antas bli utsatt för stridshandlingar och utrymningen är nödvändig för att skydda befolkningen, eller det i området behöver vidtas militära åtgärder av väsentlig betydelse och åtgärderna allvarligt försvåras om inte utrymning sker. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får också enligt 2 kap. 2 § samma lag besluta att de som omfattas av ett utrymningsbeslut ska vistas på en viss plats och vilka villkor som ska gälla för vistelsen. Ett sådant beslut får inte utformas så att det inskränker den enskildes frihet mer än vad som är nödvändigt med hänsyn till syftet med utrymningen och förhållandena på vistelseplatsen. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får vidare enligt 2 kap. 6 och 7 §§ samma lag meddela utflytnings- och inflyttningsförbud.

Regeringen har bemyndigat länsstyrelsen att meddela ovannämnda beslut och förbud. Det framgår av 3–5 §§ utrymningsförordningen. Som *Länsstyrelsen i Stockholms län* påpekar kan länsstyrelsen inte besluta angående särskild vistelseplats i andra län än det egna. Avsikten är emellertid att länsstyrelserna ska samverka och att befolkning från ett län ska kunna inkvarteras i ett annat län efter beslut av det inkvarterande länet.

Det finns därför inte skäl att ändra regelverket med anledning av det som länsstyrelsen framför.

6.2.2 Kommunen ska ansvara för verkställighet

Regeringens förslag

Kommunen ska ansvara för verkställigheten av ett beslut om utrymning.

Polismyndigheten ska i nödvändig utsträckning delta i verkställigheten.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Flera remissinstanser, bland annat *Forshaga kommun*, *Myndigheten för civilt försvar (MCF)* och *Polismyndigheten*, tillstyrker förslaget. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* anser att det är rimligt att kommunerna får det ansvar som föreslås. Bland andra *Forshaga kommun* framför att samordning behöver ske mellan aktörer med verksamhetsansvar och kommunerna. Enligt *Jönköpings kommun* förutsätter ansvaret, för att kommunerna ska klara av uppgiften, att en kommunal stödorganisation med civilpliktiga finns att tillgå. Liknande synpunkter framförs av bland annat *Göteborgs kommun*, *Oskarshamns kommun* och *Region Gotland*. Till exempel *Luleå kommun* är kritisk till utredningens förslag att kommunerna ska rekrytera frivilliga och konstaterar att kommunerna inte kan skriva avtal och krigsplacera enligt förordningen (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet.

Vissa remissinstanser är kritiska till förslaget att kommunen ska ansvara för verkställigheten av ett beslut om utrymning. *Malmö kommun* avstyrker förslaget. Kommunen anför att Polismyndigheten ansvarar för beslut om utrymning i fredstid och att detsamma bör gälla i krig enligt likhetsprincipen. Även *Staffanstorps kommun* motsätter sig att förslaget genomförs. Kommunen anser att länsstyrelsen bör få ett ansvar för samordningen av utrymning och inkvartering mellan olika kommuner, eftersom det är svårt för enskilda kommuner att bära hela ansvaret. Om kommunerna tilldelas ansvaret för verkställighet bör kommunerna också ges ekonomisk ersättning.

När det gäller förslaget att Polismyndigheten ska delta i verkställigheten anför *Livsmedelsverket* att polismäns kombattantstatus riskerar att utsätta civilbefolkningen för fara eftersom polismännen i egenskap av kombattanter är folkrättsligt legitima mål. Livsmedelsverket ställer sig frågande till varför utredningen ändå anser att det är lämpligt att Polismyndigheten i nödvändig utsträckning ska delta vid utrymningar.

Kriminalvården ser bland annat ett behov av att det klargörs vem som bär det yttersta ansvaret för verkställigheten. *Region Gävleborg* anför att det vid utrymning av sjukhus uppstår ett dilemma kring vilka risker som

det är godtagbart att utsätta patienterna för genom en utrymning i förhållande till de risker civilbefolkningen och vårdpersonalen utsätts för genom att avvakta med utrymning. Denna avvägning bör utredas på nationell nivå, och inte bedömas av enskilda regioner, kommuner eller länsstyrelser. Om sjukhusen ska ha förmågan till fullskalig utrymning behöver regionerna få ekonomisk ersättning för planering och förberedelse, bland annat för att kunna mobilisera nödvändiga transportresurser. *Region Jämtland Härjedalen* anser att regionernas ansvar för att genomföra utrymning under en fredstida kris behöver förtydligas. *Statens institutionsstyrelse (SiS)* anser att det är otydligt om kommunens ansvar även gäller de personer som omfattas av andra aktörers verksamhetsområden eller om det är den utrymmande myndigheten som har ansvar för inkvartering. Till exempel *Myndigheten för delaktighet* resonerar kring ansvaret för kommuner att fortsätta bedriva viss verksamhet och i yttersta fall utrymma verksamheten.

Skälen för regeringens förslag

En aktör bör ha huvudansvaret

Enligt 2 kap. 3 § utrymningslagen ska Polismyndigheten lämna den hjälp som behövs vid utrymning enligt 2 kap. 1 och 2 §§ samma lag. I övrigt saknas regler som uttryckligen behandlar frågan om ansvarsförhållandet vid genomförande av en utrymning med stöd av bestämmelserna i lagen. I förarbetena till lagen anges att Polismyndigheten har det övergripande ansvaret för att ett beslut om utrymning genomförs (prop. 2005/06:133 s. 130 och 171). I propositionen hänvisas till 6 kap. 3 § LSO som innehåller en liknande reglering. Den paragrafen har tolkats som att Polismyndigheten ska leda verkställigheten (se till exempel SOU 2004:134 s. 126).

En utrymning är som utredningen anför en komplicerad åtgärd som kräver stora resurser. Inom ramen för en sådan utrymning finns det från invånarnas sida ett stort behov av praktisk information, exempelvis kring när området ska lämnas, vad invånarna bör respektive inte bör ta med sig samt hur invånarna ska lämna området och i vilka områden som inkvartering i första hand bör ske. Även transportfrågan är grundläggande. Regeringen instämmer i utredningens uppfattning att en aktör med huvudansvar för verkställighet av utrymning behöver utses.

Det är inte lämpligt att ge Polismyndigheten huvudansvaret

Av polislagen framgår att Polismyndigheten har ansvaret för att övervaka den allmänna ordningen och säkerheten samt för att – när sådant bistånd lämpligen kan ges av myndigheten – lämna allmänheten skydd, upplysningar och annan hjälp (2 §). Detta ansvar gäller även vid höjd beredskap. Med hänsyn till Polismyndighetens uppgifter och erfarenheter är myndighetens resurser onekligen av stor betydelse för att ett beslut om utrymning ska kunna verkställas. Det finns emellertid skäl som talar mot att Polismyndigheten ska ges huvudansvaret för verkställigheten.

Som *Livsmedelsverket* anför, och utredningen redogör för närmare, har polismän kombattantstatus vid krig. Regleringen kring polismäns kombattantstatus kan i varierande omfattning komma att påverka Polis-

myndighetens ordinarie civila uppgifter, till exempel när det gäller upprätthållandet av allmän ordning och säkerhet. En skyldighet att ansvara för utrymningar skulle påverka förutsättningarna att utföra dessa uppgifter.

Utgångspunkten bör vara att polismän, såväl vid höjd beredskap som i fred, i så stor utsträckning som möjligt ska nyttjas till ordinarie polisiära uppgifter. Utrymmet för polismän att utföra sådana uppgifter skulle i praktiken bli begränsat om Polismyndigheten skulle bära det övergripande ansvaret för genomförandet av utrymningar vid höjd beredskap. Dessutom riskerar polismäns kombattantstatus att utsätta den civilbefolkning som evakueras för fara, eftersom det finns en större risk för att polismän utgör mål för fientliga krigshandlingar. Med hänsyn till vad som nu har anförts bör Polismyndigheten inte ha huvudansvaret för verkställighet av beslut om utrymning vid höjd beredskap.

Huvudansvaret bör ligga på kommunerna

Frågan är då vilken aktör som i stället för Polismyndigheten bör bära ansvaret för verkställigheten av beslut om utrymning. En utgångspunkt för den bedömningen bör vara att ansvaret ska ligga på en regional eller lokal aktör. Det finns också goda skäl för att utse en aktör som har deltagit i framtagandet av planeringen för utrymning. Det framstår som mindre ändamålsenligt att en aktör ska ta fram planering som i större mån omfattar en annan aktörs ansvarsområden.

Länsstyrelsen är i och för sig högsta civila totalförsvarsmyndighet i länet och har även ett geografiskt områdesansvar på regional nivå. Länsstyrelsen ska samordna de civila försvarsåtgärderna. Samtidigt bedriver länsstyrelsen, som utredningen redogör för, i princip ingen operativ verksamhet. Med hänsyn till detta framstår det, som utredningen bedömer, som mest ändamålsenligt att kommunerna får ansvaret för verkställighet av beslut om utrymning.

Kommunerna, som ansvarar för stöd och hjälp till sina invånare, har god lokalkännedom. Vidare föreslås att kommunerna ska ansvara för att planera för utrymning vid höjd beredskap. Den kommunala räddningstjänsten är en viktig del av den samlade förmågan inom skyddet för civilbefolkningen. I den mån liknande åtgärder har vidtagits vid fredstida kriser kan kommunen också i viss mån dra lärdom av sina erfarenheter inför en eventuell utrymning vid höjd beredskap, även om utrymning under fredstida förhållanden bör innebära en mer begränsad åtgärd. Regeringen anser därmed i motsats till *Malmö kommun* att det finns skäl för att göra avsteg från vad som gäller vid utrymning i fredstid. Även om ansvaret tilldelas kommunerna bör, som *Staffanstorps kommun* anför, länsstyrelserna som har tagit fram inriktningen för planeringen bistå med råd och verka för samordning.

Ett antal remissinstanser, bland andra *SKR*, framför att kommunens ansvar för verkställighet av utrymning är beroende av att det finns en kommunal stödorganisation med civilpliktiga. Utredningen om det civila försvarets personalförsörjning lämnade i januari 2025 betänkandet *Plikten kallar!* En modern personalförsörjning av det civila försvaret (SOU 2025:6). Utredningen har på en övergripande nivå kartlagt behoven av personalförstärkning i det civila försvaret vid höjd beredskap. Den grundläggande principen för personalförsörjningen av det civila försvaret bör

enligt utredningen, som hittills, vara att totalförsvarsviktig civil verksamhet så långt det är möjligt bör bemannas med befintliga arbetstagare och uppdragstagare vid höjd beredskap, vid behov med stöd av den allmänna tjänsteplikten. För vissa verksamheter, där behoven av personalförstärkning inte kan tillgodoses på annat sätt eller där det finns särskilda skäl, bedömer utredningen att civilplikt kan bli aktuellt. Befolkningsskydd nämns som ett av sex områden där civilplikt kan behövas. Förslagen bereds inom Regeringskansliet. Utgångspunkten i detta lagstiftningsärende är att personal som kommunerna förfogar över behöver lösa aktuell uppgift på egen hand. Det kan dock noteras att regeringen den 9 januari 2025 gav MCF i uppdrag att genomföra förberedande åtgärder som kan utföras för att totalförsvarspliktiga ska kunna skrivas in, utbildas och krigsplaceras med civilplikt inom befolkningsskyddet. Uppdraget redovisades den 10 december 2025.

Med hänsyn till den komplexitet som en utrymning innebär krävs stora resurser för att genomföra åtgärden på ett ändamålsenligt sätt. Kommunerna behöver, inom ramen för den planering som föreslås och behandlas i avsnitt 6.1.1, förbereda sig för hur en utrymning ska kunna genomföras och bygga upp en förmåga för att kunna hantera en sådan situation. För att klara av uppgiften behöver kommunerna samverka med andra aktörer. Länsstyrelserna har en viktig samordnande funktion. Fler-talet andra myndigheter, såsom exempelvis Trafikverket behöver också utgöra stöd vid verkställigheten. Nu nämnda myndigheter är beredskapsmyndigheter och skyldiga att vid höjd beredskap samverka med varandra, andra myndigheter och kommuner samt regioner (20 § förordningen om statliga kommuners beredskap). Även Försvarsmakten bör utgöra ett stöd i detta sammanhang.

Regioner och statliga myndigheter ansvarar för den egna verksamheten men det behövs samordning

Till exempel *Myndigheten för delaktighet* resonerar kring ansvaret för kommuner att fortsätta bedriva viss verksamhet och i yttersta fall utrymma verksamheten. De aktörer som verkar inom kommunen har ett ansvar för de invånare som omfattas av respektive verksamhet – under förutsättning att aktören i fråga har en skyldighet att fortsätta bedriva sin verksamhet även vid höjd beredskap. Detta gäller bland annat statliga myndigheter och regioner. Exempelvis ansvarar regionerna för sjukvården och Kriminalvården för de personer som är intagna i anstalt eller häkte även vid höjd beredskap. Aktörer som har ett sådant ansvar vid höjd beredskap har också vid en utrymning ett särskilt ansvar för att se till att de personer som omfattas av ansvaret – vid behov – flyttas från det område som ska utrymmas. Regioner och statliga myndigheter har därmed, som utredningen resonerar kring, ett ansvar vid utrymning när det till exempel gäller de patienter som är inlagda på ett sjukhus.

Som bland andra *Forshaga kommun* framför behöver samordning ske mellan aktörer med verksamhetsansvar och kommunerna. Samordning behöver, oavsett regionernas och statliga myndigheters ansvar, ske mellan dessa aktörers åtgärder och de åtgärder som vidtas av kommunerna. *Kriminalvården* efterfrågar ett klargörande av hur samordningen ska ske. Vilka aktörer som ansvarar för vilka uppgifter vid verkställighet av en

utrymning vid höjd beredskap, bör som utredningen anger, för att undvika oklarheter, fastställas i de planer som tas fram med stöd av förslagen i avsnitt 6.1.1. Individer som berörs av verksamhet som bedrivs av privata företag ansvarar kommunen eller i vissa fall regionen för, under förutsättning att företaget i fråga inte är skyldigt att bedriva sin verksamhet även under höjd beredskap. SiS efterfrågar ett förtydligande när det gäller ansvarsfördelningen vid inkvartering i de lägen där statliga myndigheter behöver utrymma sina klienter eller intagna. Den statliga myndigheten har ett fortsatt ansvar för de personer som befinner sig inom myndighetens vård även om den kommun dit personerna flyttas vid utrymning har ett initialt ansvar. Detta behöver inte förtydligas i utrymningslagen.

Det finns inte utrymme för att inom ramen för denna lagrådsremiss lämna förslag i fråga om sjukhusens förmåga att utföra fullskaliga utrymningar som *Region Gävleborg* resonerar kring. Det finns inte heller underlag för att genomföra de ändringar som *Region Jämtland Härjedalen* efterfrågar gällande regionernas ansvar för att genomföra en utrymning under en fredstida kris.

Polismyndigheten bör delta i verkställigheten

Polismyndigheten har vanligen en betydelsefull roll vid utrymning med anledning av fredstida kriser och olyckor. Polismyndigheten bör, som framgår ovan, inte ha huvudansvaret för verkställighet av ett beslut om utrymning enligt utrymningslagen. Det finns dock skäl för att Polismyndigheten ska medverka vid verkställigheten.

Utredningen föreslår att Polismyndigheten ska medverka vid verkställigheten av berörda beslut i nödvändig utsträckning. Som framgår ovan riskerar visserligen Polismyndighetens kombattantstatus att utsätta civilbefolkningen för viss fara. Polismyndighetens medverkan kommer dock, som utredningen anför, i vissa lägen att vara nödvändig för att ett beslut om utrymning ska kunna verkställas. Polismyndigheten har bland annat befogenhet att vidta åtgärder som inte kan vidtas av någon annan myndighet eller annan aktör. Exempelvis kan det uppstå behov av faktiska ingripanden och tvångsåtgärder som enbart får vidtas av myndigheten. Det gäller såväl vid själva utrymningen som därefter, då det behöver säkerställas att civilbefolkningen inte återvänder till det utrymda området. Avstängning av vägar, dirigering av trafik och eftersök av försvunna personer och därtill relaterade åtgärder är också uppgifter som Polismyndigheten ansvarar för. Därtill bör det beaktas att myndigheten har värdefulla erfarenheter från liknande åtgärder som vidtas inom ramen för den polisiära verksamheten. Polismyndigheten ska också enligt polislagen upprätthålla allmän ordning och säkerhet, en uppgift som myndigheten har även vid höjd beredskap och krig. Utgångspunkten är alltså att Polismyndigheten i en sådan situation bör delta i verkställigheten i den utsträckning det är nödvändigt. Polismyndigheten behöver dock beakta vilka uppgifter som myndigheten i övrigt kan behöva prioritera vid höjd beredskap. Polismyndigheten bör också ha en planering för sitt deltagande i verkställigheten. Mot denna bakgrund bör Polismyndigheten, i enlighet med utredningens förslag och trots kritiken från *Livsmedelsverket*, medverka vid verkställigheten av berörda beslut i nödvändig utsträckning.

6.2.3 Ingen bestämmelse om ansvaret för inkvartering av dem som utrymmts

Regeringens bedömning

Det bör inte införas en bestämmelse i utrymningslagen om att kommunerna ska ansvara för dem som har utrymmts från andra kommuner.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer inte överens med regeringens bedömning.

Remissinstanserna

Forshaga kommun, Hagfors kommun och Myndigheten för civilt försvar (MCF) tillstyrker förslaget. *Sveriges Ungdomsråd* tillstyrker också förslaget men anser att kommunen vid utrymning bör vara ekonomiskt ansvarig för barn och ungas inkvartering. Kommunen ska således, enligt organisationen, inte ha rätt att återkräva det som kommunen har betalat inkvarteringsvärden för inkvartering av barn och unga.

Oskarshamns kommun är tveksam till förslaget. Det kan enligt kommunen inte vara utredningens avsikt att kommunen ska ta över vare sig den enskildes ansvar eller till exempel ett försäkringsbolags ansvar vid olyckor.

Skälen för regeringens bedömning

I 2 kap. 4 § utrymningslagen anges att kommuners och regioners skyldighet att ta hand om dem som omfattas av ett utrymningsbeslut och utlännningar som söker skydd i Sverige regleras i socialtjänstlagen, hälso- och sjukvårdslagen och lagen om mottagande av asylsökande m.fl.

Av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen framgår att kommunen har det yttersta ansvaret för att enskilda får de insatser som de behöver. För det fall att den enskilde är stadigvarande bosatt i en annan kommun än vistelsekommunen ansvarar vistelsekommunen för den enskilde i akuta situationer enligt 29 kap. 4 §.

Av 8 kap. 4 § hälso- och sjukvårdslagen följer att om någon som vistas inom regionen utan att vara bosatt där behöver omedelbar hälso- och sjukvård, ska regionen erbjuda sådan vård. I 3 a § lagen om mottagande av asylsökande m.fl. framgår att en kommun är ansvarig på visst sätt för bistånd till personer som ansökt om uppehållstillstånd i Sverige.

Utredningen föreslår att det i utrymningslagen ska införas en bestämmelse om att kommunen ska ansvara för de som har utrymmts från andra kommuner och att hänvisningen till andra lagar i 2 kap. 4 § samma lag ska utgå. Utredningen anför att det måste vara tydligt vem som bär ansvaret för att genomföra den inkvartering som har planlagts enligt föreskrifter och beslut. Utredningen anger att det inte behöver regleras i lagen vilken aktör som ansvarar för vad beträffande de som har utrymmts och sedermera inkvarterats, såsom regionens ansvar för hälso- och sjukvård,

utan anser att det är tillräckligt att ansvaret framgår av respektive lag. Utredningen anger att förslaget innebär ett förtydligande och endast tar sikte på det första omhändertagandet av utrymmande. Ansvaret på längre sikt för de utrymmandes välfärd följer, enligt utredningen, av bestämmelser i andra författningar.

Oskarshamns kommun resonerar kring om förslaget kan tolkas som att kommunen tar över ansvaret från andra aktörer vid olyckor. Utredningen anger att en förutsättning för att den föreslagna bestämmelsen ska tillämpas är att ett beslut om i vart fall skärpt beredskap har meddelats. Regeringen bedömer dock inte att utredningens förslag är tillräckligt tydligt i det avseendet. Det går inte, enligt regeringens mening, att utläsa att bestämmelsen endast reglerar ansvaret för det initiala omhändertagandet av utrymmandet. Regeringen anser vidare att den föreslagna bestämmelsen riskerar att kunna tolkas som att kommunens ansvar för de utrymmande är mer omfattande än vad som är utredningens avsikt. I motsats till bland andra *MCF* anser regeringen därför inte att det ska införas en sådan bestämmelse som utredningen föreslår.

6.2.4 Ingen bestämmelse om ansvar för uppehålle i lagen om skydd mot olyckor

Regeringens bedömning

Det bör inte införas en bestämmelse i lagen om skydd mot olyckor om att kommunen ska ordna med uppehålle för dem som till följd av avspärning eller utrymning vistas i kommunen och är i behov av hjälp för sitt uppehålle.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer inte överens med regeringens bedömning.

Remissinstanserna

Statskontoret tillstyrker utredningens förslag. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* är positivt till förslaget men anser, i likhet med *Fagersta kommun*, att innebörden av tillägget inte får bli allt för långtgående så att det förändrar grundprincipen om den enskildes eget ansvar för sin situation vid en olycka. Förslaget får enligt SKR och kommunen inte heller resultera i att ansvaret för kostnader förs över från försäkringsbolag till kommuner. *Västerås kommun* anser att ändringen är onödig eftersom ansvaret redan framgår av socialtjänstlagen. Dessutom riskerar ändringen, enligt kommunen, att skapa merarbete och otydlighet i ansvarsfördelningen mellan kommun och kommunala förbund och räddningstjänster organiserade i gemensamma nämnder. *Östhammars kommun* anför att förslaget kan få till följd att den praxis som gäller på området ändras. I nuläget är, det enligt kommunen, primärt försäkringsbolag som genom hemförsäkringar bekostar ersättningsbostäder för utrymda och sekundärt kommunernas socialtjänst i de fall där hemförsäkring saknas. Införandet

av bestämmelsen kommer troligen innebära att försäkringsbolag i lägre grad kommer vara villiga att bekosta ersättningsbostäder och ansvaret för denna kostnad kommer förskjutas till kommunen. Föreslagen ändring bör enligt kommunen inte genomföras utan att kostnaderna för kommunerna utreds. Östhammars kommun bedömer också att kostnaderna kan komma att bli betydande.

Skälen för regeringens bedömning

Den som har beslutat om utrymning eller avspärrning med stöd av 6 kap. 2 § LSO ska enligt 6 kap. 4 § samma lag i skäligen omfattning hjälpa till med att ordna uppehålle för dem som till följd av åtgärden är i behov av det. Bestämmelsen innebär en uppmaning att hjälpa till, inte att staten eller kommunen inom ramen för räddningstjänsten har ett eget ansvar för att ordna uppehålle (se prop. 2002/03:119 s. 120). Vem som bär huvudansvaret för att ordna uppehålle framgår inte av lagen. I likhet med vad som gäller vid inkvartering vid höjd beredskap, får ansvaret i stället utläsas av andra lagar som innebär att kommunen har en skyldighet att ta hand om utrymmande.

Utredningen anför att den har uppmärksammat på att det råder oklarheter i fråga om vilken aktör som ansvarar för att ordna uppehålle för utrymmande. Utredningen anger att det är nödvändigt att ansvarsförhållandena är helt klarlagda, både för en ändamålsenlig planering och för en framgångsrikt genomförd utrymning. Det saknas enligt utredningen anledning att ge uppgiften till någon annan aktör än kommunen, som redan bär det huvudsakliga ansvaret för sina invånare enligt bland annat socialtjänstlagen.

Av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen framgår att kommunen har det yttersta ansvaret för att enskilda får de insatser som de behöver. Enligt 29 kap. 1 § samma lag gäller att det som huvudregel är den kommun som den enskilde är stadigvarande bosatt i eller har sin starkaste anknytning till (bosättningskommunen) som har ansvar för insatser till den enskilde. Om det uppkommer behov av insatser för en enskild under en tillfällig vistelse i en kommun, ansvarar den kommunen (vistelsekommunen) för insatser som behövs i akuta situationer (29 kap. 4 § samma lag). Frågan om kommunens ansvar för uppehålle för de som vistas i kommunen framgår därmed redan av socialtjänstlagen och bör inte regleras i LSO. Regeringen ser därför i motsats till *Statskontoret* inte att det finns skäl att införa en sådan bestämmelse som utredningen föreslår.

7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag

Den nya lagen och övriga lagändringar ska träda i kraft den 1 juni 2026. Lagen om skyddsrum ska då upphöra att gälla.

Bestämmelser om ägare till en byggnad eller annan anläggning i den nya lagen om skyddsrum och skyddade utrymmen ska tillämpas även på den som har en fastighet med fideikommissrätt.

För underhåll av skyddsrum som inrättats med stöd av lagen om civilt försvar ska fortfarande vissa bestämmelser i lagen om civilt försvar gälla.

Förelägganden enligt lagen om skyddsrum ska anses vara förelägganden enligt den nya lagen. Lagen om skyddsrum ska även i fortsättningen gälla för ersättning som har bestämts enligt samma lag före ikraftträdandet.

Äldre bestämmelser enligt plan- och bygglagen gäller fortfarande för ärenden som har påbörjats före ikraftträdandet och mål och ärenden som avser överklagande och överprövning av sådana mål och ärenden till dess målet eller ärendet är slutligt avgjort.

Utredningens förslag

Förslaget i betänkandet stämmer i allt väsentligt överens med regeringens. Utredningen föreslår att den nya lagen och övriga lagändringar ska träda i kraft den 1 januari 2025. Utredningen föreslår ingen övergångsbestämmelse kopplat till ändringarna i plan- och bygglagen.

Remissinstanserna

Remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Regeringen instämmer i utredningens uppfattning om att de förslag som utredningen lämnar bör genomföras så snart som möjligt. Lagens tillämpningsområde föreslås dock avgränsas närmare genom föreskrifter och dessa föreskrifter måste ha utfärdats innan lagen kan tillämpas fullt ut. Myndigheten för civilt försvar och övriga berörda myndigheter måste också ges möjlighet att anpassa sin verksamhet i den utsträckning som krävs för att de ska kunna fullgöra sina uppgifter enligt lagen. Med hänsyn till detta och vid en samlad bedömning bör lagen träda i kraft den 1 juni 2026. Samma ikraftträdandedatum bör gälla i förhållande till övriga lagändringar.

Vissa övergångsbestämmelser behöver införas i förhållande till den nya och ändrade regleringen i fråga om skyddsrum. Det bör av övergångsbestämmelser framgå att bestämmelser i den nya lagen om ägare till byggnad eller annan anläggning ska tillämpas även på den som har fastighet med fideikommissrätt. Vidare bör det framgå att 6 kap. 11–16 §§ i den upphävda lagen om civilt försvar fortfarande gäller för underhåll av skyddsrum som inrättats med stöd av 6 kap. 13 § den lagen. I fråga om förelägganden som har utfärdats enligt lagen om skyddsrum före ikraftträdandet av den nya lagen om skyddsrum och skyddade utrymmen bör de anses vara förelägganden enligt den nya lagen. I fråga om ersättning som har bestämts enligt den förstnämnda lagen bör även i fortsättningen den upphävda lagen gälla.

Förslagen om utrymning och inkvartering kräver, som utredningen anger, inga övergångsbestämmelser. Däremot kräver ändringarna i plan- och bygglagen sådana bestämmelser. Äldre bestämmelser i plan- och bygglagen bör fortfarande gälla för ärenden som har påbörjats före ikraftträdandet och mål och ärenden som avser överklagande och överprövning av sådana mål och ärenden till dess målet eller ärendet är slutligt avgjort.

8 Konsekvenser av förslagen

8.1 Förslagen innebär ett starkare skydd för civilbefolkningen

Regeringens bedömning

Förslagen innebär ett starkare skydd för civilbefolkningen.

Utredningens bedömning

Bedömningen i betänkandet stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Svenska Röda Korset anför bland annat att utredningen inte har beaktat de humanitärrättsliga reglerna inom området civilt försvar i tillräcklig utsträckning. Ett övergripande system för skydd av civilbefolkningen behöver enligt organisationen upprättas. Systemet bör innehålla ett förtydligande av vilka verksamheter inom ramen för befolkningsskyddet som utgör civilförsvar och då i enlighet med den definition av civilförsvar som finns i tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter. Övriga remissinstanser yttrar sig inte särskilt över bedömningen.

Skälen för regeringens bedömning

Som beskrivs i avsnitt 5.1 behövs ett ändamålsenligt och effektivt skydd för civilbefolkningen mot konsekvenser av ett väpnat angrepp givet det säkerhetspolitiska läget. De förslag som regeringen lämnar i denna lagrådsremiss är ett led i regeringens arbete med att stärka skyddet av civilbefolkningen vid höjd beredskap. Förslagen kommer också att bidra till ett sådant starkare skydd.

Begreppet befolkningsskydd har sitt ursprung i Genèvekonventionernas begrepp civilförsvar. Av artikel 61 i Genèvekonventionen, Tilläggsprotokoll I, framgår bland annat att det med civilförsvar avses fullgörande av uppgifterna varning, utrymning, tillhandahållande och iordningställande av skyddsrum i syfte att skydda civilbefolkningen mot faror i samband med fientligheter eller katastrofer. Fullgörande av dessa uppgifter inom ramen för befolkningsskyddet utgör civilförsvar i den mening som avses i Genèvekonventionen. Frågan om de svenska

bestämmelserna om civilt försvars förhållande till den internationella humanitära rätten får ses över i ett annat sammanhang. Detsamma gäller frågan om planering för stöd och närvaro på svenskt territorium av icke-statliga internationella humanitära organisation vid höjd beredskap. För Sveriges vidkommande är det i en krigssituation självklart att följa folkrätten och den humanitära rätten. Regeringen ser inte skäl för att förtydliga detta.

8.2 Ekonomiska konsekvenser för staten som helhet, statliga myndigheter, kommuner och regioner

Regeringens bedömning

Förslagen innebär kostnadsökningar för staten, både genom att staten blir ersättningsskyldig gentemot kommuner, regioner och fastighetsägare och genom ökade kostnader för myndigheter med ansvar enligt den nya lagen. De ökade kostnaderna finansieras genom förslag i budgetpropositionen för 2026.

Förslagen ger inte upphov till kostnader för övriga berörda statliga myndigheter som inte kan hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

Förslagen ger upphov till kostnadsökningar för kommuner och regioner. Kostnaderna finansieras genom förslag i budgetpropositionen för 2026.

Utredningens bedömning

Bedömningen i betänkandet stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

I fråga om ekonomiska konsekvenser för staten när det gäller förslagen om utrymning och inkvartering står *Myndigheten för civilt försvar (MCF)* bakom utredningens bedömning med reservation för att myndigheten bedömer att det är svårt att bedöma resursåtgången.

Ett antal länsstyrelser, bland andra *Länsstyrelsen i Blekinge län*, *Länsstyrelsen i Kronobergs län*, *Länsstyrelsen i Skåne län* och *Länsstyrelsen i Stockholms län*, anför att det är viktigt att länsstyrelserna tilldelas ekonomiska resurser för att kunna utföra de föreslagna tillkommande uppgifterna. Medeltilldelningen till länsstyrelserna behöver ta hänsyn till de nya uppgifternas omfattning samt att omfattning och behov kan variera mellan olika län. Ersättningsbehovet är bland annat en följd av att länsstyrelserna behöver rekrytera ny personal och genomföra löpande utbildningar. *Statskontoret* anser att utredningen gjort gedigna bedömningar av de ekonomiska konsekvenserna för länsstyrelserna men understryker också vikten av att länsstyrelserna tillförs tillräckliga resurser.

*Sveriges Allmännytt*a framhåller att krav på nyproduktion av skyddsrum innebär stora fördyringar av byggprojekt. Vidare betonar Sveriges

Allmännyttan vikten av att ägare av byggnader och anläggningar som har skyddsrum eller som kommer att behöva inrätta skyddsrum och skyddade utrymmen ska få full kostnadstäckning för kostnader för förbättrings-åtgärder och underhållsåtgärder som inte ingår i normalt fastighetsunderhåll. Framför allt inrättande av nya skyddsrum medför högre kostnader. Kostnaderna är inte enbart hänförliga till själva byggandet av skyddsrummet utan även exempelvis planering och projektering, eftersom hela byggnaden eller anläggningen påverkas av att ett skyddsrum måste inrättas i byggnaden eller anläggningen.

När det gäller fastighetsägarens kostnad för iordningställande och drift av skyddsrum anför *Forshaga kommun*, *Hagfors kommun* och Sveriges Allmännyttan att de inte instämmer i utredningens uppfattning att detta endast kommer att föranleda marginella kostnader. *Region Blekinge* anför att statlig finansiering är en förutsättning för att investeringar ska göras i nya och i befintliga skyddsrum.

Ett stort antal remissinstanser, däribland *Linköpings kommun*, *Oskarshamns kommun*, *Region Gotland* och *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)*, anser att förslaget om kommuners ansvar för förmedling av information om skyddsrum och skyddade utrymmen kommer att få stora ekonomiska konsekvenser och att det behöver göras en ny konsekvensanalys.

Många remissinstanser anser att utredningens konsekvensanalys när det gäller förslagen om kommunernas planeringsansvar är otillräcklig. Sådana synpunkter framförs av bland annat *Fagersta kommun*, *Göteborgs kommun*, *Hagfors kommun* och *Karlstads kommun*. Kommunerna förutsätter också att staten ger finansiering till kommunerna och att den kommunala finansieringsprincipen tillämpas fullt ut.

Ett stort antal regioner, däribland *Region Gävleborgs län* och *Region Kalmar län*, pekar på att förslagen som gäller utrymning och inkvartering kommer att få stora ekonomiska konsekvenser för regionerna och framhåller vikten av full finansiering som är långsiktig och förutsebar. Ett antal regioner, däribland *Region Gotland*, *Region Jönköpings län* och *Region Värmlands län*, anser att konsekvensanalysen är bristfällig och att en ny konsekvensanalys bör genomföras.

Skälen för regeringens bedömning

Konsekvenser för myndigheter med ansvar enligt lagen

Utredningen föreslår att MCF ska pekas ut som ansvarig myndighet i olika avseenden kopplat till förslagen om skyddsrum och skyddade utrymmen men att detta ska regleras i förordning. Förslaget i denna del är inte föremål för denna lagrådsremiss. Det kan konstateras att regeringen i budgetpropositionen för 2026 föreslog ökade anslag för MCF bland annat med anledning av myndighetens ökade uppgifter när det gäller genomförandet av utredningens förslag. Förslagen i denna lagrådsremiss är därmed i fråga om MCF:s roll finansierade.

Utredningen föreslår att länsstyrelserna ska tilldelas ansvar för att kontrollera skyddsrum. Exempelvis *Länsstyrelsen i Blekinge län* anser att det är viktigt att länsstyrelserna tilldelas resurser för verksamheten med kontroller. Vilka resurser som skulle krävas för kontrollverksamheten är, som påtalas av till exempel *Länsstyrelsen i Skåne län*, beroende framför

allt av hur stort skyddsrumsbestånd som finns i länet. I avsnitt 5.2.3 föreslås ansvaret för kontrollerna tilldelas den eller de myndigheter som regeringen bestämmer. En myndighet som ansvarar för kontroll föreslås också få en begränsad roll i byggprocessen kopplat till skyddsrumsgloringen (se vidare avsnitt 5.2.7).

När det gäller förslagen om ändringar i utrymningslagen föreslås att länsstyrelserna ska få ett ansvar för att ta fram en inriktning för planering i fråga om utrymning eller inkvartering gällande länet (se vidare avsnitt 6.1.1 och 6.1.3). Länsstyrelserna ska vidare genomföra övningar av den planering för utrymning och inkvartering som har tagits fram. Därutöver ska länsstyrelserna, enligt förslagen, ta emot de planer för utrymning och inkvartering som tas fram av kommunerna. Länsstyrelserna får alltså enligt förslagen i denna lagrådsremiss nya uppgifter och kommer att behöva bygga upp en organisation och en bemanning för att kunna utföra dessa. Vilka insatser som kommer att krävas av länsstyrelserna är bland annat beroende av länens säkerhetspolitiska och strategiska läge. Resursbehovet kommer alltså variera mellan de olika länsstyrelserna. De civilområdesansvariga länsstyrelserna ska enligt regeringens förslag också ta emot länsstyrelsernas inriktning för utrymning och inkvartering. Förslaget kommer därmed att påverka arbetsbördan för civilområdeschefernas beredskapskanslier.

I budgetpropositionen för 2026 föreslås länsstyrelsernas anslag öka. Förslagen i denna lagrådsremiss är därmed i fråga om länsstyrelsernas roll finansierade.

Konsekvenser för andra statliga myndigheter

När det gäller verkställigheten av utrymningar innebär regeringens förslag närmast en begränsning av Polismyndighetens skyldigheter jämfört med nu gällande rätt och föranleder därför i sig inga kostnadsökningar för myndigheten. Förslagen kommer enligt regeringens bedömning enbart att få en begränsad påverkan på myndighetens arbetsbörda och inte medföra några kostnadsökningar som inte kan hanteras med nuvarande resurser.

Försvarsmakten och de statliga myndigheter som bedöms beröras särskilt av kommunernas och länsstyrelsernas planering för utrymning och inkvartering ska, enligt regeringens förslag, ges tillfälle att yttra sig över den. Flera myndigheter, såsom Polismyndigheten, Strålsäkerhetsmyndigheten, Trafikverket och Kriminalvården, kan komma att involveras i processen. Detta bedöms föranleda viss påverkan på myndigheternas arbetsbörda, men inte medföra sådana kostnadsökningar som inte kan hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

Övriga statliga myndigheter bedöms inte beröras av lagförslagen i någon större utsträckning som kräver ersättning. För det fall en statlig myndighets lokaler innehåller skyddsrum eller bedöms behöva innehålla skyddade utrymmen kan en viss påverkan komma att ske av deras verksamhet. De kostnadsökningarna som detta i sig eventuellt kan medföra bedöms också kunna hanteras inom befintliga ekonomiska ramar (jfr avsnitt 5.2.6 och 5.3.4).

Konsekvenser för förvaltningsdomstolar

Regeringens förslag innebär exempelvis att beslut om inrättande av skyddade utrymmen samt beslut om avslag på begäran om avveckling av skyddsrum ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Vissa andra beslut kommer också att kunna överklagas (se vidare avsnitt 5.7). Detta innebär att fler beslut än tidigare kan komma att överklagas. Förslagen kan därmed leda till en något ökad måltillströmning till de allmänna förvaltningsdomstolarna. Detta bör endast påverka domstolarna marginellt och kostnaderna bör kunna hanteras inom befintliga budgetramar.

Konsekvenser för kommuner och regioner

Den kommunala finansieringsprincipen innebär att kommuner och regioner ska kompenseras för statligt beslutade åtgärder som direkt tar sikte på den kommunala eller den regionala verksamheten. Principen gäller när riksdagen, regeringen eller en myndighet fattar bindande beslut om ändrade regler för verksamhet.

Kommuner och regioner berörs av förslagen när det gäller skyddsrum och skyddade utrymmen, bland annat i de fall skyddsrum eller skyddade utrymmen finns inom deras verksamhet. Bestämmelserna som gäller ägarens ansvar för skyddsrum är i stort oförändrade om regeringens förslag genomförs. Regeringen bedömer i motsats till vad bland andra *Fors-haga kommun* och *Hagfors kommun* framför att någon ersättning inte bör utgå eftersom förslaget inte innebär någon ny uppgift (jfr avsnitt 5.2.6 och 5.3.4). Det bör inte heller utgå någon ersättning kopplat till underhåll av skyddade utrymmen i detta avseende (jfr avsnitt 5.3.4).

Kommunerna ska, enligt förslaget i avsnitt 5.8, ansvara för att förmedla övergripande information till kommuninvånare samt fastighetsägare och nyttjanderättshavare om iordningställande och användning av skyddsrum och skyddade utrymmen. Ett antal remissinstanser, bland andra *SKR*, anför att förslaget kommer att få stora ekonomiska konsekvenser. Regeringen föreslår, till skillnad från utredningen, att informationen ska förmedlas på det sätt som kommunen bedömer är lämpligt. Detta innebär att kommunerna styr över vilken information som lämnas och på vilket sätt. Vidare bör MCF förse kommunerna med information och material som underlättar kommunernas arbete i detta avseende. Kommunernas arbete med informationsförmedling kan därmed förväntas bli begränsat.

Regeringens förslag innebär dock även att kommunerna ska besluta om inrättande av skyddade utrymmen. Kommunerna föreslås vidare planera för utrymning eller inkvartering. Regionerna ska medverka i arbetet med planeringen. Kommunerna ska därutöver också informera sina invånare om kommunens planering för utrymning och inkvartering. Kommunerna ska vidare genomföra övningar av den planering för utrymning och inkvartering som tagits fram. Kommunerna ska även ansvara för verkställigheten av beslut om utrymning.

Regeringen ser inte skäl för att, som efterfrågas av bland andra *Fagersta kommun* och *Malmö kommun*, genomföra en ny konsekvensanalys i någon del. Det kan konstateras att regeringen i budgetpropositionen för 2026, som ett led i att ersätta kommuner och regioner för deras nya uppgifter

enligt förslagen i denna lagrådsremiss, föreslog en omfördelning av medel inom MCF:s anslag. Förslagen är därmed finansierade även i denna del.

Sammanfattning

Förslagen innebär kostnadsökningar för staten, både genom att staten blir ersättningsskyldig gentemot kommuner, regioner och fastighetsägare och genom ökade kostnader för myndigheter med ansvar enligt den nya lagen. Frågan om ersättning för sådana åtgärder, som till exempel *Forshaga kommun* och *Sveriges Allmännyta* resonerar kring, behandlas i avsnitt 5.2.4, 5.2.5, 5.3.4 och 5.4. De ökade kostnaderna finansieras genom förslag i budgetpropositionen för 2026.

8.3 Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Regeringens bedömning

Förslagen har en begränsad påverkan på den kommunala självstyrelsen men går inte utöver vad som är nödvändigt för att skydda civilbefolkningen.

Utredningens bedömning

Bedömningen i betänkandet stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Remissinstanserna gör samma bedömning eller har inga invändningar mot bedömningen.

Skälen för regeringens bedömning

Den kommunala självstyrelsen är grundlagsfäst i Sverige. I 14 kap. 1 § regeringsformen anges att beslutanderätten i kommunerna utövas av valda församlingar. Enligt 2 § sköter kommunerna lokala och regionala angelägenheter av allmänt intresse på den kommunala självstyrelsens grund. Den kommunala självstyrelsen utgör en av grundstenarna för den svenska demokratin (se till exempel prop. 1973:90 s. 188 och bet. 1973:KU26 s. 39).

Principen om den kommunala självstyrelsen framgår av 1 kap. 2 § kommunallagen. Där anges att kommuner och regioner, på demokratis och den kommunala självstyrelsens grund, sköter de angelägenheter som anges i lagen eller i annan författning. Kommuner och regioner får själva ha hand om angelägenheter av allmänt intresse som har anknytning till kommunens eller regionens område eller deras medlemmar och som inte ska tas om hand enbart av staten, en annan kommun, region eller någon annan (2 kap. 1 och 2 §§).

Den kommunala självstyrelsen är inte absolut. Enligt 8 kap. 2 § första stycket 3 regeringsformen beslutar riksdagen genom lag bland annat om

kommunernas och regionernas befogenheter och åligganden. Graden av självstyrelse avgörs ytterst av formerna för samverkan mellan staten och den kommunala sektorn (se bland annat prop. 1990/91:117 s. 23 och bet. 2016/17:KU10 s. 86). I 14 kap. 3 § regeringsformen anges att en inskränkning i den kommunala självstyrelsen inte bör gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den. Vid en sådan proportionalitetsbedömning ska en avvägning göras mellan de kommunala självstyrelseintressena och de nationella intressen som den föreslagna lagstiftningen ska tillgodose

Regeringens förslag innebär att kommunerna, och i viss mån regionerna, får nya uppgifter. Förslagen innebär en viss inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Det finns, enligt regeringen, ingen möjlighet att vidta andra motsvarande åtgärder som är mindre ingripande men lika ändamålsenliga. Inskränkningen i den kommunala självstyrelsen är därmed proportionerlig.

8.4 Konsekvenser för företag, det civila samhället och andra enskilda

Regeringens bedömning

Förslagen kan ha en begränsat positiv effekt på näringslivet och vissa företag.

Förslagen förväntas inte få några konsekvenser för det civila samhällets organisationer och andra enskilda annat än att skyddet för civilbefolkningen stärks.

Utredningens bedömning

Bedömningen i betänkandet stämmer överens med regeringen.

Remissinstanserna

Exempelvis *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anför att utredningen inte i tillräcklig grad beaktat de mänskliga rättigheterna vid utformningen av förslagen. Några grundläggande förutsättningar som saknas i utredningens överväganden, och som påverkar behov och utformning av skyddsrum, utrymning och inkvartering samt samhällets förmåga att hjälpa civilbefolkningen, är att krig och kris förstärker utsatthet och diskriminering bland vissa individer och grupper av barn och vuxna, som till exempel minoritetsgrupper. Vidare tenderar det könsrelaterade våldet att öka vid kris och krig, vilket i högre utsträckning drabbar flickor, kvinnor och icke binära personer. Ett modernt skydd för civilbefolkningen behöver därför enligt länsstyrelsen ta hänsyn till att människor har olika förutsättningar och anpassas därefter.

Bostadsrätterna och *HSB* anför exempelvis att underhållet av skyddsrum är eftersatt vilket kan innebära stora kostnader för fastighetsägarna och att staten måste ta ett stort ekonomiskt ansvar. Till exempel *Fastighetsägarna* anser bland annat att utredningens analys brister och att

förslagen om iordningställande och förenklad kontroll riskerar att hämma nystartade verksamheter, hindra etableringar och verka konkurrens-snedvridande.

Skälen för regeringens bedömning

Förslagen kan komma att påverka samverkan mellan statliga myndigheter, företag och civilsamhällets aktörer i frågor som rör skyddet för civilbefolkningen och krisberedskap. Förslagen bedöms i begränsad omfattning främja sysselsättningen i landet på så vis att förslagen kan komma att medföra en viss ökad efterfrågan på vissa specifika tjänster och varor. När det gäller branschen för skyddsrumssakkunniga kommer sådana sakkunnigas uppgifter att få en något ändrad inriktning, eftersom en myndighet som ansvarar för kontroller i första hand ska anställa egna kontrollanter. Skyddsrumssakkunniga kommer fortsatt att ha uppgifter på skyddsrumsområdet genom att bistå med nödvändig expertis på det området. Vidare kommer behovet av, och efterfrågan på, skyddsrumssakkunniga sannolikt att öka med anledning av regeringens förslag. Efterfrågan på skyddsrumskomponenter kan också komma att öka i och med förslagen om kontroller av skyddsrum.

Som *Länsstyrelsen i Kronobergs län* framför riskerar en krigssituation att förstärka utsattheten hos redan utsatta grupper i samhället. Regeringens avsikt är att det system som finns och som kommer att kompletteras med de bestämmelser som nu föreslås ska vara anpassat till samtliga invånares säkerhet. Ett modernt skydd för civilbefolkningen behöver därför ta hänsyn till att människor har olika förutsättningar och anpassas därefter. Regeringen bedömer att sådan hänsyn har tagits av utredningen och i denna lagrådsremiss i ändamålsenlig utsträckning.

Som anges i avsnitt 8.1 blir staten ersättningsskyldig gentemot fastighetsägare enligt den nya lagen (se avsnitt 5.2.4, 5.2.5 och 5.3.4). De ökade kostnaderna finansieras genom förslag i budgetpropositionen för 2026. Regeringen konstaterar, med anledning av kritiken från exempelvis *Bostadsrätterna* och *HSB*, att full kostnadsersättning ska gälla som utgångspunkt. Förslagen om iordningställande och förenklad kontroll bör, som utredningen anger, i sig ha så begränsade effekter att det inte kan anses finnas sådana risker som *Fastighetsägarna* nämner (se vidare avsnitt 5.2.3 och 5.4).

8.5 Övriga konsekvenser

Regeringens bedömning

Förslagen får en marginellt positiv effekt på det brottsförebyggande arbetet och offentlig service. Förslagen kommer inte att medföra några andra konsekvenser.

Utredningens bedömning

Bedömningen i betänkandet stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Malmö kommun framför att utredningen inte beaktat den eventuella målkonflikt som kan uppstå mellan förslagen och Sveriges åtagande rörande exempelvis Sendairamverket, som syftar till att minska risker för och konsekvenser av olyckor och katastrofer, och Agenda 2030, som är en handlingsplan med mål för omställning till ett hållbart samhälle. Övriga remissinstanser yttrar sig inte särskilt över bedömningen.

Skälen för regeringens bedömning

Regeringens förslag innebär att Polismyndighetens roll ändras i fråga om verkställighet av beslut om utrymning. Enligt förslaget ska kommunerna ansvara för verkställigheten av beslut om utrymning. Polismyndigheten ska i nödvändig utsträckning delta i verkställigheten. Polismyndighetens möjligheter att fortsätta bedriva brottsförebyggande och brottsbekämpande verksamhet under höjd beredskap förbättras därmed. I övrigt bedöms förslagen inte påverka brottsligheten eller det brottsförebyggande arbetet.

Sendairamverket för katastrofriskreducering 2015–2030, som nämns av *Malmö kommun*, antogs vid FN:s tredje världskonferens i Sendai, Japan, den 18 mars 2015. Sendairamverket för katastrofriskreducering syftar till att minska risker för och konsekvenser av olyckor och katastrofer bland annat som följd av klimatförändringarna. Ramverket är handlingsinriktat och har fyra prioriterade områden och sju mål. Det omfattar olika typer av katastrofer, både små- och storskaliga, frekventa och icke frekventa, samt plötsliga och långsamma. Enligt nämnda ramverk krävs ett bredare och mer personcentrerade förebyggande angreppssätt mot risker. Praxis för katastrofriskreducering måste vara inriktad på flera risker och flera sektorer, och den måste vara inkluderande och tillgänglig för att kunna vara effektiv och ändamålsenlig. Samverkan om Sendairamverket sker på flera nivåer. Nationellt driver Myndigheten för civilt försvar (MCF) arbetsgruppen för naturolyckor där flera myndigheter, SKR samt representanter för länsstyrelser ingår. Arbetsgruppen har som mål att bidra till Sendairamverkets globala målsättningar. Regeringen ser inte att förslagen som lämnas skulle strida mot Sveriges åtagande enligt Sendairamverket eftersom förslagen tar sikte på att stärka skyddet för civilbefolkningen vid höjd beredskap.

Hösten 2015 antog FN:s medlemsstater Agenda 2030 för hållbar utveckling. Agenda 2030 består av en politisk deklaration, medel för genomförande, ett ramverk för översyn och uppföljning samt 17 globala mål med 169 delmål för hållbar utveckling. Agendan ska bidra till en socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar utveckling där ingen ska lämnas utanför. Agenda 2030:s mål och delmål är integrerade och odelbara och omfattar samtliga tre dimensioner av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga. Agenda 2030 är inte ett tvärgående perspektiv utan en sammanhållen målstruktur som bland annat förenar ett stort antal redan etablerade perspektiv. Sendairamverket för katastrofhantering är en integrerad del i genomförandet av Agenda 2030. Regeringen bedömer inte heller att förslagen som nu lämnas, givet nämnda inriktning på höjd beredskap, strider mot målen med arbetet i Agenda 2030.

Förslagen bedöms inte ha betydelse för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet. Förslaget bedöms inte få någon påverkan på Sveriges uppfyllande av sina internationella åtaganden vad gäller mänskliga rättigheter. Förslagen bedöms inte heller få någon påverkan på jämställdheten mellan kvinnor och män. Hur skyddsrum utformas kan dock ha betydelse för jämställdheten mellan kvinnor och män. Därför bör jämställdhetsperspektivet beaktas i det fortsatta arbetet med att ta fram föreskrifter gällande utformningen. Förslagen bedöms inte ha betydelse för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen eller få några andra konsekvenser.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om skyddsrum och skyddade utrymmen

En ny lag om skyddsrum och skyddade utrymmen införs. Lagen ersätter lagen (2006:545) om skyddsrum. Allmänna överväganden om behovet av en ny lag finns i avsnitt 5.1. I följande avsnitt kommenteras förslagen till den nya lagen.

1 kap. Inledande bestämmelser

Lagens innehåll

1 § I denna lag finns bestämmelser om hur skyddsrum ska byggas, utrustas och underhållas samt om hur skyddade utrymmen ska inrättas och underhållas. I lagen finns också bestämmelser om ersättning för sådana åtgärder.

I paragrafen finns en beskrivning av lagens innehåll. Paragrafen motsvarar delvis 1 kap. 1 § lagen om skyddsrum, dock med tillägget att lagen även innehåller bestämmelser om skyddade utrymmen. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Behovet av skyddsrum och skyddade utrymmen

2 § Skyddsrum är utrymmen för skydd av befolkningen i krig.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om i vilken omfattning skyddsrum ska finnas och inom vilka områden inom landets kommuner som skyddsrummen ska vara belägna.

En kommun ska på begäran av regeringen eller den myndighet som avses i andra stycket lämna upplysningar om planer för byggverksamhet i kommunen och om andra förhållanden av betydelse för föreskrifter enligt andra stycket.

Paragrafen motsvarar delvis 1 kap. 2 § och 3 kap. 1 § andra stycket lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.1 och 5.2.1.

I *första stycket* finns en definition av skyddsrum. Definitionen kompletteras genom 2 kap. 1 och 2 §§ där det närmare regleras hur ett skyddsrum ska vara utformat och placerat.

Av *andra stycket* följer att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har det övergripande ansvaret för planeringen avseende skyddsrum. Regeringen eller myndigheten ska inom ramen för detta ansvar bland annat ta ställning till hur många skyddsrumspplatser som behövs inom ett visst område inom en kommun. Föreskrifterna som meddelas med stöd av paragrafen får bland annat betydelse för om underrättelse om planerade byggåtgärder ska lämnas enligt 3 kap. 2 § till den myndighet som i enskilda fall beslutar om byggande av skyddsrum med stöd av 3 kap. 1 §.

Tredje stycket innebär att kommunerna är skyldiga att, på begäran av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, lämna upplysningar om planer för byggverksamhet och om andra förhållanden av betydelse för sådana föreskrifter som meddelas med stöd av *andra stycket*. Vad gäller andra förhållanden av betydelse för föreskrifterna kan det till exempel handla om att en kommun lämnar tillgänglig information om vilka skyddsalternativ som finns inom kommunen.

Bestämmelsen får en sådan sekretessbrytande effekt som avses i 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Uppgiftsskyldigheten innebär därmed att kommunen kan lämna ut uppgifter till regeringen eller myndigheten även om uppgifterna omfattas av sekretess hos kommunen.

3 § Skyddade utrymmen är utrymmen som ger ett i förhållande till skyddsrum begränsat skydd av befolkningen i krig.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om i vilken omfattning skyddade utrymmen ska finnas och inom vilka områden inom landets kommuner som sådana ska inrättas.

En kommun ska på begäran av regeringen eller den myndighet som avses i *andra stycket* lämna upplysningar om vilka utrymmen inom kommunen som kan fungera som skyddade utrymmen och om andra förhållanden av betydelse för föreskrifter enligt *andra stycket*.

Paragrafen saknar motsvarighet i lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.1 och 5.3.1.

I *första stycket* finns en definition av skyddade utrymmen. Definitionen kompletteras genom 2 kap. 4 § där det närmare regleras hur ett skyddat utrymme ska vara utformat och utrustat.

Av *andra stycket* följer att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har det övergripande ansvaret för planeringen avseende skyddade utrymmen. Regeringen eller myndigheten ska inom ramen för detta ansvar bland annat ta ställning till hur många skyddade utrymmen som behövs inom ett visst område inom en kommun. Enligt 3 kap. 6 § ska en kommun eller den myndighet som regeringen bestämmer i enskilda fall besluta om inrättande av skyddade utrymmen. Med uttrycket inrätta avses både att utrymmen i befintliga byggnader eller anläggningar pekas ut som skyddade utrymmen och att skyddade utrymmen byggs.

Enligt *tredje stycket* är kommunerna, på motsvarande sätt som beträffande skyddsrum, skyldiga att på begäran av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, lämna upplysningar om vilka utrymmen som kan fungera som skyddade utrymmen samt om andra förhållanden av betydelse för sådana föreskrifter som meddelas enligt

andra stycket. Bestämmelsen får en sådan sekretessbrytande effekt som nämns i författningskommentaren till 2 §.

Kommuners skyldighet att informera allmänheten

4 § En kommun ska på det sätt som kommunen bedömer är lämpligt informera ägare och nyttjanderättshavare till byggnader och andra anläggningar inom kommunen om vilka krav som gäller för hur skyddsrum och skyddade utrymmen ska iordningställas.

En kommun ska också på det sätt som kommunen bedömer är lämpligt informera sina invånare om vilka skyddsrum och skyddade utrymmen som finns inom kommunen och hur dessa kan användas.

Paragrafen saknar motsvarighet i lagen om skyddsrum och reglerar bland annat kommuners informationsansvar gentemot allmänheten när det gäller tillgängliga skyddsalternativ. Övervägandena finns i avsnitt 5.8.

I 4 kap. 5 § andra stycket anges vilka krav som gäller för iordningställande av skyddsrum och skyddade utrymmen. Inom ramen för sitt informationsansvar kan en kommun exempelvis anordna informationsträffar för förmedling av övergripande och grundläggande information eller genomföra övningar. Det är kommunen som avgör på vilket sätt informationen ska lämnas och vilken information som ska förmedlas med beaktande av bland annat regleringen om sekretess. En kommun bör till exempel, inom ramen för sitt ansvar, kunna lämna tillgänglig information om vilka skyddsrum som är anpassade för personer med funktionsnedsättningar.

2 kap. Utformning och placering av skyddsrum och skyddade utrymmen

Skyddsrumms utformning och placering

1 § Skyddsrum ska vara utformade och utrustade för att stå emot verkningar av sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig.

Om det krävs skyndsamma åtgärder för skydd av befolkningen i krig får skyddsrummen utformas och utrustas så att de i största möjliga utsträckning står emot sådana verkningar som avses i första stycket.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 1 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.2.

I *första stycket* anges att skyddsrum ska utformas så att de ger skydd mot sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig. Detta innebär inte att skyddsrum behöver konstrueras för att stå emot de mest kraftfulla tänkbara vapnen. Skyddsrummen ska kunna stå emot sådana vapen som en motståndare kan antas förfoga över och komma att använda. Med verkningar avses såväl direkta som indirekta verkningar. Skyddsrum ska därmed också skydda mot indirekta verkningar av stridsmedel såsom att den byggnad där skyddsrummet finns rasar samman ovanpå skyddsrummet. Av 5 och 6 §§ framgår att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter eller i enskilda fall besluta bland annat om hur skyddsrum ska utformas och utrustas.

Av *andra stycket* följer en möjlighet att anordna tillfälliga skyddsrum med lägre skyddsförmåga och utforma dessa skyddsrum så att de i största möjliga utsträckning står emot verkningarna av sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig. En lägre skyddsförmåga förutsätter dock att skyndsamma åtgärder krävs för skydd av befolkningen i krig. Ett skyddsrum bör som utgångspunkt alltid vara utformat och konstruerat för att kunna stå emot de angrepp som kan tänkas genomföras i krig även om det tillkommer under sådana omständigheter som kräver skyndsamma åtgärder.

2 § Skyddsrum ska vara placerade och utformade så att skyddsbehövande efter varning har möjlighet att hinna fram till ett sådant utrymme i tid och att uppehålla sig där under den tid som behövs.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 2 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.2.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, med stöd av 5 och 6 §§, meddela ytterligare föreskrifter eller i enskilda fall besluta om bland annat skyddsrumms placering och utformning. Med varning avses exempelvis flyglarm eller VMA, det vill säga viktigt meddelande till allmänheten enligt lagen (2023:407) om viktigt meddelande till allmänheten.

3 § Skyddsrum får vara utformade så att de under fredstid kan användas för andra ändamål.

Paragrafen motsvarar delvis 2 kap. 3 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.2.

Av nuvarande lag framgår att ett skyddsrum ska utformas så att det under fredstid kan användas för andra ändamål. Av paragrafen följer att det är upp till fastighetsägaren att avgöra huruvida skyddsrummet ska vara utformat så att det under fredstid också kan användas för andra ändamål. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, med stöd av 5 och 6 §§, meddela ytterligare föreskrifter eller i enskilda fall besluta bland annat om skyddsrumms utformning och inom vilken tid de ska kunna ställas i ordning. Den tid inom vilken ett skyddsrum ska kunna ställas i ordning påverkar till exempel vilken användning som är möjlig under fredstid.

Skyddade utrymmens utformning

4 § Skyddade utrymmen ska vara utformade och utrustade för att ge ett skäligt skydd mot verkningar av sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig.

Paragrafen saknar motsvarighet i lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.2.

Av paragrafen följer att ett skyddat utrymme som utgångspunkt har en lägre skyddsnivå än den som gäller för skyddsrum enligt 1 §. Paragrafen kompletteras av 5 och 6 §§ som ger regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer rätt att meddela ytterligare föreskrifter eller i

enskilda fall besluta exempelvis om vilka krav som ska ställas på skyddade utrymmen samt sådana utrymmens utformning och utrustning.

Bemyndigande och beslut

5 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om skyddsrum och skyddade utrymmens placering, utformning och utrustning och inom vilken tid de ska kunna iordningställas.

Paragrafen motsvarar delvis 2 kap. 4 § lagen om skyddsrum. Övergångena finns i avsnitt 5.2.2 och 5.3.2.

Paragrafen innebär exempelvis rätt att meddela föreskrifter om vilken teknisk standard ett skyddsrum ska ha och om vilken utrustning som ska finnas i skyddsrum och skyddade utrymmen. Föreskrifterna får bland annat betydelse för vilket underhåll som ska ske enligt 4 kap. 1 § respektive 4 kap. 4 § och vilka förbättrande åtgärder som kan bli aktuella enligt 4 kap. 2 §.

6 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, om det finns särskilda skäl, i enskilda fall besluta om att ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme ska placeras, utformas, utrustas och iordningställas på ett annat sätt eller inom en annan tid än vad som följer av denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

Paragrafen motsvarar delvis 2 kap. 4 § lagen om skyddsrum. Övergångena finns i avsnitt 5.2.2 och 5.3.2.

Paragrafen innebär en möjlighet för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att i beslut ställa krav på särskilda lösningar kopplat till ett visst skyddsrum eller skyddat utrymme. Möjligheten att fatta sådana beslut finns till exempel om regeringen eller myndigheten bedömer att det krävs särskilda lösningar vad gäller utformningen av ett visst skyddsrum-projekt eller att det krävs skyndsamma åtgärder för att ställa i ordning ett skyddsrum.

3 kap. Byggnad av skyddsrum och inrättande av skyddade utrymmen

Beslut om byggnad av skyddsrum och skyldigheter i samband med planerade byggåtgärder

1 § Den myndighet som regeringen bestämmer ska, i den omfattning staten ställer medel till förfogande, i enskilda fall besluta om byggnad av skyddsrum.

Ett beslut enligt första stycket gäller i tre år från beslutsdagen.

Paragrafen motsvarar delvis 3 kap. 1 § lagen om skyddsrum. Övergångena finns i avsnitt 5.2.5 och 5.2.6.

Av *första stycket* framgår att den myndighet som regeringen bestämmer, i den omfattning staten ställer medel till förfogande, i enskilda fall beslutar om byggnad av skyddsrum. Den som ska bygga och utrusta ett skyddsrum enligt 4 § har enligt 6 kap. 1 § rätt till skälig ersättning av staten för sina merkostnader. Den som är skyldig att underhålla ett skyddsrum enligt 4 kap. 1 § har vidare rätt till skälig ersättning av staten för sina kostnader

enligt 6 kap. 2 §. Myndigheten som beslutar om byggande av skyddsrum måste därför försäkra sig om att staten har ställt medel till förfogande som täcker kostnaden för skyddsrummet.

Enligt *andra stycket* gäller beslut om skyddsrum i tre år från beslutsdagen.

2 § Den som, inom ett område där skyddsrum ska finnas enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 1 kap. 2 §, avser att utföra sådana byggåtgärder som kräver bygglov enligt plan- och bygglagen (2010:900) ska underrätta den myndighet som avses i 1 § första stycket om sin avsikt.

Paragrafen motsvarar delvis 3 kap. 3 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.6.

Paragrafen innebär att en underrättelse, under de förutsättningar som anges, ska lämnas till den myndighet som har i uppgift att besluta om byggande av skyddsrum enligt 1 §. Underrättelsen ska lämnas av den som är skyldig att ansöka om bygglov. Underrättelsen ska lämnas innan byggåtgärderna vidtas. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om underrättelseskyldigheten enligt 8 §.

3 § Om en underrättelse har lämnats enligt 2 § ska ett beslut enligt 1 § första stycket meddelas.

Paragrafen motsvarar delvis 3 kap. 4 § lagen om skyddsrum. Paragrafen innebär att beslut ska meddelas om huruvida ett skyddsrum ska byggas eller inte när en underrättelse om planerade byggåtgärder har lämnats enligt 2 §. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.6.

4 § En byggherre som utför byggåtgärder som omfattas av ett beslut enligt 1 § första stycket ska bygga och utrusta skyddsrummet i enlighet med beslutet.

Paragrafen motsvarar delvis 3 kap. 6 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.6.

Paragrafen innebär att byggherren har en skyldighet att bygga och utrusta ett sådant skyddsrum som enligt ett beslut ska finnas i en byggnad eller anläggning i enlighet med beslutet. Uttrycket byggherre har i detta sammanhang samma innebörd som i plan- och bygglagen (2010:900). Byggherren har enligt 6 kap. 1 § rätt till skälig ersättning av staten för sina merkostnader.

5 § Om ett skyddsrum ska byggas utan att det är fråga om sådana byggåtgärder som kräver underrättelse enligt 2 §, ska den myndighet som avses i 1 § första stycket bygga och utrusta skyddsrummet.

Paragrafen motsvarar 3 kap. 2 § lagen om skyddsrum. Paragrafen innebär att den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum har ansvaret för att bygga och utrusta skyddsrum i vissa fall. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.5.

Beslut om inrättande av skyddade utrymmen

6 § En kommun ska, i den omfattning staten ställer medel till förfogande och om inte annat följer av andra stycket, i enskilda fall besluta om inrättande av skyddade utrymmen.

Om det finns skäl att besluta om inrättande av ett skyddat utrymme i en byggnad eller annan anläggning som ägs av staten eller en region ska beslut enligt första stycket i stället fattas av den myndighet som regeringen bestämmer.

En statlig myndighet eller en region som berörs av ett sådant beslut som avses i andra stycket samt länsstyrelsen i det län där byggnaden eller anläggningen finns ska få tillfälle att yttra sig innan beslutet fattas. Om någon av dessa myndigheter eller regionen motsätter sig att ett skyddat utrymme inrättas får beslut om inrättande fattas endast om det finns synnerliga skäl.

Paragrafen saknar motsvarighet i lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.3.

I *första stycket* anges att det som utgångspunkt är kommunerna som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen. Inrättande av ett skyddat utrymme innebär rätt till skälig ersättning för merkostnader enligt 6 kap. 1 § och kan innebära rätt till skälig ersättning för kostnader för underhåll enligt 6 kap. 2 §. I vissa fall kan inrättandet kräva särskilda anpassningar av utrymmet eller utrustning. I undantagsfall kan inrättandet också innebära att ett skyddat utrymme ska byggas. Kommunen måste därför försäkra sig om att staten har ställt medel till förfogande som täcker kostnaden för det skyddade utrymmet.

Enligt *andra stycket* ska beslut om inrättande, om det är aktuellt att inrätta ett skyddat utrymme i statens eller en regions byggnad eller anläggning, fattas av den myndighet som regeringen bestämmer i stället för av kommunen.

Av *tredje stycket* följer att en statlig myndighet eller en region som berörs av ett beslut om att inrätta ett skyddat utrymme i en byggnad eller annan anläggning som ägs av staten eller en region ska få tillfälle att yttra sig innan beslutet fattas. Länsstyrelsen i det län där utrymmet finns ska också få tillfälle att yttra sig innan beslutet fattas. Av bestämmelsen följer vidare att det krävs synnerliga skäl för beslut om att inrätta ett skyddat utrymme i en byggnad eller annan anläggning som ägs av staten eller en region om någon av nämnda myndigheter eller regionen motsätter sig åtgärden. Det krävs då starka skäl som tydligt ger stöd för att intresset av att inrätta ett skyddat utrymme väger tyngre än andra intressen. Synnerliga skäl kan till exempel anses föreligga om utrymmet finns på en plats där många människor vistas men tillgång till skyddsrum eller andra skyddsalternativ saknas.

7 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning är skyldig att inrätta ett skyddat utrymme där ett sådant utrymme ska finnas enligt ett beslut som har fattats med stöd av 6 §.

Paragrafen saknar motsvarighet i lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.4.

Paragrafen innebär att ägaren har en skyldighet att inrätta ett skyddat utrymme som enligt ett beslut ska finnas i en byggnad eller annan anläggning. I vissa fall kan inrättandet kräva särskilda anpassningar av utrymmet eller utrustning. I undantagsfall kan inrättandet också innebära

att ett skyddat utrymme ska byggas. Ägaren har enligt 6 kap. 1 § rätt till skälig ersättning av staten för sina merkostnader.

Bemyndigande

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om underrättelseskyldigheten enligt 2 §.

Paragrafen motsvarar delvis 3 kap. 3 § lagen om skyddsrum. Föreskrifterna kan exempelvis avse en mer precis reglering om vilka slags byggåtgärder som kräver en underrättelse och när underrättelsen ska lämnas. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.6.

4 kap. Fastighetsägares och nyttjanderättshavares skyldigheter

Underhåll och förbättringar av skyddsrum

1 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum är skyldig att underhålla skyddsrummet och den utrustning som hör till skyddsrummet.

Med underhåll enligt första stycket avses åtgärder för att hålla skyddsrummet och dess utrustning i ett gott och användbart skick utan att det är fråga om förbättringar enligt 2 §.

Paragrafen motsvarar delvis 4 kap. 1 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.4.

Första stycket innebär att det är ägaren till en byggnad eller anläggning som är skyldig att underhålla skyddsrummet. Det krävs inget föreläggande för att skyldigheten ska inträda. Om det vid kontroll enligt 7 kap. 1 § framkommer brister kan den myndighet som har ansvar för kontrollen dock förelägga ägaren att åtgärda dessa brister. Om ett skyddsrum har rivits utan att ett beslut om avveckling har fattats enligt 5 kap. 1 § kan ett sådant föreläggande avse att skyddsrummet ska återuppföras.

I *andra stycket* görs ett förtydligande i förhållande till lagen om skyddsrum i fråga om vad underhållsansvaret innebär. I 2 § regleras åtgärder som räknas som förbättringar. Förbättrande åtgärder räknas inte som underhåll. Den som är skyldig att underhålla ett skyddsrum har rätt till skälig ersättning av staten för sina kostnader enligt 6 kap. 2 §. Av 2 kap. 5 och 6 §§ följer att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter och beslut som bland annat kan påverka vilket underhåll som ska ske.

2 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum är skyldig att vidta de åtgärder som behövs för att förbättra dess skyddsförmåga, om en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrum enligt 7 kap. 1 § förelägger ägaren att göra det.

Med förbättringar enligt första stycket avses nya installationer, utbyte av komponenter till skyddsrummet och likartade åtgärder utan att det är fråga om underhåll enligt 1 §.

Paragrafen motsvarar delvis 4 kap. 2 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i 5.2.4.

Enligt *första stycket* är ägaren till en byggnad eller annan anläggning skyldig att vidta de åtgärder som krävs för att förbättra skyddsrummets skyddsförmåga endast efter ett föreläggande från en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrummet. Ett sådant föreläggande kan meddelas med stöd av 7 kap. 2 § första stycket. Den som är skyldig att vidta förbättrande åtgärder har rätt till skälig ersättning av staten för sina kostnader enligt 6 kap. 2 §. Av 2 kap. 5 och 6 §§ följer att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter och beslut som bland annat kan påverka vilka förbättrande åtgärder som kan bli aktuella.

I *andra stycket* anges vad som räknas som förbättringar. Andra likartade åtgärder som räknas som förbättringar kan exempelvis vara åtgärder som innebär att antalet skyddsplatser utökas.

Förenklad kontroll av skyddsrum

3 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum är skyldig att utföra en förenklad kontroll av skyddsrummet, om en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrum enligt 7 kap. 1 § förelägger ägaren att göra det.

Paragrafen saknar motsvarighet i lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.3.

I paragrafen anges att ägaren till en byggnad eller annan anläggning är skyldig att utföra en förenklad kontroll av skyddsrummet efter ett föreläggande från en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrummet. Ett sådant föreläggande kan meddelas med stöd av 7 kap. 2 § andra stycket. Förenklad kontroll är en slags egenkontroll som till exempel kan handla om att ägaren kontrollerar om tidigare lämnade uppgifter om skyddsrummet är korrekta och lämnar underlag och information som krävs inför en fullständig skyddsrumskontroll enligt 7 kap. 1 §.

Underhåll av skyddade utrymmen

4 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddat utrymme är skyldig att underhålla utrymmet och den utrustning som hör till detta, om det följer av föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av 2 kap. 5 eller 6 §.

Paragrafen saknar motsvarighet i lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.4.

Av paragrafen följer att ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det har inrättats ett skyddat utrymme har en skyldighet att underhålla utrymmet och den utrustning som hör till detta endast om det följer av föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av 2 kap. 5 eller 6 §. I sådana fall finns en rätt till skälig ersättning för kostnader enligt 6 kap. 2 §.

Beredande av plats och iordningställande

5 § Ägaren eller nyttjanderättshavaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme är under höjd beredskap skyldig att bereda plats i skyddsrummet eller det skyddade utrymmet.

En sådan ägare eller nyttjanderättshavare som avses i första stycket ska ställa i ordning skyddsrummet eller det skyddade utrymmet inom den tid som gäller enligt föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av 2 kap. 5 eller 6 §.

Skyldigheterna enligt första och andra styckena gäller inte om skyddsrummets funktion har begränsats enligt föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av 5 kap. 3 eller 4 §.

Paragrafen motsvarar delvis 4 kap. 3 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.4 och 5.6.

Första stycket innebär att en ägare eller nyttjanderättshavare är skyldig att bereda plats i ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme under höjd beredskap. Höjd beredskap är antingen skärpt beredskap eller högsta beredskap. Är Sverige i krig råder högsta beredskap. Är Sverige i krigsfara eller råder det sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara, får regeringen besluta om skärpt eller högsta beredskap. Detta följer av 1 och 3 §§ lagen (1992:1403) om totalförsvar och höjd beredskap.

Skyldigheten att bereda plats innebär att skyddsrummet eller det skyddade utrymmet exempelvis inte får vara låst och ingången får inte heller vara blockerad. Skyldigheten innebär till exempel att ägaren eller nyttjanderättshavaren ska se till att ett skyddsrum är tillgängligt för så många skyddsbehövande som det är avsett för men det finns ingen skyldighet att också räkna antalet personer som vistas i skyddsrummet. Ansvar för att bereda plats är delat men straffansvar enligt 8 kap. 1 § aktualiseras enbart för den som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte har fullgjort sin skyldighet.

Enligt *andra stycket* ska skyddsrummet eller det skyddade utrymmet ställas i ordning inom den tid som regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, föreskriver eller beslutar med stöd av 2 kap. 5 eller 6 §. Skyldigheten att ställa i ordning skyddsrummet eller det skyddade utrymmet kan inträda redan före höjd beredskap. Det finns inget hinder mot att ägaren eller nyttjanderättshavaren anlitar hjälp för iordningställandet.

Tredje stycket innebär att skyldigheterna att bereda plats i och ställa i ordning ett skyddsrum inte gäller om skyddsrummets funktion har begränsats enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 5 kap. 4 § eller beslut som har meddelats med stöd av 5 kap. 3 §. I stället gäller, i förekommande fall, den ordning för beredande av plats och iordningställande som framgår av föreskrifterna eller beslutet.

Skyltning

6 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum ska genom skyltning på byggnaden eller anläggningen ge anvisning om var skyddsrummet finns.

Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddat utrymme ska genom skyltning på byggnaden eller anläggningen ge anvisning om var utrymmet finns om det följer av föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av 2 kap. 5 eller 6 §.

Skyldigheten enligt första stycket gäller inte om skyddsrummets funktion har begränsats enligt föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av 5 kap. 3 eller 4 §.

Paragrafen motsvarar delvis 4 kap. 4 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.5 och 5.6.

Första stycket innebär att ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum har en skyldighet att förse byggnaden eller anläggningen med skyltning som ger anvisning om var utrymmet finns. Vid kontroll enligt 7 kap. 1 § ska ansvarig myndighet bland annat kontrollera att skyltning har skett. Om ägaren inte fullgör sin skyldighet kan myndigheten med stöd av 7 kap. 2 § första stycket förelägga ägaren att sätta upp skyltar. Ett sådant föreläggande kan förenas med vite. Enligt 7 kap. 4 § kan myndigheten, under vissa förutsättningar, vidare se till att skyltning sker på ägarens bekostnad. Av 2 kap. 5 och 6 §§ följer att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter och beslut i enskilda fall om hur skyltning ska ske.

Av *andra stycket* följer en liknande skyldighet som gäller enligt första stycket i fråga om skyddade utrymmen. Skyldigheten förutsätter dock att det följer av beslut eller föreskrifter som har meddelats med stöd av 2 kap. 5 eller 6 § att skyltning ska ske.

Tredje stycket innebär att skyldigheten att skylta inte gäller om skyddsrummets funktion har begränsats enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 5 kap. 4 § eller beslut som har meddelats med stöd av 5 kap. 3 §.

Nyttjanderättshavares övriga skyldigheter

7 § En nyttjanderättshavare till en byggnad eller annan anläggning där det finns eller ska finnas ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme får inte hindra ägaren att vidta åtgärder enligt denna lag.

Paragrafen motsvarar delvis 4 kap. 5 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.

En nyttjanderättshavare får till exempel inte hindra ägaren till en byggnad eller annan anläggning att bygga ett skyddsrum eller inrätta ett skyddat utrymme. Nyttjanderättshavaren får inte heller hindra ägaren att vidta andra åtgärder som krävs enligt lagen, exempelvis åtgärder som behövs för underhåll eller förbättringar. Den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum, kommunen eller den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen och en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrum får enligt 7 kap. 2 § första stycket meddela de förelägganden som behövs för att lagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas. Sådana förelägganden kan också riktas mot en nyttjanderättshavare.

Bemyndigande

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om förenklad kontroll enligt 3 §.

Paragrafen saknar motsvarighet i lagen om skyddsrum. Föreskrifterna kan bland annat avse vilka moment som ska ingå i en förenklad kontroll. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.3.

5 kap. Avveckling och begränsning

Beslut om avveckling och begränsning

1 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får i enskilda fall besluta att ett utrymme inte längre ska vara ett skyddsrum.

Om det inte finns synnerliga skäl mot det ska ett skyddsrum alltid få avvecklas om ägaren till byggnaden eller anläggningen uppför ett nytt skyddsrum på egen bekostnad.

Paragrafen motsvarar delvis 5 kap. 1 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.

Enligt *första stycket* får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer besluta att ett utrymme inte längre ska vara ett skyddsrum. Utgångspunkten är att skyddsrum inte ska avvecklas. Skäl för ett beslut om avveckling kan dock exempelvis vara att det framstår som oproportionerligt att underhålla skyddsrummet i förhållande till vilket skydd som det ger befolkningen i området eller att ägaren har ett stort och godtagbart intresse av att kunna använda utrymmet för andra ändamål. Ett beslut om avveckling innebär att alla skyldigheter enligt lagen kopplade till skyddsrummet upphör.

Av *andra stycket* följer att ett skyddsrum i princip alltid får avvecklas om ett nytt skyddsrum, ett så kallat ersättningsskyddsrum, uppförs. Vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl mot avveckling kan exempelvis beaktas om ersättningsskyddsrummet skulle ha samma kapacitet i fråga om storlek som det befintliga skyddsrummet. Ägaren får stå för kostnaden för ersättningsskyddsrummet i den utsträckning skyddsrummet inte täcker något nytt behov i fråga om till exempel skyddsplatser eller annars utgör en förbättring i förhållande till det befintliga skyddsrummet. Om den som uppför ett ersättningsskyddsrum också samtidigt utökar antalet skyddsplatser eller förbättrar skyddsförmågan i förhållande till det befintliga skyddsrummet kan skälig ersättning utgå på motsvarande sätt som vid förbättrande åtgärder avseende ett befintligt skyddsrum enligt 6 kap. 2 §.

2 § Kommunen eller den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen enligt 3 kap. 6 § får i enskilda fall besluta att ett utrymme inte längre ska vara ett skyddat utrymme.

Paragrafen saknar motsvarighet i lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.

Enligt paragrafen får beslut om avveckling av ett skyddat utrymme fattas av kommunen eller den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen. Skäl för ett sådant beslut kan exempelvis vara att behovet av skydd har upphört eller att det i stället täcks genom ett nybyggt skyddsrum eller att det finns tillgång till ett annat skyddsalternativ. Ett beslut om avveckling innebär att alla skyldigheter enligt lagen kopplade till det skyddade utrymmet upphör.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, om det finns särskilda skäl, i enskilda fall besluta att ett skyddsrumms funktion ska begränsas.

Paragrafen saknar motsvarighet i lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, om det finns särskilda skäl, i enskilda fall besluta att ett skyddsrumms funktion ska begränsas. Ett sådant beslut innebär att skyddsrummet, under en viss tid eller tills vidare, inte behöver vara tillgängligt eller iordningställas på sätt som annars följer av lagen. Skyldigheten att skylta som annars följer av lagen gäller inte heller för skyddsrummet.

Tillfällig begränsning av ett skyddsrumms funktion kan komma i fråga exempelvis i samband med en renovering, under byggtiden för uppförande av ett ersättningsskyddsrum eller av andra skäl såsom att skyddsrummet på grund av den verksamhet som bedrivs i byggnaden eller anläggningen inte kan göras tillgängligt som skydd åt allmänheten. Ett beslut om begränsning som gäller tills vidare kan till exempel avse ett skyddsrum som finns inom ett skyddsobjekt enligt skyddslagen (2010:305) och därför inte är tillgängligt för allmänheten. Ett beslut om begränsning innebär inte att ägarens underhållsskyldighet enligt lagen upphör.

Bemyndigande

4 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avveckling av skyddsrum och skyddade utrymmen enligt 1 och 2 §§ samt om begränsning av skyddsrumms funktion enligt 3 §.

Paragrafen saknar motsvarighet i lagen om skyddsrum. Föreskrifterna kan bland annat avse vad som ska gälla för uppförande av ersättnings-skyddsrum enligt 1 § andra stycket. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.

6 kap. Ersättning

Rätten till ersättning

1 § Den som ska bygga och utrusta ett skyddsrum enligt 3 kap. 4 § eller inrätta ett skyddat utrymme enligt 3 kap. 7 § har rätt till skälig ersättning av staten för sina merkostnader.

Paragrafen motsvarar delvis 6 kap. 1 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.6 och 5.3.4.

Full kostnadsersättning ska som utgångspunkt ges vid byggande av skyddsrum men ersättningen måste vara skälig för att rätt till full ersättning för merkostnader ska föreligga. Vid inrättande av skyddade utrymmen bör det sällan krävas några särskilda anpassningar och då uppstår heller inga kostnader. Om kostnader uppstår finns dock en rätt till skälig ersättning för merkostnader. Enligt 3 § får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer besluta om ersättning och även meddela föreskrifter om ersättningens storlek.

2 § Den som är skyldig att underhålla ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme enligt denna lag har rätt till skälig ersättning av staten för sina kostnader. Detsamma gäller den som har vidtagit förbättrande åtgärder i fråga om ett

skyddsrum efter ett föreläggande enligt 7 kap. 2 § första stycket eller som i samband med avveckling enligt 5 kap. 1 § har uppfört ett nytt skyddsrum och då förelagts att vidta motsvarande åtgärder.

Ersättning enligt första stycket lämnas inte för åtgärder som beror på att ägaren till byggnaden eller anläggningen har eftersatt underhållet av skyddsrummet eller det skyddade utrymmet, gjort otillåtna ingrepp i det eller på annat sätt varit försumlig.

Paragrafen motsvarar delvis 6 kap. 2 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.4, 5.3.4 och 5.6.

Enligt *första stycket* har den som är skyldig att underhålla ett skyddsrum eller som har vidtagit åtgärder för att förbättra skyddsrummets skyddsförmåga rätt till skälig ersättning av staten för sina kostnader. Ersättning för förbättrande åtgärder aktualiseras om det följer av ett föreläggande från en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrummet att sådana slags åtgärder ska vidtas. Ersättning kan också aktualiseras i samband med uppförandet av ett ersättningsskyddsrum vid avveckling av ett befintligt skyddsrum. I den mån den som uppför ett ersättningsskyddsrum också förbättrar skyddsförmågan i förhållande till det befintliga skyddsrummet kan skälig ersättning utgå på motsvarande sätt som vid förbättrande åtgärder avseende ett befintligt skyddsrum. Ersättning förutsätter dock att åtgärderna ska vidtas enligt beslutet om avveckling. Ersättning för underhåll av skyddade utrymmen förutsätter att det rör sig om åtgärder som ska vidtas enligt beslut eller föreskrifter som har meddelats med stöd av 2 kap. 5 eller 6 §.

Av *andra stycket* följer att ersättning inte lämnas för åtgärder som beror på att ägaren har eftersatt underhållet av skyddsrummet, gjort otillåtna ingrepp i det eller på annat sätt varit försumlig. Detsamma gäller beträffande skyddade utrymmen. Försumlighet kan till exempel handla om att kostnaderna har orsakats av en olämplig användning av ett skyddsrum.

Enligt 3 § får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer besluta om ersättningen och även meddela föreskrifter om ersättningsens storlek.

Bemyndigande och beslut

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om storleken på ersättningen enligt 1 och 2 §§.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer beslutar i enskilda fall om ersättningen.

Paragrafen motsvarar delvis 6 kap. 3 § lagen om skyddsrum och reglerar föreskrifter om ersättningsens storlek och beslut om ersättning. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.6 och 5.3.4.

7 kap. Kontroll, förelägganden och andra åtgärder

Kontroll av skyddsrum

1 § Den eller de myndigheter som regeringen bestämmer ska kontrollera att ett skyddsrum har avsedd skyddsförmåga och att skyddsrummet har skyltats i enlighet med denna lag.

Paragrafen motsvarar delvis 3 kap. 1 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.3.

Enligt paragrafen är det den eller de myndigheter som regeringen bestämmer som ansvarar för kontroller av skyddsrum. Brister eller behov av förbättringar kan resultera i ett föreläggande enligt 2 § första stycket riktat till ägaren till byggnaden eller anläggningen.

Förelägganden

2 § Förelägganden som behövs för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas får meddelas av

1. den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum enligt 3 kap. 1 § första stycket,

2. kommunen eller den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen enligt 3 kap. 6 §, och

3. en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrum enligt 1 §.

En sådan myndighet som avses i första stycket 3 får även förelägga ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum att utföra en förenklad kontroll av skyddsrummet enligt 4 kap. 3 §.

Ett sådant föreläggande som avses i första stycket får förenas med vite.

Paragrafen motsvarar delvis 7 kap. 1 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.3, 5.2.5 och 5.3.3.

Enligt *första stycket* får den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum, kommunen eller den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen och en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrum meddela de förelägganden som behövs i enskilda fall för att lagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas. Ett föreläggande kan riktas mot ägaren av en byggnad eller annan anläggning men också mot en nyttjanderättshavare. Endast ägaren till en byggnad eller annan anläggning kan dock föreläggas att till exempel vidta de åtgärder som krävs för att underhålla skyddsrummet eller förbättra skyddsrummets skyddsförmåga enligt 4 kap. 1 och 2 §§ (se även 4 kap. 4 och 6 §§). Det är myndigheten eller kommunen i fråga som efter bland annat en proportionalitetsbedömning enligt 5 § förvaltningslagen (2017:900) avgör om det finns ett behov av ett föreläggande.

Av *andra stycket* följer att en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrum med stöd av 1 § också kan besluta om att en ägare till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum ska utföra en förenklad kontroll enligt 4 kap. 3 §.

Enligt *tredje stycket* kan ett sådant föreläggande som avses i första stycket förenas med vite.

Avgifter

3 § Den myndighet som regeringen bestämmer får ta ut avgifter för besiktning eller annan kontroll som krävs i samband med att ett skyddsrum avvecklas enligt 5 kap. 1 §.

Paragrafen saknar motsvarighet i lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.

Enligt paragrafen får avgifter tas ut för sådana besiktningar eller andra kontroller som krävs i samband med avveckling av ett skyddsrum. En

besiktning eller annan kontroll kan till exempel behöva utföras i syfte att säkerställa att utrymmet efter avveckling inte längre ska kunna uppfattas som ett skyddsrum. Det kan också krävas en besiktning eller annan kontroll av ett ersättningsskyddsrum som har uppförts i samband med avveckling av ett skyddsrum. I en sådan situation kan det vara motiverat att den som önskar avveckla skyddsrummet får stå för hela eller en del av kostnaden för besiktningen eller kontrollen. I den utsträckning det är fråga om en sådan situation där staten ska stå för kostnader enligt 6 kap. bör någon avgift dock inte tas ut.

Åtgärd på den enskildes bekostnad

4 § Om ett föreläggande som har meddelats enligt 2 § första stycket inte följs, får den åtgärd som föreläggandet avser vidtas av den som har meddelat föreläggandet. Åtgärden får vidtas på den enskildes bekostnad, om denne inte skulle ha haft rätt till ersättning för åtgärden enligt denna lag om den hade vidtagits frivilligt.

Paragrafen motsvarar delvis 7 kap. 2 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.3, 5.2.5 och 5.3.3.

Tillträde

5 § Ägaren eller nyttjanderättshavaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns eller ska finnas ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme är skyldig att lämna tillträde till byggnaden eller anläggningen för

1. den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum enligt 3 kap. 1 § första stycket,

2. kommunen eller den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen enligt 3 kap. 6 §, och

3. en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrum enligt 1 §.

Tillträde ska lämnas om det behövs för att myndigheterna eller kommunen ska kunna fullgöra sina uppdrag enligt denna lag.

Paragrafen motsvarar delvis 7 kap. 3 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.

Paragrafen innebär att ägaren eller nyttjanderättshavaren är skyldig att lämna den myndighet som i enskilda fall beslutar om byggande av skyddsrum tillträde till byggnaden eller anläggningen för att myndigheten ska kunna fullgöra sitt uppdrag enligt lagen. Detsamma gäller i förhållande till kommunen eller den myndighet som beslutar om inrättande av skyddade utrymmen och en myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrum. Syftet med tillträdet kan exempelvis vara att genomföra en besiktning i samband med att ett skyddsrum byggs, att undersöka förutsättningarna för att inrätta ett skyddat utrymme eller att genomföra en kontroll av ett skyddsrum. Det är myndigheten respektive kommunen som efter bland annat en proportionalitetsbedömning enligt 5 § förvaltningslagen bedömer om tillträde behövs och kan begäras på sätt som anges i paragrafen.

6 § Polismyndigheten ska lämna den hjälp som behövs för tillträde enligt 5 §. Hjälp får begäras endast om

1. det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att myndigheten eller kommunen inte får tillträde utan att en polismans särskilda befogenheter enligt 10 § polislagen (1984:387) används, eller
2. det finns synnerliga skäl.

Paragrafen motsvarar delvis 7 kap. 3 § lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.

Av paragrafen följer att handräckning av Polismyndigheten kan begäras i samband med tillträde. En kommun eller en sådan myndighet som avses i 5 § får begära hjälp av Polismyndigheten endast om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att kommunen eller den förstnämnda myndigheten inte får tillträde utan att en polismans särskilda befogenheter enligt polislagen behöver tillgripas, eller det finns synnerliga skäl. Av 10 § polislagen följer att en polisman i vissa fall får använda våld för att genomföra en tjänsteåtgärd. Med våld avses både våld mot person och mot egendom, till exempel genom att bryta sig in i ett låst utrymme.

Hjälp kan till exempel begäras om det finns någon särskild omständighet som ger anledning att befara att ägaren eller nyttjanderättshavaren kommer att hindra tillträde eller om han eller hon har uttalat hot i samband med tidigare besiktningar. Hjälp kan vidare begäras om det finns synnerliga skäl. Det kan exempelvis röra sig om situationer där ett försenat tillträde skulle kunna innebära fara för liv eller egendom, till exempel på grund av ett väntat väpnat angrepp, och man inte kan invänta att verkställigheten löses på annat sätt.

Bemyndigande

7 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om kontroll av skyddsrum enligt 1 § och storleken på avgifterna enligt 3 §.

Paragrafen saknar motsvarighet i lagen om skyddsrum. Föreskrifterna om kontroll kan bland annat avse vilka moment som ska ingå i en kontroll. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.3.

8 kap. Straff

1 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte fullgör sin skyldighet enligt 4 kap. 5 § första stycket döms till böter eller fängelse i högst ett år. Om gärningen har medfört avsevärt men för totalförsvaret eller är den av någon annan anledning att anse som grov döms till fängelse, i lägst sex månader och högst fyra år.

Paragrafen motsvarar delvis 8 kap. 1 § lagen om skyddsrum och innebär att straffansvar gäller för den som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte uppfyller sin skyldighet att bereda plats i ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme under höjd beredskap. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

Totalförsvaret är enligt 1 § lagen om totalförsvaret och höjd beredskap verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig. Totalförsvaret består av militär verksamhet (militärt försvar) och civil verksamhet (civilt försvar). Under högsta beredskap är totalförsvaret all samhällsverksamhet som då ska bedrivas. Vid bedömningen av om gärningen har inneburit avsevärt men för totalförsvaret ska bland annat beaktas om skyddsrummet

eller det skyddade utrymmet finns inom ett strategiskt viktigt område. En gärning bör exempelvis också kunna anses som grov om många människor har dödats eller skadats på grund av gärningen. Bedömningen av om gärningen ska anses som grov bör ske med hänsyn till samtliga omständigheter vid brottet.

2 § Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaksamhet bryter mot en föreskrift eller ett beslut som har meddelats med stöd av 2 kap. 5 eller 6 §.

Paragrafen motsvarar delvis 8 kap. 2 § lagen om skyddsrum. Paragrafen innebär ett straffansvar för en person som, uppsåtligen eller av oaksamhet, inte uppfyller sina skyldigheter enligt föreskrifter eller ett beslut, till exempel i fråga om hur ett skyddsrum ska vara utrustat. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.2 och 5.3.2.

9 kap. Överklagande

1 § Följande beslut som har meddelats av en statlig förvaltningsmyndighet eller en kommun får överklagas till allmän förvaltningsdomstol:

1. beslut enligt 2 kap. 6 §, 3 kap. 1 § första stycket och 3 kap. 6 §,
2. beslut enligt 5 kap. 1–3 §§ som innebär att ett skyddsrum eller skyddat utrymme inte får avvecklas eller att ett skyddsrumsk funktion inte ska begränsas, och

3. beslut enligt 6 kap. 3 § och 7 kap. 2–4 §§.

När ett sådant beslut som avses i första stycket överklagas är den statliga förvaltningsmyndigheten eller kommunen som har meddelat beslutet motpart. Övriga beslut enligt lagen får inte överklagas.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen motsvarar delvis 9 kap. 1 § lagen om skyddsrum och reglerar bland annat vilka beslut av en statlig förvaltningsmyndighet eller en kommun som får överklagas. Beslut som innebär att ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme får avvecklas eller att ett skyddsrumsk funktion ska begränsas får inte överklagas. Övervägandena finns i avsnitt 5.7.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juni 2026.
2. Genom lagen upphävs lagen (2006:545) om skyddsrum.
3. Bestämmelser i denna lag om ägare till en byggnad eller annan anläggning tillämpas även på den som har fastighet med fideikommissrätt.
4. För underhåll av skyddsrum som inrättats med stöd av 6 kap. 13 § i den upphävda lagen (1994:1720) om civilt försvar gäller fortfarande 6 kap. 11–16 §§ samma lag.
5. Ett föreläggande som har utfärdats enligt den upphävda lagen (2006:545) om skyddsrum ska anses som ett föreläggande enligt denna lag.
6. I fråga om ersättning som bestämts enligt lagen (2006:545) om skyddsrum före ikraftträdandet av denna lag gäller även i fortsättningen den upphävda lagen.

Övergångsbestämmelserna i punkterna 3–6 motsvarar i allt väsentligt de övergångsbestämmelser som gäller enligt lagen om skyddsrum. Övervägandena finns i avsnitt 7.

9.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap

I lagen införs ett nytt kapitel. I det följande kommenteras endast bestämmelserna i det nya kapitlet och i övrigt den ändring av lagen som innebär en ändring i sak. Övriga ändringar är av språklig och redaktionell karaktär.

1 a kap. Förberedelser

Planering

1 § När ett beslut har meddelats om att ett område inom ett län ska planläggas för utrymning eller inkvartering, ska länsstyrelsen ta fram en inriktning för planering i fråga om utrymning eller inkvartering vid höjd beredskap för länet.

Inriktningen enligt första stycket ska dokumenteras och ses över regelbundet, dock minst vart femte år, och ändras när det behövs på grund av väsentligt förändrade förhållanden.

Dokumentation som tas fram enligt andra stycket ska lämnas till den länsstyrelse som är civilområdesansvarig och, på begäran, till Myndigheten för civilt försvar.

Paragrafen behandlar länsstyrelsens planering för utrymning och inkvartering vid höjd beredskap. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.1 och 6.1.3.

I *första stycket* regleras länsstyrelsens skyldighet att ta fram en inriktning för planering i fråga om utrymning eller inkvartering vid höjd beredskap. En sådan skyldighet uppstår när Myndigheten för civilt försvar (MCF), med stöd av 2 § förordningen (2006:639) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap har beslutat att ett område inom länet ska planläggas för utrymning eller inkvartering. Inriktningen ska sedan ligga till grund för kommunens planering för utrymning eller inkvartering enligt 2 §.

I *andra stycket* regleras bland annat länsstyrelsens skyldighet att se över och ändra en sedan tidigare framtagen inriktning för planering. Inriktningen ska ses över regelbundet, dock minst vart femte år. Fristen räknas från den tidpunkt då den ursprungliga inriktningen, eller en ändring därav, lämnades in till länsstyrelsen som är civilområdesansvarig i enlighet med tredje stycket. Något krav på att revidera inriktningen vid en översyn finns inte. För att länsstyrelsen ska vara skyldig att ändra inriktningen krävs att det behövs på grund av väsentligt förändrade förhållanden i relation till de förhållanden som förelåg när inriktningen togs fram eller senast ändrades. En ändring kan exempelvis bero på organisatoriska förändringar hos berörda aktörer, förändringar i den fysiska samhällsstrukturen, såsom nya bostadsområden eller industrianläggningar, och demografiska förändringar. Även ett förändrat säkerhetspolitiskt läge kan utgöra ett väsentligt förändrat förhållande.

I *tredje stycket* anges att dokumentation som tas fram ska lämnas in till den civilområdesansvariga länsstyrelsen och, på begäran, till MCF.

2 § Kommunen ska planera för utrymning eller inkvartering vid höjd beredskap på grundval av den inriktning som har tagits fram av en länsstyrelse enligt 1 §.

Planeringen enligt första stycket ska dokumenteras och ses över regelbundet, dock minst vart femte år, och ändras när det behövs på grund av väsentligt förändrade förhållanden.

Dokumentation som tas fram enligt andra stycket ska lämnas till den länsstyrelse som avses i första stycket.

Paragrafen behandlar kommunens planering för utrymning och inkvartering vid höjd beredskap. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.1 och 6.1.3.

I *första stycket* regleras en skyldighet för kommunen att planera för utrymning eller inkvartering vid höjd beredskap. Länsstyrelsens inriktning ska ligga till grund för kommunens planering. Kommunens skyldighet att planera för utrymning gäller i förhållande till alla som vistas inom kommunen. Närmare detaljer beträffande de som vistas inom kommunen men som i olika avseenden omfattas av andra aktörers verksamhetsansvar behöver emellertid inte framgå av kommunens planering. Dock behöver det förhållandet att det finns sådan verksamhet inom kommunen beaktas vid planeringen. Vidare behöver kommunens planering som huvudregel omfatta även offentligt finansierad verksamhet som bedrivs av privata aktörer, under förutsättning att det rör sig om en kommunal angelägenhet och aktören i fråga inte är skyldig att planera för utrymning vid höjd beredskap. Behöver kommunen information om nämnda verksamheter, som inte lämnas på frivillig basis, kan det finnas möjlighet att, med stöd av lagen (1982:1004) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarsplaneringen, begära att aktörerna i fråga lämnar nödvändiga uppgifter.

I *andra stycket* regleras bland annat kommunens skyldighet att se över och ändra sin planering för utrymning eller inkvartering. Planeringen ska ses över regelbundet, dock minst vart femte år. Fristen räknas från den tidpunkt då den ursprungliga planeringen, eller en ändring därav, lämnades in till länsstyrelsen i enlighet med tredje stycket. Något krav på att revidera planeringen vid en översyn finns inte. För att kommunen ska vara skyldig att ändra sin planering krävs att det behövs på grund av väsentligt förändrade förhållanden i relation till de förhållanden som förelåg när planeringen togs fram eller senast ändrades. Utöver vad som framgår av författningskommentaren till 1 §, bör exempelvis en av länsstyrelsen ändrad inriktning som huvudregel innebära sådana väsentligt förändrade förhållanden som föranleder en skyldighet för kommunen att revidera sin planering.

I *tredje stycket* anges att dokumentation som tas fram ska lämnas till länsstyrelsen.

3 § Regioner ska medverka i arbetet med planering för utrymning och inkvartering vid höjd beredskap enligt 1 och 2 §§.

Genom paragrafen får regionerna en skyldighet att medverka i planeringsarbetet. Regionernas medverkan kan bli aktuell såväl när planeringen tas fram som i samband med att ändringar görs. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.1.

4 § Länsstyrelsen och kommunen ska ge Försvarsmakten och andra statliga myndigheter som särskilt berörs av planeringen enligt 1 och 2 §§ tillfälle att yttra sig när sådan planering tas fram eller ändras i väsentliga delar.

Paragrafen behandlar statliga myndigheters medverkan i planeringen. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.1.

Statliga myndigheter ska enligt förordningen (2022:524) om statliga myndigheters beredskap i sin verksamhet beakta totalförsvarets krav och planera för totalförsvaret i samverkan med de övriga statliga myndigheter, kommuner, regioner, sammanslutningar och näringsidkare som är berörda. Länsstyrelsen och kommunen får genom paragrafen en skyldighet att ge Försvarsmakten och andra särskilt berörda statliga myndigheter tillfälle att yttra sig över planeringen. Myndigheter kan beröras av planeringen av olika anledningar. Polismyndigheten torde i princip alltid beröras av planeringen, med hänsyn till myndighetens medverkan vid verkställigheten (se 2 kap. 3 §). Vidare bör exempelvis Trafikverket som huvudregel beröras av den transportorganisation som planeras.

Myndigheternas medverkan kan bli aktuell såväl när planeringen tas fram som i samband med att ändringar görs. Avgörande för om en annan statlig myndighet än Försvarsmakten ska ges tillfälle att yttra sig när planeringen ändras är dels att myndigheten bedöms särskilt beröras av planeringen, dels att planeringen ändras i väsentliga delar. Yttrande behöver därmed inte inhämtas vid mindre ändringar av planeringen.

Information

5 § Kommunen ska informera dess invånare om innehållet i planeringen enligt 2 § på det sätt som kommunen bedömer är lämpligt.

Paragrafen behandlar kommunens skyldighet att informera sina invånare om innehållet i den planering för utrymning eller inkvartering som tas fram av kommunen. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.2.

Det mest grundläggande för en utrymning är att befolkningen känner till var det finns uppsamlings- och utrymningsplatser, vilka utrymningsvägar som är bäst lämpade och i vilka områden som inkvartering i första hand bör ske. Vissa delar av den information som finns i planeringen enligt 2 § kommer att omfattas av sekretess. Det får avgöras av kommunen vilka uppgifter som kan och bör offentliggöras. Skyldigheten att informera kan fullgöras på olika sätt. Upplysningar kan till exempel lämnas på kommunens hemsida eller i annonser eller informationsblad.

Övning

6 § Länsstyrelsen och kommunen ska genomföra övningar av den planering som har tagits fram enligt 2 §.

Paragrafen reglerar en skyldighet för länsstyrelsen och kommunen att genomföra övningar av den planering för utrymning eller inkvartering som har tagits fram av kommunen. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.3.

Övningarna kan exempelvis syfta till att stärka samordningsförmågan, förmågan att hantera utrymning eller inkvartering vid höjd beredskap eller förmågan att lära av erfarenheter från fredstida utrymningar. Övningarna

behöver inte genomföras av länsstyrelsen och kommunen gemensamt, även om det kan vara en fördel. Länsstyrelsen och kommunen avgör själva när och hur övningarna ska genomföras. Även andra statliga myndigheter kan delta i de övningar som genomförs. Statliga myndigheters skyldighet att planera för totalförsvaret regleras bland annat i förordningen om statliga myndigheters beredskap.

Ersättning

7 § Kommunerna och regionerna ska få ersättning av staten för kostnader för förberedande uppgifter som de utför enligt denna lag.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättningens storlek.

Paragrafen reglerar kommuners och regioners rätt till ersättning för förberedande uppgifter. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.4.

I *första stycket* regleras att kommuner och regioner ska få statlig ersättning för de förberedande uppgifter som de är skyldiga att vidta enligt lagen. De förberedande uppgifter som kan komma i fråga är planering, lämnande av information och övning.

Enligt *andra stycket* meddelar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskrifter om ersättningens storlek.

2 kap. Utrymning m.m.

3 § *Kommunen ska ansvara för verkställigheten av ett beslut om utrymning enligt 1 och 2 §§.*

Polismyndigheten ska i nödvändig utsträckning delta i verkställigheten.

Paragrafen behandlar ansvaret för att ett beslut om utrymning vid höjd beredskap verkställs. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.2.

Paragrafen ändras på så sätt att det införs ett huvudansvar för kommunen att se till att ett beslut om utrymning vid höjd beredskap verkställs. I paragrafen förtydligas också att Polismyndigheten ska fullgöra uppgifter vid verkställigheten i den utsträckning det är nödvändigt. Detta följer redan av polislagen (1984:387). Polismyndigheten ska som utgångspunkt delta i verkställigheten i nödvändig utsträckning när det uppstår behov av åtgärder som enbart får vidtas av Polismyndigheten, såsom ingripanden och tvångsåtgärder. Polismyndigheten behöver dock beakta vilka uppgifter som myndigheten i övrigt kan behöva prioritera vid höjd beredskap. Polismyndigheten bör ha en planering för sitt deltagande i verkställigheten.

9.3 Förslaget till lag om ändring i plan- och bygglagen (2010:900)

9 kap.

86 § En ansökan om lov eller förhandsbesked ska vara skriftlig och innehålla
1. fastighetens beteckning,

2. byggherrens person- eller organisationsnummer, namn och adress,
3. den tidpunkt då byggnads-, rivnings- eller markarbetena är avsedda att påbörjas,
4. förslag på kontrollansvarig med uppgift om dennes person- eller organisationsnummer och adress, om det behövs en kontrollansvarig enligt 10 kap. 9 och 10 §§,
5. de ritningar, beskrivningar och andra uppgifter som behövs för prövningen, och
6. de handlingar som krävs för beslut om startbesked enligt 10 kap., om sökanden vill ge byggnadsnämnden förutsättningar att besluta om lov och startbesked samtidigt.

En ansökan om bygglov ska också innehålla en kopia av ett beslut om skyddsrum enligt 3 kap. 1 § första stycket lagen (2026:000) om skyddsrum och skyddade utrymmen, om en underrättelse krävs enligt 3 kap. 2 § samma lag.

I paragrafen anges vad en ansökan om lov eller förhandsbesked ska innehålla. Ändringen av paragrafen innebär att en ansökan om bygglov också ska innehålla en kopia av ett beslut om skyddsrum, om en underrättelse krävs enligt 3 kap. 2 § lagen om skyddsrum och skyddade utrymmen. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.7.

Den myndighet som regeringen bestämmer ska, i den omfattning staten ställer medel till förfogande, i enskilda fall besluta om byggande av skyddsrum enligt 3 kap. 1 § lagen om skyddsrum och skyddade utrymmen. Den som, inom ett område där skyddsrum ska finnas enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 1 kap. 2 § samma lag, avser att utföra sådana byggåtgärder som kräver bygglov enligt plan- och bygglagen ska enligt 3 kap. 2 § lagen om skyddsrum och skyddade utrymmen underrätta nämnda myndighet om sin avsikt. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om underrättelseskyldigheten. Föreskrifterna kan exempelvis avse en mer precis reglering om i vilka fall en underrättelse krävs och när underrättelsen ska lämnas. Om en underrättelse har lämnats ska ett beslut om skyddsrum enligt 3 kap. 1 § första stycket lagen om skyddsrum och skyddade utrymmen meddelas (3 kap. 3 § samma lag).

Ändringen av paragrafen innebär att i de fall det krävs en underrättelse enligt lagen om skyddsrum och skyddade utrymmen eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av den lagen, ska en ansökan om bygglov alltid innehålla en kopia av ett beslut om skyddsrum. En ansökan ska dock inte anses vara inkomplett om ett sådant beslut saknas eftersom byggåtgärden inte omfattas av underrättelseskyldigheten.

10 kap.

17 § Om samrådet avser en byggnad som innehåller ett skyddsrum *eller en ny byggnad som ska innehålla ett skyddsrum, eller om samrådet avser en åtgärd som av särskild anledning kan antas påverka en sådan byggnad*, ska byggnadsnämnden ge följande myndigheter tillfälle att yttra sig:

1. den myndighet som avses i 3 kap. 1 § första stycket lagen (2026:000) om skyddsrum och skyddade utrymmen, och
2. den myndighet som ansvarar för kontroll av skyddsrummet enligt 7 kap. 1 § lagen om skyddsrum och skyddade utrymmen.

19 a § Om det tekniska samrådet avser en ny byggnad som ska innehålla ett skyddsrum, ska samrådet också behandla behovet av åtgärder för att uppfylla de krav som följer av föreskrifter som har meddelats med stöd av 2 kap. 5 § lagen (2026:000) om skyddsrum och skyddade utrymmen.

23 § Byggnadsnämnden ska med ett skriftligt startbesked godkänna att en åtgärd som avses i 3 § 1 får påbörjas, om

- I paragrafen anges vad som krävs för att byggnadsnämnden ska ge startbesked för åtgärder som kräver lov och därmed godkänna att byggåtgärden får påbörjas. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.7.

23 c § Byggnadsnämnden ska med ett skriftligt startbesked godkänna att en åtgärd som avses i 3 § 2 får påbörjas om åtgärden kan antas komma att uppfylla de tekniska egenskapskrav som gäller enligt 8 kap. 4–7 §§ och föreskrifter om tekniska egenskapskrav som har meddelats med stöd av denna lag.

135

Genom ändringen tas kravet på uppvisande av ett bevis om besked om skyddsrum bort. Den som, inom ett område där skyddsrum ska finnas enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 1 kap. 2 § lagen om skyddsrum och skyddade utrymmen, avser att utföra sådana byggåtgärder som kräver bygglov ska underrätta den myndighet som avses i 3 kap. 1 § samma lag om sin avsikt. Beslut om byggande av skyddsrum är inte aktuellt när byggåtgärden endast kräver anmälan. När startbesked kan ges för åtgärder som kräver bygglov framgår av 10 kap. 23 § plan- och bygglagen.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juni 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för ärenden som har påbörjats före ikraftträdandet och mål och ärenden som avser överklagande och överprövning av sådana mål och ärenden till dess målet eller ärendet är slutligt avgjort.

Enligt *punkten 1* träder lagen i kraft den 1 juni 2026.

Enligt *punkten 2* ska äldre bestämmelser fortfarande gälla för ärenden som har påbörjats före den 1 juni 2026 och mål och ärenden som avser överklagande och överprövning av sådana mål och ärenden till dess målet eller ärendet är slutligt avgjort. Ett ärende om bygglov ska anses påbörjat när ansökan kom in till byggnadsnämnden.

Övervägandena finns i avsnitt 7.

Sammanfattning av betänkandet Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap

SOU 2022:57

Bilaga 1

Utredningens uppdrag

Utredningens uppdrag har sin bakgrund i ett försämrat säkerhetspolitiskt läge i Sveriges närområde, vilket föranlett en återuppbyggnad av det civila försvaret. Utredningens uppdrag har bestått i att lämna förslag till hur ett modernt och väl anpassat fysiskt skydd för civilbefolkningen mot direkta konsekvenser av krigshandlingar på svenskt territorium bör vara utformat. Uppdraget har omfattat tre sakområden som enligt utredningens direktiv är starkt förbundna med varandra; skyddsrum, utrymning och inkvartering samt behovet av en stödorganisation, som under ledning av en myndighet eller annat offentligt organ kan genomföra insatser exempelvis inför eller i samband med användning av skyddsrum och vid utrymning och inkvartering.

Utredningens förslag och bedömningar

Under utredningens gång har det säkerhetspolitiska läget hastigt blivit mycket allvarligt på grund av det anfallskrig som Ryssland inledde mot Ukraina den 24 februari 2022. Rysslands agerande har bedömts utgöra ett flagrant brott mot folkrätten och den europeiska säkerhetsordningen. Stora säkerhetspolitiska förändringar har därför behövt genomföras under en mycket kort tidsperiod. Den 18 maj 2022 lämnade Sverige in en ansökan om medlemskap i Nato.

Utredningen bedömer att de fysiska konsekvenserna för civilbefolkningen i händelse av ett väpnat angrepp mot Sverige generellt sett kan bli desamma eller likartade som de som befarades under kalla kriget och den hotbild som då gällde. Utredningens bedömning påverkas också i hög grad av det som hittills har kännetecknat det pågående kriget i Ukraina. Ryska militära angrepp har i stor omfattning riktats direkt mot den ukrainska civilbefolkningen. Det har varit fråga om omfattande rysk artilleri- och robotbeskjutning av flera städer, bl.a. har staden Mariupol nästan helt och hållet lagts i ruiner. Miljontals ukrainare har därför tvingats att fly från sina hemstäder till mer säkra områden i Ukraina eller till utlandet. De många civila ukrainare som inte har kunnat eller velat fly har varit kvar i städer som varit utsatta för omfattande rysk beskjutning. Den humanitära situationen för civilbefolkningen i flera ukrainska städer har i krigsrapporteringen beskrivits som katastrofal.

Mot denna bakgrund är det enligt utredningens bedömning realistiskt att utgå från att det kan finnas en påtaglig risk för att civilbefolkningen i Sverige kan komma att drabbas hårdare av ett väpnat angrepp än enligt tidigare gjorda bedömningar. Det är därför av stor betydelse att det finns ett väl sammanhållet system till skydd för civilbefolkningen. Det fysiska skyddet för civilbefolkningen ska bestå av flera grundläggande delar i form av tillgång till skyddsrum och andra skyddade utrymmen,

möjligheter till utrymning och inkvartering, inrättandet av en statlig beredskapsorganisation för förstärkning av kommunernas räddningstjänstorganisationer, såvitt avser genomförandet av räddningstjänst eller särskilda uppgifter under höjd beredskap enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, samt utvecklingen av annat nödvändigt bistånd i skyddet för civilbefolkningen. Det finns också andra väsentliga delar i ett samlat system till skydd för civilbefolkningen, såsom varning och information till allmänheten. Det är realistiskt att utgå från att det i varierande omfattning kommer att finnas behov av samtliga dessa delar vid ett väpnat angrepp. Det är därför av stor vikt att förstärka och utveckla alla dessa delar i systemet.

Ett moderniserat skyddsrumsbestand

Utredningens kartläggning har visat att det finns en god tillgång till skyddsrum i Sverige eftersom det längre tillbaka i tiden har gjorts stora satsningar på att bygga skyddsrum. Många av dessa skyddsrum finns fortfarande kvar och kan ge ett relevant skydd mot verkningarna av sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig. Arbetet med skyddsrum har bedrivits i förhållandevis låg omfattning de senaste decennierna. Många skyddsrum är i behov av underhåll och förbättringar. Det behöver göras en grundlig genomgång av systemet och av befintliga skyddsrum för att upptäcka fel och brister, åtgärda dessa, samt bedöma behovet av ytterligare skydd. Det finns också ett behov av att återuppta en viss kontinuerlig nybyggnation av skyddsrum. Under den tid som det inte har byggts nya skyddsrum, förutom s.k. ersättningsskyddsrum, kan utbyggnaden av tätorter och demografiska förändringar ha lett till att det på vissa platser inte finns nödvändig tillgång till skyddsrum där människor bor och vistas. Vidare kan en del skyddsrum framöver behöva avvecklas exempelvis därför att de inte längre kan erbjuda ett tillräckligt skydd eller ligger på fel platser.

Skyddsrumsarbetet bör prioriteras i strategiskt viktiga områden och i områden där det finns bebyggelse i närheten av anläggningar för samhällsviktig verksamhet som bedöms utgöra sannolika mål för väpnade angrepp. Här bör det finnas skyddsrum som med marginal rymmer dem som inte har tillgång till något annat skydd eller kan utrymmas i tid, samt de som kommer att behöva stanna kvar för att upprätthålla samhällsviktiga funktioner. Befintliga skyddsrum ska dock så långt som möjligt upprätthållas med fungerande skyddsförmåga och vid behov upprustas även på andra platser.

Enligt utredningens bedömning har skyddsrummen en begränsad praktisk betydelse vid fredstida kriser. I sådana situationer är andra skyddsmekanismer mer relevanta än skyddsrumsanvändning. För att åstadkomma och upprätthålla ett ändamålsenligt, effektivt och modernt fysiskt skydd för civilbefolkningen mot konsekvenser av ett väpnat angrepp föreslår utredningen en rad åtgärder i fråga om skyddsrum och andra skyddade utrymmen som översiktligt återges nedan.

En ny lag om skyddsrum och skyddade utrymmen

Utredningen lämnar förslag till en ny lag om skyddsrum och skyddade utrymmen. Lagen bygger i många delar på den tidigare regleringen om

skyddsrum men har kompletterats med en del nya bestämmelser som reglerar ansvaret för olika frågor, bestämmelser om skyddade utrymmen samt vissa nya tillämpningsbestämmelser. Utredningen föreslår vidare en ny förordning om skyddsrum och skyddade utrymmen som ska komplettera den nya lagen. Vidare föreslår utredningen i anslutning till detta vissa ändringar i plan- och bygglagen (2010:900) samt i förordningen (2015:1053) om totalförsvar och höjd beredskap.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps centrala roll på skyddsrumsområdet ska tydliggöras och förstärkas

Utredningen har kommit fram till att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) bör ha kvar en stor del av sitt nuvarande ansvar för skyddsrumssystemet. Det finns dock behov av att renodla myndighetens ansvar och dela upp arbetet på fler aktörer. På så vis kan MSB:s centrala roll på området tydliggöras och förstärkas. MSB ska fortsatt ha en nationell planeringsfunktion och inom ramen för det ansvaret besluta bl.a. om var och i vilken omfattning skyddsrum ska finnas. Detta kommer att förutsätta närmare analyser av tillgången på olika skyddsalternativ och behovet av skydd i olika områden för att upprätthålla och säkerställa ett nödvändigt antal skyddsplatser. Vidare ska MSB även fortsatt ha ett centralt helhetsansvar i syfte att skapa enhetliga kvalitets- och kompetenskrav i hela landet. Det förutsätts att MSB inom ramen för sitt ansvar samverkar med andra expertmyndigheter och relevanta aktörer på området. MSB ska få en utökad föreskriftsrätt för att komplettera och precisera regelverket om skyddsrum och skyddade utrymmen. MSB ska också fortsätta att utbilda och certifiera skyddsrumssakkunniga, samt få meddela föreskrifter om certifieringen och kvalifikationskraven för dessa. MSB ska även fortsättningsvis ansvara för registerföring samt i stor utsträckning för vägledning och information till allmänheten.

Länsstyrelsen ska ansvara för kontroller av skyddsrum

Utredningen föreslår att ansvaret för kontrollverksamheten ska tilldelas länsstyrelserna, vilket innebär att länsstyrelsen ska kontrollera att inrättade skyddsrum har avsedd skyddsförmåga och förelägga ägaren till en byggnad eller annan anläggning att åtgärda eventuella brister. Länsstyrelsen ska vidare få utfärda förelägganden om förbättringar i enlighet med MSB:s föreskrifter och riktlinjer. Länsstyrelsen ska också besluta om ersättning till den som är skyldig att utföra underhålls- eller förbättringsåtgärder i enlighet med de föreskrifter om rätten till ersättning som MSB meddelar. För att effektivisera och underlätta kontrollverksamheten föreslår utredningen bl.a. att länsstyrelsen ska kunna förelägga fastighetsägaren att utföra en förenklad egenkontroll.

MSB ska få meddela närmare föreskrifter om kontrollen av skyddsrum. MSB ska vidare tillhandahålla en vägledning för skyddsrumskontroll samt ta fram ett standardiserat underlag för förenklad kontroll av skyddsrum.

Utredningens bedömning är att hela det befintliga skyddsrumsbeståndet bör genomgå kontroll inom den närmaste femårsperioden och att återkommande kontroll därefter bör genomföras med femårsintervall.

Nyproduktion av skyddsrum ska återupptas

Utredningen har konstaterat att det finns ett behov av att en viss kontinuerlig nyproduktion av skyddsrum återupptas. Tillgången till skyddsrum som en del av skyddet för civilbefolkningen är ytterst ett statligt ansvar. Staten bör därför, liksom tidigare, stå för merkostnaderna för att bygga nya skyddsrum. Utredningen gör bedömningen att MSB inom ramen för skyddsrumspaneringen ska bedöma och besluta om behovet av nya skyddsrum. MSB ska även fortsatt besluta i enskilda fall om att skyddsrum ska byggas, både i samband med andra byggåtgärder som kräver bygglov och utan sådant samband, i befintliga byggnader och anläggningar. Enligt utredningens bedömning är tillgången till skyddsrum god. Skyddet ska dessutom kompletteras med ett system med andra skyddade utrymmen. Utredningens bedömning är därför att det bör byggas 2 500–5 000 nya skyddsrumplatser per år (mellan 25–50 nya skyddsrum). De nya skyddsrummen bör företrädesvis byggas i flerbostadshus och andra större byggnader i vilka många människor ska arbeta eller vistas, såsom byggnader för offentlig verksamhet, eller byggnader med en större bostadsyta eller bruttoarea. Utredningen föreslår att MSB ska få meddela föreskrifter om den s.k. underrättelseskyldigheten och genom det kunna avgränsa vilka byggnader och anläggningar som kan komma att omfattas av nybyggnation av skyddsrum. I dessa fall ska ett bevis om besked i fråga om skyddsrum inhämtas och, förutom att vara en förutsättning för startbesked, även vara en del av ansökan om bygglov enligt plan- och bygglagen. MSB ska även fortsättningsvis ansvara för beslut om ersättning till den som ska bygga och utrusta ett skyddsrum samt få meddela närmare föreskrifter om rätten till ersättning och ersättningens storlek.

Ett nytt system med skyddade utrymmen

För att snabbt kunna utöka tillgången till skydd i hela landet föreslår utredningen att det ska införas en reglering som ger MSB möjlighet att utforma och dimensionera ett system med skyddade utrymmen. Skyddade utrymmen ska kunna utgöra ett komplement till skyddsrum och en del av det samlade systemet för att skydda civilbefolkningen. Det finns många potentiellt användbara utrymmen såsom källare och tunnlar över hela landet. Sådana utrymmen skulle, eventuellt med enklare förberedelser eller anpassningar, kunna utgöra ett skäligen skydd mot sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig. Även om skyddsnivån skulle vara något lägre i dessa utrymmen än i skyddsrum bedömer utredningen att det kan vara värdefullt att kartlägga och inrätta sådana utrymmen. Enligt utredningen är det en fördel om systemet med skyddade utrymmen i huvudsak utformas genom myndighetsföreskrifter. Utredningen föreslår därför att regeringen eller MSB ska få meddela ytterligare föreskrifter och i särskilda fall besluta om skyddade utrymmen och vilka krav som ska ställas på dessa utrymmen, om utrymmenas placering, utformning och utrustning samt inom vilken tid sådana utrymmen ska kunna iordningställas. Avsikten är att skyddade utrymmen ska kunna ha olika skyddsnivåer beroende på behov och förutsättningar i varje område. Enligt utredningens bedömning bör dock skyddade utrymmen alltid ge skydd mot splitter, stötvåg och värme.

Utredningen föreslår att kommunerna som utgångspunkt ska besluta om inrättande av skyddade utrymmen. Kommunerna ska på begäran av regeringen eller MSB också lämna upplysningar om vilka utrymmen inom kommunen som kan vara av betydelse som skyddade utrymmen samt om andra förhållanden av betydelse för MSB:s beslut och planering i frågor om sådana utrymmen. Enligt utredningens bedömning bör i första hand kommunala anläggningar och lokaler såsom källare i skolor, parkeringsgarage eller andra liknande anläggningar och lokaler där skyddsrum inte finns komma i fråga som skyddade utrymmen. Om det finns skäl att fatta ett beslut om inrättande av skyddade utrymmen i anläggningar som ägs av staten eller regionen ska dock beslutet fattas av MSB. Den statliga myndighet eller region som berörs samt länsstyrelsen ska dessförinnan få tillfälle att yttra sig. Ägaren till en byggnad eller annan anläggning ska vara skyldig att bygga och utrusta ett skyddat utrymme där sådant utrymme ska finnas enligt föreläggande av regeringen, MSB eller kommunen. Den som ska inrätta ett skyddat utrymme ska ha rätt till skälig ersättning av staten för merkostnaden. Utredningen föreslår att MSB ska få meddela föreskrifter om sådan ersättning och fatta beslut om ersättning i enlighet med dessa.

Kommunerna ska få ett informationsansvar i fråga om iordningställande och användning av skyddsrum

Det kan antas att kunskaperna om iordningställande och användning av skyddsrum i dag är låg både bland fastighetsägare och befolkningen. Utredningen föreslår därför att kommunerna uttryckligen ska ansvara för att förmedla övergripande information och grundläggande kunskap till invånare samt fastighetsägare och andra inom kommunen om iordningställande och användning av skyddsrum och skyddade utrymmen. Avsikten är att kommunernas ansvar ska bidra till att skapa bättre förutsättningar för att på lokal nivå stärka skyddsrumskompetensen.

Ansaret för iordningställande av skyddsrum och skyddade utrymmen tydliggörs

Utredningen föreslår att ägaren eller nyttjanderättshavaren, förutom att bereda plats i skyddsrummet, även ska ansvara för att skyddsrummet är iordningställt inom den tid som regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, föreskriver eller särskilt beslutar. Detsamma ska gälla i fråga om skyddade utrymmen. Om inte ett beslut om iordningställande har fattats dessförinnan, ska beredskapslarm innebära att skyddsrum och skyddade utrymmen ska iordningställas.

Bättre möjligheter att besluta om avveckling av skyddsrum

Det behöver fortfarande finnas en möjlighet att besluta om avveckling av ett skyddsrum. Enligt utredningens bedömning bör detta ske med restriktivitet. Om det inte finns synnerliga skäl mot det ska dock ett skyddsrum kunna avvecklas om ägaren till byggnaden eller anläggningen uppför ett nytt skyddsrum (s.k. ersättningsskyddsrum). Utredningen föreslår även att den som i samband med uppförandet av ett ersättningsskyddsrum utför förbättringsåtgärder ska ha rätt till skälig

ersättning av staten för sina kostnader på motsvarande sätt som vid förbättringsåtgärder av ett befintligt skyddsrum.

Utredningen föreslår att regeringen eller MSB även framöver ska ansvara för beslut om avveckling. I fråga om skyddade utrymmen ska kommunen eller MSB få meddela beslut om avveckling. Regeringen eller MSB ska dessutom kunna besluta om tillfällig begränsning av skyddsrum. Ett beslut om avslag på ansökan om avveckling eller tillfällig begränsning ska få överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Avgifter för besiktning eller annan kontroll som krävs i samband med avveckling av skyddsrum eller skyddat utrymme ska kunna tas ut. Regeringen eller MSB ska få meddela föreskrifter om avveckling och tillfällig begränsning.

Åtgärder i fråga om befolkningsskyddsrum och andra specialskyddsrum

Enligt utredningens kartläggning finns det totalt omkring 80 s.k. specialskyddsrum med plats för sammanlagt drygt 96 000 personer. Dessa skyddsrum kräver i regel särskild kompetens för att driftsättas eller särskilda instruktioner eftersom de har mer avancerad teknik installerad. En del av specialskyddsrummen är sådana som har benämnts befolkningsskyddsrum. Andra är större skyddsrum med liknande utformning och plats för flera hundra eller tusentals personer. Standarden på dessa skyddsrum varierar, men generellt är de i behov av stora reinvesteringar och moderniseringar. Utredningens bedömning är att dessa skyddsrum, särskilt på grund av var de i regel är belägna, har stor betydelse som fysiskt skydd vid ett väpnat angrepp och att de så långt som möjligt bör tas tillvara i detta syfte. Inom ramen för sitt ansvar behöver MSB dock närmare bedöma om det är nödvändigt att dessa skyddsrum bör bibehållas med befintliga funktioner, eller om det i något fall är tillräckligt att de tas tillvara som andra skyddade utrymmen för att tillgodose behovet av skydd. Enligt utredningens bedömning är det rimligt att underhåll och modernisering av de specialskyddsrum vars skyddsrumsfunktioner behöver bibehållas får ske successivt under en längre tidsperiod. Enligt utredningens bedömning bör staten avsätta ett årligt belopp för detta ändamål.

Även beträffande de skyddsrum som kräver särskild kompetens för att kunna iordningställas och användas ska det som utgångspunkt vara fastighetsägaren eller nyttjanderättshavaren som har ansvaret för iordningställandet och driften. Utredningen föreslår dock att befattningar för iordningställande och drift av dessa skyddsrum ska omfattas av civilplikt och att kommunerna, som också i många fall är fastighetsägare till skyddsrummen, ska vara bemanningsansvariga för personalen. Inom ramen för sitt övergripande ansvarsområde bör också MSB bistå fastighetsägaren eller nyttjanderättshavaren med nödvändig kompetens för iordningställandet och driften. Detta kommer kräva särskilda informationsinsatser av MSB och i praktiken förutsätta en samverkan mellan fastighetsägaren, kommunen och MSB.

Utrymning och inkvartering

Utredningens bedömning är att ett ändamålsenligt och effektivt skydd mot konsekvenser av ett väpnat angrepp ska omfatta utrymning som en skyddsåtgärd vid sidan om tillgången till skyddsrum och skyddade

utrymmen. För att det ska vara möjligt är det nödvändigt att det finns en planering hos berörda offentliga aktörer för genomförande av utrymning med efterföljande inkvartering vid höjd beredskap. Någon sådan planering finns i praktiken inte i dag.

Utredningens bedömning är att det bör finnas planering för utrymning och inkvartering för hela landet. Vikten av att planering för utrymning tas fram är av särskilt stor betydelse såvitt avser strategiskt viktiga områden och andra områden som bedöms utgöra sannolika mål vid ett väpnat angrepp.

MSB har i dag möjlighet att, efter samråd med Försvarsmakten och Polismyndigheten, meddela föreskrifter för hur utrymning ska planläggas och att, i samråd med Försvarsmakten, meddela beslut rörande vilka områden som ska planläggas för utrymning. Utredningen föreslår att MSB:s befogenhet att meddela föreskrifter och beslut ska utvidgas till att gälla även beträffande inkvartering. Vidare föreslås att myndigheten ska ge länsstyrelserna tillfälle att yttra sig innan den meddelar beslut om vilka områden som ska planläggas för utrymning respektive inkvartering. Utredningen gör bedömningen att föreskrifter och beslut rörande planläggning för utrymning och inkvartering vid höjd beredskap bör tas fram så snart som möjligt.

När MSB har meddelat ett beslut om att ett område inom ett visst län ska planläggas för utrymning eller inkvartering, ska länsstyrelsen enligt utredningens förslag ta fram en inriktning för planering i fråga om utrymning eller inkvartering vid höjd beredskap gällande länet. Med länsstyrelsens inriktning som grund ska därefter kommunen planera för utrymning eller inkvartering gällande kommunen. Såväl regioner som berörda statliga myndigheter ska delta i planeringsarbetet. Den planering som tas fram ska ses över regelbundet, dock minst vart femte år, och ändras när det behövs på grund av väsentligt förändrade förhållanden. Kommunen ska informera dess invånare om det allmänna innehållet i planeringen.

Kommuner och regioner ska få ersättning för kostnader för förberedande uppgifter som de utför enligt lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap. Ersättningen ska bestämmas och betalas ut av MSB inom ramen för vad regeringen årligen beslutar. Länsstyrelsen ska följa upp kommunernas tillämpning av lagen och kunna föreslå att del av ersättningen ska reduceras eller falla bort för en kommun som inte fullgjort sina uppgifter. MSB ska få besluta att så ska ske.

Regeringen eller länsstyrelsen får i dag besluta om utrymning enligt lagen om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap. I den delen föreslås ingen ändring. Det föreslås dock att kommunerna ska åläggas ansvaret för verkställigheten av ett sådant beslut. Polismyndigheten ska i nödvändig utsträckning delta i verkställigheten. Det ska även i lagen om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap införas ett förtydligande om att kommunen ansvarar för inkvartering av dem som har utrymmts från andra kommuner.

Utredningens uppdrag såvitt avser utrymning och inkvartering har även omfattat utrymning i fredstid. Utredningens bedömning är visserligen att det behövs planering även för utrymning och efterföljande uppehåll i fredstid. Den planering som tas fram beträffande utrymning och inkvartering vid höjd beredskap kan emellertid komma till nytta även för sådana åtgärder. Det saknas därför i nuläget behov av att föra in något

uttryckligt krav på planering för utrymning och efterföljande uppehålle i fredstid. Det föreslås emellertid att det i lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) ska förtydligas att kommunen bär ansvaret för att ordna med uppehålle för dem som till följd av avspärning eller utrymning enligt samma lag vistas i kommunen och är i behov av hjälp med sitt uppehålle.

En statlig beredskapsorganisation för räddningstjänst

De kommunala organisationerna för räddningstjänst har avgörande betydelse för civilbefolkningens skydd i händelse av höjd beredskap och ytterst krig. I händelse av ett väpnat angrepp mot Sverige har dessa organisationer ett mycket omfattande behov av extraordinära personella förstärkningar.

Utredningen föreslår att det ska inrättas en statlig beredskapsorganisation för räddningstjänst, som ska utgöra ett första väsentligt moment för att kunna förstärka den samlade förmågan till genomförandet av kommunal räddningstjänst och särskilda uppgifter under höjd beredskap enligt LSO. Förslaget syftar till att i det rådande mycket allvarliga säkerhetspolitiska läget snabbt kunna bygga upp en väl kvalificerad och effektiv statlig förstärkningsresurs.

Utredningen föreslår att den statliga beredskapsorganisationen ska bemannas med civilpliktiga. Totalförsvarspliktiga ska därför vara skyldiga att i enlighet med lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt genomgå mönstring eller annan utredning och fullgöra grundutbildning med civilplikt för att därefter ha civilpliktsbaserade befattningar inom beredskapsorganisationen. Utredningen bedömer att en återaktivering av civilplikten i detta avseende är både nödvändig och proportionell.

Enligt utredningens bedömning bör MSB undersöka möjligheterna att kunna bemanna beredskapsorganisationen med civilpliktiga utan grundutbildning med civilplikt eller med endast kortare sådan utbildning. Om MSB bedömer att det är ändamålsenligt bör i första hand sådana civilpliktiga ingå i beredskapsorganisationen.

Utredningen föreslår att beredskapsorganisationen efter en femårsperiod ska ha uppnått en personalvolym på cirka 3 000 personer. Vidare föreslås att den civilpliktiga personalen inom beredskapsorganisationen ska benämnas som civilförsvarspersonal.

Civilförsvarspersonalen föreslås ha till uppgift att under höjd beredskap eller då regeringen i annat fall har beslutat om beredskapstjänstgöring enligt lagen om totalförsvarsplikt kunna förstärka kommunala organisationer, såvitt avser genomförandet av räddningstjänst eller särskilda uppgifter under höjd beredskap enligt LSO.

Därutöver föreslår utredningen att MSB ska ansvara för beredskapsorganisationen och däri ingående civilförsvarspersonal (bemanningsansvarig myndighet). Vidare föreslås att totalförsvarspliktiga efter genomförd civilpliktsbaserad grundutbildning ska skrivas in för civilplikt och krigsplaceras inom MSB. Det föreslås också att MSB ska organisera civilförsvarspersonalen inom en beredskapsorganisation.

Enligt utredningens förslag ska kommunerna medverka i den planering som MSB genomför med avseende på civilförsvarspersonalen. Vidare föreslås att kommunerna ska vidta åtgärder för att på ett ändamålsenligt sätt kunna bistås av civilförsvarspersonalen. MSB föreslås få ingå avtal

med civilförsvarspersonalen som innebär att sådan personal på begäran av myndigheten ska kunna delta i kommunal räddningstjänst enligt LSO vid fredstida krissituationer eller större olyckor. Om MSB har gjort en sådan begäran ska kommunerna enligt utredningens förslag få ingå avtal med civilförsvarspersonal om sådan tjänstgöring.

Vidare föreslås att MSB under höjd beredskap eller då regeringen i annat fall har beslutat om beredskapstjänstgöring – efter att ha gett de civilområdesansvariga länsstyrelserna och Försvarsmakten möjlighet att yttra sig – ska få besluta om prioritering och fördelning av civilförsvarspersonalen till kommunernas organisationer för räddningstjänst. I brådskande fall ska MSB få fatta ett sådant beslut utan att dessförinnan ha gett nyss nämnda myndigheter möjlighet att yttra sig. MSB:s prioritering och fördelning ska väsentligen göras utifrån den rådande militära hotbilden eller de krigsförhållanden som råder vid varje given tidpunkt.

Civilförsvarspersonalen ska genom utbildning och erfarenhet ha den kompetens som behövs för att kunna genomföra sina uppgifter. Utredningen föreslår att MSB ska vara huvudansvarig för grund- och repetitionsutbildning av civilförsvarspersonalen. Kommunerna ska i de avseendena vara skyldiga att bistå MSB. Vidare föreslås att MSB ska ansvara för vidareutbildning och övning av den civilförsvarspersonal som har ingått avtal med myndigheten om tjänstgöring vid fredstida krissituationer och större olyckor. Därutöver föreslås att MSB ska tillhandahålla arbetskläder, personlig skyddsutrustning, transportfordon, och annan grundläggande materiel till civilförsvarspersonalen. Utgångspunkten är att kommunerna ska kunna förse civilförsvarspersonalen med arbetsredskap och annat som behövs för civilförsvarspersonalens bistånd till kommunala organisationer för räddningstjänst.

Enligt utredningens förslag ska det i LSO införas grundläggande bestämmelser avseende statlig civilförsvarspersonal för kommunal räddningstjänst under höjd beredskap samt vid fredstida krissituationer och större olyckor.

Frivilliga försvarsorganisationer bör utgöra grunden för en utökad medverkan av frivilliga i skyddet av civilbefolkningen

Enligt utredningens bedömning bör en vidareutveckling av frivilligstödet på totalförsvarsområdet utgå från de rekryterings- och utbildningsresurser som finns hos de frivilliga försvarsorganisationerna.

MSB och Försvarsmakten ska enligt 5 § förordningen (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet, inom sina respektive ansvarsområden, fördela och betala ut *organisationsstöd* till de frivilliga försvarsorganisationerna. Dessa myndigheter får enligt samma paragraf även i samverkan med andra berörda myndigheter komma överens med frivilliga försvarsorganisationer om *uppdrag inom totalförsvaret*.

Behovet av en bättre samordnad och tydligt inriktad civil försvarsverksamhet i fråga om skyddet av civilbefolkningen

Det förhållandet att många statliga myndigheter inom sina respektive ansvarsområden genom MSB kan behöva ge en eller flera frivilliga försvarsorganisationer uppdrag för att utveckla den civila försvarsverksamheten i fråga om skyddet av civilbefolkningen, kommer enligt utredningens bedömning att medföra ett stort behov av att på ett effektivt och ändamålsenligt sätt inom ramen för totalförsvarsplaneringen kunna samordna och inrikta ett sådant arbete.

Enligt utredningen bör MSB därför, tillsammans med relevanta statliga myndigheter och med medverkan av frivilliga försvarsorganisationer, vidta åtgärder som kan bidra till en bättre samordnad och tydligt inriktad civil försvarsverksamhet i fråga om skyddet av civilbefolkningen. Det är av stor vikt att även kommuner och regioner ges möjlighet att delta i det arbetet.

Grundläggande uppgifter för frivilliga i skyddet av civilbefolkningen

Mot bakgrund av det tidigare långvariga avspända omvärldsläget har verksamheterna i de frivilliga försvarsorganisationerna under den tidsperioden i förhållandevis stor omfattning varit inriktade mot insatser som avsett fredstida krisberedskap. På grund av det numera påtagligt försämrade säkerhetspolitiska läget är det enligt utredningens bedömning av stor betydelse att den civila frivilliga försvarsverksamheten tydligt inriktas mot åtgärder som avser skydd av civilbefolkningen i händelse av ett väpnat angrepp.

Utredningen bedömer att det är av grundläggande betydelse att frivilligas medverkan i de offentliga aktörernas åtgärder för skyddet av civilbefolkningen under höjd beredskap och ytterst krig omfattar en förmåga att kunna lämna stöd och hjälp när skyddsrum behöver användas, vid genomförandet av större utrymningar med efterföljande inkvarteringar, vid första hjälpen åt och transport av skadade, samt vid åtgärder för att trygga befolkningens omedelbara försörjning av dricksvatten, livsmedel och andra förnödenheter. Det är därför av stor vikt att de frivilliga försvarsorganisationernas utbildningar av frivilliga omfattar dessa områden.

Utökad lokal organisering av frivilliga för insatser under höjd beredskap och fredstida förhållanden

Enligt utredningens bedömning bör de nuvarande lokala frivilliga resursgrupperna kunna utgöra en ändamålsenlig grund för att inom kommunerna kunna bygga upp betydligt större lokala frivilliga beredskapsgrupper. Inriktningen bör vara att dessa grupper till största del ska kunna bestå av utbildade medlemmar från frivilliga försvarsorganisationer.

Det är av stor vikt att verksamheten i beredskapsgrupperna är tydligt inriktad mot att kunna stödja och hjälpa civilbefolkningen i händelse av ett väpnat angrepp. Enligt utredningen bör utgångspunkten för det fortsatta utvecklingsarbetet på området vara att frivilliga ska kunna medverka inom den civila försvarsverksamheten på sina hemorter.

Utredningen bedömer att det finns ett behov av att antalet frivilliga inom de lokala beredskapsgrupperna kan uppgå till drygt 11 000 personer inom den närmaste femårsperioden – i dag finns det cirka 3 500 personer inom de frivilliga resursgrupperna.

Befattningar i fråga om utrymningsledare och personal för iordningställande och drift av befolkningsskyddsrum ska omfattas av civilplikt

Utredningen föreslår att befattningar i fråga om utrymningsledare och personal för iordningställande och drift av befolkningsskyddsrum och andra större specialskyddsrum ska omfattas av civilplikt.

Utredningen bedömer att en återaktivering av civilplikten i dessa avseenden är både nödvändig och proportionell.

Totalförsvarspliktiga ska därför vara skyldiga att i enlighet med lagen om totalförsvarsplikt genomgå mönstring eller annan utredning och fullgöra grundutbildning med civilplikt för att därefter kunna ha nyss angivna civilpliktsbaserade befattningar.

Utredningen bedömer att länsstyrelserna bör vara bemanningsansvariga myndigheter för de civilpliktiga utrymningsledarna, och ansvara för att grund- och repetitionsutbildning av denna personal kan genomföras.

Regeringen bör mot denna bakgrund enligt utredningens bedömning ge länsstyrelserna i uppdrag att, i samråd med Totalförsvarets plikt- och provningsverk, analysera och lämna förslag till hur ett system med civilpliktiga utrymningsledare inom länsstyrelserna bör vara utformat, och vilka ekonomiska och andra konsekvenser ett sådant system kommer att medföra för länsstyrelsernas vidkommande. Uppdraget bör genomföras i nära samverkan med kommunerna.

Det är enligt utredningens bedömning rimligt att länsstyrelserna inom den närmaste femårsperioden ges förutsättningar att kunna grundutbilda totalt 400–500 totalförsvarspliktiga med civilplikt för civilpliktsbaserade befattningar som utrymningsledare. Berörda kommuner bör vara bemanningsansvariga för den civilpliktiga personal som behövs för iordningställande och drift av befolkningsskyddsrum och andra större specialskyddsrum, och vidta de åtgärder som är nödvändiga för att verkställa ett införande av civilplikt såvitt avser sådan personal.

Enligt utredningens bedömning finns det behov av att inom den närmaste femårsperioden kunna grundutbilda totalt cirka 450 totalförsvarspliktiga med civilplikt för civilpliktsbaserade befattningar som skyddsrumspersonal.

Utredningen bedömer att länsstyrelserna och berörda kommuner bör undersöka i vilken omfattning det kan vara möjligt att skriva in utrymningsledare respektive personal för iordningställande och drift av befolkningsskyddsrum och andra större specialskyddsrum för civilplikt utan grundutbildning med civilplikt eller med endast kortare sådan utbildning. Om dessa aktörer bedömer att det är ändamålsenligt bör i första hand sådana totalförsvarspliktiga skrivas in för civilplikt.

Konsekvenser

De förslag som utredningen lämnar kommer att innebära omfattande kostnadsökningar för staten, både i fråga om direkta kostnadsökningar och författningsstyrda ekonomiska ersättningar till kommuner och regioner. Utifrån underlag som utredningen har inhämtat inom ramen för utredningen skulle utredningens förslag avseende skyddsrum och skyddade utrymmen innebära en årlig kostnad för staten om cirka 745–778 miljoner kronor eller totalt cirka 3,8 miljarder kronor under en femårsperiod. Detta avser bedömda kostnadsökningar för MSB, länsstyrelsen och vissa kommuner samt uppskattade kostnader avseende istandsättande av befolkningsskyddsrum och andra specialskyddsrum, underhåll och förbättringar av befintliga skyddsrum samt nybyggnation av skyddsrum.

Förslagen beträffande planering för utrymning och inkvartering kan inledningsvis förväntas medföra kostnadsökningar för MSB med 5,6 miljoner kronor per år och för länsstyrelserna med 42 miljoner kronor per år. För andra statliga myndigheter bedöms förslagen medföra begränsade kostnadsökningar som bedöms rymmas inom befintliga anslag för respektive myndighet. En kommun som ska ta fram planering för såväl utrymning som inkvartering bedöms behöva utökade resurser med 1–4 årsarbetskrafter per år i snitt under en tioårsperiod, motsvarande en årlig kostnad per kommun på 1,4–5,6 miljoner kronor. Vilka utökade personella resurser som behövs, och således vilka kostnader som det kan föranleda, kommer att vara beroende av hur många kommuner som till följd av beslut av MSB ska planera för utrymning eller inkvartering. För regionerna bedöms förslagen kunna föranleda kostnadsökningar med knappt 34 miljoner kronor per år.

Förslaget i fråga om en statlig beredskapsorganisation kommer att medföra stora kostnadsökningar för MSB. Utredningen bedömer utifrån MSB:s preliminära kostnadsberäkningar att dessa kostnader under en femårsperiod – under organisationens uppbyggnadsfas – kan komma att uppgå till 600–700 miljoner kronor per år. Som ett led inför genomförandet av förslaget bör MSB ges ett regeringsuppdrag av det slag som beskrivs i avsnitt 11.4.1. Som där anges bör uppdraget genomföras i nära samverkan med kommunerna, såvitt avser de utökade kostnader som kommunerna bedöms få till följd av förslaget. Dessa utökade kostnader har mot denna bakgrund inte kunnat bedömas av utredningen. Förslaget bedöms medföra kostnadsökningar av mindre omfattning för Totalförsvarets plikt- och provningsverk. Förslaget beträffande utökad lokal organisering av frivilliga under höjd beredskap och fredstida förhållanden medför att statens finansiering till frivilliga försvarsorganisationer bör utökas med totalt 225 miljoner kronor under en femårsperiod. Vilka utökade kostnader som kommunerna kommer att ha för en utökad lokalisering av frivilliga inom kommunerna är avhängigt i vilken takt och omfattning sådan organisering kan komma att ske.

Ett införande av ett system i enlighet med utredningens bedömning att länsstyrelserna bör ha ett bemanningsansvar för civilpliktiga utrymningsledare kommer att medföra kostnadsökningar för dessa myndigheter. Det är i nuläget inte möjligt att bedöma storleken på dessa kostnadsökningar, eftersom det bör vara en uppgift för länsstyrelserna att

analysera och fastställa behovet av antalet civilpliktiga inom respektive län. Bilaga 1

Utredningens bedömning att berörda kommuner bör vara bemanningsansvariga för civilpliktig personal för iordningställande och drift av befolkningsskyddsrum och andra större specialskyddsrum kommer att medföra utökade kostnader i mindre omfattning för de kommuner som berörs.

Vissa av utredningens förslag innebär en inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Inskränkningen bedöms emellertid inte vara oproportionerlig på så sätt som avses i 14 kap. 3 § regeringsformen.

Utredningens förslag bedöms få en marginellt positiv effekt på det brottsförebyggande arbetet, sysselsättning och service samt näringslivet och företag.

Genomförandet av utredningens förslag bedöms inte rymmas inom de medel som redan har beslutats på området. De kostnader som uppkommer till följd av förslagen behöver därför behandlas och finansieras i kommande budgetpropositioner.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Författningsändringarna bör kunna träda i kraft senast den 1 januari 2025. Förslaget till ny lag om skyddsrum och skyddade utrymmen kräver vissa särskilda övergångsbestämmelser. Några sådana bestämmelser kräver emellertid inte förslagen beträffande utrymning och inkvartering eller förslagen avseende en statlig beredskapsorganisation för räddningstjänst.

Betänkandets lagförslag i relevanta delar

Förslag till lag om skyddsrum och skyddade utrymmen

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § I denna lag finns det bestämmelser om hur skyddsrum ska byggas, utrustas och underhållas samt om skyddade utrymmen. I lagen finns det också bestämmelser om ersättning.

2 § Skyddsrum är utrymmen för skydd av befolkningen i krig.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer beslutar om behovet av skyddsrum och inom vilka områden inom landets kommuner som skyddsrummen ska vara belägna.

Kommunen ska på begäran av den myndighet som avses i andra stycket lämna upplysningar om planer för byggverksamhet i kommunen och om andra förhållanden av betydelse för myndighetens beslut i frågor om skyddsrum.

3 § Skyddade utrymmen är utrymmen som ger ett i förhållande till skyddsrum begränsat skydd av befolkningen i krig.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer beslutar om behovet av skyddade utrymmen och inom vilka områden inom landets kommuner som sådana ska inrättas.

Kommunen ska på begäran av den myndighet som avses i andra stycket lämna upplysningar om vilka utrymmen inom kommunen som kan vara av betydelse som skyddade utrymmen samt om andra förhållanden av betydelse för myndighetens beslut i frågor om sådana utrymmen.

4 § Kommunen ska förmedla information om iordningställande och användning av skyddsrum och skyddade utrymmen till invånare samt ägare och nyttjanderättshavare till byggnader och andra anläggningar inom kommunen.

2 kap. Utformning och placering av skyddsrum och skyddade utrymmen

Skyddsrummens placering och utformning

1 § Skyddsrum ska vara utformade och utrustade för att stå emot verkningarna av sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig.

Om det krävs skyndsamma åtgärder för skydd av befolkningen i krig får skyddsrummen utformas och utrustas så att de i största möjliga utsträckning står emot sådana verkningar som avses i första stycket.

2 § Skyddsrum ska vara placerade och utformade med hänsyn till möjligheten för dem som behöver skydd att efter varning hinna fram till dem i tid och att uppehålla sig där under den tid som behövs.

3 § Skyddsrum ska vara utformade så att de under fredstid kan användas för andra ändamål.

4 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter eller i särskilda fall besluta om skyddsrumms placering, utformning och utrustning samt inom vilken tid de ska kunna iordningställas.

Skyddade utrymmens placering och utformning

5 § Skyddade utrymmen ska vara utformade och utrustade för att ge ett skäligt skydd mot verkningar av sådana stridsmedel som kan antas komma till användning i krig.

6 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter eller i särskilda fall besluta om skyddade utrymmen och vilka krav som ska ställas på dessa, sådana utrymmens placering, utformning och utrustning samt inom vilken tid de ska kunna iordningställas,

3 kap. Om byggande och kontroll av skyddsrum samt skyddade utrymmen

Byggande av skyddsrum

1 § Den myndighet som regeringen bestämmer ska, i den omfattning staten ställer medel till förfogande, i enskilda fall besluta om byggande av skyddsrum.

2 § Den som inom ett område där skyddsrum ska byggas avser att utföra sådana byggåtgärder som kräver bygglov enligt plan- och bygglagen (2010:900) och som kräver anmälan ska underrätta den myndighet som avses i 1 § om sin avsikt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om underrättelseskyldigheten enligt första stycket.

3 § Den som har lämnat en underrättelse enligt 2 § har rätt att få ett beslut i skyddsrumsfrågan enligt 1 §. Om beslutet innebär att ett skyddsrum ska byggas, ska beslutet även innehålla uppgift om det antal personer som ska kunna få plats i skyddsrummet samt en preliminär uppgift om den beräknade ersättningen till den som föreläggs att bygga skyddsrummet.

I samband med att ett beslut enligt första stycket delges, får den som lämnat underrättelsen föreläggas att vidta åtgärder i enlighet med beslutet.

Ett beslut enligt första stycket gäller i två år från beslutsdagen. Ett sådant beslut får ändras endast om den som beslutet gäller godtar ändringen.

4 § En byggherre som utför sådana byggnadsåtgärder som avses i 2 § ska bygga och utrusta ett sådant skyddsrum som enligt ett föreläggande ska finnas i byggnaden eller anläggningen. Byggherren ska se till att utrymmet stämmer överens med givet föreläggande enligt 3 § andra

stycket samt med det som anges i 2 kap. 3 § och det som bestämts med stöd av 2 kap. 4 §.

I 10 kap. plan- och bygglagen (2010:900) finns bestämmelser om genomförandet av bygg- och rivningsåtgärder som ska tillämpas även för skyddsrum.

5 § Om ett skyddsrum ska byggas utan att frågan uppkommit i samband med att någon sådan byggåtgärd ska utföras som kräver bygglov enligt plan- och bygglagen (2010:900), ska den myndighet som enligt 1 § fattat beslutet ombesörja att skyddsrummet byggs och utrustas.

Kontroll av skyddsrum

6 § Länsstyrelsen ska kontrollera att inrättade skyddsrum har avsedd skyddsförmåga och att skyltning skett i enlighet med denna lag.

Länsstyrelsen får förelägga ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum att utföra en förenklad kontroll av skyddsrummet och av att skyltning har skett i enlighet med denna lag.

7 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om kontroll av skyddsrum.

Inrättande av skyddade utrymmen

8 § Kommunen ska, i den omfattning staten ställer medel till förfogande, besluta om inrättande av skyddade utrymmen.

Om det finns skäl att fatta ett beslut om inrättande av skyddade utrymmen i anläggningar som ägs av staten eller regionen ska beslutet fattas av den myndighet som regeringen bestämmer. Den statliga myndighet eller region som berörs av beslutet och länsstyrelsen ska dessförinnan få tillfälle att yttra sig. Om myndigheten, regionen eller länsstyrelsen motsätter sig åtgärden får beslut om inrättande av sådant utrymme fattas endast om det finns synnerliga skäl.

4 kap. Fastighetsägares och nyttjanderättshavares skyldigheter

Ansvaret för att underhålla skyddsrum

1 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum är skyldig att underhålla skyddsrummet och den utrustning som hör till skyddsrummet.

Med underhåll enligt första stycket avses åtgärder för att hålla skyddsrummet och dess utrustning i ett gott och användbart skick.

2 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum är skyldig att, efter föreläggande av länsstyrelsen, vidta de åtgärder som behövs för att förbättra utrymmets skyddsförmåga.

Med förbättringar enligt första stycket avses nyinstallationer, utbyte av komponenter till skyddsrummet och likartade åtgärder utan att det är fråga om underhåll enligt 1 §.

3 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum är skyldig att, efter föreläggande av länsstyrelsen, utföra en förenklad kontroll av skyddsrummet och av att skyltning skett i enlighet med denna lag.

Inrättande och underhåll av skyddade utrymmen

4 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning är skyldig att inrätta ett skyddat utrymme där sådant utrymme ska finnas enligt beslut av kommunen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddat utrymme är skyldig att underhålla utrymmet och den utrustning som hör till detta om det följer av de krav som ställs med stöd av 2 kap. 6 § denna lag.

Skyldighet att bereda plats och iordningställa skyddsrum och skyddade utrymmen

5 § Ägaren eller nyttjanderättshavaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme är under höjd beredskap skyldig att bereda plats i skyddsrummet eller det skyddade utrymmet åt dem som behöver skydd.

Ägaren eller nyttjanderättshavaren ansvarar för att skyddsrummet eller det skyddade utrymmet är iordningställt inom den tid som regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, föreskriver eller särskilt beslutar.

Skyltning

6 § Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddsrum ska genom skyltning på byggnaden eller anläggningen ge anvisning om var utrymmet finns.

Ägaren till en byggnad eller annan anläggning där det finns ett skyddat utrymme ska genom skyltning på byggnaden eller anläggningen ge anvisning om var utrymmet finns om det följer av de krav som ställs med stöd av 2 kap. 6 § denna lag.

Särskilt om nyttjanderättshavare

7 § En nyttjanderättshavare får inte hindra ägaren till en byggnad eller annan anläggning att inrätta skyddsrum eller skyddade utrymmen. Nyttjanderättshavaren får inte heller hindra ägaren tillträde för att kunna vidta andra åtgärder enligt denna lag.

8 § En nyttjanderättshavare är skyldig att på begäran av ägaren till en byggnad eller annan anläggning betala ett skäligt bidrag till ägaren för kostnader som denne får på grund av skyldigheter enligt denna lag. Detta gäller dock endast om

1. ägaren inte kände till att åtgärderna skulle vidtas då nyttjanderättsavtalet träffades eller senast kunde sägas upp och minst två

är återstod av nyttjanderätten då skyldigheten att vidta åtgärderna blev kända för ägaren, och

2. det kan anses uppenbart oskäligt att ägaren ska stå för hela kostnaden.

5 kap. Avveckling och tillfällig begränsning

1 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta att ett utrymme inte längre ska vara skyddsrum. Kommunen eller den myndighet som enligt 3 kap. 8 § beslutar om inrättande av skyddade utrymme får besluta att ett utrymme inte längre ska vara ett skyddat utrymme.

Om det inte finns synnerliga skäl mot det får ett skyddsrum avvecklas om ägaren till byggnaden eller anläggningen uppför ett nytt skyddsrum på egen bekostnad.

2 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta att ett skyddsrum:s funktion tillfälligt får begränsas.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om avveckling av skyddsrum och skyddade utrymmen samt om tillfällig begränsning av skyddsrum.

6 kap. Ersättning

1 § Den som ska bygga och utrusta ett skyddsrum enligt 3 kap. 4 § har rätt till skälig ersättning av staten för sina merkostnader. Detsamma gäller den som ska inrätta ett skyddat utrymme enligt 4 kap. 4 §.

2 § Den som är skyldig att underhålla ett skyddsrum eller ett skyddat utrymme har rätt till skälig ersättning av staten för sina kostnader.

Detsamma gäller den som vidtagit åtgärder som anges i 4 kap. 2 §, eller som i samband med avveckling enligt 5 kap. 1 § uppfört ett nytt skyddsrum och därvid vidtagit motsvarande åtgärder.

Ersättning enligt första stycket lämnas inte för åtgärder som har föranletts av att ägaren eftersatt underhållet av skyddsrummet eller det skyddade utrymmet, gjort otillåtna ingrepp i det eller på annat sätt varit försumlig.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer beslutar om ersättning enligt 1 och 2 §§ och får meddela närmare föreskrifter om rätten till ersättning och ersättningens storlek.

7 kap. Förelägganden och andra åtgärder

Förelägganden och vite

1 § Den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum enligt 3 kap. 1 § eller om inrättande av skyddade utrymmen enligt 3 kap. 8 §, samt länsstyrelsen som beslutar om kontroll av skyddsrum, får meddela de

förelägganden som behövs i enskilda fall för att denna lag eller föreskrifter som meddelats med stöd av lagen ska efterlevas. Bilaga 2

Ett föreläggande enligt första stycket får förenas med vite. Ett föreläggande som avser sådana situationer som regleras i 7 kap. 4 § denna lag får dock inte förenas med vite.

Avgifter

2 § Avgifter enligt denna lag får tas ut för besiktning eller annan kontroll som krävs i samband med avveckling av skyddsrum eller skyddat utrymme. Den myndighet som enligt 5 kap. 3 § meddelar föreskrifter om avveckling får meddela föreskrifter om avgifternas storlek.

Åtgärd på den försumliges bekostnad

3 § Om ett föreläggande enligt 1 § inte följs, får åtgärden vidtas av den som meddelat föreläggandet. En sådan åtgärd får vidtas på den försumliges bekostnad, om han eller hon inte på grund av någon bestämmelse i denna lag är berättigad till ersättning för åtgärden om den vidtas frivilligt

Tillträde

4 § Ägaren eller nyttjanderättshavaren till en byggnad eller annan anläggning är skyldig att lämna den myndighet som beslutar om byggande av skyddsrum enligt 3 kap. 1 § eller om inrättande av skyddade utrymmen enligt 3 kap. 8 §, samt länsstyrelsen tillträde till byggnaden eller anläggningen för besiktning eller annan kontroll enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Polismyndigheten ska lämna den hjälp som behövs för tillträde enligt första stycket.

8 kap. Straff

1 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte fullgör sin skyldighet enligt 4 kap. 5 § första stycket döms till böter eller fängelse i högst ett år. Har gärningen medfört avsevärt men för totalförsvaret eller är den av någon annan anledning att anse som grov döms till fängelse, i lägst sex månader och högst fyra år.

2 § Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot någon föreskrift som meddelats med stöd av 2 kap. 4 eller 6 §§.

9 kap. Överklagande m.m.

1 § Beslut i frågor enligt 3 kap. 1, 3 och 8 §§, 4 kap. 2 och 4 §§, samt 5, 6 och 7 kap. får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

2 § Beslut enligt 1 kap. 2 och 3 §§ får inte överklagas. Detsamma gäller beslut enligt 5 kap. 1 och 2 §§ som innebär att ett skyddsrum eller ett

skyddat utrymme får avvecklas eller att ett skyddsrum tillfälligt får begränsas.

3 § Beslut enligt 1–7 kap. som meddelas under höjd beredskap ska gälla omedelbart om inte något annat bestäms i beslutet.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.
2. Genom lagen upphävs lagen (2006:545) om skyddsrum.
3. Bestämmelser i denna lag om ägare till byggnad eller annan anläggning tillämpas även på den som innehar fastighet med fideikommissrätt.
4. För underhåll av skyddsrum som inrättats med stöd av 6 kap. 13 § lagen (1994:1720) om civilt försvar gäller fortfarande 6 kap. 11–16 §§ i den upphävda lagen (1994:1720) om civilt försvar.
5. Ett föreläggande som utfärdats enligt 3 kap. 4 §, 4 kap. 2 § eller 7 kap. 1 § i den upphävda lagen (2006:545) om skyddsrum ska anses som ett föreläggande enligt denna lag.
6. I fråga om ersättning som bestämts före ikraftträdandet av denna lag gäller 6 kap. 1 och 2 §§ i den upphävda lagen (2006:545) om skyddsrum.

Förslag till lag om ändring i lagen (2003:778) om skydd mot olyckor Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2003:778) om skydd mot olyckor

dels att det ska införas sju nya paragrafer, 6 kap. 11–13 §§ och 8 kap. 5–8 §§, av följande lydelse,

dels att 6 kap. 4 § ska ha följande lydelse,

dels att det närmast före 6 kap. 11 § ska införas en ny rubrik av följande lydelse,

dels att rubriken till 8 kap. ska lyda ”Räddningstjänst under höjd beredskap och statlig förstärkning under sådana förhållanden och vid vissa frestida händelser”,

dels att det närmast före 8 kap. 5 § ska införas en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

4 §

Den som med stöd av 2 § har beslutat om avspärrning eller utrymning, skall i skälig omfattning hjälpa till med att ordna uppehälle för dem som till följd av åtgärden är i behov av det.

Kommunen ska ordna med uppehälle för dem som till följd av avspärrning eller utrymning enligt 2 § vistas i kommunen och är i behov av hjälp för sitt uppehälle. Den som har beslutat om åtgärden ska i skälig omfattning hjälpa till.

Förslag till lag om ändring i lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2006:546) om utrymning och inkvartering

dels att 1 kap. 2 §, 2 kap. 1–4 §§, 3 kap. 6 § och 6 kap. 4 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas ett nytt kapitel, 1 a kap., av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §

Bestämmelserna i 2 och 3 kap. *skall* tillämpas endast under höjd beredskap.

Bestämmelserna i 2 och 3 kap. *ska* tillämpas endast under höjd beredskap.

1 a kap. Förberedelser

Planering

1 § När ett beslut om att ett område inom ett län ska planläggas för utrymning eller inkvartering har meddelats, ska länsstyrelsen ta fram en inriktning för planering i fråga om utrymning eller inkvartering vid höjd beredskap gällande länet. Inriktningen ska lämnas in till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och till den länsstyrelse som är civilområdesansvarig.

Inriktningen ska ses över regelbundet, dock minst vart femte år, och ändras när det behövs på grund av väsentligt förändrade förhållanden. En ändrad inriktning ska lämnas in till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och till den länsstyrelse som är civilområdesansvarig.

2 § Kommunen ska planera för utrymning eller inkvartering vid höjd beredskap på grundval av den inriktning för planering i fråga om utrymning eller inkvartering som har tagits fram enligt 1 §. Kommunen ska lämna in en dokumentation av planeringen till länsstyrelsen.

Planeringen ska ses över regelbundet, dock minst vart femte år, och ändras när det behövs på grund av väsentligt förändrade förhållanden. När planeringen har ändrats ska en reviderad dokumentation av planeringen lämnas in till länsstyrelsen.

3 § Regioner ska medverka i arbetet med planering enligt denna lag. De statliga myndigheter som berörs av planeringen ska ges tillfälle att yttra sig när den tas fram eller ändras i väsentliga delar.

Information

4 § Kommunen ska informera dess invånare om det allmänna innehållet i kommunens planering för utrymning eller inkvartering.

5 § Länsstyrelsen och kommunen ska genomföra övningar av den planering för utrymning eller inkvartering som har tagits fram.

Ersättning

6 § Kommunerna och regionerna ska få ersättning av staten för kostnader för förberedande uppgifter som de utför enligt denna lag.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättningens storlek.

2 kap.

1 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta att de som uppehåller sig inom ett område *skall* utrymma detta om området blivit eller kan antas bli utsatt för stridshandlingar och utrymningen är nödvändig för att skydda befolkningen, eller det i området behöver vidtas militära åtgärder av väsentlig betydelse och åtgärderna allvarligt försvåras om inte utrymning sker.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta att de som uppehåller sig inom ett område *ska* utrymma detta om området blivit eller kan antas bli utsatt för stridshandlingar och utrymningen är nödvändig för att skydda befolkningen, eller det i området behöver vidtas militära åtgärder av väsentlig betydelse och åtgärderna allvarligt försvåras om inte utrymning sker.

2 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta

1. att de som omfattas av ett utrymningsbeslut *skall* vistas på en viss plats, och

2. vilka villkor som *skall* gälla för vistelsen.

Beslutet får inte utformas så att det inskränker den enskildes frihet mer än vad som är nödvändigt med hänsyn till syftet med utrymningen och förhållandena på vistelseplatsen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta

1. att de som omfattas av ett utrymningsbeslut *ska* vistas på en viss plats, och

2. vilka villkor som *ska* gälla för vistelsen.

3 §

Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs vid utrymning enligt 1 och 2 §§.

Kommunen ska ansvara för verkställigheten av ett beslut om utrymning enligt 1 och 2 §§.

Polismyndigheten ska i nödvändig utsträckning delta i verkställigheten.

Kommuners och regioners skyldighet att ta hand om dem som omfattas av ett utrymningsbeslut och utlänningar som söker skydd i Sverige regleras i socialtjänstlagen (2001:453), hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

Kommunen ska ansvara för inkvartering av dem som har utrymts från andra kommuner.

3 kap.

6 §

Den som disponerat en inkvarteringsbostad enligt 1 § *skall* till kommunen betala tillbaka vad kommunen betalat till inkvarteringsvärden enligt 3 och 4 §§.

Om det med hänsyn till den inkvarterades ekonomiska förhållanden eller annars är oskäligt, *skall* kommunen helt eller delvis befria den inkvarterade från återbetalningsskyldigheten.

Den som disponerat en inkvarteringsbostad enligt 1 § *ska* till kommunen betala tillbaka vad kommunen betalat till inkvarteringsvärden enligt 3 och 4 §§.

Om det med hänsyn till den inkvarterades ekonomiska förhållanden eller annars är oskäligt, *ska* kommunen helt eller delvis befria den inkvarterade från återbetalningsskyldigheten.

6 kap.

4 §

Beslut enligt 2 eller 3 kap. som meddelas under höjd beredskap *skall* gälla omedelbart om inte något annat bestäms i beslutet.

Beslut enligt 2 eller 3 kap. som meddelas under höjd beredskap *ska* gälla omedelbart om inte något annat bestäms i beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

Förslag till lag om ändring i plan- och bygglagen (2010:900)

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om plan- och bygglagen (2010:900) att 9 kap. 21 §, 10 kap. 17 och 23 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

21 §¹

En ansökan om lov eller förhandsbesked ska vara skriftlig och innehålla de ritningar, beskrivningar och andra uppgifter som behövs för prövningen.

En ansökan om lov ska dessutom innehålla

1. byggherrens förslag om vem eller vilka som ska vara kontrollansvariga enligt det som följer av 10 kap. 9 och 10 §§, *och*

2. de handlingar som krävs för beslut om startbesked enligt 10 kap., om ansökningen avser tillbyggnad eller annan ändring av ett en- eller tvåbostadshus

1. byggherrens förslag om vem eller vilka som ska vara kontrollansvariga enligt det som följer av 10 kap. 9 och 10 §§,

2. de handlingar som krävs för beslut om startbesked enligt 10 kap., om ansökningen avser tillbyggnad eller annan ändring av ett en- eller tvåbostadshus, *och*

3. *ett bevis om besked om skyddsrum, om det krävs ett sådant besked enligt 3 kap. 2 och 3 §§ lagen (0000:0000) om skyddsrum och skyddade utrymmen.*

Om ett certifierat byggprojekteringsföretag som avses i 32 b § har använts för projektering och sökanden önskar att bygglov med stöd av 32 c § ska ges utan att vissa krav ska prövas, ska en ansökan om lov dessutom innehålla en uppgift om vilket företag som har använts.

10 kap.

17 §

Om samrådet avser en *befintlig byggnad som innehåller ett skyddsrum*, ska byggnadsnämnden ge den myndighet som avses i 3 kap. 1 § *lagen (2006:545) om skyddsrum* tillfälle att yttra sig.

Om samrådet avser en *åtgärd som kan påverka en befintlig byggnad som innehåller ett skyddsrum eller en ny byggnad som ska innehålla ett skyddsrum*, ska byggnadsnämnden ge den myndighet som avses i 3 kap. 1 § *lagen (0000:0000) om skyddsrum och skyddade utrymmen samt länsstyrelsen* tillfälle att yttra sig.

Om de åtgärder som samrådet gäller inbegriper skyddsrum, ska man utöver det som framgår av

¹ Senaste lydelse 2022:1084.

19 § gå igenom byggherrens ansvar för att uppfylla de krav som ställs i 2 kap. 3 § och med stöd av 2 kap. 4 § lagen (0000:0000) om skyddsrum och skyddade utrymmen.

23 §¹

Byggnadsnämnden ska med ett startbesked godkänna att en åtgärd som avses i 3 § får påbörjas, om

1. åtgärden kan antas komma att uppfylla de krav som gäller enligt denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen,

2. ett bevis om att det finns ett färdigställandeskydd som avses i 16 § har visats upp för nämnden, om det krävs ett sådant skydd,

3. ett bevis om besked om skyddsrum har visats upp för nämnden, om det krävs ett sådant besked enligt 3 kap. 4 § *lagen (2006:545) om skyddsrum,*

3. ett bevis om besked om skyddsrum har visats upp för nämnden, om det krävs ett sådant besked enligt 3 kap. 2 och 3 §§ *lagen (0000:0000) om skyddsrum och skyddade utrymmen,*

4. en redovisning av alternativa energiförsörjningssystem har visats upp för nämnden, om en sådan redovisning krävs enligt 23 § lagen (2006:985) om energideklaration för byggnader, och

5. de villkor som har uppställts enligt 4 kap. 14 § eller 9 kap. 37 a § är uppfyllda.

Vid anmälan som avser åtgärder enligt 9 kap. 4 a–4 c §§ ska byggnadsnämndens bedömning enligt första stycket endast omfatta det som anges i första stycket 1.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

Efter remiss har yttranden inkommit från Affärsverket svenska kraftnät, Arjeplogs kommun, Barnombudsmannen, Bostadsrätterna, Boverket, Brandmännens Riksförbund, Brandskyddsföreningen, Civilförsvarsförbundet, DHR – Delaktighet Handlingskraft Rörelsefrihet, Domstolsverket, Fagersta kommun, Fastighetsägarna, Forshaga kommun, Fortifikationsverket, Företagarna, Försvarshögskolan, Försvarsmakten, Försäkringskassan, Förvaltningsrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Umeå, Gotlands tingsrätt, Göta Hovrätt, Göteborgs kommun, Göteborgs tingsrätt, Hagfors kommun, HSB, Hudiksvalls kommun, Jönköpings kommun, Kammarrätten i Stockholm, Karlshamns kommun, Karlskoga kommun, Karlstads universitet, Kriminalvården, Kungliga Krigsvetenskapsakademien, Kustbevakningen, Landsorganisationen i Sverige, Linköpings kommun, Livsmedelsverket, Luleå kommun, Luftfartsverket, Länsstyrelsen i Blekinge län, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Gotlands län, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Hallands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Länsstyrelsen i Uppsala län, Länsstyrelsen i Värmlands län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Malmö kommun, Markaryds kommun, Mora kommun, Migrationsverket, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Oskarshamns kommun, Peab Bostads AB, Polismyndigheten, Region Blekinge, Region Dalarna, Region Gotland, Region Gävleborg, Region Jämtland Härjedalen, Region Jönköpings län, Region Kalmar län, Region Kronoberg, Region Skåne, Region Stockholm, Region Sörmland, Region Värmland, Region Västerbotten, Region Västernorrland, Region Västmanland, Region Örebro län, Region Östergötland, Riksbyggen, Sjöfartsverket, Skanska AB, Skellefteå kommun, Skyddsrumsspecialisten, SMHI, Socialstyrelsen, SOS Alarm Sverige AB, Staffanstorps kommun, Statens energimyndighet, Statens fastighetsverk, Statens institutionsstyrelse, Statens jordbruksverk, Statens skolverk, Statens veterinärmedicinska anstalt, Statskontoret, Stockholms kommun, Stockholms universitet, Strålsäkerhetsmyndigheten, Sundsvalls kommun, Svenska kyrkan, Svenska Röda Korset, Sveriges Allmännyttan, Sveriges Dövas Riksförbund, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges Kommuner och Regioner, Sveriges kristna råd, Sveriges ungdomsråd, Säkerhets- och försvarsföretagen, Säkerhetsbranschen, Tjänstemännens centralorganisation, Totalförsvarets forskningsinstitut, Totalförsvarets plikt- och provningsverk, Trafikverket, Transportstyrelsen, Umeå universitet, Västerås kommun, Åklagarmyndigheten och Östhammars kommun.

Därutöver har yttranden inkommit från Fackförbundet ST, Frivilliga försvarsorganisationerna, Institutet för mänskliga rättigheter, Karlstads kommun, Lantmäteriet, Sjöräddningssällskapet, Umeå kommun och Natasja Bergström.

Följande remissinstanser har inte svarat eller angett att de avstår från att lämna några synpunkter: Botkyrka kommun, Byggföretagen, Fackförbundet Kommunal, Falkenbergs kommun, Folk och försvar, Frivilliga Automobilkårens Riksförbund, Frälsningsarmén, Funktionsrätt Sverige, Förbundet Sveriges Dövblinda, Försvarets Personaltjänstförbund, Försvarsförbundet, Gotlands kommun, Green Cargo, Härjedalens kommun, Hörselskadades riksförbund, Infranord AB, JM AB, Judiska centralrådet, Järfälla kommun, Lantbrukarnas Riksförbund, Länsstyrelsen i Örebro län, Offentliganställdas Förhandlingsråd, Oxelösunds kommun, Pensionärernas riksorganisation, Region Halland, Region Norrbotten, Region Uppsala, Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar, Robertsfors kommun, Rädda Barnen, SJ AB, Skyddsprodukter i Sverige AB, Skyddsrumsgrossisten Sverige AB, Strängnäs kommun, Svenska Blå Stjärnan, Svenska Brukshundsklubben, Svenska Försvarutbildningsförbundet, Svenska Lottakåren, Sveriges Bilkårens Riksförbund, Sveriges Bostadsrättscentrum, Synskadades riksförbund, Vänersborgs kommun, Värnpliktsrådet, Västra Götalandsregionen, Åre kommun, Älvsbyns kommun och Ödeshögs kommun.